Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով

ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

8113

891.99
Q-78

ՔԱՍԻՄ (ՄԻՍԱՔ ԳՕՉՅՈՒՆԵԱՆ)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԻԿԸ

ՎԷՊ

ՏԵՂԱԿԱՆ, ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Բ. ՀԱՏՈՐ

Գրավաճառ-Տպարանատէր Մ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ
Կ. ՊՈԼԻՍ
1931

110
891.99
Գ-78

391.99
Գ-78
493

ՔԱՍԻՄ (ՄԻՍԱՔ ԳՕՉՈՒՆԵԱՆ)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԻԿԸ

ՎԷՊ

ՏԵՂԱԿԱՆ, ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Բ. ՀԱՏՈՐ

Առեւտրական-Տպարաններ Մ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ
Կ. ՊՈԼԻՍ
1931

BERBERIAN BOOKSTORE
537 WASHINGTON ST.
BOSTON, MASS.

49592-ик

ՊԵՏ. ԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос Библиотека
ՀՍՍՌ–Арм ССР
им. А. Мясникяна
Ա. ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ

35716-66
9-

2003

ԳԻՆԸ 30 ԿՈՊ.

675

В. ГРИГОРЯН

ПСЕНЯ КОЛЕСА

Госиздат ССР Армении
Эривань—1930

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա.

1895 Յուլիսի 5ին մեծ իրարանցում կար *** աղջկանց վարժարանը։ Ամբողջ ուսուցչական խումբն ու դպրոցական պաշտօնէութիւնը շարժումի մէջ էին, կարելի եղածին չափ վայելուչ կերպով տօնելու համար պարգեւաբաշխութեան ամավերջի հանդէսը, որ այն օր տեղի պիտի ունենար, ստուար բազմութեան մը առջեւ։

Այս հանդէսը աւելի այն տեսակէտով կարեւորութիւն ունէր որ դպրոցին համար անուղղակի «ռէքլամ» մը պիտի ըլլար, ժողովրդին վրայ ազդած հրապոյրին համեմատութեամբը։

Դպրոցին ընդարձակ պարտէզը հսկայ վրանի մը ձեւն առնելով, օրեր առաջ արդէն ընդունելութեան ճոխ սրահի մը վերածուած էր, որուն պատերը կը զարդարէին արեւելեան ծանրագին գորգեր, չքեղ վերտառութիւններ ու աղջկանց տեսակ տեսակ ձեռագործներ։

Հակառակ դուրսը տիրող հեղձուցիչ տաքին, առտուան ժամը երեքէն վերջ, կէս-հրաւիրեալներու և

ոչ-հրաւիրեալներու երկսեռ բազմութիւն մը՝ բարեբախտաբար փութացած էր գալ գրաւել դպրոցին համար աւագ կարեւորութիւն ունեցող հիւրերու տեղերը, որոնք սովորաբար հանդէսին սկսելէն վերջ կը բարեհաճէին գալ, զգացնելու համար անշուշտ հանդիսականներուն թէ իրենք մահկանացուներու դասակարգին չեն պատկանիր, թէ ջոջ են և թէ միշտ իրաւունք ունին պահանջելու որ իրենց համար առաջնակարգ տեղ մը պատրաստ պէտք է ըլլայ ո և է ընկերութեան մէջ:

Նոյն իսկ այնպիսի պարագաներու առթիւ, երբ ժողովրդին զաւակը տեղի անձկութեան պատճառով ոտքի վրայ մնայ ժամերով ու իրենք ալ խաղի սկսանին շուրջը գրաւած՝ չկրնան պատուել հանդէսը:

Ժամը վեցին հանդիսասրահէն ներս մտաւ մաքուր հագուած, երկայնահասակ մարդ մը որուն դիմագիծերը տառապող սրտի մը վշտահար արտայայտութիւնն ու տարիքէն առաջ ծերացած մարդու մը տխուր երեւոյթը ունէին: Քամակը քիչ մը կորացած էր, ճակատը խորշոմած ու մազերն ալ ճերմկած էին. բնաւ զուարթութեան նշան մը չէր նշմարուեր անոր լուրջ ու ծանրախոհ դէմքին վրայ:

Սակայն հակառակ այս ամէնուն, կազմուածքին այս ու այն մասերը հիանալի գեղեցկութեան մը ցանցառ հետքերը կը մատնէին դեռ անոր հիւծած, մաշած մարմնին վրայ:

Հիւրամեծար երիտասարդներ առանձնաշնորհեալներու կարգը հրաւիրեցին զայն փայլուն յարգանքներով, ուր սկսաւ բարեւի տարափի մը փոխանակութիւնը նորեկին ու իր ծանօթներուն միջեւ և վեր-

ջապէս ժամը եօթնին երգերով ու բանախօսութիւններով սկսաւ հանդէսը ու տեւեց այնչափ, որչափ որ կարելի ըլլայ զզուեցնել մարդ մը դպրոցէն ալ, գիտութենէն ալ, դաստիարակութենէն ալ ու աշխարհի ամենաքաղցր տեսարաններէն ալ,

Ամառուան անտանելի տաքը առատ քրտինք հոսեցնել կուտար խեղճ հանդիսականներուն: որոնք խիտ առ խիտ և շատեր գրեթէ իրարու վրայ նստած, կատարեալ անտարբերութեամբ ժամերը կը համրէին, որպէս զի վերջը գար աղջիկներուն արտասանած գաղիերէն, անգլիերէն, գերմաներէն ճառերուն, որոնցմէ ո՛չ խօսողը բան մը կը հասկնար և ոչ ալ մտիկ ընողը:

Նոյն իսկ հայերէն արտասանուած ճառերուն մեծագոյն մասը այնպիսի խնդիրներ կը շօշափէին որոնք բնաւ վերաբերութիւն չունէին ու չէին կրնար ունենալ ո՛չ օրուան հանդէսին և ոչ ալ ունկնդիրներու մարսողութեան հետ:

Դպրոցին վարչութիւնը շատ լաւ գիտէր ասոնց ամէնը և ջանացած էր կարելի եղածին չափ գործնական դաստիարակութիւնով մը օժտել աշակերտուհիները, սակայն չէր կրնար հաշուէն դուրս ձգել ժողովուրդը շլացնելու անհրաժեշտ պէտքը, որմէ կախուած էր դպրոցին ապագան:

Եւ զարմանալի՜ բան, ժողովուրդը բան մը չհասկնալով հանդերձ տաղտկացուցիչ ճառերէն, կը կարծէր թէ առանց անոնց՝ թերի մնացած պիտի ըլլար պարգեւաբաշխութիւնը....:

Այն տարին 12 շրջանաւարտ պիտի տար դպրոցը և պաշտօնական ձեւակերպութիւններէ վերջ, սպիտակ «մուսլինէ» միօրինակ շրջազգեստ հագած 12

կոյսեր, բաժնուելով իրենց ընկերակիցներու շրջանակէն, եկան բոլորեցին Տեսչուհին, որ յուզուած շեշտերով իրենց դպրոցական եօթնամեայ կեանքին պատմութիւնը ընելով, զգացուց որ այս եօթը տարուան աշխատութիւնը ո՛ւրկէ ուր հասցուցած է զիրենք և թէ ապագային ի՛նչ ընթացք բռնելու էին որ օգտակար ըլլային թէ՛ իրենց անձին և թէ իրենց պատկանած հասարակութեան։

Ետքը վկայականներու բաշխումը կատարուեցաւ մեծ հանդիսաւորութեամբ ու Տեսչուհին խօսք առնելով, այնպիսի զգայուն շեշտերով հրաժեշտ տուաւ աշակերտուհիներուն, որ թէ՛ ինք լացաւ և թէ լացուց շրջանաւարտներն ու ամբողջ հասարակութիւնը և հանդէսը վերջացաւ։

Ծնողքներու սիրտը հպարտութեամբ լեցուած էր, տեսնելով իրենց զաւակներուն նոր կեանքի մը փոխանցումը, որոնք այս դաստիարակութեան շնորհիւ բնականաբար երջանիկ ապագայ մը պիտի ունենային պարզուած իրենց առջեւ։ Աշակերտուհիներն ալ փոխադարձ հրճուանքով կը մասնակցէին զիրենք շըրջապատող ընդհանուր խրախճանքին, որմէ անմասն կ'երեւար երկայնահասակ սիրուն գեղեցիկ օրիորդ մը, որ մելամաղձիկ դէմք մը առաւ երբ ծնողներ, ազգականներ, բարեկամներ պաշարեցին իր ընկերուհիները և ինք բոլորովին առանձնացած մնաց։

Այս տեսարանը խիստ սրտաճմլիկ էր, որուն ոչ ոք ուշադիր եղաւ ընդհանուր իրարանցումին պատճառով, միմիայն մեր նկարագրած երկայնահասակ մարդը, որ հանդէսին սկսելէն ի վեր աչքերը բնաւ չէր զատած այս գեղեցիկ աղջկան վրայէն, օրիորդին

լքուած դիրք մը առնելը տեսնելով, վայրկենաբար յուզում մը ունեցաւ, այն աստիճանի խիստ ու արագ որ եթէ ինքզինքը չբռնէր, գրեթէ պիտի մարէր իյնար հանդիսասրահին մէջ։

Զգայուն մարդը անմիջապէս գրպանէն այցաքարտ մը հանեց ու վրան երկու տող գիր գրելով դպրոցին Տեսչուհւոյն ղրկեց։

Տեսչուհին այցաքարտը առնելուն պէս ընդհատեց զբաղումները ու երկրորդին յանձնելով հիւրերը մեծարելու պաշտօնը, սպասաւորներուն հրամայեց որ անմիջապէս իր սենեակը առաջնորդեն այցաքարտին տէրը ու առանց նոր հրամանի ո՛չ ոք մտցնեն իրենց քով։

Հինգ վայրկեան վերջ սենեակէն ներս մտաւ մեր նկարագրած ճերմակ մազերով մարդը ու Տեսչուհիին հրաւէրին վրայ անոր դէմը նստաւ։

Տիկինը խօսք առնելով.

— Որչափ որ ձեր այցաքարտին վրայի երկտողէն կարող եղայ գուշակել, կարծեմ կարեւոր հրաման մը ունիք ինձ, ըսաւ։

— Այո՛, տիկին, պատասխանեց նորեկը, խնդիրք մը ունիմ ձեզ մատուցանելու։

— Ի՞նչ բանի մէջ օգտակար կ'ըլլամ արդեօք ձեզ, հարցուց Տեսչուհին։

— Աղջիկ մը կ'ուզեմ տունս առնել ձեր դպրոցի սանուհիներէն, պատասխանեց խօսակիցը։

— Բայց վստա՞հ էք որ տրամադրելի աղջիկներ կան մեր դպրոցի աշակերտուհիներուն մէջ,

— Որչափ որ կը կարծեմ, երկայնահասակ, սիրուն օրիորդ մը կայ այս տարուան շրջանաւարտներուն մէջ, որ ըստ երեւոյթին պէտք է անոք եղած

ըլլայ, որովհետեւ հանդէսէն վերջ երբ ամէն ոք իր ծնողաց ու ազգականներուն շնորհաւորութիւնները կ'ընդունէր, այն աղջիկը առանձին կեցած՝ ընկերուհիները կը դիտէր տխրութեամբ. այծ պարագան չափէ աւելի ազդեց վրաս եւ փութացի զինքը տուն ընդունելու առաջարկ մը ընել, եթէ սակայն անպատեհ չթուի ձեզ։

Տեսչուհին մտածկոտ դէմք մը առնելով երկու վայրկեանի չափ լուռ ու մունջ կենալէ վերջ։

— Ձեր առաջարկութիւնը այն տեսակ խնդիրներու կարգէն է, յարեց, որուն վերջնական պատասխան մը տալէ առաջ պէտք է երկարօրէն խորհիլ։

— Արդեօք քաղաքավարութեան սահմանը անցա՞ծ կ'ըլլամ, ըսաւ ճերմակ մազերով մարդը, եթէ համարձակիմ հարցնել ձեզ որ այդ աղջիկը ո՞րբ է թէ ծնողք ունի։

— Ամէն պարագայի մէջ, յարեց Տեսչուհին, կը ցաւիմ որ այս պահուս դիւրութիւն չունիմ ձեզ գոհացնելու եւ ոչ ալ հաստատական կամ ժխտական պատասխան մը կրնամ տալ ձեր վերջին հարցումին։

— Բիւր ներողութիւն Տիկին, ըսաւ մարդը քաղաքավարական յարգանքներով. եթէ ձեր ներողամտութիւնը չարաչար գործածելով անպատեհ հարցումներ ըրի, պարզապէս այդ աղջկան բարիք մը ընելու դիտումով էր. որովհետեւ աւելորդ չեմ սեպեր ըսել թէ դիւրութիւններ ունիմ հիմակուընէ անոր ապագան նիւթապէս ապահովելու։

— Գիտեմ, պատասխանեց Տեսչուհին մեղմ ժպիտով մը, շատ մը առիթներու մէջ լսած եմ ձեր համբաւը եւ ճիշդ այդ առթիւ է որ կը շուարիմ այո՛ կամ

ո՛չ պատասխան մը տալու, նկատելով որ երկու պարագային մէջ ալ աղջկան ապագային վրայ մեծ ազդեցութիւն պիտի ունենայ հապճեպ որոշում մը։

— Բայց Տիկին, այնպիսի լեզու մը կը գործածէք որուն առջեւ անկարելի է անտարբեր մնալ ու հակառակ քաղաքավարական օրինաց՝ չհետաքրքրուիլ թէ արդեօք ի՞նչ անպատեհութիւն կրնայ ըլլալ աղջկան մը ծնողք ունենալը կամ ոչ յայտնելուն մէջ, քանի որ խնդիրը ուղղակի անոր բարօրութեան ու ապագայ երջանկութեան հետ սերտ առնչութիւն ունի, մանաւանդ այսպիսի դրամապաշտ դարու մը մէջ, ուր դաստիարակութիւնը առանց դրամի, անտանելի բեռ մը ըլլալէ չի տարբերիր աղջիկներուն համար

Տեսչուհին շուարած էր, վստահութիւն ունէր խօսակցին վրայ. լսած էր անոր համբաւը, կարդացած էր անունը նուիրատուութեան ցանկերուն գլուխը, աներկմիտ էր որ աղջիկը այս մարդուն պաշտպանութեան տակ կրնար նախանձելի կեանք մը վարել, բայց հապա եթէ միւսը ներկայանա՛ր... այս կէտը, որուն վրայէն լռութեամբ կ'ուզէր անցնիլ, կը շուարեցնէր զինքը ու չէր կրնար վճռական պատասխան մը տալ խօսակցին, զոր չուզելով բոլորովին յուսահատեցնել.

— Հապա եթէ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԿԱՆ մը վրայ ըլլայ խնդիրը, ըսաւ.

— Այն ատեն ուրիշ ընելիք չի մնար, պատասխանեց ճերմակ մազերով մարդը, բայց եթէ վստահութիւն ունենալ ձեր խօսակիցին պատւոյն վրայ, ու քանի որ դիպուածը զայն ալ խառնեց այս գործին մէջ, անոր ալ վստահիլ «Խորհրդաւոր աղջկան» գաղտ-

նիքները. աներկմիտ ըլլալով որ գործակիր հօր մը տեղը պիտի բռնէ ձեր այս խօսակիցը այդ աղջկան համար։

— Կատարելապէս վստա՛հ եմ այդ մասին, սակայն վերջնական որոշում մը չեմ կրնար տալ թէ ի՛նչ պէտք է ընեմ, արդարեւ ինծի համար ալ մտահոգութեան առարկայ է այդ աղջիկը, զոր այնչափ կը սիրեմ իր ուսումնասիրութեանը, մաքուր բարոյականին ու ազնիւ բնաւորութեանը համար, սակայն եթէ համոզուած ըլլամ իսկ որ անտէր որբուհի մըն է, իրաւունք չունիմ ոչ իմ կամքովս եւ ոչ ալ իր կամքովը ո և է մէկուն յանձնել զայն, քանի որ մեր երկուքն ալ պատասխանատու ենք հանդէպ....

— Բայց եթէ այն անձը որուն պատասխանատու կ'զգաք զձեզ, ներկայանալով աղջիկը ուզէ։

— Բնականաբար պիտի յանձնենք զայն իրեն, ինչպէս որ ուրիշները կը յանձնենք իրենց ծնողքներուն։

— Ենթադրեցէք որ ես այն անձն եմ ու հիմայ կը պահանջեմ աղջիկը։

Ճերմակ մազերով մարդուն այս աստիճանի յամառ հետաքրքրութիւնը կասկած արթնցուց Տեսչուհիին մտքին մէջ, որ կշռելով իր խօսքերը։

— Ենթադրութիւնով գործ չենք կրնար տեսնել, անհերքելի ապացոյցներ կ'ուզենք, ըսաւ։

— Եթէ ապացոյցներով հաստատեմ իրաւունքս...

— Այն ատեն համակերպելէ ուրիշ բան չենք կրնար ընել։

— 1889 Սեպտ. 15ին, ըսաւ մարդը, * * * աղջկանց վարժարանի տեսչութիւնը, անծանօթ ստորագրութեամբ նամակ մը ստացաւ, որ 50 լիրայի պանքտոմս կը պարունակէր. նամակագիրը կը խնդրէր որ ղրկած գումարը տարեթոշակ յատկացուի 8 տարեկան աղջկան մը, որ երկու օր վերջ իրենց պիտի ներկայանար պառաւի մը ընկերակցութեամբ։ Որոշուած օրը աղջիկը աղջիկը դպրոց եկաւ եւ այն թուականէն ի վեր անծանօթ նամակագիրը շարունակեց ամէն տարի ղրկել 50ական ոսկին, պարտաւորելով տեսչութիւնը որ այդ մասին բնաւ բան մը չիմացնէ ո՛չ աղջկան՝ որ գիւղացի աղքատ ընտանիքի մը կը պատկանէր եւ ոչ ալ ո և է մէկու. եւ հիմա որ աղջիկը ուսումը աւարտած է, անծանօթ նամակագիրը եկած, իրաւունքը կը պահանջէ։

Տեսչուհին ճերմակ մազերով այս մարդուն այս պատմութիւնը ուշի ուշով մտիկ ընելէ վերջ ձեռքը անոր երկնցնելով։

– Դո՛ւք, Կառիկեան էֆ., դո՞ւք էիք անծանօթ նամակագիրը, ըսաւ։

— Այո՛, պատասխանեց այս վերջինը որ մեր ընթերցողներուն ծանօթ Կառիկեան Յակոբն էր։

Տասնըհինգ տարուան ժամանակամիջոցը այնչափ յեղաշրջած էր վաճառականին կացութիւնը որ եթէ մենք չըսէինք, ոչ ոք պիտի հաւատար այն աստիճանի առոյգ, գեղեցիկ երիտասարդի մը այսպէս վաղահաս ծերութեան մը մատնուելուն։

— Ո՛հ, ո՛րչափ շնորհակալ եմ ձեր այս յայտնութիւններէն, բացագանչեց Տեսչուհին. գիտէ՞ք եօթը տարիէ ի վեր ո՞րչափ միտք յոգնեցուցած եմ այս առեղծուածը լուծելու եւ պիտի զարմանաք անշուշտ երբ սա ալ խոստովանիմ որ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԻԿԸ

անուան տակ արձանագրած եմ զայն տոմարին մէջ։

Կառիկեան աճապարելով.

— Բայց Տիկին, սիրտս կը հատնի, ըսաւ, կը փափաքիմ ժամ առաջ փրկել աղջիկը այս անկեալ դիրքէն, հարկաւ անոր սիրտը պիտի ճմլուի երբ տեսնէ որ ընկերուհիները ամէն կողմէ զուրգուրանքի առարկայ կ'ըլլան ու ինք մեկուսացած կը մնայ անոնց մէջ։

— Ի՞նչ, կ'ուզէք հիմա անմիջապէս տանի՞լ. ատ բանը շատ անյարմար կ'ըլլայ կարծեմ, մանաւանդ որ այն աղջիկը հակառակ իր տարիքին, հասուն դատողութեան տէր է ու չի ներեր որ ո և է մէկը տղու պէս վարուի իր հետ, նոյն իսկ եօթը տարիէ ի վեր զինքը դաստիարակող Տեսչուհին ալ ըլլայ դիմացինը։

— Կը կարծէ՞ք որ հակառակի զինքը տունս ընդունելու առաջարկիս.

— Նոյն իսկ կը հաւատամ որ բացէ ի բաց պիտի մերժէ այդպիսի առաջարկ մը. որովհետեւ ինչպէս գիտէք, աղջիկը երկրագործ ծնողներ ունի իր ծննդավայրին մէջ, որոնք թէև ագէտ, աղքատ, գեղջուկ, սակայն վերջապէս ծնողքն են և բնական է որ ձեր ապարանքէն աւելի անոնց խրճիթին նախապատուութիւն տայ իբրև իր տունը, գէթ մինչև որ զզուի դեղին ամայութենէն։

Կառիկեան մտախոհ դէմք մը առնելով.

— Ի՞նչպէս ընենքուրեմ, ըսաւ։

— Խնդիրը տարբեր գոյն կ'առնէ սակայն, երբ արտօնէք զիս որ մանրամասնօրէն պատմեմ իր նըկատմամբ ձեր շռայլած երախտիքները, ու զգացնեմ

որ մասամբ իրաւունք ունիք այս կարգի պահանջում ընելու իրմէ։

Ցակորիկ արգելիչ հարցումով մը.

— Բնաւ, Տիկին, բնաւ չեմ ուզեր որ աղջիկը այս մասին բան մը իմանայ, ըսաւ։

— Այն պարագային բնական չէ՞ք գտներ աղջկան մերժումը. նոյն իսկ ես ալ պաշտօնս զեղծած ըլլալու աստիճան հաճոյակատարութիւն ցոյց տուած պիտի չըլլայի՞, եթէ առանց կանխաւ տեղեակ ըլլալու իր նկատմամբ ձեր տածած խնամքներուն, առաջին անգամ տեսած մէկ անձիս յանձնէի տասնըհինգ տարեկան աղջիկ մը, թէև պատուաւոր վաճառական մը ըլլար ներկայացող անձը։

— Իրաւունք ունիք Տիկին, հառաչեց Կառիկեան վշտակիր դէմքով մը, բայց ամէն պարագայի մէջ իմ անկեղծ իղձս է տունս տանիլ այդ աղջիկը ու տրամադրելի միջոցներովս երջանկացնել զայն։

Տեսչուհին կռահելով որ աղջկան նկատմամբ Կառիկեանի ցոյց տուած այս աստիճանի գորովը պարզ մարդասիրութեան մը արդիւնքը չէ և թէ «Խորհրդաւոր աղջիկը» ճշմարտապէս գաղտնիքներով պաշարուած էակ մըն է, քիչ մըն ալ առաջ երթալու դիտումով։

— Ներեցէք էֆէնտի, ըսաւ, եթէ աղջկան ծնողքը գան և իրենց զաւակը պահանջեն, ի՞նչ կրնանք պատասխանել անոնց։

— Պատասխանը շատ պարզ է, յարեց վաճառականը, դուք զիրենք չէք ճանչնար։

— Այո՛, նիւթապէս ատանկ է. սակայն բարոյապէ՞ս.

— Բարոյապէս ալ պատասխանատու չէք սեպուիր, երբ ուրիշ կնոջ մը ձեռքով ներկայացաւ աղջիկը. մանաւանդ որ խեղճ գիւղացիները ինչո՞ւ այդչափ հետապնդեն իրենց զաւկին, որ փոխանակ առած կրթութեամբը գիւղին մէջ իրենց վրայ բեռ մը ըլլալու, հոս իմ տունս հարազատ զաւակի մը պէս պիտի վայելէ ամէն բան։

— Ծնողական գորովին վրայ շատ թեթեւ գաղափար ունիք կարծեմ էֆէնտի, գիտէ՞ք մօր մը համար ի՞նչ ըսել է օտարի մը յանձնել իր զաւակը, թէև ըլլայ այն աշխարհի ամենատգէտ մայրը։

— Այդ մասին ամբողջ պատասխանատուութիւնը կ'ստանձնեմ, և եթէ ծնողքը գան իրենց զաւակը պահանջեն, ինձ ղրկեցէք, ես զանոնք կը գոհացնեմ. մինակ թէ սա կ'աղաչեմ ձեզմէ որ առանց բան մը զգացնելու աղջկան, համոզէք զայն որ ընդունի իմ տունս գալ, ուր կը վստահացնեմ զձեզ թէ աշխարհի ամենահանգիստ կեանքը պիտի վայելէ,

— Ի՞նչ պաշտօն պիտի ունենայ ձեր տան մէջ։

— Ի՞նչ պաշտօն որ ունի զաւակ մը իր հօրը տունը։

Տեսչուհին քանի մը վայրկեան խորհելէ վերջ.

— Ամէն պարագայի մէջ քանի մը օր միջոց տալու էք ինձ, որ կանխաւ պատրաստեմ զայն այս կարգի առաջարկ մը ընդունելու համար. և այն ատեն եթէ յաջողիմ, բնական ընթացքով կատարուած կ'ըլլայ գործը։

Կառիկեան հրաժեշտ առնելով Տեսչուհիէն.

— Երեք օր վերջ կուգամ, ըսաւ.

— Չեմ կրնար հաստատ պատասխան տալ, յարեց

Տեսչուհին. բայց ամէն միջոցներս պիտի գործադրեմ այս ձեռնարկը յաջողցնելու, քանի որ ուղիղ տրամաբանութեամբ աղջկան շահն ալ այդ կը պահանջէ։

Եւ Կառիկեան, Տիկինը բարեւելէ վերջ պարտէզ ելաւ ու հոն խռնուած աղջիկներուն մէջ իր ապագայ սանը տեսնելով, քանի մը վայրկեան լուռ ու մունջ դիտեց անոր անմեղ դէմքը ու ա՜հ մը քաշելով կառք նստեցաւ,

Հետեւեալ առտուն Տեսչուհին իր առանձնասենեակը կանչել տուաւ «Խորհրդաւոր աղջիկ»ը ու այլ և այլ նիւթերու վրայ խօսելէ վերջ.

— Նեմզար աղջիկս, ըսաւ, հիմա ժամանակը եկած է որ ապագայիդ վրայ խորհիս, ահաւասիկ դըպրոցական շրջանդ աւարտեցիր, եօթը տարիէ ի վեր քաշած աշխատութիւններուդ պտուղը ասկէ վերջ պէտք է վայելես. տեսնեմ, ի՞նչ ընել կը խորհիս։

Նեմզար լուռ ու մունջ կեցաւ առանց պատասխանելու և գրեթէ կաս կարմիր կտրած։

Տեսչուհին մայրական շեշտ մը դնելով ձայնին մէջ.

— Ինչո՞ւ չես պատասխաներ աղջիկս, յարեց, ալ ասկէ վերջ դպրոցական աղջիկ մը չես, պէտք է որ քիչ քիչ կեանքի վրայ խորհելու վարժուիս. ծնողացդ քո՞վ վերադառնալ կ'ուզես թէ Պոլիս մնալ.

— Չեմ գիտեր, պատասխանեց Նեմզար այնպիսի յուզումով մը որուն արցունքներ պիտի յաջորդէին, եթէ ջանար ինքզինքը զսպել։

— Ես ալ գիտեմ որ չես գիտեր, ըսաւ Տեսչուհին, կարելի եղածին չափ աղջիկը քիչ խօսեցնել ու աստիճանաբար յուզումը փարատել ջանալով. բնական է ծննդավայրիդ կարօտը, ընտանեացդ հետ տեսնուե-

լու խղճը, փափաք մը ներշնչեն քեզ գիւղ վերադառնալու համար. բայց ի՞նչ պիտի ըլլայ հոն քու վիճակդ։ Մէկ երկու շաբաթ վերջ ամէն բանէ պիտի զզուիս ու մինչ մայրաքաղաքի կեանքը երազես. որովհետեւ մեծ զարմանքով պիտի տեսնես որ ամէնէն աւելի սիրած ծնողքդ ու ազգականներդ իսկ քեզի դէմ պիտի դառնան, երբ անոնց նախապաշարումներուն քիչ մը դպչիս։ Արդարեւ, դաստիարակուած անհատի մը պարտքը տգէտներուն համակերպելով, զանոնք ուղղութեան առաջնորդել է, սակայն քու ներկայ հասակդ շատ աննպաստ է այդ կարգի ծանր բեռ մը տանելու համար, այնպէս չէ՞, հարցուց։

— Դուք ինծմէ լաւ գիտէք, պատասխանեց Նեմզար։

— Բնական է որ ես ձեզմէ աւելի փորձառութիւն ունենամ այս կարգի խնդիրներու մասին, ուստի իմ անձնական համոզումիս վրայ հիմնուելով, այնպէս կը կարծեմ որ Պոլիս [redacted] միշտ նպաստաւոր է քու ապագայիդ, մանաւանդ այնպիսի բացառիկ առիթ մը կը ներկայանայ հիմա որմէ պէտք [illegible] օգտուիլ։

Տեսչուհիին այս վերջին խօսքերը Նեմզարի ամբողջ յուզումը թօթափեցին, որ կատարեալ ուշադրութեամբ պատրաստուեցաւ մտիկ ընելու տիկինին արտասանելիք վճիռին։

— Պատուաւոր անձնաւորութիւն մը, յարեց տեսչուհին, հրապարակի վրայ հռչակ հանած հարուստ վաճառական մը համակրելով քու համեստութեանդ, փափաք յայտնեց ինծ որ քեզ իր տունը ընդունի ու իբրեւ զաւակը խնամէ։

Նեմզար որ չէր սպասեր այսպիսի անակնկալ առաջարկի մը, յանկարծ ցնցուեցաւ ու անզգալաբար.

— Հապա ծնո՞ղքս, գոչեց

Տեսչուհին զգաց որ իր քիչ մը սառնացուցիչ առաջարկը աննպաստ տպաւորութիւն ըրած էր ազնիւ աղջկան սրտին, սակայն ինք անկեղծօրէն կը սիրէր զայն եւ լաւ համոզուած էր որ Կարիկեանի հայրական խնամքին տակ հարիւր անգամ աւելի բարեբախտ ըլլալու առիթներ կրնար ունենալ աշակերտուհին, քան իր գեղջկական ծննդավայրին մութ անկիւնը, ուր բնական բերմունքով պիտի խամրէին անըստգիւտ ձիրքերը, ստացած դաստիարակութիւնն ու հիանալի գեղեցկութիւնը։

Նեմզար եթէ արձակուրդի ժամանակ գիւղ երթար, աղէկ, հակառակ պարագային ծնողացը կողմէն ոչ ոք կուգար տուն հրաւիրելու աղջիկը. այսպիսի ընտանիքի մը մէջ հարկաւ պիտի չկրնար ապրիլ դաստիարակուած մէկը, ուստի Տեսչուհին այս նկատումներով որոշեց ոյժ տալ առաջարկին ու սիրալիր գորովով մը.

— Գիտեմ սրտիդ ազնուութիւնը զաւակս ըսաւ, կը գովեմ ծնողասիրական զգացումներդ, սակայն Պոլիս ապրելով միթէ պիտի մոռնա՞ս ծնողքդ, ընդհակառակը աւելի օգտակար կրնաս ըլլալ, տրամադրելի միջոցներովդ օգնելով անոնց։

Տխուր հառաչ մը արձակեց Նեմզար, չկրնալով անմիջական պատասխան մը տալ Տեսչուհւոյն. և ո՞վ էր ինք որ այս կարգի կենսական հարցի մը մասին կարողանար որոշում տալ. «Գեղացի՞ ըլլալ թէ քաղաքացի, խրճիթի մէջ հանգարտ սրտով ապրի՞լ, թէ

սալօններու մէջ տապալիլ, օտար հարուստի մը խորթ անունովը փառաւորուե՜լ թէ գեղջուկ ծնողաց համբոյրներովը սնանիլ»․ աստնք այն տեսակ ծանրակշիռ հարցեր էին, որոնց առջեւ ամենամեծ իմաստասէրներն իսկ անպատասխանի պիտի մնային, ո՛ւր մնաց Նեմզարի նման անփորձ գիւղացիկան մը, որ դեռ երկու օր առաջ կը կարծէր թէ աշխարհի ամենամեծ երջանկութիւնը լաւ դաս պատրաստելն է ու ամենաճոխ հարստութիւնն ալ «բարենիշ» ունենալը։

Տեսչուհին հասկնալով «Խորհրդաւոր աղջկան» մտքէն անցածները․

— Ինչո՞ւ չես պատասխաներ աղջիկս, ըսաւ, կը վարանիս որոշում մը տալու, բնական է որ քու հասակդ ունեցող աղջիկ մը վերապահումով տայ իր որոշումը, սակայն զովելի առաքինութիւն մըն է և ամէն պարագայի մէջ կրնայ իր նպաստաւոր արդիւնքը ունենալ։ Սակայն ես որ այնչափ կը սիրեմ քեզ իբր քու բարոյական մայրդ, կը կարծեմ ամէնէն տրամաբանական գործը կատարած կ՚ըլլաս, եթէ ընդունիս այս պատուաբեր առաջարկը, որ գործօն ապագայ մը կը պատրաստէ քեզ։ Գուցէ ծննդավայրիդ ամէնէն աննշան յիշատակները և հայրենի տանդ կատուն ու շունն իսկ զոր այնչափ կը գգուէիր, հիմա պատկերացած են երեւակայութեանդ առջեւ ու չեն ներեր քեզ որ լքանես զիրենք, միայն անոր համար որ իրենցմէ շատ բարձր մակարդակի վրայ կը գտնուիս ու այլ ևս չես ախորժիր իրենց ընկերութենէն։

Նեմզար ածկինին զարթուցած յիշատակներուն ազդեցութենէն փղձկեցաւ ու սկսաւ յորդ արցունք մը թափել․ տեսչուհին ալ չկրնալով ինքզինք զսպել, աչքերը սրբելով․

— Սիրտդ մորմոքելու համար չէ որ կ՚ըսեմ ասոնք զաւակս, չարունակեց, այլ անոր համար որ հասկցնեմ քեզ թէ շատ բնական են, ինչ որ կ՚զգաս քու ծննդավայրիդ նկատմամբ, մինչև իսկ փոքրիկ ուլիկդ, որ ցատքռտելով կը զուարճացնէր քեզ, սատանայ մը պիտի թուի աչքիդ․ գիւղացիները բարի մարդիկ են, գեղջկական կեանքը ամէնէն աւելի յանձնարարելին է, բայց ոչ քու տարիքդ ունեցող աղջկան մը համար։ Այն ատեն տաքիդ փոշին թօթափելով վերջնականապէս պիտի հեռանաս այն վայրերէն որոնց ո՛խը կը քաշես հիմա և պիտի ջանաս գլխուդ ճարը նայիլ, մայրաքաղաքի մէջ ապրիլ յաջողելու համար։ Դուն որ դեռատի և միանգամայն գեղեցիկ աղջիկ մըն ես, ի՞նչ կրնաս ընել, շատ շատ վարժուհի պիտի ըլլաս թաղի մը մէջ․ ո՛հ, սոսկալի բան է․ աղջիկս, վարժուհի ըլլալը․․․ անձնական փորձառութեամբս կը խրատեմ, կը յորդորեմ և մինչև իսկ քու բարօրութեանդ համար կ՚ստիպեմ որ անպատճառ օգտուիս ներկայացած առիթէն։

Նեմզար զսպուած յուզումով մը․

— Ի՞նչպէս կ՚ուզէք որ անծանօթ մարդու մը տունը երթամ կակազեց։

— Բաւական է որ հանրածանօթ անձնաւորութիւն մըն է քեզ իր տունը ընդունիլ առաջարկողը․ անձնապէս գիտեմ որ առատաձեռն, վեհանձն և հարուստ մարդ մըն է, մինչև իսկ —գաղտնի մնալու պայմանով— սա ալ կրնամ վստահիլ քեզ որ, տարեկան յիսուն ոսկի նպաստ մը կ՚ընէ մեր դպրոցին, իր հաշւոյն աշակերտուհի մը դաստիարակել տալու համար․ ինչ գիտես որ [illegible] չէ քու ստացած

357/6-66
Гос Библиотека
ՀՍՍՌ-Арм ССР

դատախրակութիւնդ. այս առաջարկը քու ընկերուհիներէդ որո՛ւ որ ներկայացուէր, ամենայն սիրով պիտի ընդունէր։

Տեսչուհիին այս խօսքերուն վրայ Նեմզար քիչ մը համոզուելու երեւոյթ առնելով.

— Անունը ի՞նչ է աս մարդուն, հարցուց։

— Յակոբ էֆէնտի Կարիկեան, պատասխանեց տիկինը։

Այս Կարիկեան անունը գրեթէ ելեկտրական հոսանքի մը ազդեցութիւնը ըրաւ աղջկան վրայ, ինչ որ չվրիպելով տեսչուհւոյն տեսութենէն։

— Ի՞նչ։ միթէ կը ճանչնայի՞ք Կարիկեան էֆ.ն, հարցուց։

— Ո՛չ, թէեւ զինքը տեսած չեմ, սակայն այնպէս կը թուի ինձ որ անոր անունը ուրիշ անգամ լսած եմ, պատասխանեց։

Տիկինը հետաքրքրուելով.

— Ի՞նչ առիթով, կրնա՞ս յիշել։

— Թէեւ լաւ մը վստահ չեմ, սակայն կարծեմ մօրաքոյրս աս մարդուն տունը կ'աշխատի, որովհետեւ աս անունը շատ կը խօսուէր մեր տունը։

— Աւելի աղէկ, աւելի աղէկ, կրկնեց տեսչուհին, այն պարագային մէջ բնաւ պատճառ պիտի չունենաս դանդաղելու, մօրաքոյրդ օտար չպիտի ձգէ քեզ տան մէջ։

— Հապա ընտանի՛քը, զաւակնե՞րը։

Այս հարցը տեսչուհիին մտքին մէջ ալ հիմա արթնցաւ եւ զղջաց որ ինչո՛ւ Կարիկեանէն բացատրութիւն չուզեց այս մասին։

— Քեզի ի՞նչ վերաբերութիւն ունին անոնք, զաւակս, ըսաւ, Յակոբ էֆէնտին ինծ վստահեցուցած է

որ զաւակի դիրք մը պիտի ունենաս տան մէջ եւ մանաւանդ եթէ կրնաս համակրութիւնը գրաւել, ապագադ ալ պիտի ապահովէ։ Կասկած չունիմ քու աշխատութեանդ եւ ազնիւ սրտիդ վրայ եւ հարիւրին հարիւր վստահ եմ որ այս առաքինական ձիրքերովդ ամենքն ալ քեզի պիտի գրաւես ու քիչ ատենէն ամէնուն սիրելի պիտի ըլլաս տան մէջ։

Տիկին Տեսչուհին այս կարգի շատ մը տեսութիւններով երկարօրէն խորհրդակցեցաւ աշակերտուհիին հետ եւ վերջապէս համոզեց զայն ներկայացող բախտէն անմիջապէս օգտուելով Կարիկեանի առաջարկը ընդունելու։

Բայց այս ի՞նչ «էնթրիկ» էր որ կը դառնար «Խորհրդաւոր աղջկան» շուրջ. մօրաքոյրը ի՞նչ գործ ունէր Կարիկեանի տունը, ինչո՞ւ այսչափ գորով կը ցուցնէր Կարիկեան գիւղացի աղջկան մը. Տիկին տեսչուհին բնաւ չէր կրնար խելք հասցնել այս առեղծուածին. մինակ իր դատողութեամբը Նեմբարի համար համեմատապէս նախանձելի ապագայ մը նշմարելով այդ ճոխ տան մէջ, ջանացած էր թշուառութենէ ու ապագայ անպատուութենէ մը փրկել այս գրեթէ անտէրունջ աղջիկը, որուն հիանալի գեղեցկութիւնը բնականաբար մեծ թշնամի մը պիտի ըլլար իրեն, եթէ կարող պաշտպանութեան մը չենթարկուէր,

Երկու օր վերջ, ճիշդ ժամադիր եղած պահուն Դպրոցէն ներս մտաւ Կարիկեան եւ ուղղակի Տեսչուհիին քով գնաց, ըրած առաջարկութեան արդիւնքը հասկնալու անհամբերութեամբ։ Տիկինը յարգական ժպիտով մը բարեւելով վաճառականը։

— Ամէն բան կարգին է էֆէնտի, աչքերնիդ լոյս, ըսաւ։

Վաճառականը գոհունակութեան մեծ շունչ մը առնելով, վիշտերու տակ ընկճուած գլուխը բարձրացուց և յուսալից դէմքով մը։

— Երախտապարտ եմ տիկին, պատասխանեց. ուրեմն ձեր հաճութեամբ կրնա՞մ տեսնել աղջիկը։

— Ինչո՞ւ չէ, յարեց Տեսչուհին, բայց կարեւոր կէտ մը կայ, որ այն օր վրիպեցաւ մեր երկուքին ալ յիշողութենէն և որուն ետքէն անդրադարձայ, արդեօք ձեր ընտանեկան պարագաները պիտի համակերպի՞ն այս կարգադրութեան։

Վաճառականը որ նոր դժուարութիւն մը ծագած կարծելով, քիչ մնաց պիտի յուսահատէր, Տեսչուհիին այս դիտողութեան վրայ տխուր հառաչ մը արձակեց, ու նկուն դիրքով մը, որ կը կը կրկնապատկէր խորշոմած դէմքին վշտահար երեւոյթը։

— Ես ընտանիք չունիմ. ինքը պիտի վերաշինէ քայքայուած բոյնս։ ըսաւ։

— Ի՞նչպէս, հարցուց տեսչուհին ակամայ զարմացումով մը, ամուսնացած չէ՞ք։

— Մեռա՛ն, մռլտաց Կաւիկեան, գրեթէ վհատած։

Տեսչուհին պարագային յարմար դէմք մը առնելով.

— Ներեցէք որ տխուր յիշատակներ արթնցնելու պատճառ եղայ, ըսաւ, սակայն դուք ալ իրաւունք կուտաք կարծեմ, որ ձեր ներողամտութեամբ քաջալերուիմ հարցնելու թէ աղջիկը կրնա՞յ համակերպիլ արդեօք այդ առանձնական կեանքին։

— Հոգ մի՛ ընէք տիկին, տանս մէջ ամէն բան կարգադրուած է զինքը երջանկացնելու համար. ծա-

ռաներ ունիմ որ պատրաստ պիտի ըլլան ամէն վայրկեան հրամանները գործադրելու, սպասուհի մը ունիմ որ մօր մը չափ խնամք պիտի տանի վրան...։

— Սպասուհի՞. բայց արդեօք օրիորդին մօրաքո՛յրն է ձեր սպասուհին։

— Ինչէ՛ն գիտէք որ մօրաքոյրը իմ սպասուհիս է։

— Թէեւ հաստատապէս չենք գիտեր, սակայն աղջիկը այնպէս կը կարծէ, որովհետեւ ձեր անունը շատ լսած ըլլալ կը թուի իրենց տան մէջ, ասկէ կ'ենթադրէ որ մօրաքոյրը ձեր սպասուհին եղած ըլլայ։

— Աւելի աղէկ, յարեց վաճառականը, մօրաքոյրը մեր տունն է և բնաւ պիտի չզգացնէ իրեն՝ մօր պակասը։

Տեսչուհին լուսաբանուած համարելով խնդիրը, ելեկտրական կոճակի մը դպաւ ու ներս մտնող ծառային հրամայեց որ Նեմզարը իր սենեակը բերէ։

Հինգ վայրկեան վերջ ներս մտաւ «Խորհրդաւոր աղջիկ» որ յուզումին սաստկութենէն նախ գունատեցաւ ու ետքը մինչեւ ականջները շառագունելով յարգական խոնարհութիւն մը ըրաւ և վայելուչ դիրքով սենեակին մէկ կողմը կեցաւ Տեսչուհիին ու Կաւիկեանի դիմաց։

Անփորձ աղջկան յուզումը այնչափ մեծ էր որ չէր համարձակեր գէթ անգամ մը «բարերար»ին երեսը նայելու, որուն վրայ այնչափ խորհած, ծրագիրներ կազմած էր [illegible]արէ ի վեր։

Սակայն, հապա ծնո՞ղքը, անոնք ի՞նչ պիտի ը-

սէին արդեօք իր այս ընթացքին համար. բայց ի՞նչու Պոլսեցի ծնողներու նման անոնք ալ գործով չէին ցուցներ իրեն, ընկերուհիներուն ամէնքն ալ իրենց տուները մեկնած էին և դեռ իրեն ծնողաց կողմէ ոչ ոք երեւցած էր զինքը գեղ տանելու, արդեօք գիւղացի ծնողներ քաղաքացիներէն նուա՞զ որդեսէր պէտք է ըլլային։

Այս ամէն խորհրդածութիւնները իրենց յաջորդական շրջանը կատարած էին Նեմզարի կուսական մտքին մէջ առանց որոշ եզրակացութեան մը յանգելու։

Ամէնէն աւելի անձնասիրութիւնը վիրաւորուած կը զգար, նկատելով որ երեք օր անցած էր ընկերուհիներուն դպրոցէն մեկնելէն և իր ծնողքը բնաւ հոգ չէին ըրած իրենց զաւկին նկատմամբ, որոնց այս անտարբերութիւնը տեսնելով զարմանալ սկսած էր թէ այս աստիճանի անհոգ գիւղացիներ ի՞նչպէս փութացած էին զինքը բարձրագոյն վարժարան ղրկելու։

Կաթիկեանի զինքը տունը տանելու առաջարկին իրեն հաղորդուելէն ի վեր գրեթէ առաջին անգամ զգացած էր կեանքի դառնութիւնը և այս երկու օրուան մէջ բնաւ քուն չէր քնացած՝ անընդհատ միտքը տանջելով։

Մի միայն տեսչուհիին վրայ ունեցած հաւատքն էր որ սիրտ կուտար իրեն ընդունելու վաճառականին առաջարկը ու անոր բարեխառնութեան շնորհիւ ծնողացն ալ օգնելու և հիմա այս վճռական վայրկեանին ուր հրաւիրուած էր պաշտօնապէս որոշում մը տալու, յուզումէն կը դողդողար։

Տեսչուհին զգալով «Խորհրդաւոր աղջկան» ի՞նչ ճգնաժամի մէջ տառապիլը, անոր յուզումը հանդարտեցնելու յատուկ դիտումով կեղծեց աղջկան մուտքն ու քանի մը վայրկեան եւս շարունակեց խօսիլ վաճառականին հետ, որ աղջիկէն հարիւր անգամ աւելի յուզուած, ամբողջ ուշադրութիւնը ապագայ սանին վրայ դարձուցած էր, ու բառ մը իսկ չէր մտիկ ըներ տիկինին խօսքերէն։

Վերջապէս տիկինը Նեմզարին դառնալով.

— Էֆէնտին բարեւեցի՞ր, աղջիկս, ըսաւ։

Օրիորդը անմիջապէս դէպի Կաթիկեան ուղղուեցաւ ու բոմբուլիկ ձեռուըներովը անոր ջղուտ ձեռքերը բռնելով նուրբ շրթունքներուն մօտեցուց։

Վաճառականը այնչափ ազդուեցաւ մանկամարդ աղջկան այս համբոյրէն որ վայրկենաբար երիտասարդական աւիւն մը յեղաշրջեց մարմնոյն ամբողջ կազմուածքը ու յաւիտենական վշտերու տակ նուաղած դէմքը սկսաւ ճառագայթել։

Կաթիկեանի տխրամած ճակտին վրայ ցոլացող այս արտակարգ փայլը շատ նպաստաւոր ազդեցութիւն ըրաւ Տեսչուհիին վրայ. որ կատարելապէս համոզուեցաւ թէ աշակերտուհին՝ այս բարերարին անձին վրայ հարուստ հօր մը խնամքները պիտի վայելէր լիուլի. ուստի վաճառականին դառնալով.

— Էֆէնտի, ըսաւ, ահաւասիկ ձեր զաւակը, օրիորդ Նեմզար, մեր դպրոցին ամէնէն յառաջադէմ աշակերտուհին. վստահ եմ որ պիտի գոհացնէ ձեզ ամէն տեսակէտով, որովհետեւ իր բնական ազնուութեան հետ այնպիսի դաստիարակութիւն մը ստացած

է որ թէ՛ խոհանոցին ու մառանին մէջ կրնայ փայլիլ և թէ սալօնին ու գեղարուեստական աշխարհին մէջ։

— Աստուած միայն գիտէ թէ ի՛նչ անկեղծ հրճուանք կը զգամ այս պահուս, պատասխանեց վաճառականը, նկատելով որ զաւակս Նեմզար պիտի վերանորոգէ քայքայուած տունս ու կեանք պիտի ներշնչէ անմխիթար սրտիս։

— Ինչո՞ւ այնպէս չըլլայ, պատասխանեց Տեսչուհին. բան մը չի պակսիր իրեն ձեր ճոխ տան մէջ, թէ ինք երջանիկ ըլլալու և թէ ձեզ երջանկացնելու համար...։

— Ա՛հ, ընդմիջեց Կառիկեան, ամէն միջոցներու իր տրամադրութեան տակ պիտի ըլլան, ուզածին պէս պիտի կրնայ գործածել զանոնք, բաւական է որ բոլոր քմահաճոյքները պատիւս բարձրացնելու նպատակին միայն ուղղուած ըլլան։

— Այդ մասին բնաւ հոգ մի՛ ընէք. այնպիսի ազնիւ սիրտ մը կը կրէ որուն երբեք ծանօթ չեն ոչ անբարոյութիւն և ոչ ալ ստորնութիւն. մանաւանդ ձեզ նման անստգիւտ հօր մը խնամքները մեծ զարկ պիտի տան փայլեցնելու իր բնական ձիրքերն ու բարձրացնելու տան պատիւը։

Եւ դեռ շատ մը պարագային յարմար խօսքերու փոխանակութենէ վերջ, Կառիկեան Նեմզարին դառնալով.

— Հիմա աղջիկս, ըսաւ ծնողական գորովով մը, Տիկինին ձեռքերը համբուրէ։

«Խորհրդաւոր աղջկան» հրաժեշտի ողջոյնը շատ

սրտաճմլիկ եղաւ, երբ հեծկլտալով Տեսչուհիին քով գնաց ու արցունքներու տարափով մը ողողեց անոր ձեռքերը. Տիկինը որ Նեմզարէն աւելի յուզուած էր, աշակերտուհիին երկու այտերը համբուրելով.

— Ինչո՞ւ, աղջիկս, ինչո՞ւ, ըսաւ հեծկլտալով, ինչո՞ւ կը տկարանաս, ամէն ատեն կրնանք տեսնուիլ, ես ձեր տունը կուգամ, դուն ալ հոս կուգաս, փառք Աստուծոյ, հեռու քաղաք մը չես երթար, մի լար զաւակս, մի լար որ ես ալ չյուզուիմ։

Տեսչուհին քանի մը վայրկեանի չափ Նեմզարը խրատելէ ու անոր յուզումը հանդարտեցնելէ վերջ. Կառիկեանի ներողամտութեամբ առաւ ընկերուհիներուն սրահը տարաւ զայն։

Հոն տեսարանը աւելի ևս սրտագրաւ երևոյթ մը առաւ, երբ աշակերտուհիներ տեսան որ վերջնականապէս կը բաժնուէին իրենց սիրեցեալ ընկերուհիէն. մէկ երկու փոքրիկներ մանաւանդ, որոնց սովորութիւն ունէր խնամք տանիլ Նեմզար ամէն տեսակէտով, որբի դիրք մը առին ու հեռուէն դիտելով իրենց բարեկամուհին, սկսան լռիկ մնջիկ արտասուել, որպէս թէ իրենց քրոջմէն կը զատուէին։

Նեմզար չկրնալով դիմանալ փոքրիկներուն արցունքին, աչքերը սրբելով անոնց քով վազեց ու ձեռքերէն բռնելով.

— Սրմինէ՛, Հերանո՛յշ, Զապէ՛լ, ինչո՞ւ կուլաք. տեսէ՛ք, ըսաւ, ես չեմ լար, քանի մը օր վերջ դարձեալ հոս եմ։ Փոքրիկները բնաւ մխիթարութիւն չէին գտներ։ Տեսչուհին կարճ կապելու համար այս սրտա-

մորմոք տեսարանը, հեռացուց Նեմզարը սրահէն ու անոր երեսները լուալով Կարիկեանի քով մոցուց։ Վաճառականը որ իր կարգին յուզուած ու հանդարտած էր, քսակ մը յանձնեց Նեմզարի ձեռքը ու պատուիրեց որ դպրոցական ծառաներուն դրամական նուէրներ ընէ և տասը վայրկեան վերջ աղջիկը փառաւոր «լանտօ»ի մը մէջ նստեցնելով, ինքն ալ քովը տեղաւորուեցաւ ու ձիերը սկսան սրարշաւ վազել։

Բ.

Երբ բաւական հեռացան դպրոցէն.

— Յուզումդ անցա՞ւ աղջիկս, հարցուց Կարիկեան։

— Այո՛, պատասխանեց Նեմզար։

— Գիտեմ դժուար է եօթը տարուան ընկերութենէ մը բաժնուիլ, բայց ուզած ատենդ կուգաս կը տեսնուիս ընկերուհիներուդ հետ, մանաւանդ որ տունն ալ նոր ընկերուհիներ, բարեկամուհիներ պիտի գտնես։

— Շնորհակալ եմ, պատասխանեց Նեմզար քիչ մը ընտանենալով։

— Սպասուորներուն ամէնքն ալ գոհացուցի՞ր, հարցուց Կարիկեան բան մը ըսած ըլլալու համար։

— Մէյմէկ մէճիտ տուի, պատասխանեց աղջիկը։

— Ա՛ռ, քիչ ես տուեր զաւակս, յարեց վաճառականը ծիծաղելով, կը փափաքէի որ աւելի շատ տայիր։

Եւ շատ մը խօսակցութիւններով, զորս յատկապէս կը ստեղծէր վաճառականը՝ աղջկան ուշադրութիւնը դպրոցէն հեռացնելու և զայն իրեն ընտելացնելու յատուկ նպատակով, բաւական ճամբայ առին ու աղջիկը սկսաւ ինքնաբերաբար հարցումներ ուղղել զանազան նիւթերու վրայ, որոնց սիրով կը պատասխանէր Կարիկեան, անճառ ուրախութեան սրտագեղում զգալով։

Վերջապէս տուն հասան ու Նեմզարի սիրտը սկսաւ տրոփել. արդեօք ի՞նչ անակնկալներ վերապահուած էին իրեն այս տան մէջ. արդեօք երջանկութեան դրա՞խտ մը պիտի ըլլար այն թէ վշտի տանջանարան մը. բարերարը որուն ՀԱՅՐ տիտղոսը կուտար, շատ համակրելի մարդ էր և առաջին տեսութեամբ կապուած էր անոր հետ. սակայն միթէ ընտանիքին միւս անդամներն ալ այնչափ բարեսիրտ պիտի ըլլայի՞ն իր նկատմամբ՝

Կառիկեան զգալով աղջկան միտքը յուզող խընդիրը, անմիջապէս վար իջաւ կառքէն ու վերջ տալու համար անոր սրտմաշուքին, թեւն առաւ ու տան դռնէն ներս մտցուց զայն:

Ընթերցողներուն քաջածանօթ սպասուհին Պայծառ, որ հիմա կէս մը տանտիկինի աստիճանին բարձրացած էր, արտասուալից աչքերով դիմաւորեց զիրենք ու Նեմզարի վիզը պլլուելով.

— Բարի եկար, անուշիկ զաւակս, գոչեց:

Վաճառականը որ կը գուրգուրար աղջկան վրայ, չուզելով կրկին յուզել զայն ու թանկագին առողջութիւնը խանգարել.

— Է՛, խնդութիւն չուզեր, ըսաւ, ի՞նչ կ'ըլլակոր, ատ լա՞ցն ինչ է:

— Ոտքդ պագնեմ, էֆէնտիս. շատոնց է տեսած չէի տէ...

— Ասկէ ետքը ամէն օր մէկտեղ պիտի ըլլաք, ԱՂՋԻԿՍ իր սենեակը տար հանուեցու՛ր, քիչ մը թող հանգստանայ:

Նեմզար բոլորովին որդիական գորովով մը ՀՕՐԸ ձեռքը պագաւ ու անճառ երջանկութեան մը մէջ թողելով Կառիկեանը, Պայծառին առաջնորդութեամբ սկըսաւ սանդուխներէն վեր բարձրանալ:

Անմեղ կոյսը առաջին անգամ էր որ աշխարհ կը տեսնէր և աչքերը ո՛ր կողմն ալ դարձնէր, միշտ հրապուրիչ նորութեան կը հանդիպէր տան մէջ. այս ի՞նչ պերճանք, ի՞նչ հարստութիւն, ի՞նչ ճոխութիւն էր որ կը փայլէր հոն. հազիւ մէկ հատին զննութիւնը աւարտած՝ անմիջապէս ուշադրութիւնը աւելի հետաքըրքրական առարկայի մը վրայ կը յառէր և այսպէս հիացումէ հիացում առաջնորդուելով, վերջապէս հասան իր առանձնասենեակը, ուր հակառակ իր կատարեալ լրջութեան, հիացումի արտայայտութիւն մը զսպել հոն տիրող պերճանքին համար:

Պայծառ որ կարօտն առնելու փափաքին անձնատուր եղած՝ բնաւ ուշադիր չէր ըլլար Նեմզարի հոգեկան վիճակին:

— Իշթէ ասիկա քուկին «օտադ» է, ըսաւ, աս ալ «քառեօլադ», աս ալ «պրօդ», ամէնքն ալ նոր են: էֆէնտին քեզի համար շինել տուաւ:

Նեմզար, իբրեւ խելքի տէր աղջիկ, անմիջապէս ինքզինք ժողուեց ու բնաւ չտեսութիւն չցուցնելով.

— Շնորհակալ եմ, մօրաքոյր, ըսաւ սպասուհին ձեռքը պագնելով, դուն գիտէի՞ր որ ես հոս պիտի գայի:

— Հապա՛. զաւակս, պատասխանեց Պայծառ, ես գիտէի որ էֆէնտին աղջիկ մը պիտի առնէ տունը, ինչո՞ւ պաշխասիին կերցունեմ աս փառքը, գացի եալվար եղայ որ օտար մը առնելուն պէս իմ քրոջս աղջիկը Նեմզարը առնէ. ան ալ գացեր քեզի դպրոցը տեսեր է. խելք մը ունի նէ պիտի թողնէ վրադ. աս

օտան քեզի համար տէօշէնմիշ ընել տուաւ, վաղն ալ Բերայէն մոտիսթրաներ պիտի գան լաթդ կարեն, «աշխարհք մէկդի դուն մէկդի» ըս քովը․ մարդ չունի տանը մէջ, կնիկը տասը տասնըչորս տարի է քի մեռած է, հարստութիւն ըսես ծովերու պէս, աման, աղջիկս Նեմզար, տեսնեմ քեզի, ինծի չամչցնես, ինքզինքդ սիրցունես։

— Հոգ մի՛ ըներ, մօրաքոյր, պատասխանեց Նեմզար բոլորովին գոհ ըլլալով այս բախտէն․ պիտի տեսնաս, ուզածէդ աւելին պիտի ընեմ էֆէնտիին զիս սիրցունելու համար։

— Էֆէնտի մ'ըսեր աղջիկս, հայրիկ ըսէ, մարդը հոգին պիտի տայ բերնէդ այդ անունը լսելու համար։

— Ես ալ հոգիս պիտի տամ իր բերնէն «աղջիկս» անունը լսելու համար․ ո՞վ չի փափաքիր այսպիսի հայր մը ունենալու․ մինչեւ իսկ ծնողքս ալ գոհ պիտի մնան կարծեմ ասանկ ընտանիքի մը մէջ մտնելուս համար։

— Հա՛, քա՛, խենդ, եանի լսեն նէ է կայ եա՛, աշխարհ իրենց պիտի ըլլայ․ աս տարի ցանքը գէշ է տէ ի՞նչ ընելնին չեն գիտնար կոր. դեղին կովը կար նէ գիտե՞ս։

— Ո՛րը, սա սեւ հորթ մը ունէր նէ ա՞ն։

— Հա քա աչքս ելլայ, անցած գիշեր ցաւի մը կը բռնուի, ինչ կ'ընեն նէ չի խալսիր․ ախպարդ տեսնաս, ծառքը ծոցը վազեց եկաւ, է ես ալ չունէի քի տայի, սաղ ըլլայ էֆէնտին հանեց հինգ ոսկի տուաւ։

Գայծառ՝ դեռ շատ մը ապացոյցներով հաստատելէ

վերջ թէ այս եզական բախտը իրենց ամբողջ ընտանիքին համար Աստուծոյ մէկ այցելութիւնն է, էֆէնտիին հրամանովը առանձին ձգեց Նեմզարը ու ինք վար իջաւ։

Նեմզար անմիջապէս ցատկեց տեղէն ու հիացական ակնարկներով սկսաւ առանձնասենեակին կարասիները քննել․ ո՜ւր էր արդեօք, պէ՛տք էր հաւատալ աչքին, երա՞զ էր թէ իրականութիւն․ դարակ մը բացաւ ամբողջ ճերմակեղէն, ուրիշ մը՝ արդուզարդի առարկաներ, ուրիշ մը՝ թանկագին գոհարեղէններ եւ այսպէս մէկ ժամու չափ առանձնանալէ ետք անկողնին վրայ երկնցաւ եւ անզգալաբար քնացաւ։

Աստուն կանուխ ցատքեց տեղէն ու անմիջապէս վար իջաւ։

Կաբիկեան որ սուրճ կը խմէր․

— Եկուր տեսնեմ աղջիկս, ըսաւ, ի՞նչպէս, հանգիստ քնացա՞ր այս գիշեր։

— Շնորհակալ եմ հայր, պատասխանեց Նեմզար, հօրը ձեռքը համբուրելով, շատ հանգիստ էի ձեր շընորհիւ, միայն թէ կը ցաւիմ որ քնացեր մնացեր եմ եւ մօրաքոյրս ալ չէ արթնցուցեր զիս.

— Ես չթողուցի զաւակս, յարեց Կաբիկեան, նըկատելով որ քննութիւններուդ առթիւ կրնաս քնատ մնացած ըլլալ։

— Ուրիշ անգամ չպիտի կրկնեմ։

— Է՛, սենեակդ ի՞նչպէս է տեսնանք, պակասութիւն մը ունի՞։

— Ո՛րչափ բարեսիրտ էք հայր։

— Ինչո՞ւ զաւակս, քեզի պէս աղջիկ մը ունենալու համար ի՞նչ չըներ հայր մը։

Նեմզար չկրնալով պատասխանել, Կառիկեանի բազուկներուն մէջ նետուեցաւ ու բուռն սիրով ողջագուրեց բարերարը։

Երկու ժամ վերջ երբ հայր ու աղջիկ ջերմ խօսակցութեան մը մէջ էին, յանկարծ դուռը զարնուեցաւ ու կանխաւ սպասուած հրաւէրին համեմատ ներս մտաւ Գաղիացի դերձակ-վաճառականուհի մը. մատմազէլ Պ..., որ մեծ հռչակ ստացած էր մայրաքաղաքիս բարձր դասու ընկերութիւններու մէջ, իբրեւ առաջնակարգ դերձակուհի և միեւնոյն ժամանակ... ընտանիքներ սնանկացնող։

Կառիկեան սիրալիր յարգանքներով ընդունեց մատմազէլը որ անծանօթ չէր իրեն և բերած նմոյշները ներկայացուց Նեմզարին, որ ընտրութիւններ ընէ անոնցմէ քանի մը ձեռք շրջազգեստ կարել տալու համար։

Դեռատի աղջիկը բոլորովին շուարեցաւ հօրը պատրաստած այս անակնկալին առջեւ։

Ուստի վախնալով որ օտար դերձակուհիի մը առջեւ հօրմ գէշ տպաւորութիւն ընելով, վիրաւորած կ'ըլլայ անոր արժանապատուութիւնը, չլսուելու աստիճան ցած ձայնով։

— Շռայլութիւն չըլլա՞ր հայր, ըսաւ, քանի մը շրջազգեստ մէկէն կարել տալ, մանաւանդ որ ես իմ հագուստներս ձեւել կարելու չափ դերձակութիւն գիտեմ։ Տեսչուհին «փոքրիկ դերձակուհիս» կ'ըսէր ինձ։

— Կեանք պիտի ներշնչես ինծ զաւակս, կեանք, գոչեց Կառիկեան զօրավալից ժպիտով մը. քեզի հա-

մար ծախսուած դրամը շռայլութիւն չէ, հօրդ ամբողջ հարստութիւնը զքեզ իշխանուհիի մը պէս ապրեցնելու միայն պիտի ծառայէ։

Դերձակուհին կարծելով որ կերպասի նմոյշներուն համար առարկութիւն կ'ընէ Նեմզար.

— Ի՞նչ կ'ըսէ օրիորդը, հարցուց Կառիկեանի, գաղիերէն լեզուով։

Վաճառականը ծիծաղելով դերձակուհիին կրկնեց Նեմզարին առարկութիւնները, աւելցնելով միանգամայն Տեսչուհիին «մօտա»յի նկատմամբ ներշնչած գաղափարները։

— Բայց, ըսաւ դերձակուհին, ձեզի պէս պատուաւոր անձնաւորութեան մը աղջիկը ի՞նչպէս կրնայ ներկայանալ գձեղ ընկերութիւններու մէջ առանց վայելուչ կերպով հագուելու։

Նեմզար յստակ գաղիերէնով մը.

— Շնորհակալ եմ ձեր հոգածութենէն մատմազէլ, ըսաւ, այնպէս կը կարծեմ որ շռայլութեան ու վայելչութեան միջեւ բաւական տարբերութիւն կայ։

Դերձակուհին զգալով որ տղու մը և կամ չտես աղջկան մը հետ չէ գործը, անմիջապէս համակերպեցաւ։

— Կամքը ձերն է օրիորդ, ըսաւ, կերպասներու նմոյշները պարզելով, ամէնէն վերջի մօտան այս է, ընտրութիւնիդ ըրէք.

Եւ հայր ու աղջիկ գլուխ գլխի տուին, որոնց հեռուէն կը մասնակցէր Պալծառ ու որոշեցին առ այժմ երկու ձեռք շրջազգեստ շինել տալ։

Օրիորդը չափն առնելով մեկնեցաւ, իսկ հայր ու աղջիկ ճաշի իջան. սեղանը անսովոր ոգեւորութիւ-

նով մը կը փայլէր. երկար տարիներ այս տան շուրջ տարածուած տխրութեան քօղը, գրեթէ քանի մը ժամէ ի վեր անհետացած էր ու նոր կեանքի մը հոգեպարար հոտքերը ակներեւ կը նշմարուէին ամէն կողմ։

Կարիկեան՝ այն կորաքամակ վշտահարը, որ կեանքէ զզուած՝ աշխարհի վրայ նայելու սիրտ չունէր, հիմա երիտասարդութեան կորովը վերստանալով նոր Ցակոբիկ մը դարձած, գրեթէ կը ճառագայթէր սեղանին վրայ, միշտ խօսելով ու խօսեցնելով դեռատի աղջիկը։

Երկու սեղանակիցներուն համար ալ երջանկութեան լրումն էր այս կեանքը եւ վաճառականը որչափ որ գոհ էր, անկէ հարիւրանգամ աւելի գոհ ու զուարթ կ'երեւէր Նեմզար, բարերարին տան մէջ։

— Է՜հ, ի՞նչ պիտի ընես տեսնենք վաղը, հարցուց վաճառականը «պիֆթէք»ի կտոր մը դնելով Նեմզարի պնակին մէջ.

— Շնորհակալ եմ հայր, ըսաւ աղջիկը, հրեշտակային ժպիտով մը, իրաւ որ կշտացայ։

— Հասկցայ, պատասխանեց վաճառականը ծիծաղելով, դուն գինի կ'ուզես կոր պիֆթէքիդ հետ։

— Կ'աղաչեմ հայր գինիի բնաւ վարժութիւն չունիմ։

— Կերակուրները ճաշակիդ համեմատ պատրաստուած չե՞ն միթէ, աղջիկս.

— Ա՛խ, հա՛յր, գիշերօթիկ վարժարան գացած չէ՛ք։

— Ցերեկօթիկ ալ գացած չեմ աղջիկս. ես իմ գործերուս զաւակն եմ։

— Այն պարագային չէք կրնար երեւակայել թէ այս կերակուրները ո՛րչափ համեղ կը թուին դպրոցականի մը։

— Ալ դպրոցական չես զաւակս, այսօրուընէ սկըսեալ այս տանը տիրուհին ես, ամէն մարդ քեզի պիտի հնազանդի հոս եւ ամէն բան քու հրամանովդ պիտի կատարուի։

— Շատ բարեսիրտ էք հայր, ըսաւ ծաղկատի աղջիկը, տղու ակնարկը վաճառականին մարած աչքերուն մէջ սեւեռելով։

— Բայց, յարեց Կարիկեան, ջանալու ես որ տիպար տանտիրուհի մը ըլլաս ու դիրքդ պահես։

Նեմզար որ բնութենէն ընտիր ձիրքերով օժտուած ըլլալով հանդերձ, դպրոցին մէջ ալ առաջին կարգի տան կառավարութիւն սորված էր.

— Տան տոմարները ինծ պիտի յանձնե՞ս հայր, ըսաւ միտմտութեամբ։

Կարիկեան սեղանէն ելաւ ու խանդաղատանքով մը աղջկան ձեռքէն բռնելով սենեակ տարաւ զայն, հոն գլուխը երերցնելով.

— Այսպէս կ'ուզէի զաւակս, երիտասարդութենէս ի վեր կանոնաւորութեան սիրահար էի. աւա՜ղ որ ուշ հասայ... այսօրուընէ սկսեալ ամէն բան քու տրամադրութեանդ տակ է։

Եւ աղջիկը համբուրելով, ուղղակի վաճառատուն գնաց, ուր ոտք չէր կոխած երեք չորս օրէ ի վեր եւ որուն ամէն բանէ աւելի նախապատուութիւն կուտար։

Կարիկեանի արտայայտած այսչափ գորովին, գուրգուրանքին ու գոհողութեան հանդէպ

ծաղկատի աղջիկը աստիճանաբար մոռացութեան տուաւ դպրոց, գիւղ, ծնողք ու համակերպեցաւ վիճակի այս անակնկալ փոփոխութեան, որ ինքնին արհամարհելի բախտ մը չէր կրնար սեպուիլ, մանաւանդ աղքատ երկրագործի մը դաստիարակուած աղջկան համար։

Նեմզար հիմա ուրիշ բանի վրայ չէր խորհեր այլ եւս, եթէ ոչ տիպար տանտիկինի մը նախանձելի հանգամանքները փայլեցնել անձին վրայ ու կատարելապէս արժանի ըլլալ բարերարին իր նկատմամբ շռայլած սիրոյն ու տածած հաւատքին։

Ամէն քայլափոխին նոր նոր թերութիւններ կը զարնէին աչքին եւ գիտակցաբար ըրած շատ մը դիտողութիւնները գրեթէ կ'ապշեցնէին տան սպասաւորները, որ այս հասակին մէջ ի՞նչպէս սորված էր այսչափ տան կառավարութիւն. ուրիշ տուներ ալ ծառայած էին իրենք եւ քառասուն տարեկան տանտիկիններու վրայ իսկ չէին տեսած այս աստիճանի տնարարական հմտութիւն։

Մինչեւ իսկ Գայծառ շուարած մնացած էր այս «մատ մը չօճուխ»ին ամէն բան գիտնալուն համար եւ ինք իբրեւ մօրաքոյր խնամակալի դերք մը ունենալ կ'երազէր։

Փոքրիկ տանտիրուհին դարան մը բանալ տուաւ սպասուհիին, ուր իրարու վրայ թխմուած էին շատ մը բանթալոններ, բալթօներ ու ճերմակեղէններ։

— Ի՞նչ պիտի ընէք ասոնք։

= Խաքիճիին պիտի տանք, մոռցուեր մնացեր է պատասխանեցին։

— Խաքիճիին ինչո՞ւ տաք, ըսաւ, սա բանթալոնները թող լուացուին, հին տեղերը հանենք, ամէն օրուան համար մաքուր մաքուր կը հագնիք. բալթօին մէկը կտրելու պզտիկ աղջկան յարմարցնելու է. քանի մը օր վերջ ասոնց ամէնքն ալ կ'ըլլան. սա ճերմակեղէններն ալ, մօրաքոյր, լուացէք, պզտիկ աղջկան առջեւ դնենք որ մեծ կտորներէն քանի մը գոգնոց կարէ, մնացածներն ալ խոհանոցի ջնջոց ընել կուտանք։

Բնաւ դիտողութիւն չկար Նեմզարի հրահանգներուն համար եւ ի՞նչպէս պիտի համարձակէին հակառակիլ անոր, երբ այնչափ գիտակցաբար կը հրամայէր։ Սալօնը մտան. Նեմզար զարմացաւ հոն տիրող անկանոնութեան ու անմաքրութեան վրայ։

— Չէ՞ք գիտեր որ փոշին, աղտը, «կիւվէ» կը ստեղծեն ու կը փճացնեն կարասիները, ըսաւ, մանաւանդ այս կարգի սալօնիկ կարասիները. կանոնաւորութիւնն ու արտաքին փայլն է. սա խալին տեսէք, եթէ արեւը ներս մտած ատեն պատուհանին վարագոյրները իջեցնել խորհէիք, հիմա գոյնը չէր նետեր ու միշտ նոր կը մնար. մեղք չէ՞ սա հայելիներուն, քիչ մը օճառ ջուրով կրնայիք մաքրել անոնց ոսկեզօծ շրջանակները. հայելիին երեսի աղտերը տեսէք որչա՜փ դիզուեր են, եթէ քիչ մը բամպակ այրելով սրբէիք, բնաւ աղտ մը չէր մնար վրան եւ շուկայէն նոր առնուածի պէս կ'ըլլար։

Ետքը խոհանոց իջան. բնաւ իր դպրոցին մէջ կառավարածին չէր նմանիր ասիկա, ամէն բան տակն ու վրայ, ոչ կարգ կար եւ ոչ կանոն, միմիայն ար-

տաքին կեղծ մաքրութիւն մը. ներսը գրեթէ բոլորովին անխնամ ձգուած։

Այս մեծածախս խոհանոցին մէջ ջնջոցներու խնայողութիւն մը կար և գտնուածներն ալ իրենց մաքրութեամբ չէին փայլեր։

Տասնըհինգ տարեկան տանտիրուհին զսպուած յուզումով մը.

— Թէ տունը լաւ կառավարելու և թէ շատ չյոգնելու համար երկու բանի հոգ տանելու ենք, ըսաւ, նախ մաքրութիւն ամէն բանի մէջ. երկրորդ՝ տան մէջ աշխատողներուն դիւրութիւն ըլլալու համար ամէն բան յատուկ տեղ մը ունենալու է և ամէն բան միշտ իր տեղը ըլլալու է, որ մարդ տան մէջ ձեռքը նետածին պէս ուզածը կը գտնէ։

— Է՛, վարպետ, ըսաւ խոհարարին, գնումներդ ամսակա՞ն կ՚ընես թէ շաբաթական։

Նոր տանտիրուհւոյն առջեւ շուարած խոհարարը բան մը չհասկնալով օրիորդին խօսքերէն,

— Քէ կուբպան, խանում, չիմ խասկանայ, ըսաւ։

— Օրիորդը նկատելով որ անտեղի պիտի ըլլար առաջին օրէն այսչափ մանրամասնութեան մէջ մանել, խոհարարին պատասխանին վրայ ժպտելով սենեակը քաշուեցաւ, հիացումի մէջ ձգելով ծառաները։

Կաոիկեանի սրտին մէջ անսահման ուրախութիւն մը կար, որ չէր թողուր իրեն տեղ մը հանգիստ ընել, մինչեւ իսկ այնչափ սիրած վաճառատունը, ուրկէ չէր բացակայած մինչեւ այս տարիքը, հիմա Նեմզարին գալէն ի վեր նշանակութիւնը կորսնցուցած կ՚երեւէր աչքին և միշտ գետափի աղջկան վրայ էր խելքն ու միտքը. վերջապէս նկատելով որ անկարելի պիտի ըլլայ իրեն այս գլուխով գործի նայիլ, վաճառատան պաշտօնեաներուն կարեւոր հրահանգներ տալէ վերջ տուն վերադարձաւ։

Էֆէնտիին տուն դառնալու եղանակը ծանօթ էր տան մէջ, ուստի վաճառականը զանգակը հնչեցնելուն պէս, Պայծառ իրարանցումով մը.

— Նեմզա՛ր, հայրիկդ է, ըսաւ մանկամարդ աղջկան, որ արդուզարդը ըրած՝ հօրը գալուն կը սպասէր։ Անմիջապէս վար վազեց աղջիկը ու զուարթ դէմքով մը հայրը դիմաւորելով ձեռքը պագաւ ու թեւը մտած սենեակ առաջնորդեց զայն։

Կաոիկեան Նեմզարին դէմքին վրայ ցոլացող տարօրինակ զուարթութիւնը տեսնելով մխիթարութիւն մը զգաց և զուարթ ժպիտով մը.

— Ի՞նչ ըրիր տեսնեմ զաւակս, հարցուց։

Մանկամարդ աղջիկը մանրամասնաբար պատմեց իր այն օրուան գործունէութեան արդիւնքը, ժպիտներով, գիտողութիւններով ու մանրադէպերով համեմելով զայն և վերջապէս քիչ մը կատրտուելով։

— Հայրիկ, վաղը քանի մը տետրակ կ՚ուզեմ քեզմէ, ըսաւ։

— Ի՞նչ պիտի ընես, աղջիկս, հարցուց Կաոիկեան։

— Տան ծախքին համար ելմտացոյց մը շինենք ու օրինաւոր տոմար ունենանք։

— Կանուխ չէ՞ աղջի՛կս, ըսաւ վաճառականը ժըպտելով- քիչ մը յոգնութիւն առնել և տան պէտքերը ուսումնասիրելէ վերջ սկսիլ աւելի տրամաբանական կ՚ըլլայ կարծեմ։

— Իրաւունք ունիք, հայր, նկատեց Նեմզար, սակայն տունը սոսկալի անխնամ վիճակի մը ենթարկուած է։

— Ո՛րչափ ուրախ եմ զաւակս, յարեց վաճառականը, որ այս ասաիճան հմտութիւն ունիս տնական պէտքերու. իմ նպատակս ծանր աշխատութեան ենթարկելէ առաջ առողջութիւնդ խնամել է. իմ առողջութիւնս ալ քայքայուած լմնցած է և պէտք ունիմ կազդուրումի. ուստի պէտք է երկու ամիս ամարանոց երթանք։

— Ամարանո՛ց, կրկնեց Նեմզար հրճուանքով.

— Հապա զաւակս, ամարանոց երթանք որ քիչ մը մաքուր օդ առնենք և փոփոխութիւն մտցնենք ապրելու եղանակին մէջ, քեզի համար մանաւանդ այնչափ անհրաժեշտ է որ այսօրուընէ իսկ փութալու ենք մեր ընտրութեան վրայ խորհիլ. հիմա ըսէ տեսնեմ աղջիկս, ո՞ւր երթալ կ՚ուզես, Սարըեա՞ր, Թարապեա՞, Պէօյիւքտէրէ՞ թէ կղզիները.

— Դուն գիտես հայր, պատասխանեց աղջիկը, ինչպէս որ յարմար դատես այնպէս կ՚ընենք։

— Չէ, հրեշտակս, որ տեղը որ քեզի հաճոյք կը պատճառէ հոն երթանք. ուրիշ բան մըն ալ կրնանք ընել. փոխանակ ամբողջ ամառը տեղ մը անցընելու, ամէն շաբաթ գիւղ մը կ՚երթանք և այսպէսով թէ՛ շատ կեանք տեսած կ՚ըլլաս և թէ տարբեր հաճոյք մը վայելած. Հիմա քու կամքիդ կը ձգեմ ընտրութիւնը, այս երկու կերպին ո՞րը կ՚ուզես։

— Ո՛րը որ աւելի խնայողական է, անոր հետեւինք։

— Ես ալ շռայլ չեմ զաւակս և միշտ խնայողու-

թիւնը յարգողներէն եմ, սակայն, փառք Աստուծոյ, նիւթական այնպիսի կացութեան մը մէջ կը գտնուինք որ օդափոխութեան համար քանի մը ոսկի աւելի կամ պակաս ծախսելը չի կրնար ազդել մեր ելմտացոյցին վրայ։ Դուն հիմա ան ըսէ ինծ, մինյո՛ւն օդափոխութիւն մը կ՚ուզես թէ չարժական։

Ո՞րը ուզէր, մինյո՞ւնը թէ չարժականը։ Այս հարցումը այնչափ դժուարալուծելի էր մանկամարդ աղջկան համար, որչափ մաթեմաթիքի ամենակնճռոտ խնդիր մը, որովհետեւ բնաւ գաղափար չունէր ոչ ամարանոցի, ոչ Վոսփորի և ոչ Կղզիներու վրայ, այլ ամբողջ ուշադրութիւնը օրինակելի տանտիկին մը ըլլալու նպատակին յատկացուցած, ընդհանուր նիստ ու կացն ու կեանքի պահանջները կ՚ուզէր այն տեսակէտով դատել։

Նեմզարի համար՝ կին մը այն ատեն պէտք էր նախանձելի դիրքի բարձրացած սեպուիլ, երբ տունը օրինաւորապէս կառավարելով մէկտեղ, կարելի եղածին չափ խնայողութիւն գտնար։

Ցանցանքը աղջկանը չէր եթէ սաանկ սկզբունք մը արմատացած էր մատաղ մտքին մէջ, ինչ որ գուցէ ծաղրելի թուի շատ աղնուազարմ (°°) տիկիններու, որոնց համար կին ըլլալու առաջին պայմանը իր վիճակին գիտակցութիւնը չունենալ և փարթամութիւն կեղծելով անհաշիւ ծախսեր ընել ու վերջապէս թշուառ մնալն է։

Օր. Նեմզարի դաստիարակութեան հսկող Տեսչուհին իր իսկ օրինակովը այնպիսի չինիչ սկզբունքներ սերմանած էր ընդհանուր աշակերտուհիներուն

մտքին մէջ, որոնք եթէ դպրոցէ ելլելէ վերջ չպատուաստուէին ուրիշներու չար օրինակէն, ապահովապէս հիմա օրինակելի տանտիրուհիներով օժտուած պէտք է ըլլային մեր ամէն դասակարգի տուները։

Չափահաս աղջիկներէ խումբ մը կազմած էր Տեսչուհին և ամէն 15 օրը անգամ մը անոնցմէ մէկուն կը յանձնէր դպրոցին տնտեսական կառավարութիւնը ինք մինակ հեռուէն հսկելով.

Կարգին մէկը պատասխանատու էր դպրոցին 15 օրուան ելմտացոյցին, աշակերտուհիներուն մաքրութեան, պզտիկներուն մատուցուելիք խնամքին, ճերմակեղէններուն պահանջուած մաքրութեամբ լուացուելուն, դարաններուն կանոնաւորութեան, ևայլն, ևայլն։

Վերջապէս մատաղ կոյսերէ իւրաքանչիւրը այն տասնըհինգ օրուան շրջանին մէջ այնպիսի հոգերով ծանրաբեռնուած կ'ըլլար, որ գլուխ քերելու ժամանակ չէր գտնէր, չէ թէ անձնապէս աշխատելով, այլ լոկ հսկելով և պէտք եղած ատեն միայն ցուցնելով ծառաներուն թէ ի՛նչպէս պէտք է աշխատին։

Իսկ նեղ պարագաներու մէջ ուր իրենց կարողութենէն վեր բան մը պատահէր, Տեսչուհիին խորհրդակցութիւնը միշտ օգնութեան կը հասնէր և ո՛վ որ իր տասնըհինգ օրուան շրջանին մէջ թէ՛ ամէն տեսակէտով լաւ տնտեսէր դպրոցը և թէ ուրիշներէն աւելի խնայողութիւն ընէր մատակարարութեան մէջ, ա՛ն շահած էր մրցանակը։

Նեմզար այս տեսակ դաստիարակութիւնով մեծ-

ցած աղջիկ մըն էր և ամէն բան տնտեսագիտական տեսակէտով միայն կը չափէր, ուստի չկրնալով որոշ պատասխան մը տալ հօրը առաջարկներուն.

Ձեր կամքը նուիրական է ինձ համար հայր, ըսաւ։

— Այն պարագային շաբթուան մը համար Մեծ կղզի կ'երթանք և հոն կուտանք մեր բոլոր որոշումները, ըսաւ Կարիկեան և հայր ու աղջիկ ուրախ զըւարթ, խօսակցելով սկսան կարգադրութիւններ ընել ամարանոցի մասին։

Գ.

Մեծ կղզին բոլորովին տարբեր միջավայր մըն է, կարելի չէ Պոլիս նստելով գաղափար կազմել անոր վրայ և ոչ ալ բաղդատութեան դնել զայն Պոլսոյ, Բերայի, Գատըգիւղի և Վոսփորի ո և է մէկ գիւղին հետ։

Անիկա ինքնատիպ քաղաք մը է իր ճոխ կեանքով, փառաւոր շէնքերով, հիանալի պարտէզներով, հովասուն դիրքով ու գլխաւորաբար մեծահարուստ բնակիչներով։

Ամէն տեղէ աւելի հոն է որ աչքի կը զարնէ կեանքի անհաւասարութիւնը և առաջին անգամ Մեծ կղզի այցելող մը Նաւամատոյցէն ցամաք ոտք կոխած պահուն եթէ ծովեզերքի ուղղութեամբ դէպ ի ձախ յառաջանայ, զարմացումով կը տեսնէ որ ջոջերու այն հռչակուած ոստանին մէջ ալ կը շարունակեն իրարու հետ մրցիլ կիսափուլ շէնքեր, մանուածապատ անկիւններ, խորտուբորտ փողոցներ, զարշահոտ կոյուղիներ, կեղտոտ գինետուններ, աղտոտ լաճեր և այն ամէն տգեղութիւնները օրինակով հռչակ հանած են Գասըմ Փաշան, Գումգափուի գուրսը, Ենիգաբուի Նաւամատոյցը ու Ղալաթիոյ նողկանք ազդող փողոցները։

Իսկ եթէ Նաւամատոյցէն առաջանալով թեթեւ զառիվերէ մը դէպի աջ բարձրանայ, այն ատեն կը սկսի այցելուին առջեւ պարզուիլ հիացուցիչ տեսա-

րաններու ստուար շարք մը, որոնց հանդէպ կարելի չէ անտարբեր մնալ ու ժամերով չսքանչանալ։

Լայն պողոտայ մը զոր աջ ու ձախ կ'եզերեն եզեմական պարտէզներու անվերջ տողանցումներ, որոնք կարծես մրցումի ելած են իրարու հետ այլ և այլ ծաղիկներու և բոյսերու թանկագին հաւաքածոներ կազմելու և պարտիզպանութեան ու ծաղկեմշակութեան ամբողջ փառքը իրարու ձեռքէ խլելու համար։

Ծաղիկներէն վերջ, պարտէզներուն կեդրոնի դղեակներն են որոնք քօղարկուած պչրուհիներու նման արեւախիտ ծառերուն ետեւէն մերթ ամբողջութեամբ երեւնալով և մերթ իրենց մէկ մասը ցուցնելով կը թովեն հետաքրքիր այցելուն։

Այս մէկը միւսէն գերազանց դղեակներուն ճարտարապետութիւնը զուտ ինքնատիպ ոճ մը ունի, որ ոչ գոթական է և ոչ բիւզանդական, ոչ անոնց արաբական կարելի է ըսել և ոչ հռոմէական, այլ «Մեծ կղզիական» տիտղոսը տալ այդ ճարտարապետական հրաշակերտներուն։

Բոլլիի եզական դղեակը մանաւանդ, իր այլազան զրուագներով, արաբական նկարներով ու ոսկեզօծ փայլով այն աստիճանի հիացում կ'ազդէ այցելուին որ պահ մը կը շուարի մարդ բանի մը նմանցնելու։

Վերջապէս բուն այս դղեակներուն ճարտարապետութեան մէջ է որ բառին ճշգրիտ նշանակութեամբ կը պատկերանայ ճաշակներու մրցումը և մարդ ակամայ կ'ստիպուի ինքնիրեն հարցնել թէ՝ հո՞ս է արդեօք անձառ երանութիւնը և այս դղեակներուն մէ՞ջ բոյն դրած է երջանկութիւնը։

Վիլլաները բնակողներուն ձգելով այդ հարցումին պատասխանը. մենք դառնանք Կաբիկեանի, որ Նեմզարի տօ՛ն գալէն տասնըհինգ օր վերջ, կիրակի առտու մը զայն թեւը առած՝ յամր քայլերով կը ճեմէր կղզիներու շոգենաւին վերնայարկը անհամբեր սպասելով մեկնումի ժամուն։

Երկսեռ ուղեւորներու հոծ խումբեր, որ գլխաւորաբար Կ.Պոլսոյ զարգացած դասը կը ներկայացնէին, իրենց արդուզարդի ճոխ պէսպիսութիւնով գրեթէ միջազգային սրահի մը վերածած էին առաջին կարգի ուղեւորներու յատուկ վերնայարկը։

Ամէն երկու վայրկեանը անգամ մը ուղեւորներու նոր դէմքերով կը խառնար վերնասրահի բազմութիւնը ու իրենց քմահաճոյքին համեմատ արձակ համարձակ նստող ճամբորդներ, թաքուն տհաճութեամբ մը կ'ստիպուէին ամփոփուիլ և ակամայ տեղ բանալ նոր եկողներուն որոնք սակայն հետզհետէ կը քաշուէին կուգային, մեծ, պզտիկ, ամուսին. պէսպէս, սպասուհի իրար խառնուելով։

Քառորդ ժամ մը վերջ, սրահը լեցուած էր, այնչափ որ ուղեւորներէ շատեր յուսահատելով նստելու տեղ մը գտնելէ, բարեբախտ պիտի ըլլային եթէ իրենց ընկերուհիներուն համար գոնէ պարզ աթոռակ մը ձեռք բերէին։

Վերջապէս շոգին սուլեց ու անիւներն սկսան դառնալ և յամր շարժումներով բաժնել շոգենաւը կամուրջի նաւամատոյցէն, յուսահատութեան մատնելով քանի մը տասնեակ ուղեւորներ, որոնք հեւ ի հեւ վազած էին շոգենաւին հասնելու և հիմա անոր իրենց աչքերէն խոյս տալը տեսնելով, լռտանք, անարգանք

կը տեղային այս կամ այն մարդուն հասցէին, որ արգելք եղած էր իրենց որոշուած ժամուն հասնելուն։

Նեմզար հօրը թեւին կռթընած.

— Աս ի՞նչ սիրուն տեսարան է, հայր, ըսաւ, նաւամատոյցը ցուցնելով, կարծես թէ շոգենաւը տեղը կեցած է և նաւամատոյցն է որ կը փախչի մեր առջեւէն։

— Միշտ այնպէս կ'ըլլայ աղջիկս, պատասխանեց Կաբիկեան, ծովով ճամբորդութիւն ընողներ մինչեւ որ լաւ մը ուշադրութիւն չընեն, չեն զգար շոգենաւին երթալը։

— Բայց այս ի՜նչ բազմութիւն է, ամէն օր այսպէ՞ս կ'ըլլայ արդեօք։

— Ո՛չ. ամէն մարդ զուարճանալու և միենոյն ատեն օդ առնելու համար կիրակի օրերը կ'ընտրէ, հիմա պիտի տեսնես որ ի՜նչ ահագին բազմութիւն կայ կղզիին մէջ։

— Ո՞րչափ ատենէն կը հասնինք Մեծ կղզի։

— Գրեթէ երկու ժամէն։

— Շատ զուարճալի ճամբորդութիւն մըն է, երանի թէ աւելի երկարատեւ ըլլար. աս ի՞նչ տարօրինակ ընկերութիւն, հայը, յոյնը, գաղիացին, անգլիացին, գերմանացին, պուլկարը, հրեան, ամէնքն ալ իրար խառնուած շոգենաւին մէջ. կիներուն արդուզարդը մանաւանդ մէկը միւսին չի նմանիր. տե՛ս հայր, անուղղակի կերպով մեր դէմ նստող աղջկան գլխարկը, բնաւ չէ վայլած դէմքին։

Կարիկեան ծիծաղելով.

— Հայրդ ատանկ բաներէ կը հասկնա՞յ զաւակս, ըսաւ, դուն նայէ որ ամէնէն վայելուչ ձեւը տաս արդուզարդիդ, որովհետեւ Ճաքօմօի օթէլը ուր պիտի նստինք, բարձր դասու յատուկ միջավայր մըն է և չեմ ուզեր որ պատշաճութեան հակառակ դիրքի մը մէջ գտնուելով ծաղրելի ըլլանք:

— Ծաղրելի ըլլալու ամէնէն դրական միջոցը պարզ հագուիլն է կ'ըսէր տեսչուհին և ես ալ ձեր ներողամտութեամբը պարզ արդուզարդ մը պիտի ընեմ որ անգիտակցաբար սխալ մը գործած չըլլամ:

— Արդուզարդի խնդիրը իմ ձեռնհասութենէս վեր է, ես քու ճաշակիդ վստահ եմ, ամէն բան գնահատելու կարողութիւն ունիս:

— Շնորհակալ եմ հայր, ձեր ունեցած վստահութեան համար, պիտի ջանամ ձեր անուան համապատասխանող դիրքի մը մէջ գտնուիլ:

Եւ հայր ու աղջիկ մերթ խօսելով, մերթ տաքէն գանգատելով. մերթ հեռուէն հորիզոնին վրայ երեւցող լեռնաշղթան դիտելով և մերթ ալ ուղեւորներու նկատմամբ կարծիք փոխանակելով ընաւ չգիտցան ժամանակին անցնիլը ու շոգենաւին առաջանալը, որ Գընալըի ու Հալքիի հետ ուղեւոր փոխանակելէ վերջ Մեծ կղզիին մօտեցաւ և ուղեւորները սկսան նաւամատոյց ելնել:

Կարիկեան Նեմզարը թեւը առած, ճեղքելով ուղեւորներու հոծ բազմութիւնը, ցամաք ելաւ և ուղղակի նաւամատոյցին դիմացի ծովեզերեայ զբօսարանը նստան ու մէկ մէկ ըմպելիով զովանալէ վերջ մեկնեցան Ճաքօմօի Օթէլը երթալու և հոն հաստատուելու համար:

Զբօսարանէն քիչ մը վեր դիմաւորեցին զիրենք իշավարներու և կառավարներու ընտրեալ ներկայացուցիչներ և ամէն ոք իր կենդանին կը գովէր իբրեւ ամէնէն ապահով միջոց շուտով և ամենայն հանգըստութեամբ պահանջուած տեղը հասնելու:

Նեմզար խնդալէն կը մարէր քօքէթ օրիորդներուն էջ հեծնալը տեսնելով և խնդրեց հօրմէն որ իրենք ալ այս նորօրինակ հաճոյքը վայելեն.

— Բայց ըլլայ որ իյնաս, ըսաւ Կարիկեան, երբեք էջ հեծա՞ծ ես:

— Ինչո՞ւ իյնամ, պատասխանեց Նեմզար ինքնավստահութեամբ, ես այդ աղջիկներուն չափ չկա՞մ:

Եւ երկուքն ալ մէկ մէկ իշու վրայ նստած սկսան դէպ ի պանդոկ առաջանալ. ճամբան այնչափ ուրախ զուարթ կը շաղակրատէր աղջիկը, որ Կարիկեան բոլորովին գոհ այս զուարթ սկզբնաւորութենէն.

— Եթէ շատ հաճելի կը գտնես այս զբօսանքը, ամէն օր առտու իրիկուն էջ կը հեծնենք ըսաւ:

— Տարօրինակութիւնը շատ կը զուարճացնէ զիս հայր, պատասխանեց Նեմզար, պանդոկը շատ հեռո՞ւ է:

— Հինգ վայրկեանէն կը հասնինք, տեսնեմ պիտի ախորժի՞ս այս կեանքէն.

— Բաւական է որ դուն հետս ես, քու հովանիիդ տակ ամէն տեղ դրախտ է ինձ համար:

— Բայց ես չուկայ. իջնալուս պէս, ցերեկները պիտի նեղուիս առանձնութենէ:

— Ինչո՞ւ նեղուիմ, ուրիշ ընտանիքներ չե՞ն գտնուիր պանդոկին մէջ.

— Շա՛տ, գլխաւորաբար եւրոպացի ընտանիքներ։

— Աւելի աղէկ, շուտով կ'ընտանենամ անոնց հետ. դուք այդ մասին հոգ մի ընէք հայր, ես ձեռագործով ալ կ'զբաղիմ, դուք ձեր հաճոյքին նայեցէք։

Քիչ մը վերջ պանդոկին դուռը հասան ու վարժ սպասաւորներ վազելով վար առին զիրենք աւանակներուն վրայէն ու պանդոկին մուտքը առաջնորդեցին. հոն քիչ մը հանգչելէ ետք, պանդոկին տրամադրելի սենեակները աչքէ անցընելու եւ իրարու հետ հաղորդակցութիւն ունեցող երկու սենեակ ընտրելով, իւրաքանչիւրը իրենց ննջարանը առանձնացան մինչեւ ճաշի ժամանակ հանգիստ ընելու համար։

Դեռատի աղջիկը տասնըհինգ օրէ ի վեր կեանքի այն աստիճան արտակարգ յեղաշրջումներու ենթարկուած էր որուն երկու եզրերը բնաւ չէին կրնար բաղդատուիլ իրարու հետ։

Գեղջկական պարզ, համեստ ծագումը ո՛ւր, Մեծ Կղզի Ճաքօմօի պանդոկը ո՛ւր։

Ուստի, երբ ննջասենեակը առանձնացաւ, կնոջական ամբողջ խորամանկութիւնը օգնութեան կանչելով, սկսաւ խորհիլ պանդոկին մէջ բռնել պարտական եղած ընթացքին վրայ, որպէս զի սխալ քայլ մը չառնէ օտարներուն առջեւ ու ծաղրելի չդառնայ իբրեւ չտես։

Պանդոկ մտնելուն պէս առաջին անգամ կիներու եւ իրեն հասակակից օրիորդներու արդուզարդին ուշադրութիւն դարձուցած եւ գաղափար մը գոյացուցած

էր մտքին մէջ թէ ինչ կարգի աշխարհիկ, ձեւապաշտ ընկերութեան մը մէջ ստիպուած էր ապրիլ։

Ամարանոցի հաճոյքները, օդափոխութեան առաւելութիւնները պիտի գտնուէին քաղաքավարական խստութիւններուն առջեւ, մանաւանդ սխալ քայլ մը բոլորովին պիտի զգետնէր իր անձնասիրութիւնը, ուստի որոշեց բնաւ չշեղիլ իր սովորական պարզութենէն։

Քառորդ մը վերջ հայր ու աղջիկ պանդոկին ճաշարանը իջան, ուր խռնուած էին բացի սովորական վարձուորներէն բազմաթիւ նորեկներ, որոնց ամէնքն ալ գրեթէ Պոլսոյ եւ գլխաւորաբար եւրոպական գաղթականութեան բարձրագոյն դասակարգին կը պատկանէին։

Դիւանագէտներու, պանքէրներու, վաճառականներու, գրագէտներու, բժիշկներու, փաստաբաններու եւ այլ այս դասակարգին վերաբերող անձնաւորութիւններու ընտրեալ բազմութիւն մը իրենց ընտանիքներով, այր, կին, տղայ, աղջիկ, կ'եռային, կը զեռային ճաշարանին մէջ, իրարու հետ կատակախօսելով ու կատակաբանելով։

Կարիկեան բաւական ծանօթներ ունէր անոնց մէջ. ուստի երբ Նեմզարը թեւն առած ներս մտաւ, քանի մը խումբեր միանգամայն ողջունեցին զինքը եւ փոխադարձաբար ներկայացուեցան իրարու ընտանեաց։

Նեմզարի տիտղոսը Մատմազէլ Կարիկեան եղաւ այս օտարականներուն համար, որոնք համակրական ընդունելութիւն մը ըրին անոր եւ քիչ մը վերջ ամէնքն ալ սեղան նստան։

Ճաքոմոյի հիւրանոցը որ պերճութեան ու հանգըստաւէտ կեանքի պայմաններով օժտուած է, ինքնատիպ ոճ մը ունի խոհարարութեան և մանաւանդ սեղան յարդարելու մասին։ Հոս ծաղկեփունջեր, հոն աշտանակներ, առաստաղէն կախուած ջահեր, պատին վրայ գեղակերտ նկարներ, մաքուր հագուած կարսոններ արծաթեայ կահեր, գեղակերտ աթոռներ արտակարգ հրապոյր մը կ'ընծայեն սեղանին և այնչափ կը բարձրացնեն անոր արժէքը որ բոլորովին անմատչելի կը դառնայ հակառակ մահկանացուներու։

Սակայն Կասիկեան դրամ ծախսելէ վախնալու վիճակին մէջ չէր հիմա և որչափ ալ զոհողութիւն ընել հարկ ըլլար չպիտի ընկրկէր ան։

Ինք որ երբեմն խոյս կուտար ընկերութիւններէն, յանցաւորի մը պէս երես կը փախցնէր մարդու մէջ չմտնելու և ընտանիքի անունը բերան չառնելու համար, հիմա Նեմզարի ընկերութեան շնորհիւ բարձրագլուխ կրնար մտնել ամէն կարգի առաջնակարգ տեղեր, նոյն իսկ Ճաքոմոյի Օթէլը, ուր մեռած ամուսինը Մարիամը բերել պարզապէս օթէլի հիւրերուն առջեւ ծաղր ու ծանակ ըլլալ պիտի նշանակէր։

Այս ամէնը խորհելով հետզհետէ գոռոզը կ'ուռենար աղջկան նկատմամբ և ուրախ զուարթ կը ճաշէր։

Նեմզարի հրճուանքն ալ դրեթէ չափ չունէր․ անփորձ աղջիկը որ կէս ժամ առաջ մեծ սրտադողի մէջ էր այս անծանօթ շրջանակին մէջ ինչպէս կարենալ ապրելուն համար։

Սեղանին վրայ ոգեւորութիւնը կատարեալ էր, առանց անտեղութեան սարդանապաղեան սեղան

կարելի էր ըսել այս ճաշին․ պնակները իրարու կը յաջորդէին և ճաշակիցներ ուրախ զուարթ գինիին բաժակները լեցնելով կը ճաշէին։

Վաթսուննոց խենդուկ գաղիացի մը մանաւանդ, որուն այտերը սպիտակ պեխերուն վրայ կաս կարմիր կը վառէին գինիի ազդեցութենէն, համակ լեզու կտրած, անընդհատ կը խօսէր ու կը զուարճացնէր ամբողջ ներկաները։

Որսի միս բերուեցաւ սեղան․ սիրուն, խարտեաշ ֆրանսուհի մը, որ գլխաւոր խօսակիցն էր գաղիացիին․

— Է, Մօսիէօ Ժագ, ըսաւ ժպտելով, տեսնենք կրնա՞ք դէպք մը պատմել ձեր որսորդութեան արշաւանքներէն, ահաւասիկ առիթը ներկայացաւ։

Գաղիացին որ առանց հրաւէրի ալ արդէն լուռ կեցած չունէր, ֆրանսուհիին այս առաջարկին վրայ բաժակ մը եւս պարպեց ու նոր ոգեւորութիւնով մը․

— Ձեզի հաճելի ըլլալու համար երկու դէպք ալ կրնամ պատմել պատասխանեց, արտաքոյ կարգի կնամեծարական ձեւեր առնելով։ Բայց պայմանաւ որ ձանձրոյթ տուած չըլլամ մեր ազնիւ դրացիներուն։

Գաղիացին այս կէտը յատկապէս կը շեշտէր, որպէս զի աւելի շատ թիւով ունկնդիրներ գրաւէր ու կարեւորութիւն տար իր խօսքերուն։

Ուստի, քանի մը աթոռներէ միանգամայն բողոքեցին «ձանձրոյթ»ին վրայ և աղաչեցին որ կանխաւ իրենց յարգանքները ընդունի ընելիք պատմութեանը առթիւ։

— Փոքր Ասիա գտնուած ատեններս միշտ առանձին որսի երթալու սովորութիւն ունէի, ըսաւ գա-

վիացին։ Օր մը երբ խիտ անտառի մը մէջ պառկած յոգնութիւն կ'առնէի, հեռուէն տեսայ որ արջ մը բաւական խոշորկէկ փայտի կոճղ մը գրկած՝ բերաւ մեծ ծառի մը կոթնցուց իբրեւ սանդուխ եւ քանի մը անգամ կոճղին վրայէն քալելով ծառին վրայ ելլալ իջնելէ ետք ձգեց գնաց։ Սկսայ երկարօրէն խորհիլ ու սպասել այս հետաքրքրաշարժ գործին վերջաւորութեան. յանկարծ միտքս փոխեցի ու նախազգուշութեան համար հրացանս ձեռքս բռնելով ծառին կռթընած կոճղը գետինը պառկեցուցի եւ քիչ մը հեռուն ուրիշ մեծ ծառի մը ետին պահուըտեցայ։

«Քառորդ մը վերջ հսկայ արջը բերանը կինճի (եապան տօնուզու) ձագ մը առած անճոռնի քայլերովը դէպի ծառ կը դիմէր. հասկցայ գազանին խորամանկութիւնը, խեղճ ձագուկը սանդուխներէն դէպի ծառ պիտի հանէր եւ անուշիկ անուշիկ լափէր։

«Վերջապէս ծառին հասաւ արջը եւ ի՜նչ յուսախաբութի՜ւն կոճղը գետին գլորուած էր, ի՞նչ ընէր, ո՞ւր երթար։

«Մահացու պայքարը սկսաւ երկու գազաններուն մէջ. արջը կը յամառէր ձագուկին տիրանալու եւ կամք չունէր որսը դիւրութեամբ ձեռքէ հանելու. մինչդեռ կինճը կատղած, անխնայ կը հալածէր թշնամին եւ երկուքը մէկէն ծառին շրջանը կ'ընէին շնչասպառ։

«Վերջապէս արտակարգ ոստում մը ըրաւ մայրը ու ժանիքը խրելով արջին կողը՝ գետին փռեց զայն, սոսկալի պոռչտուք մը թնդացուց ամբողջ անտառը ու անոր յաջորդեց անմիջապէս հրացանի պայթիւն մը. կինճն ալ արջին քով ինկած էր իմ արձակած գընդակէս։

«Անմիջապէս գազաններուն քով վազեցի ու մէկ մէկ հրացան եւս պարպելով, երեքն ալ իրարու քով փռեցի։

— Կեցցէ՜ գոռացին ունկնդիրները միահամուռ։

— Բայց այս ի՜նչ եզական տուիթ է, կրկնեց Փըրանսուհին, կեանքիս մէջ սանկ հետաքրքրաշարժ պատմութիւն լսած չէի, կարծես թէ գիւղաներգական տեսարանի մը ներկայ կը գտնուիմ։

— Այո՛, կրկնեց ուրիշ Տիկին մը, ճշմարտապէս հիանալի պատմութիւն, Մօսիէօ Ժագ այնպիսի վառ գոյներով նկարագրեց որ կարծես աչուըս առջեւ տեղի ունեցան այս դէպքերը։

Նեմզար հօրը դառնալով.

— Այս ի՞նչ զուարճալի ընկերութիւն է հայր, ըսաւ, իրա՞ւ են արդեօք գաղիացիին պատմածները։

— Ինչո՞ւ իրաւ չըլլայ, աղջիկս, պատասխանեց Կարիկեան, իրաւ քիչ մը խենդուկ է բայց ստախօս չէ, շատոնց կը ճանչնամ զինքը, շատ զուարթ մարդ է եւ գտնուած ընկերութեան աղն է գրեթէ.

Գաղիացին Կարիկեանի դառնալով.

— Ի՞նչ կ'ըսէ օրիորդը պատմութեանս համար, հարցուց կատակաբանելով։

— Ամէնուն նման հիացում մը կը յայտնէ. պատասխանեց վաճառականը։

— Յարգանքներս օրիորդ, ըսաւ գաղիացին, հեռուէն Նեմզարին ուղղելով խօսքը։

—Բարեբախտ եմ Մօսիէօ Ժագ, յարեց Նեմզար սիրուն գաղիերէնով մը, ձեր թանկագին սեղանակցութիւնը վայելելով եւ աւելի երջանիկ պիտի ըլլամ երբ ձանձրոյթ առնէք ձեր խոստացած երկրորդ դէպքն ալ

պատմելու որ առաջինին չափ ուշագրաւ ըլլալ կը խոստանայ։

— Բրաւօ՛ Մատմազէլ, գոչեցին շատ մը սեղանակիցներ, Մօսիէօ Ժագ, մենք ալ կը մասնակցինք։

Կառիկեան պիտի խենթենար, ի՞նչ բարեբախտութիւն դժբախտ մարդու մը համար, որ աշխարհքէ յուսահատած մէկ պահուն կրկին կեանքը կ'ընդգրկէր. յիսուն տարուան անցեալը չարչարանք մըն էր իրեն համար և կեանքը՝ Նեմզարին տուն եկած թուականէն կը սկսէր։ Ո՞վ էր ինք որ իրաւունք ունենար ընկերութեան մէջ մտնելու և դաստիարակուած աղջկան մը հայրը կոչուելու. աղջիկ մը որ Պոլսոյ ամէնէն բարձր ընկերութեան մէջ իսկ գիտէր խօսիլ և պարագային յարմար լեզու գործածել։ Կեանքը թանկագին էր ալ այսուհետև իրեն համար, որովհետև աղջկանը շնորհիւ սկսած էր վարել այնպիսի կենցաղ մը որուն տենչովը փճացուցած էր ամբողջ էութիւնը։

Գաղիացին իր պատմութեան ընծայուած կարեւորութենէն չափազանց գոհ, մանաւանդ Մատմազէլ Կառիկեանէն, որ երկրորդն ալ յիշեցուց, քիչ մը ծանրէն ծախելու դիտումով.

— Բայց որչափ կը յիշեմ, երկրորդի մը խօսքը չտուի կարծեմ ըսաւ։

Եւ գաղիացին պատասխանելով թէ երկրորդ մը և երրորդ պատմելու դժուարութիւն չէր քաշեր, այնչափ զբաղած ըլլալով որսորդութեամբ և իր սովորութեան համեմատ նոր բաժակ մը ևս պարպելով.

— Նախ պէտք է խոստովանիմ որ բարեկամս մեր ծանուցած շատ մը որսորդներէն չէ. հիմա նոր երիտասարդներ բուսած են, որոնց պիրկ հագուստները,

թաղիքէ գլխարկները, որսական կօշիկները. թանկագին հրացանները ու վարժ շուները տեսնողներ կ'սկըսին ողբալ անտառի կենդանիներուն սպառող թշուառ ապագային վրայ, կարծելով թէ առաջին առթիւ անոնց ամէնքն ալ անկենդան պիտի փռուին այս նոր Աքիլլէսներու հարուածին տակ։ Մխիթարուեցէք սակայն փափկասիրտ տիկիններ, մի՛ լաք վայրի կենդանիներուն վրայ անմեղ օրիորդներ, որովհետև այդ արտաքին երևոյթներով ճանճ մը իսկ կարելի չէ որսալ և այն որսորդներու մախաղին մէջ հանգչող թռչունները ոսկեղէն գնտակներով որսացուած են։

Գաղիացիին այս յառաջաբանէն ետք աղմուկը, ժխորը, քրքիջը սկսաւ սեղանին վրայ։

— Ապահովապէս ձեզի չի վերաբերիր այս ակնարկութիւնը, Մօսիէօ Բօլ, ըսաւ թխորակ խալուհի մը դիմացի երիտասարդին, որովհետև որչափ որ կը յիշեմ, երկու տարի առաջ ձնձղուկ մը որսացիք և այս փառքը կը բաւէ զիս հպարտացնելու։

— Բանաստեղծութի՜ւն, հէ՞... կը շնորհաւորենք Մ. Ժագ։

— Բայց «ոսկի գնտակ»ները քիչ մը բացատրութեան չե՞ն կարօտիր.

— Այս յառաջաբանը խիստ շահեկան պատմութիւն մը կը խոստանայ։

— Այնչափ բարձր լեզու մը կը գործածէ Մ. Ժագ որուն ոսկի գնտակները կը շուարեցնեն որսորդութեան լեզուն չհասկցողները։

— Մ. Ժագ ըսել կ'ուզէ թէ անուանական որսորդները ոսկի դրամով կը գնեն ուրիշներու որսացած

կենդանիները ու քաղաք բերելով կը պարծին անոնցմով իբր արդիւնք իրենց որսորդութեան։

— Մ. Ժագի այս բացատրութիւնը լսելէ վերջ, ալ սպասէ որ հաւատ ընծայեմ քու որսորդութեանդ, Անթուան։

— Ամէն որսորդ մէկ ջրով մի լուաք Տիկին.

Վերջապէս գաղիացին բոլորովին հպարտացած էր իր խօսքերուն կարեւորութենէն և երկարօրէն պատմեց արջին անձնազոհութիւնը ըսելով.

— Բարեկամս չկրնալով դիմանալ գազանին անձնազոհութեան և մանաւանդ երախտապարտ զգալով իր անձը անոր, որ մէկ ոստումով հրդքտեց զինքը, գնահատելի ծառայութիւն մը մատուցանելու. գիտումով սկսաւ հետապնդել գազանին և հրացանի երկու հարուածներով ազատեց արջը սոսկալի տանջանքներէն։

— Հուրրա՜ գոչեցին սեղանակիցները։

Միրուն ֆրանսուհին որ ամէնէն աւելի հաճոյք կ'զգար Ժագին հետ խյնալէ.

— Այսուհետեւ Նոր Տիմս պիտի ըսեմ ձեզ եթէ զիս արտօնէք, ըսաւ ժպտելով, ձեր դէմքն ալ արդէն շատ կը յիշեցնէ մեծ վիպասանը։

— Բայց ինչո՞ւ ստուար հատորի մը մէջ չէք ամփոփեր ձեր այս թանկագին յուշերը, որ ամենուն ալ մատչելի ըլլայ, յարեց կին մը.

Ճաշը գրեթէ ընդհատուած էր և ամբողջ ներկաները գաղղիացիին որսավէպովը կ'զբաղէին։

Ճոշէն վերջ հիւրանոցին ծովահայեաց պարտէզը իջան ու սկսան ուրախ զուարթ շաղակրատել. Իւրաքանչիւր ոք մասնաւոր եղանակ մը ընտրած էր մարսողութեան. հիւրերէն ոմանք երերուն աթոռներու

վրայ նստած վէպ կը կարդային, ոմանք իրենց սիկառները վառած քանի մը մէտր հեռուն տարածուող ծովը կը դիտէին և ոմանք ալ յամր քայլերով պարտէզին խիճերուն վրայ կը շրջագայէին։

Նեմզար իր դիւրահաղորդ բնութեան շնորհիւ շուտով ընտելացաւ Կաբիկեանի ծանօթ վաճառականներուն ընտանեաց հետ և իրեն հասակակից օրիորդներու խումբին միացած սկսաւ անոնց հետ երթեւեկել, խօսիլ ու զուարճանալ։

Դեռատի աղջիկը ո՜րչափ հաճոյք կ'զգար այս ընկերութենէն, մանաւանդ Եւրոպացիներէն, որոնց վրայ հով մը կար որ կը հիացնէր զինքը։

Նեմզարի անկեղծութիւնը ու անսեթեւեթ լեզուն և մանաւանդ հրաշալի գեղեցկութիւնը շատ լաւ տպաւորութիւն ըրած էին այս բարձր դասու ընկերութեան վրայ և հասակակից օրիորդներ չափազանց գոհ կը թուէին իրենց այս նոր ընկերուհիէն։

Գեղանի հայուհին նորանոր հարցումներ կ'ուղղէր որոնց գուրգուրանքով կը պատասխանէին օրիորդները և փոխադարձաբար մեր բնատոհմիկ սովորութեանց նկատմամբ Նեմզարի տուած բացատրութիւնները լսելով, աւելի եւս կը համակրէին անոր։

— Ուրիշ անգամ Բրինդիզի եկա՞ծ էիք, հարցուց օրիորդ մը Նեմզարին։

— Ոչ օրիորդ, պատասխանեց այս վերջինը, գիշերօթիկ դպրոց գացած էի և գեռ երեք շաբաթ առաջ վկայականս առայ։

— Օ՜օ՜, մեզի պէս, գոչեցին աղջիկներ միանգամայն և դպրոցական կեանքի յատուկ խնդիրներ ա-

ռարկայ եղան այս կուսական խումբին խօսակցութեան։

Կառիկեան քանի մը բարեկամներու հետ առանձնացած թէեւ կը խօսակցէր, սակայն աչքը աղջկանը վրայէն չէր հեռացներ եւ տեսնելով օրիորդներուն գուրգուրանքին առարկայ ըլլալը իր զաւկին, խնդութենէն կը շլմորէր։

Օրիորդներու քմահաճոյքը զիրենք խմբովին սրահ առաջնորդեց. սալոնին մէջ քիչ մը հոս հոն դեգերելէ եւ պատէն կախուած նկարները դիտելէ վերջ, 18 տարեկան իտալուհի մը ինքնաբերաբար դաշնակին գլուխը անցաւ ու սկսաւ իր երկրին յատուկ գողարիկ կտորներ ածել այնքան սրտագրաւ եղանակներ որ վարձուորները սկսան սրահ հաւաքուիլ։

Իտալուհիին յաջորդեց ֆրանսուհի մը, որ գաղիացւոց յատուկ վառվռուն ելեւէջներով ոգեւորեց ամբողջ Ճամաքոփ պանդոկը։

Օրիորդներու այս յանկարծական քմահաճոյքը ստիպմանաբար նուագահանդէսի մը երեւոյթը կ'առնէր եւ գործին ընթացքէն այնպէս կարելի էր հետեւցնել որ քիչ մը վերջ Նեմզարին ալ պիտի գար նուագելու կարգը, եւ Կառիկեան սրտադողի մէջ էր, որովհետեւ բնաւ առիթ չէր ունեցած աղջկանը երաժշտական կարողութիւնը հասկնալու եւ սանկ ընկերութեան մէջ ծաղրելի ըլլալ մահ էր իրեն համար։

Վերջապէս հնչեց վճռական ժամը ու Նեմզար արձակ համարձակ նստաւ դաշնակին առջեւ. ի՞նչ պիտի նուագէր, արեւմտեան եղանակները արդէն իրմէ առաջ նուագած էին օրիորդները, ի՞նչ կ'սպասէին հայուհիէ մը օտարազգի ունկնդիրները։ Փափուկ մատ-

ուները ստեղնաշարին մօտեցուց եւ «Ծիծեռնակ»ը դուրս թռաւ գեղարուեստին կատարեալ փայլովը։

Կառիկեանի հրճուանքը չափ չունէր, իւրաքանչիւր ոք Նեմզարը կը գովէր եւ ծանօթ եւրոպացիներ կը շնորհաւորէին զինք աղջկանը յաջողութեան համար։

Ունկնդիրներու խնդրանօք «Ծիծեռնակ»ին յաջորդեցին Լէյլեպիճի Հօրհօրի Բեաղըտհանէի կտորները, որոնց վրայ բոլորովին հիացան Եւրոպացիները եւ բուռն ծափահարութիւններով շնորհաւորեցին մանկամարդ հայուհին։

Դ.

Երկուշաբթի առտու երբ գործի մարդիկ Պոլիս իջնալ կը պատրաստուէին, Կարիկեան Նեմզարը հետն առած, իրեն ծանօթ գաղիացի վաճառականին ընտանիքին քով իջաւ եւ տանտիրոջ ներկայանալով.

— Բարեբախտ եմ Տիկին, ըսաւ, որ առիթը ունեցայ ձեզ ներկայացնելու, աղջիկս մանաւանդ, այնչափ երջանիկ է ձեր ազնիւ զաւակներուն ընկերակցութիւնը վայելելով, որ իմ միջնորդութիւնս կը խնդրէ հիւրանոցին մէջ ձեր մայրական հովանաւորութեանը ենթարկուելու։

— Մեծ պատիւ կ՚ընէք, Մ. Կարիկեան, պատասխանեց Փրանսուհին, որչափ պիտի հպարտանամ իմ աղջիկներուս կարգը դասելով ձեր սիրուն զաւակը, որ ճշմարտապէս պարծանք մը պիտի ըլլայ ինծի։ Բայց այս ձեւակերպութիւնները աւելորդ են կարծեմ, որովհետեւ մերինները երէկուընէ ի վեր միշտ իրեն վրայ կը խօսին եւ այնպիսի փոխադարձ սիրով մը կապուած են իրարու հետ, որ մեր յանձնարարութենէն շատ զօրաւոր է։ Հանգարտ սրտով կրնաք ձեր գործին երթալ, աղջիկները իրենց զբաղում պիտի գտնեն եւ նոր անակնկալներ պատրաստեն ձեր վերադարձին. մինակ եթէ կը փափաքիք, մինչեւ Նաւամատոյց կրնանք ուղեկցիլ ձեզ։

Ու գաղիացի Տիկինը Նեմզարն ու զաւակները հետը առնելով ամուսնոյն ու Կարիկեանի ընկերակցեցաւ մինչեւ Նաւամատոյց, ուր երկու վաճառականները հրաժեշտի ջերմ ողջոյններով շոգենաւ նստան, իսկ միւսները ուրախ զուարթ պանդոկ վերադարձան։

Նեմզար դպրոցին մէջ վարժուած ըլլալով ընկերական կեանքի, գրեթէ բնաւ չէր նեղուեր այս օտարներու շրջանակին մէջ. այնպէս մը կը վարուէր անոնց հետ, որպէս թէ բուն իր ընտանեաց մէջ ըլլար։

Իսկ գաղիացի տիկինն ու աղջիկները օտար մը չէին նկատեր այլ եւս զեռատի հայուհին, ամենամօտ ազգականուհիի մը կամ հին բարեկամուհիի մը յարգը կ՚ընծայէին անոր, բնաւ իրենց քովէն չհեռացնելով զայն։

Երիկ մարդոց Պոլիս երթալէն վերջ, տիկնոջ հրամանով Նեմզարն ու աղջիկները պարտէզ իջան ու ծառերու արուեստական պուրակներուն տակ սկսան պարապիլ իրենց թեթեւ ձեռագործներով։

Հիւրանոցին մէջ գտնուող ուրիշ աղջիկներ ալ որ արդէն ծանօթացած էին իրարու, հետզհետէ եկան շարուեցան անոնց շուրջ ու սիրուն հրեշտակներու խմբակ մը կազմեցին Ճաքօմօի դրախտին մէջ։

Ամէնէն աւելի Նեմզարին մտերմութիւն ցուցնող Օրիորդ մը ըսաւ.

— Մատմազէլ Կարիկեան, ո՞րչափ ատեն կղզի մնալ մտադիր էք։

— Հայրիկս դեռ վերջնական որոշում մը չէ տուած այդ մասին, պատասխանեց Նեմզար, բայց

ամէն պարագայի մէջ շաբաթէ մը առաջ չպիտի մեկնինք։

— Ո՛հ, որչափ աղէկ կ'ընէիք եթէ ամբողջ ամառը մեզի հետ անցընէիք, հաճոյք չէ՞ք զգար մեր ընկերութենէն։

Նեմզար Ֆրանսուհիին ձեռքերը սեղմելով և ըսելով թէ երկու օրէ ի վեր է որ զիրար ճանչցած են և ինչպէս պիտի բաժնուին իրարմէ, ըսաւ ծիծաղով մը.

— Ձեզ կրնար երեւակայել որ ինչ տարօրինակ հաճոյք զգացի կղզիին մէջ առաջին անգամ այդ կենդանիներու երամակը տեսնելով. իրենց համեստները մանաւանդ այնչափ ուշադրութիւնս գրաւեցին որ հայրս չկրցաւ դիմադրել անոնց վրայ հեծնելու փափաքիս և հակառակ ամէն նկատումներու, աւանակներու վրայ հեծած եկանք պանդոկ։

— Շատ աղէկ ըրիք, պատասխանեց Ֆրանսուհին, օդափոխութեան գալ և ձեւակերպական խստութիւններով կաշկանդուիլ շիտակը բնաւ չեմ կրնար հաշտեցնել իրարու հետ. իմ կարծիքովս քաղաքին հեղձուցիչ մթնոլորտէն հեռանալուն պէս, քիչ մը խենթութիւններ ընելու է մարդ որ զանազանութիւն մացնէ յոգնած մաշած կեանքին մէջ, միեւնոյն ատեն չշեղիլ քաղաքավարութեան պահանջումներէն, հակառակ պարագային շատ դժուար կ'ըլլայ բամբասող լեզուները լռեցնել։

— Եւ սակայն ծայրայեղութիւնը ամէն բանի և նոյն իսկ քաղաքավարութեան մէջ անտանելի է, ըսաւ Նեմզար։

Օրիորդները այս խնդրին վրայ բաւական կար-

ծիք փոխանակելէ վերջ, Ֆրանսուհին Նեզարին դառնալով.

— Ձեր հայրը այնչափ գորով կը ցուցնէ ձեզ նըկատմամբ որ վստահ եմ թէ չպիտի մերժէ ամբողջ ամառը մեզի հետ անցընելու պարագան։

— Ես ալ այդ կէտին վրայ կը խորհիմ թէ հայրս մասնաւոր պատճառ մը ունի՞ արդեօք հոս չմնալու երկու ամիս, յարեց Նեմզար։

— Ամէն պարագայի մէջ խիստ զուարթ կեանք մը պիտի վարենք, ըսաւ ուրիշ աղջիկ մը. կիրակի օրեր խմբովին Հալքի կ'երթանք. այն ալ իր մասնաւոր հրապոյրն ունի. Զամ Լիմանին, եղեւիններու անտառակը այնպիսի ինքնատիպ զբօսավայրեր են որոնց նմանը կարելի չէ գտնել մայրաքաղաքիս ոչ մէկ գիւղին մէջ։

— Հապա մեր կղզիին Խրիսթօ՛սը, ինչո՞ւ խօսք չէք ըներ այդ սիրուն լեռնակին, որուն վերելքը այնքան հաճոյալից յոգնութիւն կ'ընծայէ այցելուին. Խրիսթոսին գագաթէն դէպի վար ակնարկ մը կը բաւէ Իշխանաց կղզիներուն մեծափառութեան համոզուելու համար։ Մեծ կղզին իր ամբողջ շրջապատովը, Մարմարայի ծովը իր միապաղաղ տարածութիւնով, հեռուն անընդհատ երթեւեկող շոգենաւեր իրենց ամպային ծուխերով, Հալքին իր եղեւիններով. Բրօթին իր լերկ գագաթով և վերջապէս Գարթալի շոգեկառքը իր օձապտոյտ ուղիներով այնչափ կը հմայեն, կը գիւթեն այցելուն որ մարդ ակամայ կ'իջնէ այդ լեռնակին գագաթէն։

Ընկերուհիներուն բերնէն Մեծ կղզիին նկատմամբ արտայայտուած այս գովեստները լսելով.

Նեմզար որոշեց համոզել հայրը որ փոխանակ մայրաքաղաքի այլ և այլ գիւղերը թափառելու, հոս իր սիրած միջավայրին մէջ անցընեն ամառուան շըրջանը.

Ուստի իրիկուան շոգենաւը հեռուէն սուլած չասուլած, մէկ քանի ընկերուհիներու ուղեկցութեամբ նաւամատոյց վազեց ու հեռուէն հայրը տեսնելով մեծ հրճուանքով դիմաւորեց զայն ու անմիջապէս ձեռքը համբուրելով.

— Բարի եկար հայր, ըսաւ. ինչո՞ւ այսչափ ուշացար։

— Չուշացայ աղջիկս, պատասխանեց Կարիկեան ժպիտով մը որ ամբողջ գորով կը բուրէր. առաջին շոգենաւով վազեցի կայ. շատ նեղուեցա՞ր, զաւակս։

— Ամենևին. այնչափ ուրախ զուարթ ժամանց մը ունեցանք, այնչափ սէր տուի ընկերուհիներուս որ նոր առաջարկ մը պիտի ընեմ երբ հիւրանոց երթանք։

— Շատ լաւ, ինչ որ ալ ըլլայ ընդունած է, բայց մոռցար բարևել Մ. Պաթիսթը, ըսաւ գաղիացի վաճառականը ցուցնելով.

— Ո՛հ, Մ. Պաթիսթ, բիւր ներողութիւն, գոչեց Նեմզար, այնչափ յուզուեցայ հայրս տեսնելով որ...

Վաճառականը ձեռքը դեռատի աղջկան ներկայացնելով.

— Ի՞նչպէս անցուցիք այս օրը, հարցուց. կը յուսամ որ գանգատելու առիթ մը չունեցաք։

— Այնչափ երախտապարտ եմ ձեր ընտանիքին որ չեմ գիտեր ինչ բառերով շնորհակալութիւն յայտնեմ, պատասխանեց Նեմզար։

Եւ յամր քայլերով աջ ու ձախ օրօրուելով խըմբովին դէպի հիւրանոց ուղղուեցան. ուր Նեմզար հօրը սկսաւ մանրամասնաբար նկարագրել այն օրուան տըպաւորութիւնները, հիւրանոցի աղջիկներուն հետ մըշակած բարեկամութիւնը և անոնց ջերմ փափաքը ամբողջ ամառն իրենց հետ անցընելու։ Ետքը պաղատագին դիրք մը առնելով.

— Պատճառ մը ունի՞նք հայր, ըսաւ ամառը հոս չանցընելու։

— Ընդհակառակը, զաւակս, պատասխանեց Կարիկեան աղջկանը աղաչողական դիրքէն զգածուելով, որչափ ատեն որ փափաքիս, կրնանք մնալ հոս. բաւական է որ քեզի յարմար ընկերուհիներ գտար և ուրախ զուարթ կրնաս ժամանակ անցընել։

Նեմզար սրտի ուրախութենէն հայրը ողջագուրեց, ու Կարիկեանի աչքերը լեցուեցան, վերջին ծայր յուզուելով։

Նեմզար ալ հօրը արցունքներէն յուզուած.

— Հա՛յր, գոչեց արտասուելով։

Խեղճ մարդը իսկոյն ինքզինքը ժողվեց ու աղջկանը առջեւ տկարութիւն չցուցնելու դիտումով.

— Ինչո՛ւ կուլաս աղջիկս, ըսաւ, դուն ինձ մի նայիր. ես երբեմն կը յուզուիմ, քու խաղալու խընդալու ժամանակդ է հիմա, բնաւ չեմ ներեր որ տըխուր ըլլաս։

– Ինչպէս կրնամ ուրախ ըլլալ, երբ տեսնեմ որ հայրս տխուր է։

— Հոգ մ'ըներ զաւակս, երբեք այսչափ զուարթ եղած չէի։

— Հապա անցեալ տառապանքնե՞րդ, պիտի չպատ-

մե՞ս ինծ որ ես ալ գիտնամ զանոնք ու հօրս մշտակից ըլլամ։

— Ինչո՞ւ չէ աղջի՛կս, ամէն բան պիտի իմանաս, երբեք գաղտնիք մը պիտի չունենամ քեզմէ, իմ կեանքս քու կեանքդ պիտի ըլլայ, իմ պատիւս քու պատիւդ. բայց դեռ ժամանակի կը կը կարօտին այս բացատրութիւնները, ամարանոցի զուարճութիւններուն մէջ չեմ ուզեր հանգիստդ վրդովել իմ անցեալ տառապանքներովս, որոնք փառք Աստուծոյ հիմա երջանկութեան փոխուած են։ Ակէց զատ բացարձակապէս կը հրամայեմ որ երբ տուն դառնանք, չգիջանիս այս մասին ո և է հարցում ուղղել սպասաւորներուն, մինչեւ իսկ մօրաքրոջդ. ես ամէն բան պիտի պատմեմ քեզ ու կը փափաքիմ որ հօրդ իսկ բերնէն լսես ընտանիքիդ անցեալը. ըսէ՛, կը խոստանա՞ս հետաքրքիր չըլլալ։

— Աշխարհի ամէնէն ապերախտ զաւակը պիտի ըլլայի, պատասխանեց Նեմզար, եթէ քեզի պէս թանկագին հօր մը հրամաններուն հակառակ վարուէի. ո՛չ, հայր, հետաքրքրութիւնը չէ որ պիտի մղէ զիս հօրս անցեալը հասկնալու, այլ զայն մխիթարելու և կարելի եղածին չափ երջանիկ ընելու իղձը, որ կեանքիս նպատակակէտն է ապաքէն։

— Թողունք այս տխուր խօսակցութիւնը, աղջիկս, հիմա գիտցիր տեսնենք քեզի համար ի՞նչ բերի չուկայէն։

Նեմզար հօրը զուարթութեանը համակերպելով.

— Փոքրիկ ծանօթութիւն մը տալու ես որ հասկընամ, ըսաւ.

— Ենթադրենք որ արդուզարդի վերաբերեալ առարկայ մըն է։

— Եւ կամ սիրուն գնդասեղ մը.

— Այդչափ փոքր նուէ՞ր մը պիտի ընեմ կը կարծէիր։

— Բաւ լիցի հայր, բայց պակաս բան մը չես ձգած, ամէն բան պատրաստ դրած դարակիս մէջ։

— Ապա ուրեմն մինչեւ որ չգիտնաս, չպիտի ըսեմ.

— Գիտցայ հայր, ժամացոյց ըլլալու է, երէկ ժամացոյցի վրայ խօսք բացուեցաւ։

Եւ Կառիկեան թաւշապատ, սիրուն պահարան մը հանելով գրպանէն աղջկանը յանձնեց։ Դեռատի աղջիկը աճապարանքով մը բացաւ պահարանը և ադամանդազարդ նրբակերտ ժամացոյց մը տեսնելով անոր մէջ։

— Ո՛հ, ժամացոյց մը, որչափ բարեխիղճ էք հայր. գոչեց ու Կառիկեանի ձեռքը համբուրեց։

Հայր ու աղջիկ փոխադարձաբար կարծիք յայտնեցին նուէրին այս ու այն մասերուն վրայ ու քիչ մը եւս խօսակցելէ վերջ վար իջան ուր սալոնին մէջ կ'սպասէին իրենց Մ. Պաթխաթի ընտանիքը և անոնց միանալով զուրս ելան հիւրանոցէն պտոյտ մը կատարելու համար կղզիին մէջ։

Ամառուան ամբողջ եղանակը Մեծ կղզիին մէջ, մայրաքաղաքիս բարձրագոյն դասակարգին պատկանող ընտանեաց հետ անցուցին հայր ու աղջիկ ու Սեպտեմբերի վերջին կիրակին հրաժեշտ տալով պանդոկի դրացիներուն, պատրաստուեցան Պոլիս իջնել։

Մ. Պաթխաթի աղջիկներուն ու Նեմզարի բաժանումը շատ սրտաչարժ եղաւ. ընկերուհիները մինչեւ

նաւամատոյց հետեւեցան դեռատի աղջկան ու անոր շուրջը բոլորուած անընդհատ կը խօսէին ու կը խօսեցնէին, որպէս թէ տարիներէ ի վեր մէկ յարկի տակ մեծցած քոյրեր ըլլային իրարու։

Վերջապէս շոգենաւին մեկնումի ժամանակը մօտեցաւ ու Տիկին Պաթիսթ միջամտելով.

— Ինչու այդչափ հոգ կ'ընէք զաւակներս, ըսաւ, մենք ալ քանի մը օրէն Պոլիս պիտի իջնանք, հոն դարձեալ կը շարունակենք մեր բարեկամութիւնը։

Շոգին սուլեց և հայր ու աղջիկ փութացնելով իրենց հրաժեշտի ողջոյնները, շոգենաւ նետուեցան, հեռուէն փոխարինելով իրենց նախկին դրացիներուն ողջերթի բարեմաղթութիւններուն։

Ե.

Կղզիէն իջնելէ շաբաթ մը վերջ, երկուշաբթի առտու մը, սուրճը խմելէն ետք լուրջ դէմք մը առաւ Կարիկեան ու Նեմզարի դառնալով.

— Ա՛լ բաւական զուարճացանք ըսաւ, ամառանոց, օդափոխութիւն, արձակուրդ ամէնքն ալ վայելեցինք. հիմա ժամանակն է կանոնաւոր աշխատութեան սկսինք, ես վաճառատան գործերուս փարիմ դուն ալ տնական աշխատութիւններդ կարգադրես։

— Այո՛, հայր, պատասխանեց Նեմզար, երախտապարտ եմ, շատ գոհունակութիւն ըրիր ինծ համար, ես ալ իմ մասիս պիտի ջանամ փոխարինել անոնց, այնպիսի ուղղութիւն մը տալով տան գործերուն որ բնաւ մտահոգութիւն չունենաս այս մասին և չուկայէ վերադարձիդ ամէն բան ճաշակիդ համեմատ պատրաստուած գտնես տան մէջ,

Այս կարճ յառաջաբանէն ետք, հայր ու աղջիկ Գլուխ գլխի տուած, երկարօրէն խորհրդակցեցան տան կառավարութեան նկատմամբ իրենց բռնելիք ապագայ ուղղութեան մասին. ու աղջկան խնդրանօք տընական ելմտացոյց մը պատրաստելէ ու անոր շատ մը հրահանգներ տալէ վերջ մեկնեցաւ Կարիկեան, վաճառատունը երթալու և հանդարտ գլխով գործին ղեկը ձեռքը առնելու համար։

Կարիկեան վաճառատունը, յաջողութեան զէնիթը հասած էր հիմա և գրեթէ առեւտրական հրապարակին վրայ առաջնակարգ դիրք ստացած։

Սեւ ծովու եզերքէն ու Փոքր Ասիոյ և Րումելիի վաճառաշահ կեդրոններէն Պոլիս եկող առեւտրականներ, ստիպուած էին իրենց դրամին մեծագոյն մասը անպատճառ Կարիկեան վաճառատունը ձգել, այն գերաբանց պատճառով որ ամէն տեսակ ապրանքի ահագին մթերք և հրաշալի պէսպիսութիւն կար այս վաճառատան մէջ։

Գիներու աժանութեան մասին եթէ մեծ շահ մը չունենային իսկ, իրենց պահանջած տեսակներուն մեծագոյն մասը մէկ տեղէ մը առնել անրացատրելի դիւրութիւն ունէր գործի մարդոց համար, որոնք հրապուրելով Կարիկեան վաճառատան ընծայած այս առաւելութիւններէն և մանաւանդ անոր ռէքլամը ընելով իրենց ծանօթներու շրջանակին մէջ, գունդագունդ կը դիմէին հոն և ամէն տարի ահագին շահ ընել կուտային Կարիկեանին։

Ա՛լ նպատակին հասած էր Կարիկեան, տունն ու վաճառատունը յարմարած էին իրարու. իրիկունները երբ շուկայէն տուն վերադառնար, ամէն բան ճաշակին համեմատ պատրաստուած կը գտնէր հոն, և տան մէջ տիրող կարգապահութիւնն ու օրինաւորութիւնը աւելի ևս կը կապէին զինքը Նեմզարին։

Դեսատի աղջիկը բոլորովին տիրացած էր տան կառավարութեան ու ամէն ճիգ կը թափէր եկմտացոյցէն չշեղելու և այս ամսուան պատահական բացը գալ ամիս գոցելու համար։

Սպասուհին, խոհարարը, ծառան և մինչև իսկ

մօրաքոյրը Պայծառ, անտրտունջ կը հպատակէին իրեն ու առանց անոր գիտակցութեան բան մը չէին կրնար ընել տան մէջ։

Գիշերները ընթրիքէն վերջ երբ հայր ու աղջիկ առանձնանալով սկսէին խօսակցիլ, Նեմզար միշտ առիթ մը կը գտնէր ու հաշիւները ներկայացնելով հօրը, կը խնդրէր որ դիտողութիւններ ընէ անոր վրայ։

Կարիկեան հաճոյք պատճառելու համար սրտահատօրէն, յոգնած, գոգրած գլուխով կը կարդար հաշիւներուն մանրամասնութիւնը, ու որպէս թէ մեծ կարեւորութիւն ունենային այդ թուանշանները աչքին, ուշադրութեամբ կ'զբաղէր անոնցմով։

Ձմրան երկար գիշերներուն համար իրենց ամէնէն հաճելի ժամանցը երաժշտութիւնն էր. Նեմզար կ'անցնէր դաշնակին գլուխը ու հօրը ախորժած արեւելեան ու արեւմտեան եղանակները միանգամայն նուագելով կեանք կը պարգեւէր անոր։

Ընտանեկան այցելութիւններու շրջանակը խիստ սահմանափակ էր իրենց համար։ Կարիկեան ամուսնանալէն ի վեր ընտանեկան յարաբերութիւն չէր հաստատած ո և է մէկու հետ, որովհետեւ բառին բովանդակ նշանակութիւնովը գրեթէ տուն չունէր։

Հիմա Նեմզարի գալէն ի վեր մէկ քանի նոր բարեկամներ ստացած էին, գլխաւորաբար Մեծ կղզիին ծանօթներէն ու անոնց հետ կ'երթեւեկէին։

Թատրոնը մեծ տեղ կը գրաւէր իրենց զբօսանքին մէջ. շաբաթը մէկ երկու գիշեր կ'երթային և հայր ու աղջիկ իրենց օթեակը առանձնացած՝ ամենայն ուշադրութեամբ խաղին կը հետեւէին. առանց հետամուտ ըլլալու իրենց չուրջ անցած դարձածներուն ու իրենց

նկատմամբ խօսուածներուն։ Իսկ ամէն երկու ամիսը մէկ անգամ, կիրակի մը աղջիկը հետը կ'առնէր Կառիկեան ու դպրոց կ'երթային Տեսչուհիին այցելութեան։

Ազնիւ կինը Նեմզարը տեսնելուն պէս, ծնողական գորովով մը կը համբուրէր զայն և բարի խրատներովը այնչափ կը վսեմացնէր անոր սիրտը որ երբ տուն դառնային, Կառիկեան ակներեւ կը նշմարէր աղջկան այս հոգեկան բարձրացումը և աւելի եւս պարտական կը զգար զինքը դպրոցին անձուկ ելմտացոյցին օգնելու։

Սա՛կայն, հակառակ այս ամէնուն, հետաքրքրութիւնը կը կրծէր, կը չարչարէր տեսչուհիին կնոջական սիրտը, հասկնալու համար թէ ի՛նչ պատճառներ ունէր Կառիկեան «Խորհրդաւոր աղջկան» նկատմամբ այս աստիճանի գորով ցուցնելու։

Կառիկեանի հրաւէրին վրայ, Նեմզարի մայրն ու եղբայրը մէկ երկու անգամ այցելութեան եկան * * * գիւղէն և զարմանալի՛ բան, հակառակ անոնց նկատմամբ աղջկան տուած գորովին, պատկառանքով կը վարուէին անոնց հետ ու բնաւ չէին համարձակեր մտերմութիւն յայտնելու։

Ազնիւ աղջկան սիրտը զուր տեղը կը հատնէր մայրը համոզելու համար թէ «բարերար»ը վեհանձն մարդ էր և բնաւ արգելք չէր դրած իր վրայ ծնողքէն զատուելու և շատ կը համակրէր իրենց։

Իսկ եղբայրը, հպարտ քրոջը Կառիկեանի տան մէջ ստացած դիրքէն, «Նեմզա՛ր, քուրուկս» ըսելով աղջկանը չուրջը կը պտըտէր ու դրամական առատ նուէրներով ու հին լաթերու խոշոր ծրարներով գիւղ կը վերադառնար, գիւղին աղջիկներուն առջեւ գլուխ բռնելու և իր հարստութեան վրայ պարծենալու համար։

Հօրը հրամանով բաւական կարեւոր ամսական մը յատկացուցած էր Նեմզար իր ծնողաց, որուն շնորհիւ տուն տեղ նորոգելէ վերջ, մէկ երկու արտ ևս գնելով ջոջ տանուտէր մը դարձան գիւղին մէջ. մինչեւ իսկ եղբայրը սկսաւ գիւղապետին աղջկան աչք տնկել, որ ամէնուն նախանձելին էր իր գեղջկական գեղեցկութեամբ, առնական հասակով, կորովի կազմուածքով, հուժկու բազուկով ու խոշոր սեւ աչքերով։

Այն կողմէն հոգ մը չունէր այլ ևս Նեմզար. ամէն պարագայի մէջ ծնողքը փրկուած էին աղքատութենէ ու խղճի բեռ մը չէին իրեն համար. հիմա կը մնար իրեն բարերար հօրը վրայ գուրգուրալ, անոր առողջութեան հսկել, կամքին հակառակ բան մը չընել տան մէջ, որպէս զի արդէն խանգարուած առողջութիւնը նոր հարուած մըն ալ չստանար։

Կառիկեանի կեանքը իրեն համար աշխարհի ամէնէն նուիրական բանն էր ու երբ հա՛յր կ'ըսէր, սիրտն էր որ կը խօսէր չէ թէ լեզուն. ի՞նչ սէր էր այս որ միացուցած էր երկու սիրտերը միանգամայն, քանի՛ քանի՛ անգամներ մայրն ու եղբայրը տեսաւ, ժամերով գլուխ գլխի տուած առանձնացաւ անոնց հետ, զգաց զանոնք, չոյեց անոնց սէրը. բայց բարերար հօրը ջերմ սիրոյն մէկ տասներորդը չգտաւ անոնց քով. ո՛հ, այսպիսի հօր մը վրայ գուրգուրալ և անով ապրիլ ամէնէն քաղցր հաճոյքն էր իրեն համար։

Այսպէս կը խորհէր Նեմզար ամէն անգամ որ բաղդատութեան դնէր երկու ընտանեաց միանգամայն իր նկատմամբ տածած սէրը ու իրիկուան Կառիկեան տուն գալուն «անուշիկ հայրիկս, ո՞րչափ երախտապարտ եմ քեզ» ըսելով կը պլլուէր անոր ու սենեակ կ'առաջնորդէր զայն։

Ծառաներէն ո և է մէկուն չէր ձգեր բնաւ հօրը անձնական սպասարկութիւնը, առտուն կանուխ կ'արթննար ու հայրն ալ արթնցնելով անպատճառ կ'աղօթէին միասին. յետոյ սուրճը ձեռքովը կ'եփէր կուտար հօրը ու կը հագուեցնէր ու մինչեւ որ շուկայ չերթեր, գործի չէր սկսեր. իրիկուան վերադարձին ալ կը հանուեցնէր զայն և ամէն վայրկեան պատրաստ էր անոր հրամանները կատարելու։

Այսպէս անցաւ ձմեռը ու գարնան վերջերը Կառիկեան ստիպուեցաւ գործի պատճառով Եւրոպա երթալ.

Նեմզարը հետը տանիլ անյարմար էր, որովհետեւ շատ մը զբաղումներ պիտի ունենար այլ և այլ քաղաքներու մէջ բնականաբար պիտի չկրնար գոհացնել աղջիկը ու անոր արդար քմահաճոյքներուն ծառայել. հոս ձգել անկարելի էր, աղջիկն ալ պիտի չդիմանար. ինքն ալ վերջապէս բոլորովին շուարած՝ իրիկուն մը աղջկանը պարզեց խնդիրը։

Նեմզար որ ո և է բանի վրայ երբեք չէր պնդած հօրը առջեւ։

— Ես ալ հետդ կ'երթամ, հա՛յր, ըսաւ, ապա թէ ոչ գիտցած եղիր որ քու բացակայութեանդ զոհը պիտի գտնես.

Կառիկեան չար նախազգացում մը վանել ջանալով։

— Ինչո՞ւ աղջիկս, ինչո՞ւ, հարցուց։

Նեմզար արտասուելով.

— Ա՜խ, հայր, քեզմէ հեռու չեմ կրնար ապրիլ, հեկեկաց։

— Քանի՞ օր պիտի տեւէ բացակայութիւնս որ այդչափ հոգ կ'ընես ու զիս կը տկարացնես, աղջիկս, շատ շատ քառասուն յիսուն օր, անկից վերջ դարձեալ քովդ եմ։

— Այո՛, բայց քեզմէ բաժնուելու, գիշեր մը քեզմէ հեռի ապրելու գաղափարը սարսուռ կ'ազդէ վրաս։

— Չէ՛, զաւակս, քաջ եղիր, մի տկարանար, գիտես որ այս բաժանումը քեզմէ աւելի իմ սիրտս պիտի մաշեցնէ. բայց ի՞նչ օգուտ, ստիպուած եմ անպատճառ երթալ. քու ապագայ շահերդ ալ կը պահանջեն այս ճամբորդութիւնս։

— Ես շա՛տ չեմ ուզեր հայր, իմ քովէս մի՛ հեռանար, դո՛ւն արդէն տկար մարդ, ճամբորդութեան մէջ ցրտառութիւն մը կամ փոքրիկ անզգուշութիւն մը քանի՞ պիտի արժէ մեզ, գիտե՞ս։

— Այդ մասին անհոգ եղիր զաւակս, իմ տան մէջ բռնած անզգոյշ ընթացքիս մի նայիր, ճամբորդութեան մէջ շատ խնամք կը տանիմ առողջութեանս։

— Անօգուտ է հայր, հակառակ քեզ նկատմամբ պարտական եղած հնազանդութեանս, նախազգացում մը կը դրդէ զիս որ չթողում քեզ առանձին երթալու,

այնպէս կը թուի ինծի որ երբ դուն քովէս հեռանաս, դժբախտութիւն մը պիտի գայ գլխուս։

Թշուառ մարդը աղջկանը այս աստիճանին յուզումն ու յուսահատութիւնը չկրնալով բանի մը վերագրել,

— Ինչո՞ւ զաւակս, յարեց, դուն որ այնչափ խելացի աղջիկ մըն ես, ինչո՞ւ տկարութիւն կը ցուցնես. արդեօք մասնաւոր պատճա՞ռ մը ունիս։

— Չեմ գիտեր հայր, հեծեծեց Նեմզար արցունքները սրբելով, բնաւ չպիտի կրնամ հաշտուիլ քեզմէ բաժնուելու գաղափարին հետ. զիս ալ մէկտեղ տար։

— Վստահ եմ որ քաջ համոզուած ես թէ ո՞րչափ հաճոյք կ'զգամ քու ընկերակցութենէդ. այդ կէտին վրայ ես ալ խորհեցայ, բայց այս ճամբորդութեանս մէջ այնպիսի ծանր աշխատութիւններ պիտի ունենամ որոնք ժամանակ պիտի չձգեն ինծի քեզի հետ զբաղելու. աշնան եթէ ուզես, մասնաւորապէս զբօսական պտոյտ մը կը կազմակերպենք և առանց ո և է աշխատութեան ու զբաղումի, արձակ համարձակ Եւրոպայի շրջանը կ'ընենք։

Եւ հայր ու աղջիկ երկարօրէն վիճեցան այս ուղեւորութեան վրայ. վախ մը, նախապաշարում մը պատած էր աղջկան սիրտը թէ հօրմէն բաժնուելէ անգամ մըն ալ պիտի չտեսնէ զայն. ի՞նչ հիման վրայ էր Նեմզարի այս երկիւղը։ ինքն ալ չէր գիտեր։

Բայց կնոջական բնազդ մը միշտ սեւ կը պատկերացնէր անոր աչքին այս բաժանումը,

Իսկ Կարիկեանի մտատանջութիւնը չունէր, ի՞նչ-

պէ՞ս ձգէր աղջիկը այս յուսահատ դիրքին մէջ ու հեռանար։ Նեմզար տգէտ աղջիկ մը չէր գործէ կը հասկնար. առեւտուրի վրայ գաղափար ունէր, գիտէր որ թէեւ գործերու համար հայրը իր կամքին հակառակ չէր վարուեր, բայց ինչո՞ւ այսպէս կը տկարանար ու փոխանակ հայրը քաջալերելով առաջ մղելու, կը կասեցնէր զայն ու անկարող կ'ընէր որոշում մը տալու, արդեօք բան մը գիտէր ու չէ՞ր ուզեր հօրը յայտնել. վերջապէս շուարած հայրը խօսք առնելով.

— Հիմա այնպիսի կացութեան մէջ եմ, որ, ըսաւ, եթէ այս ուղեւորութիւնն ընեմ իսկ, անկարող պիտի ըլլամ ո և է գործ տեսնելու։ Ըսէ՛ զաւակս, արդեօք մասնաւոր պատճառ մը ունի՞ս յոռետես ըլլալու. գիտեմ, թոյլ կիներէն չես դուն որ փոխանակ հայրդ քաջալերելով կորով ներշնչելու, անգործութեան դատապարտես անոր ծրագիրները. ըսէ՛ աղջիկս բան մը գիտե՞ս։

Նեմզար նկատելով որ այլ եւս պնդել անօգուտ է ու հայրը ամէն պարագայի մէջ ստիպուած է այս ուղեւորութիւնը ընելու, անոր առաւել եւս վիշտ չպատճառելու համար սա երես զուարթ գոյն մը տալով դէմքին.

— Ոչ հայր. պատասխանեց, քեզմէ բաժնուելու երկիւղն է որ կը նախապաշարէ զիս, յիսուն օր ի՞նչպէս պիտի ապրիմ առանց հայրիկս տեսնելու։

— Ամէն օր նամակներս պիտի ստանաս, ազուոր

աղջիկս, ըսաւ Կարիկեան Նեմզարին մազերը շոյելով. դուն ալ ինծի կը գրես, անոնցմով կը մխիթարուինք։

— Ցիսուն օրը շատ է, հայր, նկատեց աղջիկը, ամիսէ մը կրնաս վերադառնալ,

— Բնաւ ջանք պիտի չխնայեմ օր առաջ վերադառնալու մասին, մինչեւ իսկ այսօրուընէ ժամադիր պիտի ըլլամ թղթակիցներուս հետ, Եւրոպայի մէջ աւելի ժամանակ չսպառելու համար։

— Շատ լաւ, եկուր ուղեւորութեանդ ծրագիրը գծենք, ես ալ քովս նշանակեմ եւ գիտնամ թէ ո՞ր օրը ու՛ր պիտի գտնուիս եւ ի՛նչ պիտի ընես։

Նեմզարի զուարթ համակերպութիւնը տեսնելով սիրտ առաւ վշտահար հայրը ու աղջկան ընկերակցութեամբ սկսաւ ուղեւորութեան ծրագիրը գծել. Կը հիանար, կ'ոքանչանար թշուառ մարդը, աղջկանը արտմութեան ու եզական ձիրքերուն վրայ, տեսնելով որ իր բերնէն լսած հատակոտոր պատմութիւններով. բաւական գաղափար գոյացուցած էր մտքին մէջ թէ Վիեննայի մէջ որո՞ւ հետ պիտի տեսնուէր. Բարիզ քանի՞ օր մնալ պէտք էր, Մանչեսթըր ի՞նչ պիտի ընէր։

Վերջապէս դեռատի աղջիկը գրիչը ձեռքէն վար դնելով

— Ահաւասիկ, ըսաւ, հաշիւ ը պարզուեցաւ, երեսուն օրը շատ իսկ է այս ուղեւորութիւնը կատարելու, տասնհինգ օրը երթեւեկութեանդ յատկացուր, տասնեհինգ օրը երթեւեկութեանդ յատկացուր, տասնեհինգ օրն ալ գործառնութեան։

— Ագեկ զաւակս, յարեց Կարիկեան ժպտելով,

բայց այդ աստիճանի մաթեմաթիքական ճշտութեամբ համբորդութիւն կ'ըլլա՞յ.

— Քանի՞ օր կը բաւէ պատահականութեանց համար։

— Տասը օր։

— Ո՛չ, հինգ օրը բաւական է, երկու օրէն պիտի չմեկնիս, այս հաշուով Ապրիլ երեքին հոս պէտք է գտնուիս։

— Պիտի ջանամ աւելի առաջ վերադառնալ։

— Բայց քու բացակայութեանդ ի՞նչ պիտի ընեմ ես, պիտի խենդենամ հայր, եթէ զիս կը սիրես, շուտ վերադարձիր, շուտ։

— Տեսնաս զաւա՛կս, ինչե՛ր պիտի բերեմ քեզի Եւրոպայէն։

— Բան մըն ալ չեմ ուզեր, հայր, մինակ դուն շուտ վերադարձիր։

Կարիկեան նկատելով որ ծանր աշխատութիւն մը ամէնէն զբաղման միջոցն էր իր բացակայութիւնը մոռցնելու։

— Դուն ի՞նչ նուէր պիտի պատրաստես ինծի վերադարձիս, հարցուց.

Նեմզար բոլորովին ուժասպառ.

— Շուարած եմ, ըսաւ, ի՞նչ ընելիքս չեմ գիտեր։

Կարիկեան յուզումը Նեմզարէն ծածկել ջանալով.

— Ասեղնակերտ, սիրուն ձեռագործ մը կ'ուզեմ պատրաս- քեզմէ, ըսաւ. կը յուսամ որ վերադարձիս պատրաստած կ'ըլլաս։

Ծածուկ հառաչ մը արձակեց Նեմզար ու հօրը սիրտը վիրաւորելէ զգուշանալով.

— Գլխուս վրայ, պատասխանեց կեղծ ժպիտով մը. Եւրոպայէն վերադարձած օրդ իսկ, գեղակերտ սիրուն գործ մը պիտի գտնես գլխուդ վերեւը։

Կարիկեան աղջկանը հետ այսպէս համաձայնելէ վերջ, ծառան գէղ ղրկեց Նեմզարին եղբայրը բերելու, որպէս զի մինչեւ իր վերադարձը հսկողութիւն ընէ տան մէջ ու խնամք տանի աղջկանը վրայ,

Ետքը վաճառատուն երթալով տոմարները աչքէ անցուց, թուղթերը քննեց, շատ մը հրահանգներ տուաւ պաշտօնեաներուն ու մինչեւ իրիկուն ճամբու պատրաստութիւններով զբաղեցաւ։

Իրիկունը վաճառատան պաշտօնեաներուն գլխաւորին հետ խորհրդակցութեան նստաւ ու վաճառատան ընթացիկ գործերուն վրայ անոր գաղափարը առնելէ վերջ, ընդհանուր պաշտօնէութեան դառնալով.

— Վաղը ճամբորդութիւն մը պիտի ընեմ դէպի Եւրոպա, որ մօտաւորապէս քառասուն օր կրնայ տեւել, ըսաւ, վստահ եմ որ ձեզմէ իւրաքանչիւրը այնպէս պիտի նկատէ որպէս թէ ինքն է վաճառատան տէրն ու պատասխանատուն. ընդհանուր տնօրէնութիւնը Պ. Ցակոբին յանձնած եմ և քաջայոյս եմ որ պիտի աջակցիք անոր ու միանգամայն պիտի հնազանդիք, վերջապէս այն աստիճան խոհեմութիւն կ'սպասեմ ձեզմէ որ իմ բացակայութիւնս զգալի չըլլայ վաճառատան մէջ։

Ցետոյ դրամարկղը բացաւ ու ամէն հաւանականութեան պատրաստ գտնուելու համար սկսաւ կարեւոր թուղթերը կարգադրել։

Փոխանակագիրները, պօնօները, մուրհակները և

վերջապէս առօրեայ կարեւորութիւն ունեցող թուղթերը պաշտօնեաներուն յանձնեց ու քոնսօլիտները, երկաթուղիներն և ուրիշ թուղթերը դրամարկղին սա ու ան դարանին մէջ զետեղեց։

Մասնաւորաբար կաշիէ թղթապանակի մը մէջէն քանի մը կտոր գրութիւն հանեց, ու սկսաւ ամենամեծ ուշադրութեամբ կարդալ զանոնք։

Այս թուղթերուն ընթերցումը խոր տպաւորութիւն կ'ընէր վրան ու քանի կարդար այնչափ կը թաղուէր մտատանջութեան մէջ. ինչե՜ր ինչե՞ր կ'անցնէր արդեօք այն պահուն Կարիկեանի հոգւոյն խորերէն....։

Հիմա կարգը եկած էր ուրիշ աւելի կարեւոր գործի մը, յուշատետրը բացաւ ու վաճառատան պաշտօնէից օգնութեամբ սկսաւ շատ մը անհրաժեշտ բաներ յուշագրել հոն, որոնք աւագ կարեւորութիւն ունէին իրեն համար այս ուղեւորութեան մէջ։

Եւ այսպէս ամէն տեսակէտով կազմ ու պատրաստ, հրաժեշտ տալով վաճառատան պաշտօնեաներուն ուղղակի տուն վերադարձաւ։

Այն գիշերը մինչեւ լոյս չքնացան ոչ Կարիկեան և ոչ Նեմզար. անոնցմէ իւրաքանչիւրը իր առանձնասենեակին մէջ կը տքնէր, փոխադարձաբար ծածկել ջանալով իրարմէ իրենց վշտին ծանրութիւնը։

Կարիկեան՝ աղջկան այն աստիճան զգածումը տեսնելով շուարած մնացած էր և ապահովապէս պիտի հրաժարէր այս ճամբորդութենէն. եթէ կենսական կարեւորութիւն չունենար այն իր վաճառատան գործերուն համար։

Իսկ Նեմզար թէեւ առ երեսս համակերպութիւն

կեղծած էր հօրը միշտ չպատճառելու համար, բայց ներքնապէս կ'այրէր ու կը մաշէր, այն նախազգացումով թէ այլ եւս չպիտի տեսնայ իր այնքան սիրած հայրիկը։

Մօրաքոյրը Պայծառ, ցերեկուընէ զգալով աղջըկան տառապանքը, միշտ հետամուտ եղած էր անոր հետեւելու և զայն մխիթարելու։ Ուստի, կէս գիշերին հանդիպակաց սենեակէն Նեմզարի տքնութիւնը կռահելով, վազեց քովը եկաւ ու ցած ձայնով մը.

— Ի՞նչ կ'ըլլաս կոր աղջիկ, ինչո՞ւ չես քնանար, ըսաւ.

— Բան մը չէ մօրաքոյր. քունս չի գար. պատասխանեց Նեմզար։

— Մ'ըներ զաւակս, տանկ Աստուծու սրտին գալիք բաներ մ'ըներ, ի՞նչ կայ. փառք Աստուծու, առօք փառօք ճամբայ կ'երթայ կոր հայրդ, ինչպէս ամիսէ մը կուգայ.

— Ես ի՞նչ կ'ըսեմ կոր, հեկեկաց դեռատի աղջիկը, չկրնալով արցունքներն զսպել։

— Ինչո՞ւ քա զաւակս, մեղք չէ՞ հօրդ, ան ալ ցաւագար մարդ, քուկին մտմտուքդ տեսնելով սրտին դնէ, հիւանդանայ պիտի վազը ճամբան։

— Ի՞չ ընեմ, սիրտս լեցուած է, չեմ կրնար կոր դիմանալ, մօրաքոյր, ինծի այնպէս կուգայ որ անգամ մըն ալ պիտի չտեսնեմ հայրս...

— Քնացի՛ր աղջիկս, քնացիր, տանկ սուտ բաներով սիրտդ մի հատցներ. վաղը անիկա թալանի մէջ կ'երթայ կուգայ ինչպէս, երկու մոմ վառել տուր դուն, մէկը Սուրբ Լուսաւորիչին, մէկն ալ Զարխա-

փան Սուրբ Աստուածածնին, որոնք օգնական պահապան կ'ըլլան հայրիկիդ.

Վերջապէս հայր ու աղջիկ անցուցին այս տառապանքի գիշերը ու առաւօտուն Նեմզար հօրը հետ աղօթելէ ու անոր սուրճը տալէ՝ վերջ երբ մասնաւոր գործի մը համար դուրս ելաւ սենեակէն, Կարիկեան Պայծառը քովը կանչելով.

— Գիտե՛ս. Պայծառ, ըսաւ, ես այսօր դուրս պիտի երթամ։

— Հա՜ էֆէնտի, Աստուած բարի յաջողութիւն տայ, ինչպէս բարով խէրով կ'երթաս կուգաս։

— Ի՞նչպէս պիտի նայիս աղջկանս իմ հոս չգըտնուած ատենս։

— Ա՜լ ըսել կ'ուզէ՜ էֆէնտի. աչքիս լուսին մէջ։

— Էւէլ պակաս խօսքեր պիտի ընե՞ս. գուն գիտես ի՞նչ ըսել ուզելս,

— Խե՞նթ եմ էֆէնտի։

— Խենդ չես, պօշպօղազ ես։

— Աստուած չընէ որ վրաս չինկած խօսքի խառնուիմ, իմ ինչո՞ւս պէտք. ես գործիս կը նայիմ։

— Մինակ գործիդ նայիլը չի բաւեր, աղջիկն ալ պիտի մխիթարես, այս գիշեր մինչեւ լոյս չքնացաւ, եթէ երթալէս վերջ սրտին դնէ, հիւանդութիւն մը հանէ, լմնցած օրս է, ըսաւ Կարիկեան հետզհետէ Կ'ածուելով։

— Աման էֆէնտի, ոտքդ պագնեմ, ի՞նչ կ'ըլլաս կոր, հարցուց սպասուհին՝ Կարիկեանի յուզումը տեսնելով։

— Ա՛խ այս ճամբորդութիւնը շատ ծանրիս կուգայ կոր, պատասխանեց վաճառականը։

— Ինչո՞ւ, հարցուց սպասուհին, ամէն տարի չէի՞ր երթար, ի՞նչ կայ փառք Աստուծու, մէկ երկու ամիսէն կուգաս։

— Ամէն տարի Նեմզար չկար, Թրէկուընէ ի վեր գլխուն զարնուածի պէս երեսս չի կրնար կոր նայիլ զաւակս։

— Ոտքդ պագնեմ էֆէնտի, ինծի չատ խօսք չիյնար ամմա, ատանկ բաներ մի մտմտար, ճամբայ գացող մարդու համար սրտմաշուքը աղէկ չէ կ'ըսեն, Նեմզարին համար հիչ հոգ մ'ըներ, նամակդ առնելուն պէս երեսը խնդալ կը պաշլայէ։

— Աֆէրիմ Պայծառ, դուն անոր մայրն ես, զաւակիդ տեղը դիր, գիտցածիդ պէս հետը վարուէ.

— Սա Թարաֆէն հիչ հոգդ մ'ըներ, ըռահաթ սըրտով գործիդ գնա, ես ամէն օր նոր բանով մը էյլէնտիրմիշ կ'ընեմ անիկա։

— Բայց նայէ որ պատուէրս չմոռնաս. «աւելորդ բաներու վրայ բնաւ չպիտի խօսիս աղջկանս հետ. հանգիստ սրտով ճամբաս երթալու համար Աստուծոյ վրայ երդում ըրէ որ կեանքիդ մէջ ամենեւին բան մը չպիտի խօսիս ոչ Նեմզարին եւ ոչ ալ ուրիշներուն.

Երդում ընելու առաջարկը սարսուռ ազդեց Պայծառին վրայ եւ սկսաւ դողդղալ. Կարիկեան արդէն քաջ գիտնալով սպասուհիին բնաւորութիւնը, յատկապէս առաջարկած էր անոր այս երդումը, որպէս զի իր անցեալին նկատմամբ ո եւ է բան չխօսի Նեմզարին. ուստի խիստ գոհ՝ անոր տկար կողմը գտած ըլլալուն, պնդեց իր առաջարկութեանը վրայ եւ երդում առաւ Պայծառէն, կեանքին մէջ այդ խնդրոյն նկատմամբ բան մը չխօսելու համար։

Ետքը տան ծառաներուն ամէնն ալ կանչելով մասնաւոր պատուէրներով հրամայեց անոնց որ ո եւ է առթիւ Նեմզարը չվշտացնեն եւ ամէն պատրաստութիւն տեսնելով, իրիկուան ժամը մէկին Պայծառն ու Նեմզարին գեղացի եղբայրը կառքի մը մէջ նստեցուց ու ինքն ու անմխիթար աղջիկը քով առնելով կառք նստաւ ու դէպի Սիրքէճիի մեծ կայարանը ուղեւորեցան։

Ճամբան կառքին մէջ հայր ու աղջիկ քանի մը վայրկեան լուռ ու անխօսուկ շարունակեցին իրենց ուղեւորութիւնը. երկուքին ալ սիրտը լեցուած էր, անոնցմէ ով որ խօսիլ փորձէր, անպատճառ պիտի փղձկէր։ Նեմզարի աչքերը մանաւանդ արցունքներով լեցուած՝ մերթ ընդ մերթ կը կաթկթէին։

Վերջապէս Կարիկեան ինքզինքը զսպելով.

— Վաղը այս ատեն շոգեկառքին մէջ կ'ըլլանք. ըսաւ, դուն ալ սարկաւ ձեռագործիդ պիտի սկսիս, ուզածս թեթեւ գործ չէ, ծանր աշխատութեան կը կարօտի, մինչեւ վերադարձս աւարտել կարողանալու համար վաղուընէ իսկ սկսելու ես.

Նեմզար գիտէր որ հայրը զինքը զբաղեցնելու համամ պարապ խօսքեր կը փնտռէր, ինք ալ թէեւ ամբողջ ոյժը ժողվեց անոր առջեւ զուարթ երեւնալու. բայց միթէ այս տարիքը ունեցող աղջկան մը համար կարելի՞ բան է։

— Առաջին նամակդ ե՞րբ պիտի առնեմ հայր, հարցուց Նեմզար մտախոհութենէն սթափելով։

— Հաւանականաբար հինգ օր յետոյ, պատասխանեց Կարիկեան. որովհետեւ 47 ժամէն Վիեննա կը

հասնի էքսփրէսը և մինչեւ որ պանդոկ մը տեղաւորուիմ ու նամակ գրեմ, բաւական ժամանակ կ'անցնի. սակայն ես այնպէս չպիտի ընեմ, Վիեննա երթալուս պէս կայարանէն հեռագիր պիտի տամ քեզ։

Նեմզար անբացատրելի գորովով մը հօրը ջղուտ ձեռքերը երկու ափին մէջ առնելով.

— Մի մոռնար հայր, ըսաւ, յիշէ որ քու նամակիդ տենչովը տառապող աղջիկ մը կը ձգես հոս։

— Գիտեմ, զաւակս, պատասխանեց վաճառականը. եթէ պարագաները մոայնեն իսկ, սիրտս երբեք պիտի չբաժնուի քեզմէ, բայց գոնէ մեր երկուքս ալ կրնանք մխիթարուիլ որ առաւելն երեսունըհինգ օրուան համար է այս բաժանումս, վերադարձիս այնպէս մը պիտի կարգադրեմ գործիս ընթացքը, որ երբեք պատճառ չունենամ քեզմէ բաժնուելու։

Եւ հայր ու աղջիկ այս կարգի աղեխորով խօսակցութիւններով տրտում տխուր հասան Սիրքեճիի կեդրոնական կայարանը, ուր կառքէն դուրս ելան և և Պայծառին ու Նեմզարի եղբօր ընկերակցութեամբ մտան առաջին կարգի ուղեւորներու յատուկ սպասման սրահը։

Կէս ժամ ետքը էքսփրէսը պիտի մեկնէր դէպի Բարիզ. շքեղ վակոններ մէկ գծի վրայ շարուած՝ իրենց փառաւոր տեսքով հիացում կ'ազդէին հետաքրքիր հասարակութեան, որոնք հեռուէն դիտելով այս շարժուն սալոնները, զարմացական հարցումներ կ'ուղղէին իրարու, անոր այլ և այլ մասերուն նկատմամբ։

Ճաշասրահը մանաւանդ իր ապակեպատ պատուհաններէն դուրս ցոլացուցած ճոխութիւններով կ'ըզգլխէր հասարակ դասակարգը ու սեղանին վրայ տիրող իշխանական պերճանքը, անոր վրայի գեղակերտ սպասները, թանկագին ծաղկեփունջերը, հազուագիւտ մրգերն ու Բարիզեան ճաշակով ծալլուած անձեռոցները և վերջապէս կառաշարին ամբողջ փայլը, դիւթիչ հմայքով մը կը շլացնէին կառասրահի վանդակապատին շուրջ հաւաքուած քաղաքացիները։

Ոգեւորութիւնը մեծ էր սպասման սրահին մէջ, ժողովրդեան բարձրագոյն դասակարգին պատկանող քանի մը ականաւոր անձեր Բարիզ պիտի ուղեւորէին սրընթաց կառախումբով և այս առթիւ ողջերթ մաղթողներու ընտրեալ խումբ մը հետզհետէ կը խռնուէր սրահին մէջ։

Վերջապէս հոն հաւաքուողներու իւրաքանչիւրն ալ բոլորովին իրարմէ տարբեր եղանակներով կ'անցընէին հրաժեշտի այս վերջին վայրկեանները, իրենց անկէ ստացած տպաւորութեան համեմատութեամբ։

Կառակեան ալ իրենները սեղանի մը շուրջը հաւաքեց ու մէյմէկ ըմպելի ապսպրելով, սկսաւ խօսիլ անոնց հետ ու նախ Նեմզարին եղբօրը դառնալով.

— Տե՛ս, ըսաւ, հոս այսչափ մարդիկ ունէի մէկին չհաւատայի Նեմզարը, քեզի յատկապէս գեղէն բերել տուի որ բոլորովին հանդարտ սրտով ճամբաս երթամ։

— Ան թարաֆէն հիչ հոգ մ'ըներ էֆէնտի, պատասխանեց գիւղացի երիտասարդը՝ խրոխտ դիրք մը առնելով. սաղ Աստուած ես անոր վրայ թօզ խօնտուրմիշ չեմ ըներ։

— Ես ալ տնանկ ըլլալը գիտնալուս համար Նեմզարը քեզի կը հաւատամ կոր, տեսնամ քեզի, իմ տանը մէջ չըլլալս յայտնի ընելու չես։

Ետքը Պայծառին ալ շատ մը հրահանգներ տուաւ ու կեղծ զուարթութիւնով մը աղջկանը դառնալով·

— Հիմա ամէն մարդ պիտի ծաղրէ զիս, ըսաւ, երբ տեսնան որ այս աստիճան կարեւորութիւն կուտանք փոքրիկ ճամբորդութեան մը, եկուր քեզ համբուրեմ աղջիկս, մեկնումի ժամը մօտեցաւ։

Նեմզար փղձկած սրտով հօրը թեւերուն մէջ նետուեցաւ ու հակառակ ինքզինքը զսպելու համար ըրած ջանքերուն, սկսաւ հեղեղներ հոսեցնել երկու աչքերէն։ Կառիկեան վեր առաւ աղջկանը գլուխը և աւելի չյուզելու համար պաղարիւնը պահելով.

— Ինչո՞ւ զիս կը յուզես աղջիկս, ըսաւ, հիմա տեսնողները ի՞նչ պիտի ըսեն, տես մեզի չափ յուզուող մէկը կա՞յ սրահի մէջ։

— Մեզի չափ ալ տառապող մէկը կա՞յ, հեծկլտաց Նեմզար։

— Ե՛լ աղջիկս ել, արցունքներդ մի ցուցներ ինծի որ չյուզուիմ...

Կայարանապետը երկրորդ ազդարարութիւնն ըրաւ և ուղեւորները փութացին իրենց տեղը գրաւել վակոններուն մէջ։

Կառիկեան Նեմզարը թեւը առած մինչեւ վակոնին դուռը եկաւ ու հոն լուիկ մնջիկ համբուրելով աղջիկը, Պայծառին խնամքներուն յանձնեց զայն ու վակոն նետուեցաւ։

Վայրկեան մը վերջ մեկնումի նշանը տրուեցաւ

ու ժամերէ ի վեր զսպուած շոգին խօլ պայթիւնով մը գլուխը մինչեւ ամպերը բարձրացնելով խուլ հառաչ մը արձակեց։

Վայրաշարժը բո՜ւմ բո՜ւմ բո՜ւմ որոտումներով ոլորապտոյտ ծուխեր ցայտեցնելով չորս դին, շարժուն գիրքի մը վերածեց ամբողջ կառաշարը, ու վակոնները սկսան աստիճանաբար հեռանալ կայարանին մէջ խռնուած յուղարկաւորներու աչքէն, որոնք գըլխարկներու, թաշկինակներու, «թէմէննա»ներու, ափոներու այլազանութիւնով բարի երթ կը մաղթէին վակոններէն իրենց հրաժեշտ տուող ուղեւորներուն։

Նեմզար վերջին ակնարկ մը նետեց հօրը նստած վակոնին ու հեռուէն անոր արցունքները նշմարելով, բոլորովին ուժէ ինկաւ։

Այն պահուն այնպէս թուեցաւ իրեն որ ամբողջ ծրագիրները, երեւակայութիւններն ու երջանկութիւնը հօրը հետ մէկտեղ սուրացին, թռան, անհետացան անդառնալի կերպով։

Հօրը ետեւէն աղջկան հատնումը տեսնելով, Պայծառ.

— Աստուած բարի ճամբայ տայ· մենք ալ տուն երթանք զաւակս, ըսաւ, ու երեքը մէկէն կառք նըստելով ուղղակի տուն վերադարձան։

Նեմզար հայրը ճամբու դնելէ վերջ հակառակ ամէն կողմէ իրեն շռայլուած գուրգուրանքին, չկրցաւ վերստանալ իր նախկին զուարթութիւնը, որով սովորաբար կը ճառագայթէր հօրը ներկայութեանը, ուրախ զուարթ ճռուողելով ու վեր վար վազելով տան մէջ։

Կառիկեանի բացակայութեան առաջին և երկրորդ

օրերը բնաւ առանձնասենեակէն դուրս չելաւ և ոչ ալ ընդունեց քովը, մինչև իսկ մօրաքոյրն ու ծառան։ Երրորդ օրը կէս օրին դուռը զարնուեցաւ ու տան ծառան անմեկնելի իրարանցումով մը սանդուխներէն վեր վազելով,

— Հանըմ, աչքըդ լոյս, էֆէնտիէն թէլկրաֆ եկաւ, պոռաց։

Նեմզար անմիջապէս խլեց հեռագիրը ու դողդոջ ձեռքերով բանալով, հետևեալ տողերը կարդաց.

Ողջամբ Վիեննա հասայ. Նամակներդ Կրանտ Օթէլ ղրկէ. համբոյրներս:

ԿԱՐԻԿԵԱՆ

Այս հեռագրին վրայ սիրտը հանդարտեցաւ գեռատի աղջկան ու աստիճանաբար սփոփուելով, կամաց կամաց սկսաւ սովորական կեանքին վերադառնալ։

Հօրը նամակ պիտի գրէր, բայց կ'ուզէր նորութիւն մը գտնել անոր մէջ, և որովհետև «գործ»ին վրայ շատ պնդած էր հայրը, որոշեց Մեծ կղզիի տեսարանը ստեղնանկարել, ուր այնչափ զուարթ ժամեր անցուցին սիրելի հօրը հետ։

Առաջին անգամն էր որ ճշմարիտ նամակ մը պիտի գրէր. դպրոցական գրասեղաններուն վրայ շարադրածները մտացածին բաներ էին, որոնցմէ երես մը բան գրել կարողանալու համար ուղեղը ճաթեցնել ստիպուած էր, իսկ հիմա որ իրականութեան հանդէպ կը գտնուէր, զարմանալի բան, մեծ թերթի մը ամբողջ չորս երեսը լեցուց և շատ բան ունէր գրելու դեռ։

Վերջապէս աւարտեց գրութիւնը, մինչ շատ վե-

րադառնալ և նամակները անպակաս ընել յանձնարարելով հօրը։

Իսկ Կարիկեան, հա՞րկ էր ըսել թէ թշուառ հայրը զաւկէն աւելի կը տառապէր։ 48 ժամուան ճամբորդութեան մէջ միշտ Նեմզարի վրայ խորհելով անցուց թէ արդեօք ի՞նչ կ'ընէր աղջիկը, արդեօք բացակայութենէս զգածուելով հիւանդացա՞ծ էր։

Վերջապէս մինչև որ Նեմզարի առաջին նամակը չստացաւ, սիրտը չհանդարտեցաւ. արցունքները կարդաց այս նուիրական գրութիւնը, որուն իւրաքանչիւր տողին մէջ արտայայտուած զգացումներուն կատարելապէս կը մասնակցէր իր սիրտն ալ, և որպէսզի օր առաջ կարողանայ սրտին հատորին քով վերադառնալ, փութով կարգադրեց գործերը Վիեննայի մէջ և անմիջապէս Փրանսա անցաւ, չմոռնալով ամէն առթիւ գրել աղջկանը։

Կարիկեանի շարունակական նամակները նոր կեանք կը ներշնչէին Նեմզարի և քանի հօրը վերադառնալու օրերը մօտենային, անհամբերութիւնը կը պատէր անոր սիրտը։

Ձեռագործը սակայն շատ նպաստաւոր արդիւնք ունեցաւ Նեմզարին վրայ. փոքրիկ տանտիրուհին մինչև հօրը վերադարձը կը ջանար անպատճառ աւարտել գործը. ու ասի այս նկատումներով ոյժ կուտար ձեռագործին ու այնչափ կ'աշխատէր անոր վրայ որ շատ անգամ մօրաքոյրը բռնի դուրս կը հանէր աշխատութեան սենեակէն։

Իսկ գիւղացի եղբայրը անմեղ զուրգուրանքով մը բնաւ Նեմզարին քովէն չհեռանալով, միշտ անոր բոլորտիքը կը դառնար ու իր միամիտ խօսակցութիւն-

-ներով կը ջանար կարելի եղածին չափ մոռնալ «էֆէնտի»ին բացակայութիւնը։

Դեռատի աղջիկն ալ փոխադարձ սիրով կը փոխարինէր եղբօրը գուրգուրանքներուն եւ հօրմէն անմիջապէս վերջ այս դեղջուկ եղբայրն էր որ սիրոյ տեղը ունէր իր անմեղ սրտին մէջ։

Գիշերները շատ անգամ քովը կ'առնէր զայն ու այլ եւ այլ հարցումներ ուղղելով անոր՝ միշտ մտիկ կ'ընէր հաճոյքով իր ծննդավայրին նկատմամբ տրուած տեղեկութիւնները։

Եւ այսպէս մերթ զուարթ, մերթ տրտում, օրերը կը համրէր հօրը վերադարձը ողջունելու համար։

Զ.

Նեմզարի հաշուով ութ օրէն պիտի վերադառնար հայրը, բայց զարմանալի՜ բան, շաբաթէ մը ի վեր նամակ չէր ստանար անկէ եւ թէեւ այն առթիւ օրէ օր մտատանջութիւնը կ'աւելնար, բայց միւս կողմէն ալ քիչ շատ մխիթարութիւն կը գտնէր, ենթադրելով որ հայրը մինչեւ հիմա ճամբայ ելած է եւ կ'ուզէ անակընկալ մը պատճառել իրեն, յանկարծ տուն մտնելով։

Օր մը, երկու օր, վերջապէս ամբողջ երեսունհինգ օրուան որոշ պայմանաժամը աւարտեցաւ եւ դեռ ո՛չ ալ հայրը վերադարձած էր։

Խեղճ աղջկան յուսահատութիւնը չափ չունէր, արդեօք ի՞նչ եղած էր հայրը, արդեօք հիւանդացա՞ծ էր, արդեօք վտանգի՞ մը ենթարկուած էր, որ այսպէս մութին մէջ կը մնար ու բնաւ տեղեկութիւն չէր առնուեր իրմէն։

Երկու օրէ ի վեր ոչ հանգիստ ունէր եւ ոչ քուն։ Ձեռքը երեսին կրթնցուցած մտախոհ կերպով կը տառապէր։

Պայծառ քանի մը անգամ փորձեց մխիթարել զայն, սակայն ինքն ալ ոչ նուազ մտահոգութեան մէջ էր այս անգամ, որովհետեւ «գէշ երազ» տեսած էր

էֆէնտիին վրայ և իրեն երազներն ալ ուշ կամ կանուխ կ՚ելլային։

Իսկ անոնց միակ պաշտպան գեղացի երիտասարդը տան մէջ տիրող այս ընդհանուր մտահոգութեան վերջ մը տալու և էֆէնտիէն սոյգ տեղեկութիւն առնելու դիտումով ուղղակի վաճառատուն վազած և կարծես յատկապէս Նեմզարի սրտմաշուքը աւելցնելու համար երկու երեք ժամէ ի վեր դեռ տուն վերադարձած չէր։

Կէս օրին մօտ յանկարծ դրան զանգակը հնչեց, Նեմզար վայրկենական յոյսով մը ողողուելով.

— Ե՛լ մօրաքոյր, եղբայրս ըլլալու է, ըսաւ, կը յուսամ որ նպաստաւոր լուր մը բերած է հօրմէս։

Պայծառ անմիջապէս դուռը բացաւ և փոխանակ Նեմզարին եղբօրը՝ ոտքէն մինչև գլուխը սևեր հագած և երկայն քօղով երեսը ծածկած կին մը տեսնելով յանկարծակիի եկաւ։

Քօղարկուած կինը առանց սպասուհիին հրաւէրին սպասելու, ներս մտնելով դուռը գոցեց ու խոժոռ դէմքով մը.

— Զիս ճանչցա՞ր, հարցուց։

Պայծառ վայրկեան մը շուարած մնաց այս անակընկալ այցելուին առջև ու ետքը ինքզինքը ժողվելով.

— Ոտքդ պագնեմ Ֆուլիկ հանըմ, դո՞ւն ես, ըսաւ։

— Այո՛, ես եմ, պատասխանեց քօղարկուած կինը, որ արդարև Կարիկեանի քոյրը Ֆուլիկ հանըմն էր. զիս մեռա՞ծ կը կարծէիր, ես այս տանը տէրն եմ, ահաւասիկ տասնըհինգ տարի ետքը կուգամ ի-

րաւունքիս տէրը ըլլալու և եղբօրս ընտանեկան պատիւը փրկելու։

Կարիկեանի քոյրը Ֆուլիկ հանըմ երկար տարիներէ ի վեր ամէն յարաբերութիւն խզած էր եղբօրը հետ. ո՛չ անոր տունը կ՚երթար, ոչ գործին կը խառնուէր և ոչ ալ անունը բերանը կ՚առնէր։

Կարիկեան ալ մեծ փափաք մը չէր զգար քրոջը հետ մտերմանալու, մինչև իսկ կարելի էր ըսել թէ չափազանց գոհ էր անոր պաղ վարմունքէն։

Քրոջ ու եղբօր միջև տիրող այս ցրտութիւնը Դժբախտաբար ամուսնոյն Մարիամի նկատմամբ Կարիկեանի բանած անվայել ընթացքէն ծագում առած էր և աստիճանաբար սաստկացած։

Ֆուլիկ՝ որովհետև ինք պատճառ եղաւ այս ամուսնութեան, ինքզինքը բնական պաշտպան նկատելով եղբօրը լքուած կնոջ, անոնց առաջին անհամաձայնութիւններէն սկսելով, փութաց ամէն միջոց գործածել, որպէս զի ընտանեկան խաղաղութիւն հաստատէ երկու ամուսիններու մէջ ու այր և կին կարելի եղածին չափ հաշտ կեանք մը վարելով տեւական ընեն իր ընտանեաց անունը։

Սակայն ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, Կարիկեան քրոջը Ֆուլիկի տեսակէտով չէր ըմբռներ ամուսնութիւնը. անիկա միմիայն երջանկութիւն, համերաշխութիւն, ճաշակի նոյնութիւն ու փոխադարձ սէր կը փնտռէր երկու ամոլներուն մէջ և որովհետև ամուսինը Մարիամ ո՛չ կարողութիւն և ոչ ալ խելք ունէր ընտանեկան հրապուրիչ բոյն մը շինելու, վերջապէս այն աստիճան դառնացուցած էր թշուառ կնոջ կեանքը որ առանց ամուսնոյն երեսն իսկ տեսնել կա-

բողանալու՝ տալոջը Յուլիկի թեւերուն մէջ հոգին աւանդած էր։

Այս սոսկալի տեսարանին յիշատակը բնաւ չկրցաւ ջնջուիլ Յուլիկի երեւակայութենէն և լքուած կնոջ տառապանքը, անոր թափած արցունքները, պաղոնի հծծիւններն ու հոգեվարքի ահռելի վայրկեանը միշտ կը պատկերանար աչքին առջեւ և ամէնուն պատասխանատուն եղբայրը միայն կը ճանչնար։

Այս պատճառներով չէ թէ միայն եղբօրը, զարգացած օրիորդներուն հանդէպ ալ անհաշտ ատելութիւն մը սնուցած էր Յուլիկ ու Մարիամի մեռնելէն ի վեր, տասը տասներկու տարուան ընթացքին մէջ բնաւ եղբօրը տունը ոտք չէր կոխած.

Եւ սակայն յարաբերութեան խզումը պատճառ մը չէր որ անտարբեր մնար Յուլիկ իր եղբօրը նիստ ու կացով. ընդհակառակը Կարինեանի ամենափոքր շարժումը, ընտանեկան կացութիւնը, յարաբերութիւններն ու երթեւեկութիւնները օրը օրին կը հաղորդուէին իրեն ու հեռուէն հեռու մեծ զայրոյթով զատաստան կ'ընէր անոնց նկատմամբ, միշտ պատասխանատուութեան մեծ բաժին մը հանելով Պայծառի, զոր կ'ատէր բոլորին բուն նշանակութիւնովը։

Նեմզարին տուն գալը, անոր նկատմամբ եղբօրը շռայլած գորովը, տան մէջ այս աղջկան ունեցած տանտիրուհիի դիրքը այնչափ կատղեցուցած էին զինքը, որ հակառակ եղբօրը դէմ տածած ատելութեան, քանի քանի անգամներ փորձուեցաւ տուն գալ ու օձիքէն բռնելուն պէս դուրս նետել Պայծառն ալ Նեմզարն ալ ու ազատել հօրը տունը այս անտանելի անպատուութիւններէն։

Խեղճ կինը, պաշարուած հացկատակ ջատուկներէ, մտքին մէջ այնքան կ'ստորնացնէր եղբօրը բարոյական դիրքը, այնչափ ամօթ կ'զգար անոր «եղբայր» անունը տալու որ շատ անգամ յուզումէն կը հիւանդանար ու անկողին կ'իյնար։

Մինչդեռ իր խելապատակին մէջ ստեղծած մոլութիւնները բնաւ գոյութիւն չունէին Կարինեանի տան մէջ և միմիայն Անահիտի սէրն էր որ բոյն դրած էր վաճառականին սրտին մէջ և չէր ներեր անոր ուրիշ մէկու մը վրայ խորհիլ։

Իսկ Գալով Նեմզարի, ընթերցողներ գիտեն անոր ու Կարինեանի միջեւ տիրող ծնողական փոխադարձ սէրն ու գուրգուրանքը։ Սակայն Յուլիկ այնչափ անմեղ սէր մըն ալ չէր ներեր եղբօրը ու չէր խղճահարեր աներեւակայելի մոլութիւններով բեռնաւորելու եղբայրը ու անոր ընտանեկան յարկը։

Ուստի Յուլիկի այս անակնկալ այցը շուարում և միանգամայն մտահոգութիւն պատճառեց Պայծառին որ թէեւ չկրցաւ վայրկենաբար նշանակութիւն մը տալ անոր խօսքերուն, սակայն երկու օրէ ի վեր զիրենք պաշարող տարօրինակ երեւոյթներէն կռահելով որ արտակարգ դէպք մը տեղի կ'ունենայ այս ընտանիքին շուրջ, կարելի եղածին չափ հաշտ քաղաքականութեան մը հետեւիլ փորձելով.

— Վեր հրամմէ Յուլիկ հանըմ, ըսաւ փաղաքշական եղանակով մը. դուն ալ մեզի կուգա՞ս եղեր, ատ ո՞ր հովը քեզի հոս նետեց։

— Ինչո՞ւ չգամ- պատասխանեց Յուլիկ խոժոռ դէմքով մը. այսչափ ատեն ափսօս տունը գլխուն

փլցուցիր, քա հի՞նչ չէիր ըսեր որ օր մը աս տանը տէրը կու գայ։

— Ոտքդ պագնեմ Ֆուլիկ հանըմ, աս ի՞նչ խօսք է որ կ՚ընես կոր, ես ախպօրդ տունը ինչո՞ւ գլխուն փլցնող ըլլամ, ես այստեղ սպասաւորի ելլըխճի մըն եմ․ չէք ուզեր նէ վարը կը ձգեմ կ՚երթամ։

— Բա սըւոր նայեցէք, այչափ խաղը խաղցաւ ախպօրս գլխուն, տունն ու տեղը քրքրեց, հիմակ ալ պիտի սուրբընա նստի դիմացս։

— Ինչո՞ւ ատանկ կ՚ըսես Ֆուլիկ հանըմ, ես ի՞նչ ըրած ունիմ։

— Քա՛ դուն չէ՞իր էրիկ կնիկ իրարմէ պաղեցընող ան կէնճ ու կանանչ հարսս հողը դնել տուողը։

— Ես ինչո՞ւ ըլլամ ախպօրդ կնիկը մեռցնողը, էրիկ կնիկ իրար չէին ուզեր եղեր, ես զոռովէն կըրնայի՞ սիրցնել։

— Բա չէ՞ս ամչնար երեսիս սուտ զուրցելու․ քո՛ դուն չէ՞իր «էֆէնտի, էֆէնտի» ըսելով առջին ետին դարձող տէ, ախպարս աս հալին ձգողը։

— Ախպարդ չօճուխ չէ որ իմին խօսքովս դառնար, դուն խելացի քու էիր նէ գայիր ախպարդ կառավարէիր, ես աս տան մէջ ելլըխճի մըն եմ, իմին խօ՞սքս կ՚ըլլայ, ի՞նչ ըսեն նէ ան կ՚ընեմ։

Ֆուլիկ բոլորովին գրգռուած,

— Կի՛տի ճատը քեզի, պոռաց․ տանս երե՞ս ունիս դիմացս խօսելու, կորսուէ՛ տեսնամ դուրս, հիմա, հիմա, պօխճադ ա՛ռ տէ դուրս։

Նեմզար նկատելով որ մօրաքոյրը ուշացաւ վարը, վայրկեան մը առաջ հօրմէն լուր մը առնելու տենչով

ուղղակի դուրս վազեց և եղբօրը տեղ քօղարկուած կին մը տեսնելով դրան ետին,

— Ինչո՞ւ հոտ կեցեր էք մօրաքո՛յր, վեր չհանե՞ս տիկինը, ըսաւ։ Եւ տեսնելով որ մօրաքոյրն ու նորեկը կռիւ ընելու դիրքին մէջ են ։

— Ի՞նչ կ՚ուզէք, տիկին, հարցուց Ֆուլիկին։

Քօղարկուած կինը ոտքէն մինչեւ գլուխ նախատական ակնարկ մը նետեց մանկամարդ աղջկան վըրայ ու անարգական շեշտով մը․

— Կ՚ուզեմ որ հօրաքոյր, մօրաքոյր, ամենքնիդ ալ, ալայ մալայ դուրս հալածիք աստեղէն, պատասխանեց։

Նեմզար որ նախատինք ըսուած բանին վրայ կեանքին մէջ գաղափար չունէր, յանկարծակիի եկաւ նորեկ կնոջ այս լեզուագարութենէն, խենդ մը կարծեց զայն ու ծառաները կանչեց որ դուրս հանեն տունէն։

Ֆուլիկ առանց կարեւորութիւն տալու Նեմզարի սպառնալիքներուն, նախատական դառն ժպիտով մը,

— Բա սա չըլթիկը նայեցէք, ըսաւ, մատ մը պօյովը ինծի տունէս պիտի վանտէ, դուրս կորսուեցէք տեսնամ, հիմայ տունէս դուրս ելէք տեսնամ ամենքնիդ ալ։

Նեմզար հիմայ մոռցած էր հայրը ու այս կնկանը ընթացքէն հետեւութիւն մը հանել կը ջանար, բայց ինչո՞ւ մօրաքոյրը դրան ետին կծկուած բերանը չէր բանար․ պահ մը կարծեց թէ վարձքով կը նստին այդ տունը ու հայրը ուշացուցած է վարձքը և անոր համար կինը տունէն ելլել կ՚առաջարկէ իրենց, ուստի անոր խօսք հասկցնելու գիտումով․

— Այս տունը ձե՞րն է, տիկի՛ն, հարցուց

— Այո՛, պատասխանեց Զուլիկ յոխորտանօք. իմս է։

— Վարձքերնիդ կանոնաւորաբար չէ՞ք տար որ տունէն դուրս ելնել կ'առաջարկէք մեզ։

Զուլիկ կարծելով թէ կը ծաղրէ զինք Նեմզար, վերջին ծայր կատաղութիւնով.

— Դուրս ելի՛ր տունէ՛ս բիճ. պոռաց, սա էտէպսիզը նայէ դէմս կայներ ինծի պիտի ճաթեցնէ. իմին հօրս տունը ինչու ախո՞ռ է որ հօրաքոյր, մօրաքոյր լեցուեր էք։

Այս միջոցին դուռը զարնուեցաւ, ու Նեմզարի եղբայրն ու վաճառատան աւագ պաշտօնեան Գ. Յակոբիկ, ներս մտան բոլորովին կոտրած սրտով ու տխուր դէմքով։

Նեմզար եղբայրը տեսնելուն պէս մոռցաւ ամէն բան ու անմիջապէս անոր վրայ վազելով,

— Ամա՛ն, ի՞նչ լուր, հայրս ո՞ւր է եղեր. հարցուց։

Տեսարանը շատ խորհրդաւոր եղաւ, եղբայրը չկրցաւ վայրկենաբար պատասխանել Նեմզարի հարցումին, իսկ Գ. Յակոբիկ, որ արդէն կը ճանչնար Զուլիկ հանըմը, անոր առջեւ յարգական խոնարհութիւն մը ընելէ վերջ, աղջկան մօտեցաւ, և մելամաղձոտ ձայնով մը որ յուսահատ շեշտեր կը պարունակէր իր մէջ,

— Դժբախտաբար դեռ ստոյգ լուր մը չունինք ձեր հօրմէն օրիորդ, ըսաւ։

Բայց Նեմզար անոնց տխուր կացութենէն ու

տարտամ պատասխանէն գոյժի մը հաւանականութիւնը հետեւցնելով.

— Ա՜խ հայրիկս, սիրական հայրիկս, հեկեկաց. արդեօք վերջնականապէ՛ս.... Եւ ձայնը կոկորդին մէջ խեղդուելով ինկաւ սանդուխներուն վրայ ու ըսկսաւ հեծկլտալ։

Այս սրտաճմլիկ տեսարանին հանդէպ, պահ մը մոռցաւ Զուլիկ ամէն վրէժխնդրութիւն ու չկրնալով արցունքները զսպել, սկսաւ լալ ու ողբալ. «ախպա՜րս, անուշիկ ախպա՜րս, օտարներուն ծառը մնացող տիպարս» գոչելով։

Օրերէ ի վեր Կարիկեանի բնակարանին շուրջ դարձող փոթորիկը հիմա պայթեցաւ. ծառաներուն սպասուհիներուն և ամբողջ ներկաներուն ողբն ու արցունքը միացան մանկամարդ աղջկան տխուր հեծեծանքներուն, ու անմիջապէս մահուանի մը երեւոյթը տուին այս երբեմնի զուարթ բնակարանին։ Բաց ի Զուլիկ հանըմէն, դեռ ոչ ոք գիտէր Կարիկեանի տան պատահած դժբախտութեան չափը. երեւոյթներէն դատելով, ամէնքն ալ կ'զգային հարուածի մը գոյութիւնը, բայց ի՞նչ ձեւի տակ կը ներկայանար արդեօք ան։ Նեմզար Գ. Յակոբիկի դառնալով։

— Անստուգութիւնը կը կրկնապատկէ վշտիս ծանրութիւնը, Պարո՛ն, հեծկլտաց, կ'աղաչեմ ի սէր Աստուծոյ, ըսէք, ի՞նչ վիճակի մէջ կը գտնուի հայրս։

— Հանդարտեցէ՛ք, օրիորդ, պատասխանեց վաճառատան աւագ պաշտօնեան. կարելի է քիչ մը անհանգիստ է ձեր հայրը։

— Ոչ, տարտամ պատասխանելու մի՛ տաք, կ՚աղաչեմ, հեկեկաց դժբախտ աղջիկը, խօսեցէ՛ք, ի սէր Աստուծոյ յայտնեցէք ճշմարտութիւնը, աւելի լաւ կը սեպեմ զիս հարուածող վշտին տակ մէկ անգամէն ընկճիլ, քան թէ այսպէս անստոյգ յոյսերով օրօրուիլ՝

Ամէնուն աչքը վաճառատան պաշտօնեային բերանն էր, ինչ տխուր յայտնութիւն պիտի ընէր արդեօք այս երիտասարդը։ Նեմզարի գիւղացի եղբայրը չկրնալով դիմանալ քրոջը թափած յորդ արցունքներուն, անոր մօտեցաւ ու կուրծքին վրայ կքած գլուխը վեր առնելով։

— Հերիք հալումաշ ըլլաս քոյրիկ, ըսաւ։

— Ա՛խ հա՛յրս, հա՜յրս հեծեծեց աղջիկը։

— Քաջութիւն ունեցէք, օրիորդ, յարեց վաճառատան պաշտօնեան, հեռագիր մը ներկայացնելով Նեմզարին, Աստուծոյ կամքին հպատակիլ ամէնուս ալ ճակատագիրն է։

Աղջիկը հազիւ թէ հեռագիրը կարդաց.

— Ոհ, հայրս մեռա՜ծ... գոչեց ու մարելով ինկաւ։

Այս սրտայոյզ տեսարանը տխուր ազդեցութիւն մը ըրաւ ներկաներուն վրայ, ու գաղտնի արցունքները անմիջապէս ողբ ու կոծի փոխուելով, սկսան զոռում գոչումով լեցնել ամբողջ տունը։

Կարիկեանի մահը գաղտնիք մը չէր այլեւս, թշուառ վաճառականը իր եւրոպական ուղեւորութեան քանըութերորդ օրը, յանկարծական հիւանդութեամբ մը մեռած էր Բարիզի մէջ, առանց վերջին կամք մը արտայայտել կարողանալու նոյն իսկ իր ամենասիրելի աղջկան մասին, միմիայն երկտող մը գրած էր իր ֆրանսացի բարեկամ Մ. Պաթիսթի հասցէին։

Կարիկեանի մահը գուժող հեռագիրը երեք օրէ ի վեր հասած էր վաճառատուն, և որովհետեւ ամէն մարդ գիտէր որ հանգուցեալը քրոջը Թուլիկէ զատ ո և է ժառանգորդ չունէր անոր հաղորդած էին տխուր իրողութիւնը, չկրնալով համարձակիլ ո և է բան իմացնել Նեմզարին։ Թուլիկ եղբօրը մահուան վշտին առաջին ազդեցութիւնը անցընելէ վերջ, կատղած, փրփրած՝ եղբօրը տունը վազած էր, անմիջապէս անկէ դուրս վանելու Պայծառը ու անոր ստորադասեալները։ Նեմզարի դէմ մանաւանդ այնչափ գրգռուած էր որ բզիկ բզիկ պիտի ընէր այս մատ մը լակոտը, զոր գլխաւոր պատճառ կը կարծէր եղբօրը բարոյական վերջին անկումին ու անոր վաղահաս մահուան։ Սակայն հիմա այս տխուր պարագայէն, մանկամարդ աղջկան զգացած ճշմարիտ վիշտը ու անոր անմեղ դէմքը տեսնելով, խղճահարած ու ստիպմանաբար բարկութեան սաստը մեղմած էր։

Վաճառատան պաշտօնեան Պ. Յակոբիկ, սպասաւորներու օգնութեամբ Նեմզարը իր սենեակը փոխադրելէ վերջ, եղբօրն ու Պայծառի խնամքներուն յանձնեց զայն ու Թուլիկ հանըմին քով իջնալով.

— Ի՞նչ ընել մտադիր էք, Տիկին, հարցուց։

— Ի՞նչ պիտի ընեմ, պատասխանեց Թուլիկ, ամէնքնին ալ դուրս պիտի վանեմ։

— Հապա Նեմզա՛րը, զոր այնչափ կը սիրէր հանգուցեալ էֆէնտին, և որ կարելի է պիտի խենթենայ այս դժբախտութեան առջեւ։

— Ատոնց ամէնքն ալ օյինպազութիւն են, դուն

ան Պայծառը կը տեսնա՞ս կոր, ան չամչցած չըլթիկը, ամէն բան կուգայ անոր ծառքէն, ան կը սորվեցնէր աղջկան որ «հայրիկ հայրիկ» ըսէ, խեղճ ախպօրս փարաները քաշէ. ողորմած հոգին ալ, Աստուած ողորմի հոգուն, Եուլարը աս չամչցածին ծառքը տուած էր հեղ մը, ուր որ քաշէր հոն կ'երթար.

Պ. Յակոբիկ բնաւ այդ գաղափարէն չէր, քրոջմէն շատ լաւ կը ճանչնար հանգուցեալին բնաւորութիւնը, որ անանկ սպասաւորի, Պայծառի, սպասուհիի հետեւող մարդ չէր, մանաւանդ Նեմզարի անմեղութիւնը երեսէն կը կաթկթէր, եւ անոր կեղծիք վերագրել պարզապէս սրբապղծութիւն էր, սակայն որովհետեւ Կարիկեանին մահուընէն սկսեալ վաճառատան տէրը Յուլիկ հանըմն էր, անոր գաղափարներուն դէմ չգալու եւ ճացեճ չըլլալու դիտումով,

— Սակայն Տիկին, յարեց, դուք այնչափ վեհանձն էք որ, գիտնալով հանդերձ թէ, միմիայն շահախնդրութեան տեսակէտով է իր թափած արցունքները, չէք զիջանիր ձեր եղբօր վրայ այսչափ ողբացող գեղատի աղջիկ մը փողոց ձգել:

— Ինծի՞ ինչ, ուրկէ եկաւ նէ հոն թող երթայ:

— Ո՞ւր երթայ հիմա, այս կիսամեռ վիճակին մէջ:

— Փրկիչ թող երթայ, ուրիշի մը տուն թող երթայ. ինչ կ'ըլլայ թող ըլլայ:

— Բայց յիշեցէք որ Տիկին, այնչափ կը սիրէր էֆէնտին այս աղջիկը:

— Եթէ էֆէնտիին ամէն սիրածները պահել պէտք ըլլար անանկ տասը տուն ալ ըլլար չէր օգտեր, ինչ հոգդ կ'ընես դուն, անոր հիմակուան օյինճիութիւն-

ներուն մի նայիր, դուրս ելնալնուս պէս պիտի չալեն խաղան, անոնց համար աշխարհ լան 'է. կ'օգտէ որ նայուելիք երես ունենան, վաղը նոր «հայրիկ»մըն ալ կը գտնան:

Վաճառատան պաշտօնեան նկատելով որ անկարելի է Յուլիկ հանըմի գաղափարը ի նպաստ Նեմզարի յեղաշրջել, աղջկան գոնէ առժամանակեայ բարիք մը ընելու դիտումով:

— Էֆէնտիին յիշատակին եւ ձեր պատուին չի վայլեր որ հիմա ասանք դուրս ընենք, ըսաւ. ամէն մարդ ի՞նչ պիտի ըսէ, գոնէ քանի մը օր անցնի, անկէ վերջ կամաց կամաց ճամբու կը դնենք:

Յուլիկ թէեւ բնաւ գոհ չէր անոնց վայրկեան մը հոն մնալէն. սակայն պատուոյ տեսակէտով տրամաբանական գտնելով Պ. Յակոբիկի առաջարկը, այլ եւս չպնդեց անոնց անմիջապէս դուրս նետուելուն վրայ եւ ուղղակի իր տունը վերադառնալով, կին մը ղրկեց Կարիկեանի բնակարանը, որպէս զի պահպանութիւն ընէ եղբօրը տան կարասիներուն վրայ, որ չթողու որ Պայծառ գողնայ զանոնք:

Իսկ պաշտօնեան քանի մը օր յետաձգել տալով Նեմզարի տունէն մեկնումը, կը յուսար ի նպաստ մանկամարդ աղջկան բան մը ըրած ըլլալ, որովհետեւ մօտէն տեղեակ էր հոգեզաւակին նկատմամբ Կարիկեանի տածած սիրոյն եւ չէր յուսար որ այնչափ հեռատես մարդ մը կանխատեսած չըլլայ իր մահուընէն վերջ աղջկանը ենթարկուելիք վիճակը:

Ուշ կամ կանուխ յայտնութիւն մը կ'սպասէր որ սանձ մը պիտի դնէր Յուլիկի անիրաւ յոխորտանք-

ներուն, որ հիմակուընէ իսկ անտանելի ըլլալ սկըսած էին։

Այս երիտասարդ պաշտօնեան, որ Կարիկեան վաճառատան հիմնարկութենէն ի վեր անոր մէջ ծառայելով տեղեակ էր այդ առեւտր. հաստատութեան ամէն գաղտնիքներուն եւ միանգամայն մեծ դեր ունեցած էր անոր ստացած զարգացումին ու յառաջդիմութեան մէջ, հիմա վաճառականին մահուան պարագային, կերպով մը ինքզինքը տէր կը նկատէր վաճառատան եւ ո և է ժառանգորդի կողմէ հանգուցեալին առեւտրական գործերուն նկատմամբ եղած միջամտութիւն՝ պարզապէս ոտնձգութիւն մը պիտի թուէր իր աչքին։

Խորհելով որ հազիւ 400 ոսկի դրամագլուխով հաստատուած այս վաճառատունը, գլխաւորաբար իր գործակցութեամբը այսօրուան նախանձելի վիճակին բարձրացած էր, ո և է կերպով չէր հաշտուեր ձեռքին մէջ մեծցուցած մէկ հարստութիւնը իր հանգուցեալ տիրոջ անելի կնկան մը՝ Թուլիկին յանձնելու գաղափարին հետ։

Սակայն ժառանգական օրէնքը մտիկ չըներ այս կարգի փաստեր ի նպաստ վաղեմի պաշտօնէի մը ու զրկել հարազատ քոյրը իր եղբօրը ժառանգութենէն։

Ասոնց ամէնքը գիտէր Պ. Յակոբիկ եւ հաւատք ունէր որ այս աստիճան անհեռատես չէր կրնար ըլլար Կարիկեան ու այնչափ դուրգուրացած հոգեզաւակը չէր կրնար թշուառացնել ի նպաստ տառած քրոջը՝ Թուլիկին։

Ամէն պարագայի մէջ տեղէ մը գլուխ պիտի ցուցընէր Նեմզարի ժառանգական իրաւունք տուող նոտարական թուղթը ու այն ատեն իր ապագան հաստատ կռուանի մը վրայ դրուած պիտի ըլլար ապահովապէս։

Որովհետեւ մանկամարդ աղջիկը վաճառատան վաղեմի պաշտօնեայէ մը յարմար մէկը չպիտի կրնար գտնել որ իր հօրը գործերը շարունակէր եւ հարստութիւնը պահպանէր, ո՞վ գիտէ, բախտին հետ կը խաղցուի՞. Նեմզարի հետ կնքուելիք հաւանական ամուսնութիւն մը կարելի է բոլորովին Կարիկեանի յաջորդը հռչակէր զինքը։

Այս նկատումներով որոշեց պաշտօնեան այժ տալ Նեմզարը պաշտպանելու եւ կարելի եղածին չափ ժառանգական գործերուն կարգադրութիւնը ձգձգելու գաղափարին. սակայն, աւա՜ղ, հակառակ ամէն հաւանականութեան լոյս մը չծագեցաւ ի նպաստ Նեմզարի ո և է տեղէ։

Հանգուցեալ վաճառականը իր յանկարծական մահուամբ ժամանակ չէ ր ունեցած ո և է անօրինութիւն ընել իր հարստութեան նկատմամբ, միմիայն երկտող մը գրած էր իր սրտակից բարեկամ Մ. Պաթիսթի հասցէին, որ Ամերիկա կը գտնուէր այս պահու եւ վերադարձին միայն պիտի ստանար բնականաբար հանգուցեալ բարեկամին նամակը։

Իսկ գալով խեղճ Նեմզարին, սուգի առաջին ազդեցութիւնը անցնելէ վերջ, ինքն իր մէջ ամփոփուեցաւ ու սկսաւ խորհիլ տխուր կացութեանը վրայ. ի՞նչ պիտի ընէր, բնաւ խելքը չէր հասներ ժառան-

դական օրէնքներու նրբութիւններուն և ոչ իսկ կը խորհէր անոնցմով զբաղիլ:

Պայծառ իբրև գիտակից իրենց վիճակուելիք ա՜պագային, Նեմզարի ազգէն կտրած սիրտը տունէն վռնտուելու հարուածով մըն ալ չվիրաւորելու նախահոգութեամբ.

— Աղջիկս, ըսաւ, հիմա ամէն բան օտար է մեզի համար այս տան մէջ, անանկ էֆէնտի մը հողը գնելէ վերջ, ա՛լ ի՞նչ սրտով պիտի կրնանք նայիլ ատոնց վրայ:

— Այո՛, մօրաքոյր, պատասխանեց մանկամարդ աղջիկը հեծկլտալով, ի՞նչ պիտի ընենք հիմա:

— Սիրտդ մի հատցներ զաւակս, Աստուծու բրածին մարդ չի խառնուիր. որո՞ւ մաքէն կ'անցնէր որ անանկ ասլանի պէս մարդը ատքան սիրած աղջիկը ձգէր երթար տէ դուրսը մեռնէր:

— Ա՛խ իմ դժբախտութեանս է մօրաքոյր, հեկեկաց Նեմզար, կարծես թէ աչքիս առջևէն կ'անցնէին այս ըլլալիքները. երանի թէ թող տուած չըլլայի:

— Ի՞նչ ըսես նէ չահ չունի օրթաք, ճակտին անանկ գրուած է եղեր, պարապ պան է, մարդուս ճակատը ի՛նչ գրուած է նէ ան կ'ըլլայ:

— Թշուառ հայրի՛կս, գոնէ վերջին վայրկեանին քովը գտնուելու մխիթարութիւնն ալ չունիմ:

— Աստուած քեզի պահէ, ի՛նչ ընենք աղջիկս, դարմանը եա չի կար, ա՛լ հերիք է դուն քեզի հատցնես: վաղը լալով լալով հիւանդնաս նէ ի՞նչ ձուն պիտի գայ գլխուս:

— Մ'ըսեր, մօրաքո՛յր, այնպիսի հօր մը համար կ'արժէ որ ամբողջ կեանքս զոհեմ:

— Ի՞նչ օգուտ. օրթա՛ք, աղէկ հայր էր, Աստուած լուսաւորէ հոգին ամմա, աղջկանը վրայ հիչ մտմտացած չէր:

— Ինչո՞ւ անանկ խօսքեր կ'ընես, մօրաքո՛յր, ըսաւ Նեմզար ըմբոստանալով. ատա՞նկ պիտի յարգենք հօրս յիշատակը, որ հոգին կը զոհէր ինծի համար:

— Աղէ՛կ, զաւակս ամմա, ան՛ս հիչ չէ մտմտացեր աղջիկ զաւակ ունիմ տէյի, հիմա բիւթիւն հարստութիւնը քրոջը պիտի մնայ:

— Ի՞նչ կ'ըսես, չեմ հասկնար կոր:

— Է, ես՛, իշտար որ ըլլայ նէ, դուն անոր հոգեզաւակն էիր, պարէ սաղութեանը օլսուն քիչ մը պան տալու չէ՞ր քեզի:

— Ի՞նչ տար, հայրս կորսնցնելէս ետքը բան մըն ալ չեմ ուզեր:

— Հիմա սրտիդ ցաւէն անանկ կ'ըսես ամմա, վաղը տեսնաս որ, ան աս անցեր է հօրդ գործին գլուխը ու քեզի հեռուէն նայիլ կուտան նէ գժուարիդ կուգայ.

Նեմզար արցունքները ընդհատելով,

— Ինչո՞ւ ուրիշները անցնին գործին գլուխը, ըսաւ:

— Ան քի զաւակ չունի տէ քեզի ալ վասիէթ ըրած չէ նէ, հէլպէթ տէ քի քրոջը կ'իյնայ բիւթիւն հարստութիւնը:

— Հայրիկս քոյր ունէ՞ր, հարցուց:

— Հապա՛, անանկ քոյր մը ունէր որ, տասնըհինգ տարի կ'ընէ քէնով էր հետը, տունէն ներս չէր մտներ, ուր է սեւ խապարին եկած օրը վարը ճամբ մը չկա՞ր, ինծի հետ կուլրտէր կոր նէ։

— Սեւեր հագած կին մը կար նէ, ա՛ն։

— Հա՛, իշթէ ան կրողն է ողորմած հօգիին քուրը, Ֆուլիկը։

— Ի՞նչ կուզէր քեզմէ։

— Քա չես գիտեր ինչ էտէպսիզ ըլլալը, ախպօրը մեռնիլը լսեր է նա՛. միրասը իրեն կ'իյնայ տէյի վազեր եկեր է, մեզի տունէն պիտի վռնտէ, վա՜յ կլխուդ կնիկ, հիչ սայղը չունի՞ս պարէ մենէ ամչցիր, ախպօրդ քասոունքը թող ելլայ հեղ մը ալ, անկէ ետքը միրասի աչք տնկէ։

Նեմզար հիմա միայն զգաց վիճակին ծանրութիւնը, տա՛ղ, Կարիկեանի զաւակը չէր ինք, գիւղացիի մը աղջիկն էր, երբ որ ուզէին կրնային դուրս վռնտել զինքը ու խայտառակել։ Այս ի՞նչ դժբախտութիւն էր, որուն կ'ենթարկուէր, միթէ որուն մէջ անբուժելի վէրք մը բանալու նպատակո՞վ միայն ճանչցուցած էր իրեն Աստուած թանկագին հայրիկին գորովալից խնամքները։ Ո՛հ, այնչափ ատեն անոր հովանիին տակ իշխանական կեանք մը վարելէ, անոր սիրազեղ գուրգուրանքները վայելելէ, անոր հետ գլուխ գլխի տուած ապրելէ վերջ, հիմայ ի՞նչպէս պիտի մոռնար այս ամէնը ու իր գեղջկական խոնարհ վիճակին վերադառնար։ Չէ՛, հայրիկը, աղջկանը վրայ այնչափ գուրգուրացող հայրիկը, պիտի չներեր որ իր գուսկին դժբախտ ապագայ մը վիճակի...։

Այս մտածումներով բեռնաւորուած աղջիկը, կըշռելով վիճակին ծանրութիւնը որոշեց խորհուրդ հարցընել մէկու մը՝ իր հետեւելիք ընթացքին նկատմամբ. Մ. Պաթիսթ ամէնէն մտերիմ բարեկամն էր հօրը, բայց ի՞նչ դէմքով պիտի ներկայանար անոր. Ֆրանսացի վաճառականը ու անոր ամբողջ ընտանիքը, Կարիկեանի հարազատ զաւակը գիտէին զինքը, հիմայ երբ լսէին որ խոնարհ գեղջուկ մըն էր, արդեօք պիտի չարունակէի՞ն իրե՞նց բարեացակամութիւնը իր նկատմամբ։ Այս կէտին վրայ խորհուրդ հարցուց պայծառին։

— Ի՞նչ կուզայ ծառուընուն օրթտի՛, պատասխանեց սպասուհին, ինծի մտիկ կ'ընես նէ մաղազային տէզկեահտարը Յակոբիկ աղան կանչենք անոր հարցունենք, ան տէլլիխանըըն հէմ հօրդ գործերը կիտէ, հէմ ալ աղէկ սիրտ ունի։

Բայց Նեմզար այլեւայլ նկատումներով յարմար չգտաւ Պ. Յակոբիկի հետ մտերմական խորհրդակցութիւն մը ընելը, մօրաքոյրը ու եղբայրը զրկեց անոր մօտ, ինքն ալ տանտերէցը կանչելով սիրտը բացաւ։ Աւա՜ղ, ամէն կողմէ միեւնոյն անողոք պատասխանը. օրէնքը բացորոշ էր, քանի որ հանգուցեալը կտակ մը չէր ըրած ի նպաստ հոգեզաւակին, քոյրը պիտի ժառանգէր եղբօրը ամբողջ հարստութիւնը, թէեւ կենդանութեան ատեն իրարու անհաշտ թշնամիներ եղած ըլլային։ Տարբեր բան էր, եթէ քոյրը յարգելով հանգուցեալին յիշատակը, բան մը տար անոր հոգեզաւակին, այս կերպ մեծանձնութիւն մը Ֆուլիկ հանըմէն կարելի չէր սպասել, ոչ ալ Նեմզար կը զիջանէր իբր ողորմութիւն ոեւէ գումար մը ստանալ հայրիկին հարստութենէն։

Պայծառ որովհետեւ երկար տարիներ ճաշակած էր կեանքի դառնութիւնները ու Նեմզարէն շատ կը գնահատէր դրամին արժէքը, այս հատակոր տեղեկութիւններէն վերջ մէկ երկու փաստաբանի ալ դիմեց, սակայն և ոչ մէկ կողմէ նպաստաւոր պատասխան մը չկրնալով առնել, տրտում տխուր տուն վերադարձաւ։ Ի՞նչ ընէր հիմա թշուառ մօրաքոյրը, ամէն միջոցները փորձած էր․ մինչեւ իսկ ամէնէն զօրաւոր համարած մէկ կարեւոր փաստն ալ յայտնած էր փաստաբաններուն, սակայն աւա՜ղ, աղջկան բախտը գէշ կ'երթար․ ո՛ր կողմն ալ որ դառնար, բան մը պիտի չկրնար ժառանգել Կարիկեանի հարստութենէն․ և հիմա ուրիշ բան չէր մնար ընել իրենց, այլ առանց Ֆուլիկի կողմէ երկրորդ նախատինքի մը մը եւս սպասելու, ուղղակի գեղ վերադառնալ և հոն երկարօրէն խորհիլ աղջկան ապագային վրայ։

Իսկ Նեմզարի եղբայրը, որ Կարիկեանի մեռնելէն ետք ամէն կարելի եղած միջոցներով քրոջը վիշտը թեթեւցնելու աշխատած էր, անոր յուսահատ կացութենէն զգածուելով։

— Ձանըմ քուրուկ, ըսաւ ինչո՞ւ ատքան հոգ կ'ընես․ ի՞նչ ընենք, իրա՛ւ ես ԷՖԷՆտիի պէս մեծ մարդ մը չեմ ամմա, հոգիս ուղուրիդ դրած եմ, կ'ելնենք գեղերնիս կ'երթանք, փառք Աստուծոյ տուն ունինք տեղ ունինք, տուներնուս քէօշէն քուկդ է, էշիկը իմս է, դուն ինչպէս որ ուզես անանկ կ'ընենք։

— Շնորհակալ եմ, ախպարիկ, պատասխանեց Նեմզար, միամիտ եղբօրը անձնուիրութենէն յուզուելով․ հարկաւ, ի՞նչ պիտի ընենք, տուներնիս պիտի երթանք։

Սակայն միթէ դիւրի՞ն անձնուիրութիւն էր այս կարգի ճոխ ապարան մը, իշխանական կեանք մը և մանաւանդ թանկագին հայր մը թողուլ ու ետ ինկած գիւղի մը անկիւնը առանձնանալ, մանաւանդ այս տարիքը ունեցող գեղանի աղջկան մը համար։ Ուստի անակնկալ հրաշքի մը սպասելով, երբ օր օրի կը յետաձգէին իրենց մեկնումը, տատ մը Ֆուլիկ հանըմ ներս մտաւ, ու խոժոռ դէմքով մը,

— Բա՛ սս ընտա՞ր երես է, պօռաց, ի՞նչ կը սպասէք կոր, հերիք չէ՞ ախպօրս տունը գլխուն աւրեցիք, ատտար տաւն հաւի պէս փետտեցիք, տահա ի՞նչ կ'ուզէք կոր։

Նեմզար վերջին ծայր յուզուելով Ֆուլիկի այս ակնարկութիւններէն,

—Շատ կը սխալիք Տիկին, պատասխանեց, եթէ ձեր այդ խօսքերով հայրիկիս ինձ նկատմամբ տածած գորովը ակնարկել կ'ուզէք, պէտք է գիտցած ըլլաք որ երկու կողմէ ալ անկեղծութեան վրայ հիմնուած էին անոնք։

—Բա՛ սըսը բարակ լեզուն նայէ հեղ մը, ինծի ալ խըմպըլ կիտնաս կոր որ ատ լեզուներովդ խաբես, ալ հոս բարա չեն ըներ անոնք, դո՛ւրս ելէք տունէս, դո՛ւրս։

— Բայց յիշեցէք որ այս տունը իմ հայրիկիս տունն է, և անոր կենդանութեանը ոտք չէին կրնար նետել հոս։

—Վայ կլխո՛ւդ, հայրիկդ ո՞վ է քա, ո՞ր մեխանէին քէօշէն չնթրկած է հիմա․ հայտէ՛ հայտէ՛, մէկն ալ խարէ տէ փարաները քաշէ, ալ հոս հաց չմնաց ձեզի։

Դիւղացի երիտասարդը, Ցուլիկի այս նախատինքներէն բոլորովին կատղելով, անոր վրայ յարձակեցաւ գեղջկական արդարութեամբ օձիքէն բռնելու և գետին տապալելու համար զայն, սակայն Պայծառ կասեցնելով այս անխոհեմութեան ողբալի արդիւնքը, անմիջապէս անոնց մէջ նետուեցաւ ու Ցուլիկին դառնալով։

— Ոտքդ պագնեմ, Ցուլիկ հանըմ, աս գիշեր ալ հոս մնանք ու վաղը գեղերնիս կ'երթանք ըսաւ։

Իսկ Ցուլիկ կատղած, բռնկած, Նեմզարի եղբօր իր նկատմամբ ի գործ դնել փորձած բռնութենէն,

—Կիտի՜ թուլումպաճի սրիկայ քեզի, վրաս ծեծի վազել հա՞, աս էր պակաս, կիտի հայտուտ քեզի, կեցի՛ր բերնիդ չափը տամ որ հասկնաս ինծի ծառք վերցնելը, կը կրկնէր, բօլիս մը չկա՞յ, բօլիս մը, գոչելով։ Վերջապէս շատ մը աղաչանքներով իջաւ Ցուլիկ հանըմի բարկութիւնը ու Նեմզար՝ հետեւեալ օրը եղբօրը ու Պայծառի ընկերակցութեամբ աղի արցունք թափելով, վերջնականապէս մեկնեցաւ Կաղիկեանի բնակարանէն, ուր այնչափ յոյսերով մտած էր դըպրոցական շրջանը աւարտելէ վերջ։

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա.

Կաղիկեանի հոգեզաւակը, իր նուրբ դիմագծով, փափուկ կազմուածքով ու բնատուր ձիրքերով, տըղայութենէն սկսեալ արդէն բացառիկ դիրք մը ունէր իր հասակակից շինականներուն մէջ և գրեթէ ընդհանուր գիւղացւոց սիրելին էր առհասարակ։

Ուստի ոչ անոր բարերար մը գտնելը, ոչ գիշերօթիկ դպրոցի մը կրթուիլը ու ոչ ալ հարուստ մարդու մը կողմէ որդեգրուիլը, բնաւ նախանձ չգրգռեց գիւղացիներուն սահմանափակ միտքին մէջ. Որովհետեւ ամէն մարդ գիտէր որ այս մեջքը բարակ աղջիկը կալի կուտի պիտի չգար, ոչ ձիերուն պիտի կրնար նայիլ, ոչ կով կթել, ոչ քաղ պիտի ընէր և ոչ ալ վարուցանի աշխատէր։ Նեմզարի քաղքցի դառնալը այս տեսակէտով բոլորովին անակնկալ մը չէր գիւղացիներուն համար, և ոչ ալ անոր հարուստ մարդու մը որդեգիր ըլլալը նախանձի առարկայ, որովհետեւ ամէնքն ալ կը ճանչնային այս փափուկ աղջկան դէպի քաղաքակրթութիւն ունեցած ձգտումներն ու անոր բարի սիրտը։ Մինակ քրոջը հարստանալէն ետք, եղբօրը Տօնիկին յոխորտանքները քիչ մը անտանելի ըլլալ

սկսած էին ջոջերուն, սակայն աստիճանաբար անոնք ալ համակերպեցան ու սկսան սիրով գլուխ խոնարհեցնել երիտասարդին առջեւ, որովհետեւ այս վերջինը նիւթական նախանձելի դիրք մը ապահոված էր գիւղին մէջ և մերթ ընդ մերթ քանի երեսուն ղրշ.ի փոխատուութիւններ ընելով գիւղացւոց, կամաց կամաց իր լուծին տակ առած էր անոնց մեծագոյն մասը:

Նեմզարի պատահած դժբախտութեան լուրը կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ գիւղին մէջ և ամէն մարդ գրեթէ ցաւ զգաց այս անակնկալ մահուան վրայ. գիւղապետը ու ծերունի երէցը մանաւանդ, բնաւ մխիթարութիւն չէին կրնար գտնել, որովհետեւ Նեմզարի բարերար հայրը մէկ երկու կարեւոր նուէրներով օգնած էր եկեղեցիին, և ապագային ալ մեծ յոյս ունէին աղջկանը բարեխօսութիւնը ի նպաստ գիւղին գործածելով Կաւիկեանի առատաձեռնութեան շնորհիւ եկեղեցին ու դպրոցը վերանորոգելու:

Ուստի Նեմզարի գիւղ վերադարձը օրուան ամէնակարեւոր խնդիրը նկատուեցաւ անոր հանգարտիկ ծննդավայրին մէջ, ու ամբողջ գիւղացիներ մեծէն մինչեւ պզտիկ դիմաւորելով զայն, առօք փառօք տուն առաջնորդեցին: Աւա՜ղ որ սուգին պատճառաւ ուրախութեան ցոյցեր չէին կրնար ընել անոր առջեւ, և ոչ ալ շատեր կը համարձակէին հետը խօսիլ. մինակ գիւղապետը, գիւղին երէցն ու քանի մը առաջակալներ մխիթարական միամիտ խօսքերով իրենց պարտականութիւնը կատարեցին ու զայն առանձին թողուցին որ յոգնութիւն առնէ:

Նեմզար, որ համեմատապէս կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ այնչափ ցաւերու ենթարկուած էր քաղաքին ճոխութեան մէջ, հիմա հոս իր մանկական խանձարուրին, իր ծնողական յարկին տակ, վրան գուրգուրացող անկեղծ, աննախանձ շինականներու համակրանքէն զգածուելով, սկսաւ անիծել այն օրը ուր դպրոցական սեմէն ներս ոտք կոխած էր, և այն ժամը ուր Կաւիկեան զինք որդեգրած ու ակամայ դժբախտութեանը պատճառ դարձած էր, աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար որ իբրեւ պարզ շինական մը մեծնար ու բնաւ գաղափար չունենար իրենց գիւղէն անդին անցած դարձածներուն վրայ:

Յուլիկի վատութիւնը մանաւանդ, իրեն շատ մը անպատուութիւններ վերագրելը ու զինք տունէն վանելը բոլորովին զզուեցուցած էին զինքը քաղաքէն, և հիմա գիւղական հանդարտութեան մէջ տեսնելով որ իր մորթին մէջն է, և ոչ ոք իրաւունք պիտի ունենայ զինքը տունէն վռնտելու, սփոփանքներու ամենամեծը կը զգար:

Քաղաքի ճոխութիւնը բնաւ հակազդեցութիւն չէր ըրած մանկամարդ աղջկան բարեսրտութեան վրայ, և նկատելով որ նախկին դրացիներ ու հասակակից ընկերուհիներ կը քաշուին իրմէ, ինք կը կանչէր զանոնք ու յառաջապէս խօսքի կը բռնուէր անոնց հետ, որպէս թէ բնաւ դասակարգութեան տարբերութիւն մը չըլլար իրենց միջեւ:

Աննկարագրելի էր խեղճ գեղջկուհիներուն ուրախութիւնը, երբ Նեմզար ընտանեբար խորհուրդ հարցընէր՝ իրենց ընտանեկան վիճակին վրայ. ամէնքն

ալ կը գուրգուրային վրան և կը ջանային կարելի եղածին չափ օգտակար ըլլալ իրեն։

Երիտասարդներ յատկապէս որսի կ'երթային թռչուն նուիրելու համար իրեն (գիւղերը ամէն ժամանակ միս չի գտնուիր), և աղջիկները իրենց ձեռք անցած հազուագիւտ միրգը, պանս մը մեղր, կամ պնակ մը սերը իրենց բերնէն կտրելով ուղղակի վըշտահար աղջկան կը հասցնէին։

Իսկ Նեմզար մէկ երկու շաբաթ հանգստանալէ ետք, այլ ևս գլուխ քերելու ժամանակ չէր գտներ դրացիներու օգնութեան հասնելէ։

Մէկին լաթը կը ձևէր, միւսը քովը նստեցուցած կար կարել կուտար, աղջիկներուն գծակ կը գըծէր որ ասեղնագործեն, տղաքներուն բժշկութիւն կ'ընէր, ուսուցիչին հրահանգ կուտար. վերջապէս ամէն ինչ էր գիւղին համար և միևնոյն ժամանակ ամէնուն սիրելին։

Այսպիսի կեանք մը կը վարէր Նեմզար*** գիւղին մէջ, երբ ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, Ֆուլիկի միակ տղան Շապուհ Վարդասէրեան Անգլիայէ վերադարձաւ, ու մօրեղբօրը ժառանգական գործերը կարգադրելով, Կաղիկեան վաճառատան գործառնութիւններուն ղեկը ձեռք առնելէ վերջ, քիչ մը հանգստանալու համար Նեմզարի ծննդավայրը եղող*** գիւղը եկաւ պատահմամբ ու հոն հանդիպեցաւ գեղանի աղջկան։ Ընթերցողք պէտք է յիշեն Վարդասէրեանի Նեմզարի նկատմամբ տածած սէրը, աղջկան անտարբերութիւնը, ու Ֆուլիկի դէմ գալով, այնչափ պաշտած զաւակը՝ սրտանց ատած մէկ աղջկան՝ Նեմզարին սիրահարած տեսնելը, ու սրտին յուզումէն մարիլը։

Երիտասարդ ճէնթըլմէնը մօրը մարելու աստիճան յուզուիլը ու Նեմզարի քարացած մնալը տեսնելով, զգաց որ խորհրդաւոր անցեալ մը կայ անոնց միջև, ուստի անմիջապէս նախնական դարմաններով մայրը խնամելէ ու զայն իր իսկ անկողնին մէջ պառկեցնելէ ետք, Նեմզարի քով վերադարձաւ ու կոտրած սըրտով մը.

— Կ'աղաչեմ բացատրութիւն մը տուէք, օրիորդ, պաղատեց, այս ի՞նչ դարձուածներ են, մայրս կը ճանչնայի՞ք և ի՞նչ պարագաներու մէջ։

Նեմզար չկրնալով տարօրինակ յուզում մը զսպել․

— Ո՞հ Ֆուլիկ հանըմ ձեր մա՞յրն է, հարցուց։

— Այո՛ մայրս է, պատասխանեց Վարդասէրեան, հետզհետէ հետաքրքրուելով։

— Այն պարագային, յարեց աղջի՛կը քինախնդիր նայուածքով մը, ասոր պարտականութիւն մը ունիմ կատարելիք իր նկատմամբ։

— Ի՞նչ տեսակ պարտականութիւն

— Հիմա անմիջապէս տունէն դուրս վռնտել զինքը։

— Մա՞յրս, հարցուց Շապուհ ապշած։

— Այո՛, պարոն, ձեր մայրը։

— Եւ ինչո՞ւ, կը հաճի՞ք պատճառը յայտնել ինծի։

— Անոր համար որ այս տունը իմս է, պատասխանեց աղջիկը հետզհետէ գրգռուելով, և այս կնկան տրամաբանութեան համեմատ, յարեց նախատալից շեշտով մը Ֆուլիկը ակնարկելով, երբ մէկը դժբախտ պարագաներու բերմունքով տուն մը տիրանայ, պէտք

ձէանլուր նախատինքներով ու փողոցային հայհոյութիւններով անմիջապէս անկէ դուրս վռնտէ տանտիրուհին, թէեւ ըլլայ ան հօրը անակնկալ մահուամբ վշտացած աղջիկ մը եւ այս դժբախտութեան հետեւութենէն շուարած որբուհի մը։

— Ի՞նչ կ'ըսէք, օրիորդ, հարցուց Վարդանէրեան՝ բան մը չկրնալով հասկնալ Նեմզարի խօսքերէն, առեղծուածներ լուծելու կարողութիւնը կը պակսի իմ քով, կ'աղաչեմ քիչ մը բացայայտ խօսեցէք. բայց նախ մօրս օգնենք եթէ կը հաճիք։

— Ե՞ս օգնեմ այս կնկան. դուրս հանեցէք, պարոն, դո՛ւրս. եթէ ոչ հիմա դրացիները կը կանչեմ փողոց նետել կուտամ զինքը։

— Այս մարած վիճակի՞ն մէջ։

— Եթէ ձեր մայրը մարած է, ես մեռած է երբ անգթօրէն զիս փողոց ձգեց այս կինը։

Վարդանէրեան կատարելապէս համոզուած էր հիմա որ մօրը ու Նեմզարի միջեւ տխուր անցեալ մը կար. բայց ի՞նչ յարաբերութիւն կրնային ունենալ իրարու հետ այս երկու կիները,

Մօրը ի՞նչ խմորէ շինուած ըլլալը գիտէր, Նեմզարն ալ գիւղ գալէն ի վեր ուսումնասիրած էր. ուստի առանց երկու կողմն ալ մօտիկ ընելու, հիմակուընէ կրնար վճռել Նեմզարի իրաւունքը, ինչ որ ալ ըլլար վէճին մանրամասնութիւնը, սակայն ընտանեկան պատիւը պաշտպանելու համար։

— Թիւրիմացութիւն մը պէտք է ըլլայ գործին մէջ, օրիորդ, ըսաւ, եթէ ոչ չեմ կարծեր որ մայրս եր նկարագրածին չափ ստորնանայ։

— Կ'աղաչեմ, պարոն, դատ վարելու նպատակ չունիմ. դուրս հանեցէք ձեր մայրը տունէս, եթէ չէք ուզեր որ բռնութեան դիմեմ։

Հիմա իր այս դրդուած վիճակին մէջ, կարծես կրկնապատկուած էր Նեմզարի հրապոյրը ու Վարդանէրեան փոխանակ մօրը նկատմամբ անոր գործած լեզուէն վիրաւորուելու, աւելի եւս գեղեցկութենէն հմայուելով չկրցաւ զսպել զինքը ու Նեմզարի ձեռքերը բռնել փորձելով.

— Գոնէ ինծի գթացէք, օրիորդ, ըսաւ սրտին ամբողջ զգացումը աղջկան հաղորդող շեշտով մը. քիչ մը չափաւորեցէք ձեր լեզուն։

Նեմզար կրակէ այրածի նման ձեռքերը ետ քաշելով.

— Ի՞նչ կ'ընէք պարոն, բացագանչեց բուռն սաստով մը. ձեզ բանականութիւնը կորսնցնելու վտանգին մէջ կ'իյնաք։

Վարդանէրեան, այն խրոխտ ճէնթլմէնը, այն վեհ երիտասարդը որ կեանքին մէջ մէկու մը առջեւ այսչափ խոնարհած չէր, հիմա փոքրիկ շինականի մը սիրոյն տակ ընկճուած. ո՛չ կրնար անոր քովէն քայլ մը հեռանալ եւ ոչ ալ զայն մօրը հետ հաշտեցնել։

Սակայն, վերջապէս մօրը յուզուած վիճակէն կըրնար վտանգ մը ծնիլ եւ հետեւաբար ամէն խնդիրէ աւելի առողջականութիւն ունէր. ուստի այն կէտին վրայ աւելի ծանրանալով, իր ամբողջ պերճախօսութիւնը շռայլեց ու կոչում ընելով օրիորդին զգացումներուն, սրտաշարժ շեշտով մը.

— Մարգասիրական և ոչ մէկ օրէնք չէի ներեր, ըսաւ. հիւանդը վտանգաւոր վիճակի մը մէջ թողուլ ու անցեալ խնդիրներու վրայ վիճիլ. թէեւ ամենաոխերիմ թշնամի մը ըլլայ դիմացինը։

Օրիորդը աստիճանաբար մեղմելով յուզումը.

— Այս դասը ձեր մօրմէն սորվեցանք, պատասխանեց, եթէ ոչ հիւանդն ու հիւրը նուիրական են ամէն տեղ, մանաւանդ մեզ նման գիւղացիներու համար։

— Ուրեմն կ'աղաչեմ որ անյիշաչար ըլլաք անցեալին նկատմամբ, ու շարունակէք ձեր նախկին հիւրասիրութիւնը, որով այնչափ պատուեցիք զիս ձեր տունը գալէս ի վեր։

— Չէ՞ք գիտեր Լֆէնտր թէ, ձեր մայրը ո՛րչափ ընդունակութիւն ունի խելքէ մաքէ դուրս զրպարտութիւններ յերիւրելու, մինչեւ իսկ հօր ու աղջկան միջեւ փոխանակուած սիրոյ մը մասին չի խղճահարիր սոսկալի մեկնութիւններ տալ. և եթէ կը պնդեմ ձեզ որ կարելի եղածին չափ շուտ հեռանաք մեր տունէն, պատճառը ոչ այնչափ ձեր մօր նկատմամբ չարիք մը փոխարինելու վրէժխնդրութիւնս է, որչափ անոր չարախօսութիւններուն ու մտացածին զրպարտութիւններուն տեղի չտալու հեռատեսութիւնը։

— Ո՛հ, օրիորդ, մէկ հարուածով հիմն ի վար կը տապալէք ամբողջ ծրագիրներս, զոր կազմած էի ձեզ տեսնելէս ի վեր։

Նեմլար չպատասխանեց։

Վարդասէրեան շարունակելով.

— Այնչափ անողոք կ'ըլլաք ինծի նկատմամբ որ, ըսաւ, աշխարհէ զզուած ծերուկ մօրս գուցէ անգիտակցաբար գործած մէկ սխալը հիմ բռնելով, կ'ուզէք յաւիտենապէս դժբաղդ ընել զիս.

— Այդ լեզուներէն չեմ հասկնար, պատասխանեց Նեմլար լրջութեամբ, մանաւանդ պէտք ալ չեմ տեսներ հարցնելու թէ մէկ երկու շաբաթուան հիւր մը ի՞նչ կարգի ծրագիրներ կրնայ կազմել զինքը հիւրասիրողներուն նկատմամբ, և ամէնէն զարմանալին ... տունէն ելլելուն համար ինչո՞ւ յաւիտենապէս դժբաղդ կ'ըլլայ։

— Օրիո՛րդ, հառաչեց Վարդասէրեան, կ'աղաչեմ, քիչ մը չափաւորեցէք ձեր սխալքները վշտահար սրտի մը համար, որ առանց այդ երգիծանքներուն ալ արդէն վիրաւորուած է։

— Հաւատացէ՛ք որ սովորութիւն չունիմ ուրիշներու սրտով զբաղելու. սաչափը միայն կ'զգամ սակայն որ վաղուընէ սկսեալ մեր հիւրասիրութեան պայմանաժամը պէտք է լրացած սեպենք։

— Դեռ այդ կէտին վրայ պիտի պնդէ՞ք։

— Յամառութիւնը չէ որ կ'ստիպէ զիս անքաղաքավար ըլլալ. տրամաբանութիւնը այնպէս կը պահանջէ։

— Ո՛հ, այդ տրամաբանութիւնը պիտի հիւծէ զիս. երիտասարդութիւնս պիտի փճացնէ. կ'աղաչեմ քիչ մը զիրար հասկնանք. թէեւ մեռնիլ ալ հարկ ըլլայ, չեմ կրնար լքանել այս տունը

Նեմլար, Վարդասէրեանի մելամաղձիկ դէմքէն զգածուելով,

— Ուրեմն կը կարծէ՞ք որ պիտի ներեմ ձեր մօր՝ Գլխուս տեղալիք նախատինքներուն, երբ ձեզ հոս տեսնէ, ըսաւ։

— Ի՞նչ կ՚ըսէք, օրիորդ, ի՛նչ իրաւունք ունի մայրս զձեզ նախատելու, հարցուց Շապուհ քաջալերուած։

— Ես ալ ատոր կը զարմանամ, սակայն վստահ եղէք որ քիչ մը ինքզինքը գտնելուն պէս առաջին գործը պիտի ըլլայ մտացածին չարախօսութիւններ յերիւրել ինծ նկատմամբ։

— Եւ ինչէ՞ն կը գուշակէք այդպէս ըլլալը։

— Անցեալէն, ո՜հ, տխուր անցեալէն։

— Կ՚աղաչեմ, օրիորդ, եթէ անպատեհութիւն մը չկայ, բացատրեցէք ինծ այդ անցեալը ու փրկեցէք զիս անստոյգ կացութենէս։

Հակառակ Վարդասէրեանի նկատմամբ ցոյց տուած անտարբերութեան, վերջին ծայր հաճոյք կ՚զգար Նեմզար անոր ընկերակցութենէն։

Հանգուցեալ հօրմէն վերջ, այս երիտասարդն էր որ կատարելապէս կը հասկնար զինքը ու ամէն տեսակէտով իրաւունք ունէր գրաւելու իր ամբողջ սէրն ու համակրութիւնը։

Սակայն Թշուառ աղջիկը այնչափ յուսահատած էր հօրը անակնկալ մահուընէն, այնչափ դժբախտ արդիւնք ունեցած էր իր առաջին սէրը, որ հիմա խրտչելով անցեալին տխուր փորձառութենէն, բնաւ քաջութիւն չէր զգար անգամ մըն ալ սիրոյ էջը բանալու, թէև գլխովին տարբեր բնութիւն ունենային իրարմէ հօր մը գորովը ու երիտասարդի մը սէրը։

Եւ եթէ Զուլիկը տեսնելէ առաջ երիտասարդ ճէնթըլմէնին նկատմամբ համակրութիւն մը կ՚զգար իսկ, հիմա իր անուան շուրջ անլսուր չարախօսութիւններ

յերիւրող այս պառաւը տեսնելէ ետք, կարելի՞ բան էր որ անգամ մըն ալ Վարդասէրեանի անունը բերան առնէր ու ամբողջ գիւղին մէջ խաղք խայտառակ ըլլար։

Սակայն երիտասարդը օձիքէն չպիտի իջնար. անոր ամէն մէկ խօսքին մէջ այնպիսի թաքուն նպատակներ կային, որոնց նշանակութիւնը չհասկնալու տարիքին մէջ չէր Նեմզար, թէև հօրը սուգը դեռ նոր անցուցած ըլլար։

Ուստի, չկրնալով երկար ժամանակ անդրդուելի մնալ իր յամառութեան վրայ, աստիճանաբար մեղմացուց ընթացքը ու Կարիկեանի տունը երթալէն սկսելով, համառօտ կերպով պատմեց երիտասարդին բարերար հօրը նկատմամբ տածած սէրը, անոր հետ անցուցած սիրազեղ կեանքը, ամարանոց երթալը, հօրը հրաժեշտը, տխուր մահը, Զուլիկ հանըմին զինքը խայտառակաբար տունէն վռնտելը, ևն.։

Վարդասէրեան Նեմզարի պատմութիւնը վերջին ծայր ուշադրութեամբ մտիկ ընելէ վերջ.

— Ո՜հ, ազգականուհիս, գոչեց, ո՛րչափ ուրախ եմ մօրեղբօր աղջիկս գտնելով. ա՛լ հիմա օտարական մը պիտի չնկատէք զիս անշուշտ ձեր տան մէջ։

Նեմզար հօրը յիշատակէն յուզուելով աչքերը լեցուեցան, սիրտը փղձկեցաւ ու թրթռուն ձայնով մը.

— Աշխարհի ամէնէն բարեբախտ մահկանացուն պիտի ըլլայի, ըսաւ, եթէ չարունակէի ձեր մօրեղբօր և իմ ողբացեալ հայրիկիս աղջիկը համարուիլ. ա՜ւա՛ղ, վաղանցիկ երազ մը եղաւ այն կեանքը և հայր ու աղջիկ երբ դեռ նոր զիրար հասկցած...

Վարդասէրեան Նեմզարի արցունքներէն սաստիկ յուզուեցաւ ու ձեռքը երկնցնելով.

— Խօսք մը տուր, ազգականուհիս, ըսաւ, և ան պիտի բաւէ մեր երկուքն ալ երջանկացնելու. պատուոյս վրայ կ'ուխտեմ որ մեր երկուքին միացումը, շարունակութիւնը պիտի ըլլայ այն բարեբաստիկ կեանքին, զոր ամենայն իրաւամբ կը վարէիր քու հօրդ և իմ մօրեղբօրս ողբացեալ Կարիկեանի հետ:

Նեմզար լուռ ու մունջ կեցաւ, առանց պատասխանել կարողանալու. վայրկենաբար կորսնցուցած էր դատելու կարողութիւնը. ի՞նչ ընէր հիմա. կէս ժամ առաջ այնպիսի ընթացք մը բռնած էր երիտասարդին հանդէպ որ անկարելի էր հաւատալ թէ օ և է զիջողութիւն պիտի կրնար ընել անոր նկատմամբ. իրեն այնպէս կը թուէր որ այս առթիւ սրտաբուխ առաջարկ մը մերժել պարզապէս սրբապղծութիւն պիտի ըլլար:

Ո՛հ, շուարած էր անմեղ աղջիկն ու ընկճուած Վարդասէրեանի սիրոյն վսեմութեան առջև, սակայն պէ՞տք էր տեղի տալ այս ընկճումին թէ շարունակել դիմադրութիւնները:

—Ինչո՞ւ, կը տատամսիք, օրիորդ, յարեց Շապուհ, Նեմզարի լռութիւնը տեսնելով. միթէ վստահութիւն չունի՞ք վրաս. այնչափ մեծ է սէրս ձեզ նկատմամբ, որ ամէն զոհողութեան առջև պիտի չընկրկիմ, երջանիկ կեանք մը ապահովելու ձեզ. ձեր սուգը իմ սուգս պիտի ըլլայ, ձեր երջանկութիւնը իմ երջանկութիւնս. մէկտեղ պիտի օրհնենք և արտասուենք մօրեղբօրս գերեզմանին վրայ:

Ա՛լ ոյժ չէր մնացած Նեմզարի վրայ, ընկճուած էր բոլորովին. երիտասարդին արտասանած վերջին պարբերութիւնը մանաւանդ, ա՛յնչափ դպած էր սըրտին, որ առանց խորհելու թէ արտասանելիք խօսքը կնիք մը պիտի ըլլայ համակերպութեան:

— Ո՛հ, հօրս գերեզմա՛նը, պիտի տեսնա՞մ արդեօք զայն, անոր վրայ արտասուելու մխիթարութիւնը պիտի տրուի՞ ինձ արդեօք, հեկեկաց:

Երիտասարդը քաջալերուելով աղջկան համակերպող լեզուէն ու մանաւանդ օգտուիլ փորձելով անոր տկարութենէն, դողդոջ ձեռքերով Նեմզարի ձեռքը բռնեց ու առանց այս վերջինին կողմէ օ և է ընդդիմութեան բախելու, ուղղակի հրատոչոր շրթունքներուն մօտեցնելով զայն, խորհրդաւոր շեշտով մը.

— Մեր երկուքին համար ամէնէն նուիրական եղող անուան մը, վաղամեռիկ Կարիկեանի յիշատակին վրայ պէտք է ուխտենք որ, ըսաւ, իրարու պիտի նուիրենք մեր ամբողջ էութիւնը, մեր կեանքին նպատակը ուրիշ բան պիտի չըլլայ ասկէ վերջ, եթէ ոչ միմիայն երջանկացնելու աշխատիլ: Վստահ եմ որ հանգուցեալին հոգին պիտի հրճուի երկնից մէջ, մեր այս միացումը տեսնելով:

Նեմզարի սիրուն աչուըներն արցունքներով լեցուեցան ու հազիւ լսուելու աստիճան ցած ձայնով մը.

— Այնպէս թող ըլլայ, արտասանեց:

Երկու սիրաբորբոք էակներ հազիւ արտասանած էին իրենց ուխտը և ահա յանկարծ Ֆուլիկ խռպոտ ձայնով մը.

— Շապուհ, զաւակս, աս ի՞նչ զոտար գէշ կ'երե-

ւամ կոր աչքիդ որ հիւանդ հիւանդ ինծի հոս ձգեր ու գացեր դուրսերը կը պտտիս կոր, պոռաց:

Պառաւ կնոջ ձայնը տխուր ազդեցութիւն ըրաւ երկու նշանածներուն վրայ և երկուքն ալ անմիջապէս բաժնուեցան իրարմէ:

Շապուհ մօրը սենեակը վազելով.

— Հոս եմ մայրիկ, ի՞նչպէս եղար հարցուց:

— Ի՞նչպէս պիտի ըլլամ զաւակս, ոքաց Ֆուլիկ, մօրդ հալը օրթան է. օր մը քեզի չտեսնամ նէ կը խենթենամ, ամիս մըն է բանդ կործդ ձգեցիր եկար, ետ չես դառնար:

— Այո՛ մայր, ես կը զգամ որ քիչ մը ուշացայ, սակայն այս օդափոխութիւնն ալ շատ նպաստեց առողջութեանս:

— Հելէ հեզ մըն ալ իմին աչքովս նայէ քեզի, վա՜խ զաւակս, վա՜խ. աս ի՞նչ հալերու ինկեր ես, ոսկոր մը, մորթ մը մնացեր ես:

— Ի՞նչ կ'ըսես մայր, ես զիս չե՞մ գիտեր, ընդհակառակը այնչափ առողջ կը զգամ զիս որ, տասնըհինգ օր մըն ալ քեզի հետ պիտի մնանք հոս:

— Ե՞ս հոս մնամ, Աստուած չընէ զաւակս, վաղը քիչ մը ըռահաթ ընեմ, քիչ մը ոյժս գտնամ ու մէկալն օր ելլանք տուներնիս երթանք.

— Ինչո՞ւ այսչափ շուտ:

— Ի՞նչ ընենք հոս, տարին տասներկու ամիս հո՞ս պիտի մնանք. մէկ մըն ալ զաւակս բան մըն ալ ըսեմ նէ դժուարիդ կ'երթայ պէլքի, գացիր եկար ու ո՞ր տեղէն կըտար աս տունը, ան քեզի հետ խօսաթող աղջիկը նէ՞ծի էր:

— Նեմզա՞րը, հարցուց ոգեւորութիւնով մը:

— Անո՞նն ալ սորվեր ես, ապրիս զաւակս, ամմա ինչո՞ւ չսորվիս, ես ան չըլթիկները որ կիտեմ նէ, ախպօրս կլօխը կերան, հիմակ սըլան քեզի եկաւ. ամմա ալ հին խըմպըլը չեմ. աս հեզու թեւս պիտի սօթտեմ օրթան իյնամ:

— Ի՞նչ կ'ըսես մայր:

— Ես գիտեմ ինչ ըսելս, քեզի ո՛վ հոս բերաւ զաւակս. խըլամուղդ Պայծառը չէ՞ր:

— Պայծա՞ռը ով է մայր, անանկ մարդ չեմ ճանչնար կոր ես:

— Շատ աղէկ ալ կը ճանչնաս. ան քի եկեր ասոնց ճանկն ինկեր ես նէ, հելպէթտէքիմ պիտի ճանչնաս ան բօսթալը, քա վա՛յ մեզքիս, աս ճապըն ի՞նչ է տուէր չառներ մենէ, ո՞ւր երթամ ես ասոր ծառքէն, Աստուածամա՛ր:

— Պարապ տեղը ինչո՞ւ կը յուզուիս մայր, ըսաւ Շապուհ վերջին ծայր զգածուելով մօրը մտահոգութենէն, ես երբ այս գեղը եկայ, բնաւ մէկը չէի ճանչնար, տաշ տուն մըն էր, ան տեղը չհաւնեցայ, եաքը պատահմունքով հոս եկայ:

— Հէլպէթ, ո՞վ չիյտէ, ադլալներով քեզի հոս բերին. նաֆիլէ մի պահեր, ես անոնք տասնըհինգ տարի է կը ճանչնամ.

— Աւելի աղէկ, ան ատեն պէտք է բարեկամ եղած ըլլաք իրարու:

— Ե՞ս բարեկամ ըլլամ աս չըլթիկներուն, գըլուխդ խելք բեր զաւակս, կիտե՞ս ատոնք ով են:

— Ի՞նչպէս կրնամ գիտնալ, երբ տուներնին եկայ, տեսայ որ թէև գիւղացի, բայց պարկեշտ մար-

գիկ են, անոր համար հոս մնացի։

— Գործկեչատութիւններին էր պակաս. հէլէ ան Գայծառը չկա՞յ։

— Գայծա՞ռը ո՛ւր է, մայր, այս տանը մէջ տառնիկ մէկը չկայ։

— Թա զաւակս, հիչ չե՞ս մեղքնար մօրդ. ինչո՞ւ խաբել կուզես կոր ինծի. ես ասոնք 1[illegible] տարի է կը ճանչնամ կ'ըսեմ նէ չե՞ս հաւատար կոր. ո՜ւյ հէմէն վուճուտը վերնայ ճատըին, ի՞նչ ըրաւ չըրաւ, ողորմած հօգի ախպարս կնկանըմէն զատեց. կէնճ ու կանանչ հարսին կլօխը կերաւ, ամէնէն եաքն ալ չիյտեմ ո՞րտեղաց տու սատանայ աղջիկը գտաւ պերաւ, հիմա ալ ըրան քեղի եկաւ։

Ծուլիկ հանըմ հետզհետէ գրգռուելով սկսաւ մանրամասնաբար պատմել հանգուցեալ եղբօրը ընտանեկան անցեալը, Կարիկեանի ամուսնութիւնը. քանի մը տարի վերջ ամուսինը Մարիամը լքանելը, Անահիտի սիրահարիլը, ընտանեկան դժբախտութիւնները, Նեմզարը տունէն առնելը եւս. այս ամէն չարիքին պատասխանատուութիւնը միշտ Գայծառի վրայ ծանրացնելով։

Իսկ Նեմզար հրապոյրները ծախող աղջիկ մըն էր պատուին համար, որ ֆիզիքական առաւելութիւնը կատարելագործելու եւ արհեստէն աւելի օգուտ քաղելու նպատակով կրթութիւն մըն ալ ստացած եւ այս միացած արժանիքովը ու Գայծառի միջնորդութեամբ անխելքները որսալու եւ հարուստները կողոպտելու ձեռնարկած էր։

Վարդանէրեան սոսկալի փշաքաղումներով ակա-

մայ մտիկ կ'ընէր Նեմզարի նկատմամբ մօրը յերիւրած բանդագուշանքները։

Ի՞նչ ընէր, խեղճ կնկան գաղափարները անգամ մը հակառա՛կ ուղղութիւն առած էին. հիմա ի՞նչպէս արմատացած գաղափար մը մէկ հարուածով ջընջէր.

Մօրը աղջկան վերագրած գէշերն ո՛ւր, Նեմզար ո՛ւր. ամիսէ մը աւելի ժամանակ մէկտեղ կեանք անցուցած էր գեղանի աղջկան հետ միեւնոյն յարկին տակ եւ այս ժամանակամիջոցին անոր նախանձելի ձիրքերը պաշտելէ չէր դադրած բնաւ, առանց սակայն փոքրիկ թերութիւն մը նշմարելու աղջկան բարոյականին վրայ։

Սակայն ի՞նչ կրնար ընել հիմա, մայրն ալ չէր ուզեր վիրաւորել. ազնիւ զգացումներ կը տածէր անոր նկատմամբ. խեղճ կինը իբր մայր ամէն միջոց գործածած էր նաեւ զինքը Անգլիա ղրկելու եւ համալսարաններու մէջ դաստիարակելու համար։

Շապուհ զայն ալ չափէ աւելի կը սիրէր եւ ամուսնութեան նման կենսական խնդրոյ մը մէջ չէր ուզեր անոր հաւանութեան շրջանակէն դուրս գործել։ Ի՞նչ ընէր, ո՞ւր երթար, պարզապէս պիտի խենթենար Վարդանէրեան այս անակնկալ հարուածին առջեւ. ա՜խ կեանքին կէսը կը խոստանար այս անել կացութենէն զինքը փրկողին։

Ծուլիկ զաւակին մտախոհ կացութիւնը տեսնելով օր առաջ զայն Նեմզարի ճիրաններէն ազատելու եւ աղջկան «չինծու» պչրանքները (°°) տղուն մոռցնել տալու դիտումով։

— Ինչևիցէ պէտք զաւակս, ըսաւ, կը տեսնամ որ սիրտդ կը նեղուի կոր անոնց աղէկ չըսելուս, մենք տուեղ քիրաճի ենք, վաղը կը ձգենք կ'երթանք. ի՞նչ կ'ուզեն թող ըլլան, հեղ մըն ալ երեսնին տեսնալիք չունինք եա:

— Այո՛, պատասխանեց Վարդասէրեան, բան մը ըսած ըլլալու համար:

Ֆուլիկ տեսնելով որ գիւղը ձգելու գաղափարին հետ հաշտ չէ զաւակը:

— Զէ նէ մի, քանի մը օր տահա կենանք պիտի ըսես, յարեց:

— Դուն գիտես մայր, պատասխանեց Շապուհ, հետեւեալ մտահոգութիւնը աւելցնելով:

— Ես որ գիտեմ. նէ, զաւակս, հիչ երեսնին ինծի չես ցուցներ, եփած կերակուրնին ալ պէտք չէ, ան ալ չեմ ուտեր, երկու օր ետքը կը ձգենք կ'երթանք:

— Բայց, մա՛յր, հառաչեց Վարդասէրեան մեղմ մաղձիկ շեշտով մը, կարելի՞ բան է որ Նեմզարի հետ չտեսնուած, անոր հետ գեղին չորս կողմը չպտըտած, անմիջապէս ետ դառնաս:

Ֆուլիկ չեղահեալ կը զգար իր վրայ ծանրացող հարուածին սաստկութիւնը, սակայն չարագուշակ երազի մը նման, զոր մինչ յիշողութեան շրջանակէն հեռացնել կը ջանայ մարդ, չէր ուզեր մօքէն անցընել թէ իր զաւակը պիտի սիրահարի եղբօրը «անպատուած» (**) մէկ աղջկան:

Փոքրիկ յառաջաբանի մը գոյութիւնը կռահած էր երկու սրտերուն միջեւ եւ այս նպատակով իսկ ամէն

ճիգ կը թափէր ցրտութիւն մը սերմանելու այս ազնուալի սիրոյն մէջ եւ չթողելու որ արմատանայ ան: Ուստի վճռական հարուած մը տալու գիտումով.

— Նեմզարը ի՞նչ է որ հետը պտըտիմ զաւակս, ըսաւ, ինչո՞ւ. ալ ա՞ղոտր վար ինկաւ պատունիս. ինծի ատ աղջկան հետ տեսնողները ի՞նչ պիտի ըսեն:

— Եղբօրդ հոգեզաւակը չէ՞, պատասխանեց Վարդասէրեան, Նեմզարի տուած այս տիտղոսին, մօրը վրայ ընելիք ազդեցութեան սպասելով:

Չոր քրքիջ մը թռաւ պառաւին կոկորդէն ու երգիծական շեշտով մը.

— Մեղք որ անտար տուեն Մանչէսթէր կեցար զաւակս, ըսաւ, ատ դուն հիչ չե՞ս լսած կնիկներուն օյինպազութիւնը. հէօտիւք գեղացի մը պէլէ չպիտի հաւատայ որ ախպարս քովը հոգեզաւակ առեր է ատ աղջիկը: Աստուած ողորմի հոգուն, խելք մը ունէր կնիկներուն վրայ կը թողնէր, քանի՞ հատ կ'ուզես ատ աղջկան պէս հոգեզաւա՛կ. ետքը ետքը կնիկներուն ուզուրին կնաց. կէնէ կ'ըսեմ, կէնէ կ'ըսեմ, բիւթիւն սէպէպը Պայծառ ըլլալիք ճառըն է, չէ նէ ախպարս ատանկ բնութներ չունէր առաջ.

Մօրը ամբաստանութիւնները այնչափ կուռ, այնչափ զօրաւոր էին որ եթէ Վարդասէրեանի տեղ ուրիշ մէկը ըլլար, իսկոյն պիտի համոզուէր անոնց ճշմարտութեան, սակայն երիտասարդը իր իսկ կենակցութեամբը փորձած էր Նեմզարը ու ժամ մը առաջ մանրամասն տեղեկութիւն առած էր Կասիկեանի ներքին կեանքին վրայ:

Եւ որովհետեւ մօրմէն աւելի զատողութիւն ու-նէր սուտը ճշմարիտէն զանազանելու, ուստի այս զրպարտութիւնները բնաւ նշանակութիւն չէին կըր-նար ունենալ աչքին։

Բայց ամէն պարագայի մէջ մօրը համոզումն ալ պէտք էր՝ երջանիկ ամուսնութիւն մը կնքելու հա-մար, ուստի քիչ մըն ալ առաջ երթալով․

— Մօտէն տեղեա՞կ էիր մօրեղբայրիս ու Նեմ-զարի յարաբերութիւններուն ըսաւ։

— Հապա՞․ քու ախպարս պաշխասսի՞ն պիտի հար-ցընէի զահէր։

— Բայց դուն անոր տունը չէիր երթար, մայր։

— Իրաւ չէի երթար ամմա, հոգդ մ'ընէր դուն, ես ամէն բանէ խապար ունէի։

— Մի՛ նեղուիր մայր, խաբած են քեզ, մօրեղ-բայրս իրրեւ զաւակը կը սիրէր այս աղջիկը․ ամիս մըն է հոս եմ և կատարելապէս համոզում գոյացուցի որ աշխարհի ամէնէն մաքուր աղջիկն է Նեմզար։

— Անանկ է նէ մոմ մը վառենք սաջին, ըսաւ Յուլիկ՝ այլայլած տղուն այս ջերմ պաշտպանու-թենէն։

— Մո՞մ ինչու վառենք, բայց դէշ ալ չխօսինք, գիտե՞ս ինչ ըսել է աղջիկ մը անպատուելը, մանա-ւանդ անմեղ աղջիկ մը սանկ ցեխերուն մէջ թաթ-խելը։

— Մի՛ սրդողիր, զաւակս, ըսաւ Յուլիի ծաղրա-կան չեչտով մը, ես քեզ մեղայ, կ'ուզես նէ երթամ ծառքը պագնեմ։

— Չէ՛, ինչո՞ւ ձեռքը պագնես, ընդհակառակը անիկա քուկին ձեռքդ թող պագնէ։

— Չէ՛, ես ո՞վ եմ որ ատանկ սուրբ կոյս մը ոտ-քըս գայ ու ծառքս պագնէ, ան քի դուն համոզուեր ես ատ աղջկանը սրբութեանը նէ, ալ ի՞նչ խօսք կը մնայ։

— Ա՞յս լեզուով պիտի խօսինք իրարու հետ, մայր, ըսաւ Շապուհ, Յուլիկի երգիծանքներէն դըժ-կամակելով։

— Զաւակս, յարեց պառաւը, ալ դուն հեզ մը հան դրեր ես քի ատ աղջիկը սուրբ է ակէյի, ի՞նչ ը-սեմ նէ պարապ բան է, ամմա դուն ի՛նչ յանցանք ունիս, ան զիմացիններդ ի՞նչ վարպետորդի սատանի ձագեր են որ, մէյ մը ախպարս կլլէ հանեցին, ո՛ւր մնաց քեզի պէս աչքը չբացուած մէկը։

— Նեմզա՞րը կլլէ հանեց եղբայրդ։

— Հապա, այնպէս չէ՞ր, չէնէ ճահիլ աղջիկ մը ի՞նչ գործ ունէր ախպօրս պէս մարդու մը տունը։

— Մեղք կը գործես մայր, ատանկ բաներ մի խօսիր․ թէև տեղեակ չեմ անոնց ներքին կեանքին, բայց ա՛յնչափ դաժա՞ն կը կարծես եղբայրդ որ իր որ-դեգրած մէկ աղջկան ծուռ աչքով նայի, մանաւանդ որ դուն իսկ կը խոստովանիս թէ «հայրս» և «զա-ւակս» ըսելով կը գուրգուրային իրարու վրայ։

— Է՛, ըսենք քի սուրբի պէս աղջիկ է, ի՞նչ պի-տի ընենք։

— Ի՞նչ ընել կը վայլէ նէ ան պիտի ընենք․ քու խիղճդ կը ներէ՞ որ մօրեղբօրս այսչափ հարստութիւ-նը վայելենք ու անոր աչքին լոյսին պէս սիրած զա-ւակը գիւղի մը անկիւնը ձգենք․ Աստուած ալ պիտի չներէ այս անիրաւութեան, մարդիկ ալ։

— Քա ինչի՞ր կ'ըսես կոր Շապուհ, բացագանչեց Յուլիկ, չկրնալով նշանակութիւն տալ երիտասարդին գաղափարներուն։

— Կ'ըսեմ կոր որ, յարեց Վարդապետեան, հանգուցեալ մօրեղբօրս յիշատակը յարգելու և մեզի ձգած ահագին հարստութիւնը իր կամքին համեմատ գործածած ըլլալու համար, պէտք է որ այնչափ սիրած վրան գուրգուրացած աղջիկը Կառիկեան անուան վայելուչ դիրքը մը մէջ ապրեցնենք, տալով իրեն հանգուցեալին հարստութենէն այնչափ բան, որչափ որ պիտի տար մօրեղբայրս Նեմզարին, եթէ յանկարծական մահուամբ մը մեռած չըլլար ճամբորդութեանը մէջ։

— Քա անոր նայիս նէ, ըսաւ Յուլիկ, ողորմած հօգիին հարստութեան բուլթիւնը ասանկներուն տա՞ նէ, կէնէ մէջէն չես կրնար ելլար։

— Պարապ խօսքեր մի ըներ մայր, չեչաեց Շապուհ, մօրեղբայրս կրնայ շատ մը կիներու հետ զբաւարճացած ըլլալ, բայց մինչև հիմա «աղջիկս» ըսա՞ծ էր մէկու մը։

— Ամա՛ն չիյտեմ Շապուհ, բացագանչեց Յուլիկ՝ չկրնալով ուղիղ պատասխան մը տալ այս հարցումին՝ ի՞նչ ըսել կ'ուզես կոր, թէ որ իմին լսածս ես նէ՝ վաղուընէ թէզը չկայ ասիկա պիտի իյնաս գործին կլօխը պիտի երթաս։ Ես ատանկ պարապ խօսքեր մտիկ ընելու սիրտ չունիմ։

Շապուհ այլ ևս չպնդելով առաջարկութեանը վրայ, խօսքին ընթացքը փոխեց ու այլ և այլ պատրուակներով սկսաւ մայրը պատրաստել, ուսկէ

ծանրակշիռ յայտնութիւն մը լսելու, որ հարկաւ պիտի յեղաշրջէր չորցած կնկան մը ամբողջ էութիւնը։

Իսկ Նեմզար՝ սրտաբեկման վայրկենի մը մէջ Վարդապետեանի ամուսնական առաջարկը ընդունելէ յետոյ, երբ երիտասարդը մօրը սենեակը վերադարձաւ, ինքն ալ անզգալաբար դուրս նետուեցաւ տունէն և մոլար քայլերով սկսաւ գիւղին սահմաններէն դուրս, դէպի անորոշ կողմեր հեռանալ։

Ո՞ւր կ'երթար, ի՞նչ պիտի ընէր հոն ինք ալ չէր գիտեր, միայն թէ բնազդին հետեւելով առանց գիտակցութեան կը քալէր։

Վերջապէս այս ընթացքով հսկայ կաղամախիի մը տակ նստաւ ու մարմանդներուն մէջէն հոսող առուակի մը պաղ ջուրովը ձեռքերը զովացնելէ վերջ, սկսաւ շարունակել խոհերը։

Ամուսնութեան պէս կենսական խնդրի մը համար այս աստիճան հապճեպ որոշում մը տալով, աղէ՞կ ըրած էր թէ գէշ, այս կէտն էր որ կը շուարեցնէր մանկամարդ աղջիկը։

Եթէ խնդիրը ամուսնութեան վրայ ըլլար, բացարիկ բախտ մը պիտի նկատէր Նեմզար Վարդապետեանի պատուաբեր առաջարկը, որովհետև որչափ ալ անիրաւութիւն տեսած ըլլար Կառիկեանի ժառանգորդներէն, որչափ ալ վշտացած ըլլար հօրը սուգէն, վերջապէս դաստիարակուած օրիորդ մըն էր և չէր կրնար իր ամբողջ հրապոյրը, գեղեցկութիւնն ու արժանիքը գիւղի մը անկիւնը քանի մը կոշտ շինականներու շրջանակին մէջ փճացնել։

Յարմար ժամանակին հասաւ Վարդապետեան ու

Նեմզարենց տունը հիւր ըլլալով, հօրը հետ վարած կեանքին մէկ վերյիշումը արթնցուց մանկամարդ աղջկան մտքին մէջ։

Իրենց ծանօթութեան առաջին օրէն սկսելով արտակարգ համակրութիւն մը ծլեցաւ Նեմզարի սրտին մէջ դէպի Շապուհ Վարդապետեան։

Սակայն ի՞նչ իրաւունք ունէր յուսալու որ իրենց երկուքին միջեւ կնքուելիք ամուսնութիւն մը նուիրագործէր այս կենակցութիւնը ու տեւականութեան հանգամանք մը տար անոր։

Բաղդատութեան կը դնէր իր խոնարհ կացութիւնը ու Վարդապետեանի նախանձելի բարձրութիւնը իրբեւ առաջնակարգ գիրքի տէր եւ բնաւ հաւանականութիւն չէր գտներ իրենց ապագայ միաւորութեան։

Այս պատճառով միշտ զգուշաւոր ընթացք մը կը բռնէր Շապուհի նկատմամբ, անգիտանալ ձեւացնելով երիտասարդին ամէն առթիւ իրեն ուղղած սիրային ակնարկութիւնները մինչեւ այն օրը ուր բացարձակ խոստովանեցաւ Շապուհ զինքը տոչորող սէրը ու իր ձեռքը խնդրեց։

Ո՜, դժբախտ ըլլալ էր իր ճակատագիրը, բախտը ամէն կողմէ կը ճալածէր զինքը․ ինչո՞ւ Ֆուլիկի զաւակը ըլլար Շապուհ,

Այսպէս կը խորհրդածէր Նեմզար առուակին եզերքը նստած ջուրին յատակի խճաքարերուն հետ խաղալով։

Բայց մինակ Ֆուլիկը չէր ցաւը, եղբայրը Հաճի Տօնիկն ալ չէր կրնար անտեսել․ ի՞նչ պիտի ըսէր երբ դաշտէն վերադարձին Ֆուլիկը իրենց տունը տեսնէր։

Հաճի Տօնիկ գիւղին ամէնէն գապատային էր, որ թուրին «ղըլիճ» կ՚ըսէր, հուրին «պըլիճ» եւ իր այս վիճակին մէջ հոգիին պէս սիրած քրոջը անլուր նախատինքներ ընող Ֆուլիկ իր տունը տեսնելուն, բնական չէ՞ր որ հարիւրապատիկը փոխարինէր չարասիրտ պառաւին։

Գոնէ մօրաքոյրը Պայծա՞ռ հոն ըլլար, խորհուրդ կը հարցնէր, բայց ան ալ քաղաքի կեանքին վարժուած, Նեմզարը գիւղին մէջ տեղաւորելէ վերջ, Պոլիս վերադարձած էր իր նախկին կեանքը շարունակելու համար։

Ի՞նչ ընէր աղջիկը հիմա․ ի՞նչ ուղղութեան հետեւէր. գոհ էր, ուրախ էր, բարեբախտ էր Շապուհը իրեն ամուսին ընտրելով․ այս միացումը իր անհաշուելի առաւելութիւններէն զատ աւելի այն տեսակէտով հրապուրիչ էր Նեմզարի աչքին որ իրենց երկուքն ալ միեւնոյն զգացումները կը տածէին իր բարերար հօրը նկատմամբ, երկուքին համար ալ նուիրական էր Կարիկեանի անունը եւ անոր թողած անմոռանալի յիշատակը։

Ասոնք ամէնքը աղէկ․ հապա Ֆուլի՛կը։

Խեղճ աղջիկը ամէն անգամ որ յիշէր պառաւին արտասանելիք լուտանքները, մարմինը կը փշաքաղէր եւ այնչափ կը յուսահատէր որ վազել Շապուհը գտնել ու տուած խոստումը ետ առնել կը խորհէր։

Վերջապէս Հաճի Տօնիկի վերադառնալու ժամը հասաւ ու Նեմզար դիմաւորելով զայն, ծառի մը տակ նստեցուց, քիչ մը հանգստանալէ վերջ, մանրամասնաբար պատմեց ամիսէ մը ի վեր իրեն եւ Շապուհի

միջեւ փոխանակուած համակրութիւնը ու երիտասարդին նկատմամբ տածած սէրը և եղբօրը գործացումներուն մէջ խոստովանեցաւ թէ այն օրը վերջնականապէս առաջարկած էր իրեն Շապուհ ամուսնութեան խնդիրը։

— Դուն ի՞նչ ըսիր, հարցուց Հաճի Տօնիկ ծայրայեղ հետաքրքրութեամբ։

— Հաճութիւնս տուի գնաց, պատասխանեց Նեմզար։

— Էյէր որ սրտովդ է նէ Աստուած ուղուրլու խայրլի ընէ, ըսաւ Հաճի Տօնիկ, հարուստ, աղուոր, խելացի տղայ, տալը ուզածիդ պէս գրող կարդացող, իշալլահ Աստուած սրտիդ ուզածը տուաւ։

— Աղէ՞կ ըրի կ'ըսես, հարցուց Նեմզար։

— Աղէկ ըրին ալ խօ՞սք է, ըսաւ Տօնիկ չափազանց ուրախանալով քրօջը այս ընտրութենէն. ա՛խ, աղուոր քուրիկս, յարեց անկեղծ երիտասարդը, ի՞նչ զատ սիրտս կը հանէր գիտե՞ս։ դուն քիպար, մենք գեղացի, աղէկ ընենք նէ գէշիդ կ'երթայ, նէ խօսքերնիս խօսքիդ ույմիշ կ'ըլլայ, նէ ալ խելքերնիս։ Աստծու հազար փառք որ սրտիդ ուզածին պէս մէկը ելաւ դիմացդ։

— Շապուհ էֆէնտին ո՛վ է, գիտե՞ս, հարցուց Նեմզար։

— Ի՞նչ գիտնամ, հարուստ խելացի տղայ մըն է։

— Շապուհ էֆէնտին «հայրիկիս» քրօջը տղան է։

— Ի՞նչ կ'ըսես, հարցուց Տօնիկ, այս յայտնութենէն յանկարծակիի գալով. Ֆուլիկ հանըմին տղա՞ն է։

— Այո՛։

— Ակամայ «ա՛յ» մը թռաւ երիտասարդին շրթունքէն և սկսաւ խորհիլ։

Նեմզար առիթը ներկայացած սեպելով.

— Ֆուլիկ հանըմն ալ հոս մեր տունն է, ըսաւ։

Տօնիկ աննկարագրելի կատաղութիւնով մը ոտքի ցատքեց ու քրօջը դառնալով.

— Ի՞նչ սրտով ներս առիր ատ սատկելիք պառաւը, քո՛ւրուկ, գոչեց։

— Կրնայի՞ դուրս ձգել Շապուհի մայրը, պատասխանեց աղջիկը մեղմ շեշտով մը։

Հաճի Տօնիկի բարկութիւնը վայրկենապէս իջաւ, նկատելով որ քրօջը կեսուրը պիտի ըլլար այն և ուրիշ բան մը գալով միտքը.

— Ֆուլիկը կ'ուզէ՞ կոր Շապուհին քեզի առնելը, հարցուց։

— Դեռ չի գիտեր, պատասխանեց Նեմզար։

— Անանկ է նէ կը վախնամ որ ատ կնիկը շատ խառնէ ու չթողու որ տղան քեզի առնէ, ըսաւ յայտնի մտահոգութեամբ։

— Ես ալ ատիկա մտմտացի, յարեց Նեմզար. բայց Շապուհ մայրը մտիկ չըներ. քեզմէ ալ կը խնդրեմ որ անցածը մոռնաս ու երբեք չծաղես Ֆուլիկին։

— Ֆուլիկին խաթերդ համար կ'երթամ ոտքն ալ ձուամ ամմա, կը վախնամ ատ կնկանը գէշութիւններէն, պատասխանեց Տօնիկ և քոյր ու եղբայր տուն ուղղուեցան։

Նեմզար աղջիկ մը ըլլալէ աւելի տիրուհի մըն էր ցեղին մէջ, մանաւանդ իր ծանրաբարոյութեամբ

այնչափ ազդեցութիւն ձեռք բերած էր որ Հաճի Տօնիկ, այն անզուսպ լեռնականը գառնուկ կը դառնար Նեմզարին առջեւ ու ամէն վայրկեան պատրաստ էր հոգին զոհելու անոր համար։

Ուստի քոյր ու եղբայր լուրջ խօսակցութիւնով մը զբաղեցան ճամբուն ամբողջ տեւողութեան մէջ. Հաճի Տօնիկ անընդհատ հարցումներ կ՚ուղղէր Վարդապետեանի նկատմամբ եւ Նեմզարէն ստացած նպաստաւոր պատասխաններուն վրայ կը ճառագայթէր։

Եղբայրը ուրիշ հաշիւ մըն ալ ունէր զոր քրոջը ամուսնութենէն անմիջապէս յետոյ պիտի կարգադրէր. իր սիրտն ալ պարապ չէր. գիւղապետին աղջկան աչք ունէր, բայց փափկանկատութեամբ, բնաւ քրոջը խօսք չէր բացած այս մասին, թէեւ Նեմզար ամէն օր կը կրկնէր տան մէջ, եղբօրը ապագայ ամուսնոյն խօսքը ու չարունակ տուն հրաւիրելով գիւղապետին աղջիկը, սերտ մտերմութիւն կը տածէր անոր հետ։

Այս պատճառներով քոյր ու եղբայր խիստ գոհ այս ամուսնական առաջարկէն, մինակ Ֆուլիկի յարուցանելիք դժուարութեան վրայ խորհելով տուն մօտեցան։

Շապուհ հեռուէն նշմարելով Հաճի Տօնիկն ու Նեմզարը, մօրը դիմեց եւ պաղատական շեշտով մը.

— Ամա՛ն մայր, ըսաւ, քոյր եղբայր կուգան կոր, չըլլայ որ սրտնեղութիւն մը հանես, ետքը ասոնք խօսքերնին չեն գիտեր, խայտառակութիւն մը չհանենք գեղին մէջ։

— Ինչո՞ւ պէտք, պատասխանեց Ֆուլիկ. ե՛ս Թայլի չանը հետ ճուվալը մտնող

— Անանկ ալ մ՚ըսեր, մայր, վերջապէս տանդ

տունը հիւր ենք մենք. ի՞նչ գէշութիւն տեսանք մարդոցը երեսէն. ամիս մըն է հոս եմ. ամէն միջոց գործածեցին զիս հանգստացնելու համար։

— Աղէկ ա, դուն գնա ուզածիդ չափ սիրէ զիբենք, ինծի ալ զօրով չես կրնար սիրցունել եա, կրօղ կ՚երեւան կոր աչքէս։

— Աղէկ կ՚ըսես կոր, մայր, բայց անգամ մը խորհէ որ եթէ տունդ հիւր մը գայ ու քեզի երես ծակէ նէ ի՞նչ կ՚ընես. ուզես չուզես քիչ մը երեսդ խնդում բանէ մինչեւ որ սըկէց երթանք։

Վարդապետեան քիչ մը մայրը կակղցնելէ վերջ, վար իջաւ ու Հաճի Տօնիկը դիմաւորելով.

— Աս ո՞ւր մնացիր, Տօնիկ քէհեա, ըսաւ, միսաֆիր եկաւ, դուն հոս չէ՞ս։

— Միսաֆիրը Աստուծու միսաֆիրն է, պատասխանեց Հաճի Տօնիկ արտակարգ զուարթութիւնով մը, ծանրութիւնը հոգին վրայ, խըսմէթը Աստուծու վրայ, ես ո՞վ եմ որ, էֆէնտի, տանտէրը հրամանքդ ես. ինչպէս կ՚ուզես անպէս կ՚ընես։

— Շնորհակալ եմ Հաճի քէհեա, յարեց Շապուհ, Աստուած տանտէրը պակաս չընէ։ Չես ըսեր որ այսօր մայրս եկաւ։

— Գլխուս վրայ տեղ ունի. պարով եկաւ, հազար պարով, ան որ քու մայրդ է, մեր աչքին եղը թող ուտէ.

Նեմզար գաղիերէն լեզուով.

— Ես պէտք եղածները ճամբան խօսած եմ, ըսաւ Շապուհին, դուն սիրտդ մի հատցներ.

Հաճի Տօնիկ խոր հառաչ մը արձակելով.

— Ա՛խ էֆէնտի, ըսաւ, Ֆուլիկ հանըմը շատ եա-

քաներ պայթաւ մեր սրտին ամմա, հիմա՛ երբոր սանէն ներս ոտք կոխեց, ամէն ալան մոռցայ, հիչ մէկ ցան ան զատր ծանրիս չգնաց, քրոջս հախին բամները սիրտս ծակեցին։

Տէր կնիկ է անիկա, ինչ ըսելը չի գիտեր, յարեց Շապուհ, անցուկը մոռցուկ ընենք։

— Խօսքը հրամանոցդ է, ինչ որ հրաման կ՚ընես այնպէս կ՚ըլլայ։

Եւ ամէնքը մէկէն ներս մտան։

Նեմզար և Շապուհ կարճ տեսակցութիւն մը ունեցան իրարու հետ և մանկամարդ աղջիկը նշանածին հրահանգով գնաց Ֆուլիկ հանըմին ձեռքը համբուրեց։

Ֆուլիկ ի բնէ չարասիրտ կին մը չէր, ընդհակառակը չափէն աւելի բարեսիրտ էր և այս պատճառով իսկ չէր կրցած մարսել եղբօրը՝ ընտանեկան յարկին դէմ ի գործ դրած զեղծումները։

Չէր կրնար խելք հասցնել թէ մարդ մը ի՞նչպէս կրնար լքել իր կինը որուն հետ յաւիտենական ուխտ հաստատած էր, մանաւանդ Մարիամի նման խաթունիկ ամուսին մը,որ իր անսութեամբը եղբայրը գլխուն պսակ պէտք էր համարուիլ։

Խեղճ Ֆուլիկի ամբողջ համոզումն այն էր որ ուրիշներ յաջորդած էին Անահիտի և տասնեակներով կարելի էր համրել Կարիկեանի սիրուհիներուն թիւը։

Նեմզարն ալ կը նկատէր վերջին օղակը այն շըղթային որ կաշկանդած էր եղբօրն ամբողջ կեանքը ու անոր վաղահաս մահուան պատճառ դարձած։

Նեմզարին նկատմամբ այս համոզումը այնչափ

արմատացած էր իր մէջ որ դեղանի աղջկան անմեղութիւնն ապացուցանելու համար Շապուհի մէջ բերած փաստերը անոր հակազդեցութիւն մը ըրած էին վրան ու աւելի յոռետես գաղափարներով տոգորած էին զինքը։

Կարիկեանի ժառանգութենէն աղջկան բաժին մը հանելու խնդիրը մանաւանդ այնչափ ջիղերուն դպած էր որ եթէ հարիւրին մէկ հաւատք ունէր իսկ Նեմզարի անմեղութեան վրայ, հիմակ ան ալ կորսնցուցած էր ու աւելի եւս համոզուած այս «աչք խաղցնող» աղջկան կատարեալ մարդորս մը ըլլալուն։

Որովհետեւ ի՞նչպէս կրնար ըլլալ որ մարդ մը իր ձեռք անցուցած հարստութիւնը ուրիշի մը հետ բաժնել յօժարէր, եթէ կանխաւ խելքը գողցնել տուած չըլլար։

Սակայն նկատելով որ այս չարիքին առաջքը առնելու ամէնէն տրամաբանական միջոցը քաղցրութիւնով մը Շապուհն անոնց ճանկէն ազատելն է, ճերմակը դուրս սեւը ներս համակրութիւն կեղծեց ու Նեմզարի այտերը համբուրելով.

— Մաշալլահ աղջիկս, ըսաւ, աս ի՛նչ մեծցեր ես, գեղին օդը աղէկ եկեր է քեզի։

Մօրը Նեմզարի տուած այս համակրալից պատասխանին վրայ մեծ շունչ մը առաւ Վարդատէրեան, իսկ աղջիկը ժպտելով.

— Դուք ալ եթէ քիչ մը ատեն հոս օդափոխութիւն ընէք, դաշտը պտոյտի ելլէք, անտառին խընկաբոյր օդը ծծէք, պիտի տեսնէք որ քաղաքի սեղմուած կեանքը բնաւ չի կրնար բաղդատուիլ գիւղի ազատ մթնոլորտին հետ, ըսաւ։

— Հա՛, աղջիկս, սանքի ես ալ գիտեմ որ օր մը փոխելու շատ պէտք ունիմ. ծնկուըներս կը ցաւին կոր, ինչպէս բռնուած է, գիշերները հիչ քուն չունիմ ամմա, աչքս ելլա, կրնա՞մ երկու օր հեռուընալ տունէն։

— Ի՞նչ պիտի ընես, կեանքը ամէն բանէ թանկագին է, ամէնէն առաջ առողջութիւնդ պէտք է. երկու օր քեզի հետ Ջուրերուն գլուխը պտըտինք, պիտի տեսնես որ ոչ ծունկերդ ցաւը պիտի մնայ, ոչ անքունութիւնդ. օրը երեք անգամ կերակուր պիտի ուտես և կորսնցուցած ոյժդ իսկոյն ետ պիտի գայ։

— Աստուած տայ, զաւակս, ըսաւ Ֆուլիկ, տարիճանօրէն ցրուելով աղջկան նկատմամբ տածած նախապաշարումները ու հեզահոէ համակրելով անոր.

— Սիկառ չե՞ս ծխեր Ֆուլիկ հանըմ, հարցուց Նեմզար արդիական գործով մը ծեր կնոջ վրայ գուրգուրալով։

— Սիրտդ մի՛ հայցներ, զաւակս, պատասխանեց Ֆուլիկ, տահա հիմա նետեցի։

— Մեր ծխախոտներն ալ չեն խմուիր որ քեզի սիկառ մը չինէի. գեղ տեղ է հոս, ամէնուս ալ խըմածը վար տեսակ ծխախոտ է։

— Ատ ի՞նչ խօսք է, ըսաւ Ֆուլիկ խղճահարելով, սանքի մեր խմա՞ծն ինչ է քի, փաքէթներուն վրայ եալտըզը թուղթերէն մի խաբուիր, թիւթիւնին աղէկը գէշը կ'ըլլա՞յ. որն ալ ըլլայ պիտի վառի երթայ, ան քի սիկառ մը խմելս կ'ուզես կոր նէ, չանթայիս մէջ փաքէթս կայ, եկ բեր մէկ հատ մը չինէ ալէ խմեմ։

Նեմզար անմիջապէս սիկառ մը չինելով Ֆուլիկ հանըմին հրամցուց։

Շապուհ այս անակնկալ մտերմութիւնը տեսնելով, ուրախութենէն պիտի խենդենար. այս ի՞նչ բարեբախտութիւն էր որ տեղի կ'ունենար մօրը զգացումներուն վրայ. արդեօք իր սիրտը չկոտրելու համար զոհողութիւ՞ն կ'ընէր մայրը Նեմզարի համակրանք կեղծելով, թէ աղջկան ազնուութենէն հրապուրուած, ճշմարտապէս կը համակրէր անոր։

Ո՛րն ալ ըլլար, գոնէ առանց խայտառակութիւն մը հանելու երկու կողմն ալ սիրաշահած ու յաջողած էր ծանօթացնել իրարու. հաշտութեան ու ամուսնութեան խնդիրը ապագայի գործ էր։

Քանի մը վայրկեան վերջ, Հաճի Տօնիկ ալ ներս մտաւ ու շատ սիրալիր չեշտով ողջունեց Ֆուլիկ հանըմը և սկսան ասկէ անկէ խօսիլ, որպէս զի հին բարեկամներ ըլլային իրարու։

Նեմզար այնչափ առաջ տարած էր մտերմութիւնը որ Հաճի Տօնիկի ու Շապուհի դուրս ելլելէն վերջ.

— Ֆուլիկ հանըմ, կ'ուզես նէ թեւդ մտնամ քիչ մը պտըտինք գեղին մէջ, ըսաւ։

— Ֆուլիկ բոլորովին անձնատուր եղած մանկամարդ աղջկան ազնուութեան։

— Քա աղջիկ, ըսաւ ընտանեբար, սանկ մազերս թնճուկ թնճուկ ո՞ւր երթամ, տեսնողը ի՞նչ կ'ըսէ։

Նեմզար վայրկենաբար ցատքեց տեղէն ու հակառակ Ֆուլիկ հանըմի արգելքներուն, ծեր կնկան մազերը յարդարելով թեւը մտաւ ու բակ իջան՝ դուրս ելլալու համար։

Հաճի Տօնիկ ի պատիւ Ցուլիկ հանըմի անմ, ջուպէս ոչխար մը մորթեց և զայն քերթելու զբաղած ըլլալով, չկրցաւ մասնակցիլ այս պտոյտին. իսկ Շապուհ սրտի կատարեալ հրճուանքով հետեւեցաւ անոնց ու սկսան գիւղին աչքի զարնելիք տեղերը շրջագայիլ։

Ճամբան գիւղապետին աղջկան հանդիպեցան որ ան ալ իրենց ընկերութեան մէջ առին։

Նեմզար ներկայացուց զայն Ցուլիկ հանըմին և անուղղակի կերպով զգացուց որ Հաճի Տօնիկին նշանածը պիտի ըլլայ այս աղջիկը։

Ցուլիկ հանըմ որչափ առաջանար գեղին մէջ, այնչափ նոր նոր տեսարաններու կը հանդիպէր. տուները, փողոցները, պատերուն կրթնած արօրները, գութանները, խոփերը, մանգաղները բոլորովին նորութիւններ էին իրեն համար, որոնց մասին տեղեկութիւններ կու տար Նեմզար, օգտուելով գիւղապետին աղջկան յուշարարութենէն։

Քաղաքացի կինը կալատեղի բնաւ տեսած չէր և երբ գիւղէն քիչ հեռու հարիւրաւոր անհաւասար բլրակներ մէկէն աչքին ներկայացան.

— Բա ասոնք ի՞նչ են, ըսաւ զարմանքով դիտելով կալերուն շուրջ տիրող աշխատութիւնը և իրարանցումը։

— Ցորենը սա՞նկ կը զատուի յարդէն, մայր, ըսաւ Շապուհ մանրամասն բացատրութիւն տալով կալերուն մէջ տեղի ունեցած գործողութիւններուն նկատմամբ։

Յետոյ գիւղէն դուրս հսկայ կաղամախիին տակ երթալով կանանչ մարմանդներուն վրայ նստան ու

Ցուլիկ հանըմ սիկառը մխացնելով սկսաւ անընդհատ հարցումներ ուղղել զինքը շրջապատող բնական տեսարաններուն վրայ։

Մեր կինը կենսատու թեթեւութիւն մը կ՚զգար ու բնաւ զժգոհ չէր Թաւեր գիւղ գալուն համար. իրիկուան դէմ գիւղի նախիրը դաշտէն վերադարձաւ ու հորթերու, գառնուկներու, այծերու, ուլերու, ոչխարներու մայումը, մակակումն ու բառաչները սկըսան բոլորովին տարօրինակ ազդեցութիւն մը ընել այս քաղքենի կնոջ վրայ, որ վերջապէս չկրնալով սրտին զգացումը զսպել,

— Բա իրա՛ւ որ աղէկ տեղ է եղեր գեղերնիդ, ըսաւ Նեմզարին, ինծի անանկ կու գայ որ չարաճ մը հոս մեռած նէ, հիչ մէկ հիւանդութիւն չպիտի մնայ վրան։

— Հարկաւ, ինչո՞ւ չէ, պատասխանեց Նեմզար, քու ամբողջ հիւանդութիւնդ քաղաքի ապականած օդէն է, տասնըհինգ օր ինչո՞ւ մնաս, ամիսէ մը առաջ քեզի ո՞վ թող կու տայ։

— Բա՛ աղէկ զաւակս ամմա, բոլթիւն գործերնիս ան տեղ պաշխասիին ծառքն է. էլին ագուն ինչո՞ւն պէտքն է, ուզածին պէս կը խաղայ։

— Դուք հոս կեցէք, յարեց Նեմզար, Շապուհ էֆէնտին եթէ կ՚ուզէ, թող երթայ գործերը կարգադրէ վերադառնայ. մենք քեզի այնտեղ գլխունուս վրայ պիտի բռնենք։

— Շնորհակալ եմ զաւակս, ան ձերին ազնուութիւնն է ամմա, չիյանեմ քի կ՚ըլլա՞յ մի, ըսաւ, չատ ալ անգործադրելի չգտնելով Նեմզարի այս առաջարկը։

Շապուհ երկու ժամուան մէջ մօրը կրած փափախութիւնը տեսնելով, սկսաւ յուսալ և առիթէն օգտուիլ փորձելով·

— Ինչո՞ւ չըլլայ մայր, ըսաւ, օրիորդին բամծը չիտակ է· դուն հոս կեցիր, ես երթամ քանի մը օր գործերս կարգադրեմ գամ, վերադարձիս զուարթ ժամանակ կ'անցընենք:

— Հէլէ վաղն ըլլայ ալ, Աստուած ողորմած է, պատասխանեց Թալիկ և յամր քայլերով տուն վերադարձան:

Հաճի Տօնիկ գիւղապետն ու երէցը ճաշի հրաւիրեց այն իրիկուն. վարժապետն ալ Տօնիկ քէհեային հիւրերուն արտակարգ պատիւ մը ընծայած ըլլալու համար, գիւղին երգեցիկ տղաքը հետը առնելով եկաւ ու ամէնքը մէկէն պատկառելի շրջանակ մը բոլորեցին Թալիկ հանըմի շուրջ:

Սեղանին վրայ նախ երէցը խօսք առնելով բարի գալուստ մաղթեց հաճի խաթունին. իր պարզ լեզուով ու բնատաճիկ հնչումով օրհնեց Թալիկ հանըմը, զաւակը, տունն ու համայն պարագաները:

Ետքը գիւղապետը վերջին ծայր հպարտ Հաճի Տօնիկի նման ջօջ փեսացու մը ունենալուն վրայ, կէս մը խնամիի, կէս մըն ալ գիւղապետի հանգամանքով բարեբախտ սեպեց իրենց գիւղը, որ այս կարգի պատուաւոր հիւրերով կրնայ պարծենալ շրջակայ գիւղերուն վրայ: Ազնիւ հիւրերէն խնդրեց որ ներողամիտ աչքով նային իրենց թերութիւններուն ու փափկանկատութիւն չպահանջեն իրենց գիւղէն ին:

Ամէնէն վերջ երգեցիկ տղաք վարժապետին առաջնորդութեամբ սկսան պօռալ այնչափ որչափ վարժուած էր բարձրանալ իրենց ձայնը գիւղին ազատ մթնոլորտին մէջ, որովհետեւ այդ փոքրիկ շինականները ձայնի ելեւէջներու վրայ շատ գաղափար չունէին:

Երկու սեռէ գիւղացիներ, կիներ, մանաւանդ կաթընկեր տղաքն իրենց կուրծքը պառկեցուցած, փոքրիկներուն ալ ձեռքէն բռնած, աջէն, ձախէն հետզհետէ կուգային կը խռնուէին քաղքցիներուն շուրջ ու հիացական ակնարկներով հեռուէն դիտողութիւններ կը փոխանակէին իրարու հետ Վարդանէրեան ընտանեաց նկատմամբ·

Իսկ Թալիկ հանըմ բոլորովին գոհ իրեն ընծայուած այս պատիւներէն, հետզհետէ համակրութիւնը կ'աւելցնէր Նեմզարի ընտանեաց վրայ ու աւելի առողջ կ'զգար զինքը այս գիւղական համայնքին մէջ: Ափ յափոյ պատրաստուած կերակուրները իրենց պարզութեան մէջ ճշմարիտ համադամներ էին գրեթէ, որոնց մասին Թալիկ հանըմ չկրնալով հիացումը զսպել, Նեմզարին դառնալով·

— Աղջիկ, ըսաւ, աս ընտո՞ր համով կերակուրներ եփեր էք:

— Ձեր ազնուութիւնն է որ անանկ ըսել կուտայ, պատասխանեց Նեմզար, եթէ ոչ ձեր կերակուրներուն քով ի՞նչ արժէք ունենալ գեղին կերակուրները:

— Ի՞նչ կ'ըսես աղջիկ, պնդեց Թալիկ, աղտար համով կերակուր հիչ կերած չէի կրնամ ըսել·

— Գեղին օդն ու ջուրն է որ ախորժակը կը սրէ մարդուս. եթէ սոխ հաց ալ ուտես անուշ կուգայ հոս:

— Շատ համով կերակուր կը պատրաստէ օրիորդը, յարեց Շապուհ միջամտելով. խմորեղէն կը շինէ որ մարդուս բերնին ջուրերը կը վազցնէ:

— Կը ծաղրէ՞ք, Շապուհ էֆէնտի, ըսաւ օրիորդը կարմրելով:

— Ինչո՞ւ ծաղրեմ, վաղը փորձի համար խմորեղէն մը կ'եփէք մօրս, անիկա դատաստան թող ընէ. գո՞հ ես այս որոշումէն:

— Ամենայն սիրով, սակայն կը վախնամ որ ամօթով մնամ Ֆուլիկ հանըմին առջեւ:

— Ապրիս զաւակս, ըսաւ Ֆուլիկ անկեղծ գոհացումով մը, ո՞ր տեղ սորվեր ես աս բաները:

— Գիտցածս բան մը չէ, Ֆուլիկ հանըմ, յարեց աղջիկը. գիշերօթիկ դպրոց եղած ատենս մեզի տանտիկնութիւն կը սորվեցնէին, ես ալ քիչ շատ փափաք ունէի, սանկ ամենապարզ բաները սորվեցայ:

— Աֆէրիմ աղջիկս, շիտակը հիչ մտքէս չէր անցներ որ քուկին տարիքդ ունեցող աղջիկ մը ասանկ կերակուրներ եփէ:

Ճաշին անմիջապէս սուրճը յաջորդեց ու դրացիները բիւր շնորհակալութիւններով ցրուեցան. իսկ աղջիկը ինքզինքը բոլորովին Ֆուլիկի ծառայութեան նուիրած, ամէն ճիգ կը թափէր կարելի եղածին չափ զուարթացնել տունը եւ քաղաքի կեանքէ աւելի հրապուրցնելու համար անոր այս պարզ կեանքը:

Օրերէ ի վեր քունի կարօտ մնացող ծեր կինը, անկողին մտնելուն պէս աչքերը ծանրացան ու սկսաւ մեղմիկ մեղմիկ քնանալ:

Երկու նշանածներուն խնդութիւնը չափ չունէր, երբ Ֆուլիկ հանըմ խոր քունի մէջ ընկղմեցաւ, երկուքը մէկէն անմիջապէս քովի սենեակը առանձնացան:

Շապուհ Նեմզարի ձեռքէն բռնելով,

— Որչափ երախտապարտ եմ, հրեշտակս, ըսաւ, քու բնական բարութեամբդ այսօրուընէ իսկ այնչափ տեղ գրաւած ես խեղճ մօրս սրտին մէջ, որ հաստատապէս կրնամ յուսալ թէ ամիս մը վերջ երբ կատարեալ կերպով ճանչնայ քեզ, բոլորովին անձնատուր պիտի ըլլայ ու ինք պիտի առաջարկէ մեր միացումը:

— Ինչ կ'ընեմ կոր, պատասխանեց Նեմզար համեստութեամբ, չափէ աւելի բան մը ըրած չունիմ, գիւղերու մէջ ո՛ր տունը որ հիւր ըլլայ մարդ. այսչափ հիւրասիրութիւն մը կրնայ գտնել:

— Շարունակէ՛ սիրելիս, յարեց Շապուհ, թանկագին խօսքերդ մօրս նկատմամբ. անոր վշտացած սիրտը շատ պէտք ունի քու գորովալից սփոփանքներուդ, իսկ ես պէտք է որ անգամ մը գործիս գլուխը երթամ ու քիչ ատենի համար նոր կարգադրութիւններ ընելէ ետք վերադառնամ:

Նեմզար Շապուհի հետ ծանօթանալէն ի վեր, առաջին անգամ անոր մտերմութիւն ցուցնելով մտահոգ շեշտով մը.

— Երկար պիտի տեւէ՞ արդեօք ձեր բացակայութիւնը, հարցուց:

— Աւելորդ չէ՞ այդ հարցումը սիրելիս, պատասխանեց Շապուհ, գեղանի աղջկան ձեռուըները երկու ձեռքերուն մէջ առած՝ անընդհատ անոնց հետ խաղալով. եթէ մնալ ուզեմ իսկ, քաջութիւն պիտի ունենա՞մ քեզմէ հեռի ապրելու:

— Ո՛րչափ ծանր պիտի գայ ինծի այս բաժանումը, գիտե՞ս, յարեց Նեմզար արտասուալից աչուըները երիտասարդին աչքերուն յառելով, ես որ թշուառ հայրս կորսնցնելէ վերջ, անգամ մըն ալ աշխարհի վրայ չնայելու յուսահատութիւնով այս խաղաղ գիւղը ապաստանած էի, հիմա ի՞նչպէս պիտի կրնամ դիմադրել երկրորդ բաժանումի մը, որ ամբողջ յոյսերս հետը պիտի տանի։

Երիտասարդը նշանածին հրատոչոր գլուխը սրտին վրայ հանգչեցուց ու անխօս պաշտումով մը քանի մը վայրկեան Նեմզարի հրեշտակային դէմքը դիտելով.

— Ինչո՞ւ կը տկարացնես զիս հրեշտա՛կս, հառաչեց, ասկէ առաջ ամէն երջանկութիւն մեզ կ՚սպասէ. մօրս հաւանութիւնն էր որ կը պակսէր և ահա կը տեսնեմ որ այն կողմէն ալ նպաստաւոր հովեր կը փչեն։

— Մայրդ չարասիրտ կին չէ. եթէ ողբացեալ հայրիկիս քոյրն է, եթէ անոր արիւնէն մաս մը կը կրէ, չի կրնար իրարու համար բաբախող երկու սիրտերը բաժնելու չափ անգութ ըլլալ։

— Կատարելապէս վստահ եմ այդ մասին սիրելիս, մանաւանդ այնչափ հաւատք ունիմ քու բարեմասնութիւններուդ վրայ որ այսօրուընէ իսկ կրնամ յուսալ թէ վերադարձիս մայր աղջիկ եղած պիտի ըլլաք և մայրս որ իր կարգին նուազ տառապած չէ, նոր կորով մը պիտի ստանայ քու խնամքներուդ շնորհիւ։

— Ո՛հ, Ֆուլիկ հանըմը նուիրական աւանդ մըն է ինծի համար, չէ թէ միայն այն պատճառով որ ապագային մայրս պիտի ըլլայ, այլ մանաւանդ անոր համար որ հօրս քոյրն է։

Եւ երկու նշանածները երկարօրէն խօսելէ, խորհելէ և ծրագիրներ կազմելէ վերջ իրարմէ բաժնուեցան, այն որոշումով որ Շապուհ Պոլիս երթայ, բայց կարելի եղածին չափ շուտ վերադառնայ։

Ֆուլիկ հանըմ հազիւ քունէն արթնցած, Նեմզար անմիջապէս քովը մտնելով.

— Արթնցա՞ր, Ֆուլիկ հանըմ, պիտի ելլա՛ս, հարցուց սիրուն ժպիտով մը։

Ծեր կինը առաջին անգամ ըլլալով ուշադրութեամբ մը դեռատի աղջկան դէմքը դիտեց ու հիանալով անոր բարեձեւ հասակին, կլոր դէմքին, վառվռուն այտերուն, խոշոր սեւ աչքերուն և ընդհանուր գեղեցկութեանը վրայ, խիստ քաղցր տպաւորութիւնով մը.

— Ինչո՞ւ սիրտդ կը հատցնես զաւակս, ըսաւ, իմ քնանալս արթննալս կը փնտռե՞ս, երէկուընէ պէրի հոգիդ ելաւ տառելով, պարէ քիչ մը հանգիստ ընէիր, ես ինծի կ՚ելլայի կը հագուէի։

— Իմ հասակս ունեցող աղջիկ մը կը յոգնի՞, պատասխանեց Նեմզար, մանաւանդ քեզի պէս թանկագին հիւրի մը ծառայելու։ Սրտիդ ցաւէն ինչ որ ալ ըսես, հայրիկիս քոյրն ես և դուն ամէնէն աղէկ գիտես թէ, ո՛րչափ բան պարտական եմ ես հանգուցեալին յիշատակին և որչափ կը սիրէի ողորմած հոգին։

Ֆուլիկ զգածուելով.

— Ա՛խ զաւակս, ըսաւ, գլուխս խե՛լք մնացեր է. ինչ ըսելս գիտնա՛մ կոր, չէ նէ ես ինչո՞ւ ախպօրս աղէկ ըլլալը ուզող չէի. ես ինչո՞ւ ախպօրս համար

գէշ բան մը էր ամմա, անցած դարձածները գիտնաս նէ դուն ալ խրատունք պիտի տաս ինծի։

Նեմզար հոգածութիւնով մը․

— Անկողնիդ մէջ օրկառ մը կը խմե՞ս, հարցուց։

— Խմե՞մ կ'ըսես, յարեց Ֆուլիկ։

— Ինչո՞ւ չխմես, դուն հոս օդափոխութեան համար եկած ես, կամքդ ինչ որ կ'ուզէ նէ անանկ ըրէ, պատասխանեց Նեմզար և օրկառ մը շինելով ներկայացուց ծեր կնոջ․ յետոյ կաթով սուրճ մըն ալ հրամցուց և անկողնոյն սնարը նստելով սկսան անուշ անուշ խօսակցիլ։ Տաղուհ ալ մօրը սենեակը մտաւ ու Նեմզարը հոն տեսնելով․

— Ո՜ օ՜, դուք շատո՜նց արթնցած ձեր սուրճն ալ խմած էք, ըսաւ ժպտելով։

— Է՜հ, զաւա՛կս, հին բաներ կը խօսինք կոր Նեմզարին հետ, պատասխանեց Ֆուլիկ։

— Ատ հին բաներուն վրայ վերջը կրնաք խօսիլ, յարեց Տաղուհ, որպէս թէ բնաւ չէր չհաւանէր անոնց խօսակցութիւնով․ հիմա դուն ալ ըսէ ինծի որ ի՞նչ պիտի ընես, երկուքնիս մէկէն տուն երթա՞նք, թէ դուն հոս մնաս ես երթամ գամ։

— Կեցիր հեղ մը ես ինծի գանամ զաւակս, ըսաւ Ֆուլիկ կամաւ զանգաղութիւն կեղծելով, առանց յոգնութիւն չելաւ։

— Անանկ է նէ հասկցայ, դուն ինծի հետ երթալու միտք չունիս, ես երթամ գամ, ըսաւ Նեմզար միջամտելով․

— Դուն կ'ուզես գնա կ'ուզե՞ս մ'երթար, ես Ֆու-

լիկ հանըմը չեմ կրնար թող տալ, յարեց, երիկունը մարդ կ'ուղեմ որ եղբօրս խօսք հասկցնէ։

Եւ փափկանկատութեամբ դուրս ելաւ սենեակէն, որպէս զի մայր ու զաւակ արձակ համարձակ կարծիք փոխանակեն իրարու հետ։

— Ֆուլիկ հանըմ որ Նեմզարի ներկայութեանը կը ստասմսէր որոշում մը տալու, մանկամարդ աղջիկը դուրս ելնելուն պէս․

— Մանքի չնասուելիք տեղ մը չէ աս գեղը, ըսաւ, ինչ ունի, չէնք չնորհք եազլըխ է, թեթեւ հավա մը ու ջուր մը ունի որ աշխարքին մալը կ'արժէ։

— Անանկ է նէ, դուն հոս կեցիր ես երթամ գամ։

— Ինչպէս կ'ըլլայ չիյսեմ որ, ասանք ալ կը մեղքնամ կոր, առնուր մէկը չէն, էգիլմիշ չըլլան։

— Ինչո՞ւ պէտք, սուտկոմը չէ․ մենք անոնց բեռանը տա՞կ պիտի մնանք, հինգին տեղ տասը կուտանք։

— Է՜, չիտակը ի՛նչ որ տանք նէ տեղն է․ աս բաղհամբաւթիւնը փարայով ծախք չանցնիր։

Եւ ծեր կինը գաղափարները բարեչրջելով, շատ մը յանձնարարութիւններ ըրաւ Տաղուհին, որպէս զի վերադարձին հետը բերէ զանոնք ամէնէն վերջ

— Բան մըն ալ պիտի ըսեմ ամմա չիյսեմ ի՛նչպէս կ'ըլլայ, ըսաւ։

— Ի՞նչ բան, հարցուց Տաղուհ, անակնկալի մը սպասելով։

— Սանքի սա գեղացիները իրենց հալովը մարդ մեծարել գիտեն ա՛, մենք ինչո՞ւ չգիտնանք, կ՚ուզես նէ Նեմզարին ու Հաճի Տօնիկի նշանածին մէյմէկ մինասիպ հետիէ բեր հետդ:

— Տեսնանք, պատասխանեց Շապուհ և այս առաջին յաջողութենէն վերջին ծայր գոհ, մօրը ձեռքերը համբուրելով ու Նեմզարի պարզ հրաժեշտ մը տալով մեկնեցաւ գիւղէն:

Նեմզար երկու ժամ վերջ Ցուլիկը հագուեցուց ու անոր թեւը մտնելով գիւղին մէկ ուրիշ զբօսավայրը տարաւ ու հոն խօսակցութիւն մը սկսաւ երկուքին մէջ:

Ցուլիկ սրտի կատարեալ մորմոքումով պատմեց Նեմզարի, մեր ընթերցողաց արդէն ծանօթ Յակոբ Կառիկեանի կենսագրութիւնը, սկսելով անոր պարզ խանութպանութենէն մինչեւ մահը:

Բան մը պակաս չձգեց իրեն համար թանկագին համարուած եղբօրը կեանքէն, մանրամասնաբար նկարագրեց անոր Մարիամի հետ կնքած ամուսնութիւնը, անկէ առած դրամը, անոր շնորհիւ հարստանալը, յետոյ Մարիամը լքանելը, Անահիտի սիրահարիլը, Մարիամի դժբախտ մահը եւն:

— Դուն խօսէ տեսնեմ, աղջիկս, երբ ողորմած հոգին կիտցածէն մատ մը եա չէր ճիար նէ, ընտո՞ր խօսէի հետը: Շիտակը ի՛նչ մեղքս պահեմ, երբ լսեցի որ քեզի ալ դպրոցէն առեր տուն բերեր է նէ, սիրտս շատ կոտրեցաւ ու ի՛նչ ըսելիքս չգիտցայ:

Նեմզար արցունքները սրբելով.

— Ա՜խ, Ցուլիկ հանըմ չեկեկայ, մաշած լինցած էր հայրիկս, արդեօք ան առհնուան քաշած տառապանքնե՞րն էին պատճառը.

Ցուլիկ ինքն ալ արտասուելով յարեց.

— Ի՞նչ ըսեմ պատւակս, չի խնտացողը չի խնտար. ողորմած հոգին առաջ փարա վաստկիմ, հարուստ ըլլամ»ին հոգի տալով քանի մը դրուշի տէր եղաւ նէ զործը շտկեց նէ, անկէ ետքն ալ կնիկը չփրել պաշլայեց. իրաւ կնիկն ալ շատ սիրուելիք բան մը չէր ամմա, ան քի փարաները առաւ հետը պտտկուեցաւ նէ, աղէկ գէշ քաշելու էր. ամէն օր տուներնին էի, երիկ կնիկ իրարու հետ պիտի պարչընէի, ետքը ետքը Անահիտը տեսնելուն պէս ամէն բան մոռցաւ, իմ ալ երեսս չնայիլ պաշլայեց:

— Անահիտը ո՞վ է, տեսա՞ծ էիք զայն, հարցուց Նեմզար աչքերը խոշո՛ր խոշո՛ր բանալով:

— Հապա՛, պատասխանեց Ցուլիկ խոր հառաչ մը արձակելով, սանքի աղւորս ալ ըսելիք չկար, ան աղջիկը տեսնողը ալ յամէ կնկան չէր կրնար հաւնիլ. օր մը ժամէն ելլալնիքէն տեսայ, խելքս միտքս վրան մնաց. Աստուած ասոր ծաղքովը ստեղծեր էր. երեսներուն ալերը գետին կը կաթէր: Ա՜խ. ան թրախօման կը տեսնա՞ս կոր մի, տահա շատ մարդուն տունը գլխուն պիտի էրէ, չէնէ ախպարս ինչո՞ւ չսիրած մէկ աղջիկը առնէր ա՛է, ետքը ետքը, տէքս էլլա, աս հալերուն իյնար:

Ծեր կինը եղբօրը յիշատակներէն վերջին ծայր յուզուած, արտասուալից աչքերով շարունակեց մանրամասնութիւններ մէջ բերել Կառիկեանի ընտանեկան կեանքէն, գլխաւորաբար աս կէտին վրայ կը ցաւէր որ թշուառ եղբայրը օր մը փնտռած օրինաւորութիւնը չգտաւ տանը մէջ և ոչ ալ իբր կենցաղագէտ մարդ կրցաւ ընկերութիւններու մէջ տեղ կախել:

Ցուլիկին վերջ խօսք տուաւ Նեմզար, որ յուզուած չեչոտերով բացատրեց Կարիկեանի հետ անցուցած նախանձելի կեանքին մանրամասնութիւնները, պատմեց թէ առաջին անգամ երբ ղպրոցէ ելնելով «Հայրիկ»ին տունը եկաւ, ի՛նչ անխնամ վիճակի ենթարկուած տեսաւ այն ճոխ ապարանքը, թէ ի՛նչ նոր կարգ ու սարք ներմուծեց տան կառավարութեան մէջ. թէ ի՛նչպէս սպասաւորներէ իւրաքանչիւրին մասնաւոր աշխատութիւններ յատկացուց և տան առօրեայ ծախքերուն ելեւմտացոյց շինեց ևն։

Ցուլիկ և Նեմզար երկարօրէն խօսեցան անցեալներուն վրայ։

Երբ տուն վերադարձան, Ցուլիկ բոլորովին ընտանենալով, աղջկան անարատութեան վրայ գաղափար մը գոյացնելու դիտումով։

— Բա տուներնիդ հիչ չտեսայ, ըսաւ. ընտա՞ր կ'ըլլան գեղին տուները։

— Հրամմեցէք, Ցուլիկ հանըմ, պատասխանեց Նեմզար, ծեր կինը խոհանոցէն ներս մտցնելով. բայց կանուխէն ըսեմ որ շատ բարակը չի փնտռես։

— Աս ի՞նչ խօսք է, յարեց Ցուլիկ հանըմ խոհանոցին մէջ տիրող կանոնաւորութեան ու մաքրութեան վրայ հիանալով. քա՛ զուն իրաւ տարիքէդ կէօրէ չես։ Աստուած պահէ զուակս, սանքի խնտումէս ի՛նչ ըսելիքս չեմ գիտնար կոր. ան չէ ամմա մա՞յրդ ո՞ւր է։

— Մայրս մարդու հետ տեսնուելու շատ դուրս ունի. ցորեկները բանջարանոցին մէջ կ'աշխատի, տունն ալ խոհանոցի գործերով կը պարապի։

Ետքը տան միւս բաժանումներուն անցան և Նեմ-

զար պահանջուածէն աւելին ցուցնելով Ցուլիկ հանըմի, որ բնութէ սքանչացուց ծեր կինը իր անարատութեան վրայ։

Աղջկան ասեղնագործած նուրբ առարկաները մանաւանդ կ'ապշեցնէին Ցուլիկը, որ իբրեւ տիկին, ափի գէնիի և ուրիշ ձեռագործներու հմուտ կին, կըրնար գնահատել անոնց արժէքն ու կշռել նուիրուած աշխատութեան որակը։

Ամէնէն աւելի նուրբ ձեռարուեստ մը ծեր կնկան ուշադրութեան առարկայ դառնալով.

— Քա՛ աս ի՞նչ աղուոր խալի է Նեմզար, մասուրներդ սիրեմ, աս ընտա՞ր ալ թէմիզ հաներ ես, ըսաւ։

Նեմզար զգացած յուզումէն չկրցաւ անմիջապէս պատասխանել ու արտասուալից աչքերով.

— Ա՛խ, հառաչեց, դժբախտ հայրիկիս վերջին յիշատակն է. Եւրոպայէն վերադարձին ղրկեր նուիրեր իրեն…

— Ի՞նչ ընենք զուակս, պատասխանեց Ցուլիկ. կինքն ալ արտասուելով, մեր տունէն ներս առք կաինքն ալ արտասուելով, մեր տունէն ներս խօղը պիտի չմնայ եղեր, չէ նէ ի՞նչու քուր ու ախպօր մէջ պաղութիւն իյնար ալ, տառնի իրարու երես չի տեսնայինք։

— Չեմ կրնար պահել ասիկա քովս, յարեց աղջիկը, զորդը Ցուլիկին երկնցնելով, ամէն անգամ որ վրան նայիմ, կը յուզուիմ. կ'աղաչեմ ընդունէ ասիկա իբրև իմ և սիրած եղբօրդ մէկ թանկագին յիշատակը։

Այսպէս երկուքն ալ միևնոյն յիշատակներէն աղ-

գուած շարունակեցին խօսիլ ու ողբալ Կալիկեանի վրայ։

Ցոլիկ գեղ գալէն ի վեր սրտակորդ փոփոխութեան մը ենթարկուած՝ միշտ եղբօրը վրայ կը խօսէր. անոր հոգեզաւակը, այս փոքրիկ այս հրեշտակը, կարծես միութեան գիծ մըն էր որ նոր սէր մը, նոր գորով մը կը ծլեցնէր իր մէջ դէպ ի հանգուցեալ եղբայրը և իր դէմը եղողներուն բարձրաբարբառ հռչակելու փափաք մը կ'զգար իր մէջ թէ «Արքունի մըն է Նեմզար, հրեշտակ մըն է եղբօրը որդեգիրը, և եթէ Կալիկեանի զաւակը չէ, անկէց շատ բարձր, շատ վեհ, շատ նուիրական ծագում մը ունի այս աղջիկը»։

Այսպէս կը տանջուէր կինը իր խղճի խայթերէն և ժամէ ժամ Շաղուհի վերադարձին կ'սպասէր զայն դիմաւորելու և անոր առջև սիրտը բանալով աղջկան մեղքէն ազատելու համար։

Իսկ Նեմզար կռահելով Ցոլիկի իր նկատմամբ տածած համակրական զգացումները, հետզհետէ կը կրկնապատկէր գուրգուրանքները ու ամբողջ ուշադրութիւնը թանկագին հիւրին նուիրած. ամէն օր նոր նոր ձևերու տակ անհրաժեշտ կը դարձնէր Ցոլիկին իր կենակցութիւնը։

Վերջապէս Շաղուհի մեկնելէն շաբաթ մը վերջ, յարաբերութիւնները այն աստիճանի հասան որ ծեր կինը առանց եղբօրը որդեգիրը տեսնելու ժամ մը չէր կրնար հանգիստ ընել. մինչև իսկ տնական անհրաժեշտ աշխատութիւններու ժամանակ, չէր ներեր որ քովէն հեռանայ աղջիկը.

— Նեմզար, զաւակս, ո՞ւր ես, խահվէ մը եփէիր

ինծի, պաշտաուհին եփածը չեմ կրնար խմեր, ըսելով քովը կը կանչէր աղջիկը ու բնաւ սնարէն չէր հեռացներ զայն։

Շաբաթուան մը մէջ վաճառատան գործերը կարգադրելէ վերջ գիւղ վերադարձաւ Շաղուհ և ամէնէն առաջ մօրը վիզը պլլուելով սկսաւ համբուրել ծեր կինը։

Իսկ նշանածին նկատմամբ առանց սիրային արտայայտութիւն մը ընելու, առանց թեթևսոլիկ ձևեր առնելու, պարզ բարև մը տալով անոր բաւականացաւ։

Կէս ժամ վերջ երբ մայր ու զաւակ առանձին մնացին, Ցոլիկ սկսաւ գովեստներ կարդալ Նեմզարի նկատմամբ, մէկիկ մէկիկ մատնանիշ ընելով անոր ազնուութիւնը, տնարարութիւնը, խոհեմութիւնը, ևն. ևն։

Վերջապէս Ցոլիկ այն եզրակացութեան եկաւ որ իրեն ծանօթ եղող ընտանեաց մէջ Նեմզարի նման աղջիկ մը գտնել անկարելի է և թէ այս աղջկան հետ միևնոյն յարկին տակ ապրիլ երջանկութիւններու մեծագոյնն է աշխարհի մէջ։

Շաղուհ անբացատրելի հրճուանքով կը դիտէր մօրը ու նշանածին յարաբերութիւնները որոնք իր յուսացածէն շատ աւելի առաջ գացած էին։

Գաղափարներու ի՜նչ բարեշրջում էր որ տեղի կ'ունենար մօր մտքին մէջ. երիտասարդը նշանակութիւն չէր կրնար տալ այս անակնկալ փոփոխութեան, ուստի խոհեմութիւնով բնաւ բան մը չյիշեցուց Ցոլիկ հանըմին՝ Նեմզարի նկատմամբ անոր եր-

ընծա տուած թիւր կարծիքներուն համար և բոլորովին անտարբեր ձեւանալով.

— Ուրախ եմ մայր, հիմա հանգիստ ես այնպէս չէ՞, հարցուց։

— Ի՞նչ կ'ըսես, զաւակս, հանգստութիւնն ալ խօ՞սք է, պատասխանեց Ցուլիկ, ցաւելով որ տղան պէտք եղածին չափ չըմբռներ իր Նեմզարին քով վայելած երջանկութեան առիթն ը, ու աղջիկը մարդուն հոգի տալ գիտէ. հէմէն լուսերու մէջ հանգչի՛ ախպարս, ասըլ հոգեզաւակ առնելիք աղջիկը զանր է, ամմա միզք որ օրը չանեսու։

— Աստուած ողորմած է մայր, մօրեղբայրս օրք չանսա՛ նէ զուն կը տեսնաս Աստուծով, աղջիկ զաւակ չունիս. անա քիզի եղբօրդ զաւակը տունդ առ ուզածիդ պէս մեծցուր։

— Ի՞նչ է հայրս, ծիծա՞ղ կը գիտնաս կոր Ծաղուհ, ես աղջկանը սաք կախած աչքը գրախտ կը զանեմ, որին տունը որ երթայ նէ, բախտ կը տանի հետը։

— Ծիծա՞ղ ինչու ըսեմ, ընդհակառակը շատ ալ չիտակ մաքով կը խօսիմ կոր։

— Աղէկ ամմա օրթափ մէկը գիտես, մէկը չես գիտեր. ես առանց փարդերու նման աղջիկը ընտո՞ր տունս կրնամ առնել։

— Ինչո՞ւ չառնես, եղբօրդ զաւակը չէ՞։

— Ախպօրս զաւակն է մի եա՛, ես որի՛ն հասկըցնեմ որ ախպօրս հոգեզաւակն է տէյի. չէ նէ Աստուած գիտէ որ սրտէս արիւն գիտի երթայ այս աղջկանմէն զատուած օրս։

Եւ այս փոքրիկ յառաջաբանէն վերջ, մայր ու աղայ երկարօրէն խօսակցեցան Նեմզարի վրայ, չկըրնալով կէտ մը յանգեցնել իրենց որոշումները. վերջը աղջիկն ալ հրաւիրեցին ու ամէնքը մէկէն պտոյտ ելան գիւղին շուրջ։

Երկու սիրտհարներու ժամադրավայրը գիշերն էր. ցորեկը Յուլիկի առջեւ բնաւ մտերմութի՛ւն չէին ցուցըներ իրարու. ուստի երբ ծեր կինը քնացաւ, երիտասարդն ու մանկամարդ աղջիկը մտան որ սենեակ մը առանձնացան ու Ծաղուհ հրապուրիչ շրթներով Նեմզարի վարդ այտերը զգուելով.

— Ա՜հ, որչափ կարօտցայ քեզ սիրելիս, գոչեց Ծաղուհ, ներէ եթէ մեր ապաղան չվստահելու համար անտարբեր դիրք մը առնել ստիպուեցայ գալէ ի վեր։

Գեղանի աղջիկը նշանածին կողմէ մատուցուած սիրային ջերմ ցոյցերուն տակ ընկճուած՝ մեղկ հառաչ մը արձակեց ու երիտասարդին սիրավառ դէմքին վրայ անխօս ակնարկ մը սեւեռելով.

— Ա՞յս էր խոստումդ, ըսաւ սիրուն պչրանքով մը, ա՛յսպէս պիտի չմոռնայիր զիս, մօ՞րդ կը պարտիմ արգելք այդ վերադարձիդ. եթէ Յուլիկ հանըմը հոս չըլլար, ապահովապէս բնաւ չպիտի խօսէիր դեռ վերադառնալուն վրայ։

Ծաղուհ նշանածը ողջագուրելով.

— Գոնէ սա միխիթարութիւնն ունիմ որ սիրելիս. ըսաւ, այս պարագայիս մէջ լեզուդ սրտիդ թարգմանը չէ, եթէ ոչ...

— Այո՛, յարեց Նեմզար, առանց ամէնքը պատ-

տուած խօսքեր են. ո՞ւր է երեք օրէն պիտի վերադառնայիր:

— Ի՞նչ կրնայի ընել հրեշտակս, հաւատա որ եթէ մէկ երկու շաբաթ ալ գործիս գլուխը չգտնուէի, մեծ վնասի մը պիտի ենթարկէի հայրիկիդ վաճառատունը։

— Իսկ հիմա՞:

— Ամէն բան կարգին է, հանգարտ սրտով կրնամ մնալ հոս մէկ երկու շաբաթ — սա ալ կայ որ սրտիս հատորը, մեր երկուքն ալ գլխաւոր պատճառ մը չունինք այս ութօրեայ բացակայութենէս գանգատելու. ընդհակառակը գոհ ըլլալու ենք այս առիթէն որ ինքնաբերաբար անքակտելի սէր մը ու նախանձելի մտերմութիւն մը հաստատեց մօրս ու քու միջեւ: Եւ հիմա կ'զգամ որ մեր երկուքին ալ երազած երջանկութիւնը իրականութեան կը մօտենայ, անոր համար որ մայրս ինծմէ աւելի սիրահարած է քեզ եւ վայրկեան մը չի կրնար անցընել առանց մէկ երկու անունդ յիշելու:

— Թուլիկ հանըմը՛, ո՛հ, դժբախտութիւն մը պէտք է համարեմ ինծ հօրս կենդանութեան ժամանակ զինք չճանչնալս, ո՛րչափ մեծ կռուան մը պիտի ըլլար ինծ իբրեւ թանկագին հօրաքոյր մը:

— Եթէ իբրեւ հօրաքոյր չկրցաւ օգտակար ըլլալ քեզ, հիմա վստահ պէտք է ըլլաս որ իբրեւ մայր պիտի գուրգուրայ վրադ եւ այնպէս կը կարծեմ որ մօտաւոր ապագայի մէջ ինք պիտի առաջարկէ որ մեր ամուսնութիւնը:

Երկու նշանածներ մինչեւ կէս գիշեր խօսակցեցան իրարու հետ ու երկար ծրագիրներ կազմեցին իրենց ապագայ ամուսնութեան նկատմամբ:

Այսպէս քանի օրերը անցնէին, սէրը այնչափ կը զօրանար երկու սիրաբորբ էակներուն եւ Թուլիկ հանըմի միջեւ:

Մեր կինը շատ լաւ գիտէր տախտակ կրծող աղջկան պատմութիւնը — եւ մեր ընթերցողներուն մէջ ալ չգիտցողներ հազուադէպ պէտք է ըլլան — սակայն բնաւ մտքէն չէր անցըներ որ Նեմզարի իր նկատմամբ տածած զորովը, խնամքն ու գուրգուրանքը բոլորովին կեղծ ու նպատակաւոր ըլլային, եւ միթէ կարելի՞ բան էր որ այս երկու երեք շաբաթուան կենակցութեան մէջ կեղծիքը ծայր չտար տեղաց մը:

Ո՛չ, ո՛չ, Թուլիկ հանըմ հիմա գեղանի աղջիկը մօտէն ճանչնալէ, անոր սրտին ազնուութեան ապացոյցները տեսնելէ վերջ չէր կրնար այս կարգի կասկած մը անցընել մտքէն իր եղբօր հոգեզաւակին նկատմամբ, այլ բոլորովին անոր ազնիւ բնաւորութեան անձնատուր եղած, մերթ ընդ մերթ կը խորհէր որ «կարելի չէ՞ր արդեօք յաւիտենապէս «իմս» ընել Նեմզարը»:

Այս գաղափարը գործադրելուն մէջ բնաւ դժուարութիւն չկար. տղան ու աղջիկը արդէն իրարու համակիր էին. բաւական է որ ինք հաճութիւնը տար, ամէն բան կը լմնար:

Ինքը, ծեր կին, ա՛լ բանի մը օգտակար չէր կրնար ըլլալ տան մէջ, սակայն որո՞ւ ձեռք կրնար վստահիլ երեսուն քառասուն տարիէ ի վեր վրան գուրգուրացած տունը:

Հիմակուան հարսերը, աղջիկները գիտէր, ամենքն ալ կարգով ակռային զարկած էր, ամէնէն աղէկին ձեռքէն բան մը չէր գար. շատ շատ ամիս մը երկու ամիս հարսնութիւն պիտի ընէին, անկէց ետքը ո-րուն վրայ հաւատք պիտի ունենար որ կեսուրին ձեռ-քին տակ նստի:

Հարսներուն փախչիլը այնչափ միտս չունէր, տղան ալ ձեռքէն պիտի առնէին, այն ատեն ինչ կրնար ընել ինքը մինակ կին մը:

Ուստի այս տեսութիւններով իրեն համար թան-կագին հարսնցու մը նկատեց Նեմզարը, քանի որ տուն մը կառավարելու ամէն հանգամանքներով օժ-տուած ըլլալէ զատ, առաջին կարգի դաստիարակու-թիւն մըն ալ ստացած էր ու ամէն տեսակէտով Շա-պուհը չէր ամչցնէր ընկերութիւններու մէջ:

Միայն Թուլիկին բերանը այրած էր եղբօրը ու Մա-րիամին ան՚ս տարի առաջ ամուսնու թեւան մը դէպքին ու թշուառ վախճանի ենթարկուիլը տեսնելովը ասոր հա-մար զաւակին ապագայ ամուսնոյն վրայ, նախ ան-ձնական արժանիք փնտռել սկսաւ և Նեմզարը անթերի գտաւ իբրեւ գեղեցիկ, օրիորդ, ուսեալ, տանտիկին և մանաւանդ ազնիւ աղջիկ:

Եւ եթէ զաւակը դիրքի տէր մարդու մը աղջիկն առնել ուզէր, անիկա ալ ընտանեկան պատիւ մը հետ, այնչափ անպատուութիւն պիտի բերէր իրենց տունը որ, ոչ ինք պիտի կրնար դիմանալ և ոչ ալ Շապուհ:

Ծեր մայրը այս կենսական խնդրոյն վրայ քանի մը օր առանձնակի խորհելէ ու հարիւր տեսակի փո-

խելէ վերջ, օրուան մը առտու ու Շապուհի հետ առանձ-նանալով.

— Զաւակս, բան մը պիտի ըսեմ ամմա, կէնէ դուն գիտես, ըսաւ, ախպօրմէս բերանս էրեցաւ, ալ ասկէց ետքը աշխատողին կարգուելուն պիտի չխառ-նուիմ:

— Ինչ կայ որ մայր, պատասխանեց Շապուհ,
մօրը բուն նպատակին անդրադառնալ կեղծելով:

— Աղջի չարթուն բան մը ըսիր. ասնքի իմ ալ
խելքս պառկեցաւ. սա աղջիկը ծառքէ չհանենք:

— Ինչո՞ւ ձեռքէ հանենք, մեր հետ տուն տա-
նինք:

— Տանինք ամմա անուն մը դնենք ալ անանկ տանինք. չէ նէ կեցած ան՚զը ինչ ունի. ինչ որ ալ ըլլայ նէ, սա տարի պիտի կարգեմ քեզի, ալ հերիք ինծի մեծ մը տուներուն մէջ միս մինակս ձգես ալ ելլաս տարիներով Մանչէսթէր երթաս:

— Է ետքը ո՞ւր պիտի հասցունեմ որ. ան որ տուրքէն աղջիկ մը հարս պիտի բերենք նէ, ծառ-ուընիս եղած հրեշտակներու պէս աղջիկը ինչո՞ւ փախ-ցնենք. սանելիքնիս ինչ խեր պիտի ունենայ դի-տե՞նք. ինծի մնայ նէ այս օրը վաղուան չեմ ձգեր, սա Նեմզարը հարս կ՚առնեմ. ամմա դուն պիտի ըսես քի, ես ասոր հետ էյլէնմիշ կ՚ըլլամ վախիթ կ՚ան-ցունեմ ալ, ետքն ալ փարայը աղջիկ մը կ՚առնեմ. չէ զաւակս ինծի նէ՛ անանկ ամբարտաւան հարս պէտք է, նէ ալ անոր բերելիք հարստութիւնը:

— Աղէկ կ՚ըսես կոր մայր, բայց կարելի՞ բան է:

— Ինչո՛ւ անկարելի է զաւակս, ահէց աղէ՞կը պիտի առնենք, ինչը կը պակսի սա աղջկան. ազնո-

րութիւնը ըսես տեղը, տարիքը պզտիկ, խելքը կլօր ծառայը ամէն բան կուգայ, դուն գիտես ամմա Շապուհս, սանքի աս աղջիկը առնենք նէ իմին ալ երեսիս լռնայ քիչ մը. ի՞նչ սուտ զուրցեմ, տանիկ աղջիկ չենք կրնար առնել մենք:

Ըսել է այդչափ հաւնա՞ծ ես աղջկան:

— Ինչո՞ւ չհաւնիմ. աննման խուսուրսուզ զաւակ, վրան հոգին կուտայ, տահա ի՞նչ կ՚ուզեմ, սանքի քիչ մը Թրախոմա բերէ տէ ի՞նչ պիտի ընէ, չէ՛ չեմ ուզեր, նէ ան սատանի ձագերը, նէ ալ անոնց բերելիք փարան, իշթէ ունինք, ի՞նչ պիտի ընենք. ախպարս ատ Թրախոմային ուզուրին կնայ:

Շապուհ, որ իբրև անգլիական դաստիարակութիւնով սնած երիտասարդ, սովորութիւն ունէր միշտ սրտին զգացումները արձակ համարձակ խոստովանելու, հիմա այս սիրային խնդրոյն մէջ աստիճանաբար կը կորսնցնէր անկեղծութիւնը ու երկչոտ վարանումներով կը տատամսէր սիրտը մօրը առջև բանալու:

Առևտրական ասպարէզին մէջ իր ուղղամտութեան, անկեղծութեան ու ճշմարտախօսութեան վրայ հիացողներ պիտի զարմանային անշուշտ տեսնելով Շապուհի այս անուղիղ ընթացքը ամուսնական վեհ խորհրդոյն մէջ:

Արդարև անկեղծ էր երիտասարդին Նեմզարի համար տածած սէրը, բայց ծնողական սէրը ամուսնական սիրոյն զոհե՛լ, բնաւ չէր կրնար հաշտեցնել իր առաքինական զգացումներուն հետ:

Վտանգ էր որ մայրն այսօր կամ վաղը պիտի ուզէր իր Թիւր կարծիքները Նեմզարի նկատմամբ. այն

պարագային ինչո՞ւ կտրէր մօրը սիրտը ու անգլիական դաստիարակութիւն կեղծելով պնդէր Նեմզարի հետ ամուսնանալու որոշման վրայ:

Եւ երբ ամուսնութիւն մը այս կարգի անհամաձայնութիւններով կը կնքուի, երբ մայր մը առաջին հակառակորդը կ՚ըլլայ իր զաւակին ամուսնոյն, ալ ի՞նչ ապագայ կարելի է սպասել այս տեսակ ընտանիքէ մը:

Աս արդարացի տեսութիւններով կտրուկ ընթացքի մը չհետեւեցաւ Շապուհ, այլ վստահ իր մօրը ուղղամտութեան ու մանաւանդ Նեմզարի ազնիւ ձիրքերուն, պէտք տեսաւ դարձուածքներով հաշտեցնել զանոնք իրարու հետ:

Ուստի հիմա սրտի անբացատրելի հրճուանքով տեսնելով մօրն ու նշանածին փոխադարձաբար իրարու նկատմամբ տածած սէրն ու համակրանքը և զինքը Նեմզարի հետ ամուսնացնելու համար նոյն իսկ մօրը ըրած առաջարկը, ազատ շունչ մը մը առաւ ու չափազանց գոհ իր հետեւած ուղղութեան այս երջանկաբեր արդիւնքէն, սանձնած դերն յաջողութեամբ գլուխ հանելու համար, քիչ մը մտախոհութիւն կեղծելով.

— Նեմզարը հօրս առնելուն վրայ աղէկ մը խորհա՞ծ ես մա՛յր. հարցուց, ետքը չզղջանք:

— Ինծի կը կը հարցնես նէ զաւակս պատասխանեց Ֆուլիկ, տօըլ մեզի հարս ըլլալիք աղջիկ է, ամմա կէնէ կ՚ըսեմ ախպօրմէս բերանս էլեցաւ, քուկին ալ ետքը խեղճ ըլլալդ չեմ ուզեր, սիրտդ կը սիրէ նէ հետը կրնալ ապրիլդ խելքդ կը կտրէ նէ, դուն ալ ինծի ըսէ, պաշխա պանի մի՛ խառնուիր:

Մայր ու զաւակ երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցան ու խնդրոյն ամէն մանրամասնութիւնները ուսումնասիրելէ վերջ, տուին իրենց վերջնական որոշումը ՆԵՄԶԱՐԸ ՀԱՐՍ ԱՌՆԵԼՈՒ։

Ֆուլիկ անմիջապէս իր քով հրաւիրեց եղբօրը որդեգիրը ու չկրնալով յուզումը զսպել, փղձկած սըրտով աղջկան երկու այտերէն համբուրելով.

— Մինչեւ հիմա անպարտ զաւակն էիր, ըսաւ, ասկէց ետքը իմ հարսս, իմ զաւակս, իմ հոգիս պիտի ըլլաս, կ'ընդունի՞ս աղջիկս հարցուց։

Նեմզար փոխանակ պատասխանելու կեսրոջ ձեռքերը ողողեց անկեղծ արցունքներով և զգացած ուրախութենէն սկսաւ հեծկլտալ։

Ֆուլիկ արցունքները սրբելով.

— Բեզի տեսնամ զաւակս, յարեց. ես պատճառ կ'ըլլամ կոր աս գործին, ետքը ինծի փէշման չընես. սրբութինով մեծցուցի Տապուհս. մինչեւ աս տարիքը ճամբան պէքլէյէցի, շատ բան քաշեցի. Աստուած ձեզի ալ բարի զաւակներ կուտայ իշալլահ տէ, ան ատեն կը գիտնաք որ ի՞նչ նեղութիւն կը քաշեն մայրերը։

Նեմզար երկրորդ անգամ համբուրեց կեսուրին ձեռքը ու շարունակեց լռիկ մնջիկ արտասուել։

Տապուհ ալ չկրցաւ յուզումը զսպել ու իր արցունքները միացուց մօրն ու Նշանածին արցունքներուն։

Ֆուլիկ հանըմ կրկին խօսք առնելով.

— Ինչո՞ւ կուլաք, զաւակներս, ըսաւ, աստանկ ուրախանալիք, խնդալիք օր մը հիչ կը լացուի՞. դուք ինծի մի նայիք, ելէք տեսնամ, երեսնիդ լուացէք։

— Հայրի՛կս, հեծկլտաց Նեմզար։

— Պիտի խենթեցնէ՞ք ինծի զաւակս, հեկեկաց ծեր կինը. սիրտս ծակելիք բաներ մի ընէք դիմացս, Աստուած ողորմի հոգուն. իշալլահ դու՛ք հայրիկ մայրիկ կ'ըլլաք ալ անոր անունը չէք մոռնար։ Տապուհ, ելլ տեսնամ, ի՞նչ կնիկ մարդու պէս նստեր կուլաս։

Եւ շատ մը քաջալերական խօսքերով Նեմզարի սիրտն առնելէ վերջ.

— Է հիմա մենք մեզի առինք ծախեցինք ամմա, ըսաւ, Աստծու սիրուն ալ ծանր զալիք բան չընենք, իրիկունը Հաճի Տոնիկին ու մօրդ ալ խօսք բանանք որ անոնց ալ սիրտը ըլլայ։

— Անոնք քու գիտնալու բաներդ են, ըսաւ Տապուհ ու մեկնեցաւ, առանձին թողլով մայրն ու նշանածը։

Իրիկունը երբ սեղանին շուրջը բոլորուեցան.

— Է՛, Հաճի Տոնիկ աղա, ըսաւ Ֆուլիկ. Աստուած պակաս չընէ. էփ աղէկ ատեն է որ իրար ճանչցանք, իրարու հետ կերանք խմեցինք, ալ պաշխա- սիրին հարցնելիք բան չունինք, հիմակ ես բան մը մինասիպ տեսնամ կոր, թէ որ մայրդ ու դուն ալ ինծի չկոտրելու խօսք կուտաք նէ ըսեմ, չէ նէ կոտրած սրտով ելլամ տեղս երթամ։

— Աս ի՞նչ խօսք է Ֆուլիկ հանըմ, ըսաւ Հաճի Տոնիկ. ինչո՞ւ կոտրած սրտով երթաս, հէմ երթալն ի՞նչ է. մեզի՛ թաճիզութի՛ւն մը ունիք մի չէնէ...

— Ինչո՞ւ թաճիզութիւն ունենանք․ հոս տեսը տեսած ընտանութիւնս հիչ տեղ մը տեսած չէի․ մանրէն խոշոր անմէնինէդ ալ շնորհակալ եմ․ մինակ թէ սա մէկ խօսքս ալ չկտրէք նէ, ալ տիօր աչխըրքիս սօնը բարեկամութիւններս կը քշէ։

— Թէ որ ուժերնիս օգտելիք տէ ծառուընուս գալիք պան մը նէ կլխնուս վրայ։

— Չէ՛, խօսք տուէք որ ինչ ըլլայ նէ չէ պիտոր չըսէք, ան ատենը կ՚ըսեմ։

— Հոգինիս ձեռքին ուղուրին դրած ենք։

— Աստուած հոգինիդ սաղ պահէ զաւակս, քոյրս Նեմզարը Շապուհիս մինասիպ տեսնամ կոր, ես կողտուկ խօսքը չեմ սիրեր, իշթէ ամենքնիս ալ հոս նստած ենք, թէ որ դուք ալ մինասիպ կը տեսնաք նէ իրարու խնամի կ՚ըլլանք կոր։

Հաճի Տօնիկ թէեւ Նեմզարէն լսած էր քրոջն ու երիտասարդին միջեւ գոյութիւն ունեցող սէրը, սակայն Ցուլիկի այս անակնկալ առաջարկին վրայ բոլորովին այլայլեցաւ ու չկրնալով անմիջապէս պատասխան տալ վայրկենական շուարումի մը ենթարկուած մնաց։

Ցուլիկ կրկնելով առաջարկը․

— Ի՞նչ կ՚ըսես խնամի, հարցուց Նեմզարի մօրը։

— Ի՞նչ ըսեմ հանըմ, պատասխանեց խեղճ գեղջկուհին․ երկուքն ալ քուկին զաւակդ են, դուն հէլպէթ մեզմէ աղէկ կը մտմտաս, թէ որ դուն մինասիպ տեսած ես ու ախպարն ալ հա՛ կ՚ըսէ նէ, ալ ինծի խօսք չի մնար։

— Շնորհակալ եմ խնամիս, Աստուած սրտիդ

մուրատը տայ տասօր մէկ հատ մանչուգ ըլլայ, իշալլահ Հաճի Տօնիկն ալ ես ծառքովս կը կարգեմ։ ըսաւ։

— Իշալլահ, կրկնեց մայրը։

— Ասիկա խայըրլը գործ է, շարունակեց Ցուլիկ, չաա մտմտալու չի գար Հաճի Տօնիկ աղա, հա ըսէ որ եաքն ալ քուկիններդ պաչկենք։

Գեղացի երիտասարդը ամչնալով․

— Աման Ցուլիկ հանըմ, ինծի համար տասնէ խօսքեր մ՚ընեէր, ըսաւ, ամմա քոյրս առաջուց ձեռքին աղջիկն էր, մենք խօսք չունինք անոր վրայ, երկուքն ալ զաւակներդ են, ուզածիդ պէս կարգէ, հարս բրէ։

— Անանկ է նէ ելէք ծառուընիս պագէք Շապուհ, Նեմզար, ըսաւ Ցուլիկ հանըմ, ու երկու նշանածները ջերմ սիրով ընդունեցին իրենց ընտանեաց շնորհաւորութիւնները։

Սեղանին վրայ տիրող ուրախութիւնը չափ չունէր, Կառիկեանի մահուան գույժին օրը այս երկու ընտանիքին իրարու դէմ տուած արհամարհանքը, պժգանքն ու ատելութիւնը տեսնողներ պիտի զարմանային անշուշտ հիմա անոնց ամէնքը մէկ սեղանի շուրջ բոլորած տեսնելով։

Նշանտուքի յայտարարութենէն վերջ, շարունակեցին երկու կողմէն ծրագիրներ կազմել հարսանեկան պատրաստութիւններու համար։

Սակայն Ցուլիկ, այլ եւ այլ նկատումներով, դիւրաւորաբար եղբօրը պատճառով, յարմար չգտնեց

մեծածախս հարսնիքներ ընել ու հասարակութեան ուշադրութիւնը իրենց վրայ հրաւիրել:

Մինչեւ իսկ Պոլսոյ մէջ հարսնիք ընելը տրամաբանութեան հակառակ կը գտնէր, քանի որ հետաքըրքիրներու հարցումներուն պիտի չկրնար գոհացում տալ, հարսին ընտանեկան պարագաներուն պարզ գիւղացիներ ըլլալուն առթիւ:

Մայրաքաղաքի բարձրագոյն դասակարգի ընտանիքներու պատկանող շատեր, որ Շապուհի Պոլիս դառնալէն ի վեր իրենց խոճալ փեսացուն գտած ըլլալ կը կարծէին երիտասարդին անձին վրայ, հիմա որչափ պիտի ծաղրէին, երբ լսէին որ Կոմիկեանի քեռորդին փոխանակ ընկերութեան բարձրագոյն կարգին հետ խնամութիւն հաստատելու, իր խոնարհ ծագումին վերադառնալով, նշանուած էր խեղճուկ շինականի մը հետ:

Այս պարագան ամէնէն աւելի մտահոգութիւն կը պատճառէր Ֆուլիկ հանըմին, որ չէր կրնար լուծում մը տալ անոր:

Վերջապէս, քանի մը օր առանձին տանջուելէ վերջ, խնդիրը պարզեց Շապուհին եւ արդէն պարզաւէր երիտասարդին հաւանութիւնով վճռեցին պարզ պսակ մը ընել գիւղին մէջ ու ամէն բան լմըննալէ վերջ միայն Պոլիս վերադառնալ:

Նեմզարու ընտանիքն ալ առարկութիւն չըրաւ այս որոշումին դէմ եւ շաբաթ մը վերջ Կոմիկեանի հոգեզաւակն ու քեռորդին, Նեմզար եւ Շապուհ գիւղական համայնքին եւ իրենց ծնողներու ընկերակցութեամբ գիւղին եկեղեցին առաջնորդուեցան, Ս. Պսակի նուիրական կապով վերջնականապէս իրարու միանալու համար:

Հարսին ու փեսին հագուստները յատուկ յանձնարարութիւնով Պոլիսէն բերուած էին:

Հարսանեկան քօղքին եւ սպիտակ շրջազգեստին տակ կրկնապատկուած է Նեմզարի գեղեցկութիւնը, ուր այս պաշտօնական արարողութեան պահուն գեղանի աղջկան քնքոյշ դէմքը դիտողներ մարմնացեալ հրեշտակ մը պիտի կարծէին զայն՝ որ յատկապէս հոն կը ներկայանար Ս. Պսակի վեհ խորհրդոյն վսեմութիւնը աւելցնելու համար:

Վերջապէս պսակը սկսաւ ու ծերուկ երէցը ձեռնտուութեան պահուն «Առնել զձեռն Եւայի եւ տալ ի յաջն Ադամայ» բանաձեւով միացուց այս երկու սիրտերը իրարու հետ:

Ցեռոյ Նարօսը կապեց եւ «զոր Աստուած զուգեաց մարդ մի մեկնեսցէ»ով վաւերացուց անոնց ամուսնութիւնը:

Պսակի արարողութենէն վերջ Հաճի Տօնիկ չըկրցաւ այլ եւս թումբ դնել գիւղին երիտասարդներուն առջեւ, որոնք հակառակ հարսնեւորներու կամքին, հարսին ու փեսին առջեւ ինկած, պարերով խաղերով եկեղեցիէն տուն առաջնորդեցին այս երկու սիրարփիչիս ամոլները:

Հոն այլ եւ այլ ըմպելիներով ու անուշեղէններով պատուասիրուելէ վերջ, իրենց տունը վերադարձան:

Երբ Ֆուլիկ զաւկին ու հարսին հետ առանձին մնաց.

— Հիմա, զաւակներս, բաւ, ալ հոս գործերնիս չմնաց, ամէն մարդ իր տունը կը վայլէ։

Երեք օր վերջ Ֆուլիկ հանըմ, զաւակն ու հարսը Նեմզար՝ Շապուհ Վարդասէրեանի Պոլսոյ բնակարանը հաստատուած, բարեկամներու շնորհաւորութիւնները կ'ընդունէին։

Գ.

Մ. Պաթիւթ, հանգուցեալ Կառիկեանի փրոնտացի բարեկամը, երբ ուղեւորութենէ վերադարձաւ, իր հասցէին եկած շատ մը թուղթերուն մէջ, անձնական նամակ մը տեսաւ ու ամէնէն առաջ զայն բանալու աճապարելով, մեծ զարմացմամբ հետեւեալ տողերը կարդաց, որոնք անընթեռնլի ըլլալու աստիճան հապճեպով գրուած էին.

Բարեկամս,

Ա՛լ չպիտի տեսնուինք, կ'զգամ տկարութեանս աստիճանը։ Վաճառատունը՝ գրամարկղիս աջ կողմի որմին մէջ ուշադրութեամբ կարմիր նշանագլուխ մը փնտռեցէք, որուն վրայ երբ կոխէք, գաղտնի դարան մը կը բացուի. հոն պիտի գտնէք վերջին կամքս յայտնող թուղթերը. կտակակատարս էք, ձեր խնամոց կը յանձնեմ աղջիկս։

Մնաք բարով
Ց. ԿԱՌԻԿԵԱՆ

Այս երկտողը այնչափ յուզումով, այնչափ յուսահատութեամբ գրուած էր որ անոր դողդոջ ձեռքին արտադրութիւնը ըլլալը հասկնալու համար ձեռագրի մասնագէտ ըլլալու հարկ չկար, նոյն իսկ տեղ տեղ արցունքի բիծեր կը նշմարուէին նամակին վրայ, իրենց պարզած աղօտ կլոր հետքերով։

Գաղիացի վաճառականը Կարիկեանի մեռնելէն տեղեկութիւն չունէր և ոչ իսկ անոր խօսքը բացուած էր իրենց մէջ, ուստի այս անակնկալ նամակէն բոլորովին այլայլած, հետաքրքրուեցաւ իր վաղեմի բարեկամին գործերով և երբ ստուգեց որ մեռած էր Կարիկեան, անմիջապէս անոր վաճառատունը դիմեց:

Ութ օր անցած էր Շապուհի ամուսնութենէն. երիտասարդ ձէնթլմէնը ամէն զուարճութիւն վերջացած համարելով գործին գլուխը անցած, սկսած էր նոր թափով շարունակել մօրեղբօրը գործերը, իրեն համար չէին այլ ևս ոչ մեղրալուսինը, ոչ առտուները ոչ պալը և ոչ ալ իրիկունները կանուխ տուն վերադառնալը, այլ իբրև Կարիկեանի ճշմարիտ յաջորդ արևուն հետ մէկտեղ սկսած էր մտնել վաճառատունէն ներս ու դարձեալ արևուն հետ իրիկուան ժամը 12ին հեռանալ անկէ։

Կարիկեանի քեռորդին կարևոր գործերով զբաղած էր այն օրը երբ վաճառատունէն ներս մտաւ Մ. Պաթիսթ ու ինքզինքը ճանչցնելով երիտասարդին, սկսան խօսիլ իրարու հետ։

Ֆրանսացի վաճառականը Շապուհի ինքնութիւնը հասկնալէ ետքը.

— Ներեցէք, պարոն, որ տխուր յիշատակներ պիտի արթնցնեմ ձեր մէջ, իմ վաղամեռիկ բարեկամիս և ձեր մօրեղբօր Յակոբ Կարիկեանի առթիւ: Տասնըհինգ տարիէ ի վեր կը ճանչնայինք զիրար և առաջին օրէն այնպիսի սէր մը կը տածէինք իրարու նկատմամբ որուն տխուր ապացոյցը դժբախտաբար

պիտի ներկայացնեմ հիմա. ո՛ւր որ, յարեց Մ. Պաթիսթ հետզհետէ յուզուելով, ճամբորդութեանս պատճառով չկրցայ տեսնել զինքը և այսօր իսկ ուղևորութենէ վերադարձիս, իր վերջին նամակէն միայն վերահասու եղայ թշուառ բարեկամիս տխուր վախճանին:

Ֆրանսացի վաճառականը զգայուն շեշտով մը արտասանեց այս տխուր պարագաները ու հանգուցեալ Կարիկեանի վերջին նամակը զոր ժամ մը առաջ կարդացած էր, ներկայացուց երիտասարդին:

Շապուհ բոլորովին յուզուած մօրեղբօրը յիշատակէն, մելամաղձիկ շարժումով մը առաւ նամակը Մ. Պաթիսթին ձեռքէն և առաջին տողերէն իսկ վերջին ծայր հետաքրքրուելով.

— Ո՛հ, ահաւասիկ անակնկալ մը, բացագանչեց գրեթէ ինքն ալ չկրնալով նշանակութիւն մը տալ մօրեղբօրը երկտողին:

— Այո՛, պատասխանեց Մ. Պաթիսթ, հանգուցեալը այն աստիճան կենցաղագէտ, հեռատես մէկն էր որ ինծի պէս զինքը մօտէն ճանչցող մը բնաւ պիտի չզարմանայ անոր այս նամակը կարդալով:

Շապուհ մօրեղբօրը յիշատակէն աւելի այս անակնկալ յայտնութենէն յուզուած՝ չկրցաւ անմիջական որոշում մը տալ:

— Ի՞նչ պիտի ընենք հիմա հարցուց յայտնի յուզումով մը:

— Այնպէս կը կարծեմ որ, պատասխանեց ֆրանսացի վաճառականը, ամէնէն շիտակ բանը զոր կրնանք ընել հիմա, իրենց թաքստոցէն դուրս հանելն

է այն թուղթերը որոնց մէջ նշանակուած պէտք է ըլլայ հանգուցեալին վերջին կամքը և հետեւաբար այն ուղղութիւնը որուն պէտք է հետեւինք այս պարագային։

— Սակայն, յարեց Վարդապետեան շարունակելով դեռ իր տատամսումները, իմ ձեռնհասութեանս աստիճանը իրաւունք չի տար ինձ այս կարգի ծանրակշիռ գործողութեան մը ձեռնարկել առանց մօրս հաւանութիւնն ստանալու, որ միակ լիազօր ժառանգորդն է հանգուցեալին։

— Հապա աղջի՞կը, հարցուց Մ. Պաթիսթ, յանկարծ Նեմգարը յիշելով, միթէ հօրը կորսնցնելէ վերջ, անո՞ր ալ դժբախտութիւն մը պատահեցաւ։

— Ո՛չ, ըսաւ Շապուհ հիմա բոլորովին այլայլելով, քաջառողջ վիճակի մէջ կ՚ապրի։

Գաղիացին դառն երգիծանքով մը վերջին ծայր զայրացած երիտասարդին յայտնութեան վրայ, կարծելով թէ ժառանգութիւնը ձեռքէն կորզելու դիտումով փութացուցուած ամուսնութիւն մըն է այն, հարցուց թէ անբնական չէ՞ր գտներ այս ամուսնութիւնը, մանաւանդ իրենց սովորութեան համաձայն, երբ հաստատապէս գիտէր որ մօտ ազգականէ բնաւ աղջիկ չէին առներ։

Շապուհ անմիջապէս հասկցաւ փաստաբանին նըպատակը, սակայն պաղարիւնութիւնը չկորսնցնելով.

— Օր. Կարիկեան իմ մօտ ազգականուհիս չէ, ըսաւ։

— Մօրեղբօրդ աղջիկը չէ՞ հարցուց փաստաբանը հեգնեալ զայրանալով այս անպատեհ սուտերէն։

— Ո՛չ պարոն, պատասխանեց Շապուհ, Օր. Կարիկեան մօրեղբօրս հոգեզաւակն է։

Մ. Պաթիսթ, որ բնաւ այս յայտնութեան չէր սպասեր, յանկարծակիի եկած՝ վայրկեան մը լուռ կեցաւ։

Շապուհ շարունակելով.

— Այս ամուսնութիւնը գլխաւորաբար այն պատճառով փութացուցինք որպէս զի մօրեղբօրս հոգեզաւակը բնաւ չզգայ իր հօրը տան մէջ կորսնցուցած տեղը ու անմիջապէս անկէց աւելի բարձր դիրք մը գրաւէ հանգուցեալին թողած ժառանգութեան մէջ։

Գաղիացի փաստաբանը հիմա համոզուելով Շապուհի անկեղծութեան, ձեռքը անոր երկնցնելով.

Ի սրտէ կը շնորհաւորեմ ձեր ամուսնութիւնը, Պարոն, ըսաւ, պէտք չունիմ գովեստ կարդալ հիմա ձեր ամուսնոյն նկատմամբ, որուն վրայ այնչափ մօտէն հիացանք և զոր այնչափ կը պաշտէր ձեր հանգուցեալ մօրեղբայրը։ Զէ պարոն, անկարելի է թիւրիմացութիւն մը, մեծ գաղտնիք մը պէտք է ըլլայ Կարիկեանի և իր աղջկան միջեւ, հոգեզաւակ մը այսպէս չէր սիրուեր. ես ալ հայր եմ. բայց հանգուցեալը հօրմէ շատ բարձր բան մըն էր իր զաւակին համար. մինչեւ իսկ այնպէս կ՚ենթադրեմ և կը հաւատամ թէ շատ մը անակնկալ յայտնութիւններ պէտք է ըլլան հանգուցեալին ակնարկած գաղտնի թուղթերուն մէջ ի նպաստ ձեր թանկագին ամուսնոյն։

— Շնորհակալ եմ ձեր համակրութենէն, պարոն, պատասխանեց Շապուհ, պէտք է սա ալ աւելցնեմ ձեր ամուսնութեան նկատմամբ, որ դուք բախտին մէկ քմահաճոյքովը ճանչցանք զիրար, առանց այս զու-

դավիպութեան ոչ իմ մտքէս կ'անցնէր մօրեղբօրս որդեգիրը ինձ կնութեան տանիլ և ոչ ալ աղջիկը գաղափար ունէր իմ գոյութեանս վրայ, այն պատճառաւ որ ազատութենէս ի վեր Մանչէսթր կը գտնուէր և բնաւ չէինք ճանչնար զիրար:

— Ձեր վեհանձնութիւնը գնահատումի արժանի է այս պարագային մէջ, յարեց Գաղղիացին և քաջայոյս եմ որ հանգուցեալին գաղտնի թուղթերուն մէջ պիտի գտնէք ձեր վարձքը, եթէ սակայն փութացնէք զանոնք իրենց թաքստոցէն դուրս հանել:

Գաղղիացի փաստաբանն ու Վարդասէրեան կարծիքներու փոխանակութենէ վերջ համաձայնեցան իրարու հետ և բանալով դրամարկղը, մանրակրկիտ գննութիւններով հազիւ յաջողեցան գտնել նշանակուած գաղտնակին գլուխը:

Երիտասարդը թեթև ճնշում մը ի գործ դրաւ նշանակուած տեղին վրայ ու վայրկենաբար քառակուսի փոքրիկ դուռն մը բացուեցաւ իրենց աչքին:

Բացի թուղթի թանձր ծրարէ մը ոչինչ կար գաղտնի խուցին մէջ:

Երկու փաստաբանները մեծ պատկառանքով դուրս հանեցին ծրարը ու Շապուհ արտասուալից աչքերով կարդաց պահարանին վրայի ՎԵՐՋԻՆ ԿԱՄՔՍ վերտառութիւնն ու թարգմանաբար հաղորդեց զայն Մ. Գաթիօթի:

— Այս կարգի նուիրական թուղթերը, ըսաւ Գաղղիացին, սովորութիւն է ընտանիքին բոլոր անդամներուն ներկայութեանը կարդալ, թէև հանգուցեալն իբրև կտակակատար լիազօր իշխանութիւն տուած

է ինձ տանք բանալու, սակայն կը փափաքիմ որ կարելի եղածին չափ օրինաւորութեան սահմանին մէջ կատարեմ բարեկամիս ինձ վստահած պաշտօնը:

— Մօրեղբօրս յիշատակին նկատմամբ ձեր արտայայտած ուղղամտութենէն շնորհակալ եմ պարոն, պատասխանեց Շապուհ, եթէ հանգուցեալին կորուստը ծանր հարուած մըն է, գոնէ ձեր տեւական բարեկամութիւնը թանկագին սփոփանք մը կրնայ սեպուիլ մեր ընտանեաց համար:

— Մեծ պատիւ կ'ընէք ինձ, պարոն, յարեց Գաղղիացին, ամէն միջոցներով պիտի ջանամ արժանի ըլլալ ձեր համարման:

— Հիմա ինչպէս վարուիլ յարմար կը դատէք:

— Անմիջապէս տեղ մը կը հաւաքենք ձեր ընտանեաց անդամները ու առանց ժամանակ կորսնցնելու կը կարդանք այս թուղթերը:

— Այսինքն մեր տունը կ'երթանք եթէ կը հաճիք ու մօրս, ամուսնոյս և մեր երկուքին ներկայութեանը կը կարդանք զանոնք, որովհետև ուրիշ ոչ մէկն ունէր հանգուցեալը իբր ազգական:

— Օ՛ն ուրեմն, փութանք, վայրկեանները թանկագին են սա՛նկ փափուկ պարագաներու մէջ և արդէն դժբախտութիւն մը պէտք է սեպեմ իմ Պոլիսէն բացակայութիւնս, որ առիթ տուաւ այս գործողութեան յապաղելուն:

Շապուհ անմիջապէս կառք մը ապսպրեց և երկու փաստաբանները Կարիկեանի թղթածրարն իրենց հետ առած կառքին մէջ նստելով, ուղղակի Վարդասէրեանի տունը հասան:

Շապուհ սովորութիւն չունէր իրիկուան ժամը 12էն

տաշ տան վերադառնալու. ուստի Ֆօւլիկ և Նեմգար անոր ձայնն առնելով դրան առաջ զարմացան:
Մանկամարդ կինը մանաւանդ իր հօր բարեկամ Մ. Պաթիսթն ամուսնոյն ընկերացած տեսնելով ակամայ սարսուռ մը զգաց: Վերջապէս նկատելով որ հօրը մտերիմ բարեկամին այցելութիւնը ոեւէ չարագուշակ հետեւանք չկրնար ունենալ, սիրտ տուաւ ինքնիրեն ու զանոնք դիմաւորելով.

— Բօնժուր Մ. Պաթիսթ, բօնժուր, աս ի՞նչ բարեբախտութիւն, դուք հո՞ս, ըսաւ ժպտելով:

— Բօնժուր Մատամ, պատասխանեց զաղիացին սիրազեղ ժպիտով մը, իրաւ քիչ մը անպատեհ էր այս այցելութիւնը, սակայն մեր վաղեմի բարեկամութեան վստահելով ընդունեցի ձեր ամուսնոյն հրաւէրը:

Մանկամարդ կինը անմիջապէս ծանօթացուց կեսուրն ու հօրը բարեկամը և ջերմ խօսակցութիւն մը սկսաւ խումբին մէջ:

Բայց Շապուհ զուարթ չէր. ծանր մտատանջութիւն մը ունէր: Մայրն ու ամուսինը կռահած էին անոր այս տխրութիւնն ու օտար հիւրին առջեւ անքաղաքավար չգտնուելու փափկանկատութեամբ նոյնիսկ հայերէն՝ հարցուցած չէին երիտասարդին մտահոգութեան պատճառը:

Որովհետեւ Ֆօւլիկ հանըմ գաղիերէն չէր հասկնար խօսակցութիւնը տաճկերէն լեզուով տեղի կ'ունենար Մ. Պաթիսթ կատարուած թարգմանութիւնով մը.

— Շատ պիտի ըլլայի, ըսաւ, եթէ գաղափարներս հասկցնելու չափ տաճկերէն կամ հայերէն գիտնայի. բայց որովհետեւ դժբախտաբար այդ կարողու-

թիւնը կը պակսի իմ վրայ, պիտի խնդրեմ Պ. Վարդաքերեանէ որ հաճի իմ կողմէ թարգման ըլլալ և բացատրել այն պատճառները որոնք ընտանեկան ժողով մը գումարելու պէտքն զգալ կ'ընեն իմ հանգուցեալ բարեկամիս. ողբացեալ Կարիկեանի ընտանեաց համար:

Շանթի զանգուածի պէս սոսկեցան մնացին երկու կիները Մ. Պաթիսթի այս յառաջաբանին վրայ և Նեմգար աչքերը վաճառականին երեսը յառած,

— Արդեօք նոր դժբախտութի՞ւն մը պատահեցաւ. հարցուց սրտամորմոք ձայնով մը:

— Հանդարտեցէք Տիկին, ըսաւ զաղիացին, ձեր հօր վերջին կամքն է որ պիտի կատարենք:

Եւ մինչդեռ Նեմգար զաղիացին կը հարցափորձէր, Ֆօւլիկ ալ միւս կողմէն Շապուհին.

— Բա ի՞նչ եղած է Շապուհ, ինչո՞ւ չէք ըսեր որ հասկնանք, կ'ըսէր:

Շապուհ մայրը հանդարտեցնելու համար պատմեց երկու կիներուն, մօրեղբօրը յապաղած նամակին դէպքն ու հանգուցեալին դրամարկղէն ելած խորհրդաւոր թուղթերը:

Այս անակնկալ յայտնութեան առջեւ հարս ու կեսուր չկրցան իրենց յուզումը զսպել ու սկսան լռիկ մնջիկ արտասուել, առանց նկատի առնելու Շապուհի և Մ. Պաթիսթի սփոփարար խօսքերը:

Տիրող յուզումը հանդարտեցնելու և Վարդաքերեան ընտանիքը մխիթարելու համար ամէն ճիգ թափեց Մ. Պաթիսթ և երբ յաջողեցաւ մեղմացնել այս տխուր յիշատակին ազդեցութիւնը, ալ միտքերը

պատրաստուած սեպելով, յարգալիր երկիւղածութիւնով մը բացաւ Կարիկեանի պահած թղթածրարը։

Անգլիական ընտիր թուղթի վրայ գրուած բաւական ընդարձակ գրութիւն մը և ուրիշ գոց պահարան մը գտաւ նոյն թղթածրարէն և որովհետև գաղղիացին հայերէն կարդալ չէր գիտեր, Շապուհի ներկայացուց ծրարին պարունակութիւնը և աղաչեց որ թարգմանութիւն տայ անոնց նկատմամբ։

Երիտասարդը նախ ընդարձակ կտորը բանալով, սկսաւ առաջին թուղթին պարունակութիւնը կարդալ և թարգմանութիւն տալ.—

«Սիրելի աղջիկս Նեմզարին.

«Սրտի՛ս հատորը,

«Քեզ պատուիրած էի որ հետաքրքիր չըլլաս ուրիշներէ հասկնալու քու դժբախտ հօրդ տխուր անցեալը։ Այո՛, զաւակս, այդ հաճոյքն ես կ'ուզեմ վայելել, բայց նկատելով որ քեզի հետ այդ կարգի լուրջ խնդիրներու վրայ խօսելու ժամանակը դեռ հասած չէ, ապագային կը ձգեմ զայն։ Սակայն համբերութեան մը ամէն հաւանականութեան դէմ անպատրաստ չգտնուելու համար, Եւրոպա ուղևորելէ առաջ յատկապէս գրեցի այս տողերը որ եթէ անգամ մըն ալ զիրար չտեսնենք, առանց տեղեկութեան չմնաս քու հօրդ անցեալին վրայ, որուն մէկ մասը բոլորովին գաղտնիք է թէ՛ քեզ և թէ ամենուն համար։ Այս տողերը գրելով մի՛ կարծեր որ մեռնելու նախազգացում մը կը թելադրուիմ, ընդհակառակն նոր կորով մը, նոր ուժ մը կը զգամ քեզմով աշխարհը վայելելու համար, բայց մինչև ներկայ հասակս այն աստիճան դառն յուսախաբութիւններու ենթարկուեցայ որ սովորութիւն ըրած եմ ինձ, կարելի եղածին չափ հեռահայեաց ըլլալ ու պատրաստ գտնուիլ ամէն հաւանականութեան հանդէպ։ Նախ սա պէտք է փութամ յայտնել որ, սիրելի զաւակս, դուն գեղացի չես, շինականի աղջիկ չես, հոգեզաւակ չես, իմ արիւնէս, իմ սերունդէս ծնած աղջիկս ես։ Ո՛հ, որչափ բարեբախտ պիտի ըլլայի, եթէ տար Աստուած ինձ այն երջանկութիւնը որ իմ լեզուովս կարողանայի աւետել քեզ այս թանկագին աւետիսը. Նեմզարս, հոգիս, կեանքս, դուն իմ զաւակս ես, Յակոբ Կարիկեանի հարազատ աղջիկն ես։ Մայրդ, քեզ ծնող կինն աշխարհի ամէնէն ազնիւ, ամէնէն առաքինի, ամէնէն պարկեշտ, ամէնէն ուսեալ կինն էր։ Եւ ի՞նչ, միթէ կարելի՞ բան էր որ դուն աղքատ շինականի մը աղջիկն ըլլայիր։ Աստուած չընէ զաւակս, դուն երկու անբաժան սրտերու մարմնացումն ես։ Քու մայրդ, աւա՜ղ, քաջութիւն չունեցաւ հասարակաց կատաղութեան դէմ մաքառելու...

«Շատ սրտառուչ պարագաներու մէջ ճանչցանք զիրար. մեր այս բուռն սէրը թեթև ծանօթութիւնով մը սկսաւ, նախ անտարբեր գտնուեցանք իրարու նկատմամբ։ Մայրդ անուն, դաստիարակութիւն կը փնտռէր, ես դրամ, մինչ դրամ կը պահանջէր։ Ես դրամը գտայ, ամուսնացայ, դժբախտ եղայ. մայրդ փնտռածը չգտաւ, չամուսնացաւ, դժբախտ եղաւ։ Մօտեցանք զիրար։ Տարիներ վերջ կայծը որ մոխիրի տակ ծածկուած էր, բռնկեցաւ մեր սրտերուն մէջ։

Դարձեալ հանդիպեցանք իրարու. ո՛հ, ի՜նչ սոսկալի էր։ Անհաւասար ամուսնութեան մը ամէն դըժբախտութիւններուն տակ ընկճած, ստիպուած վերջ պիտի տայի կեանքիս. երջանկաբեր հրեշտակ մը թուեցաւ մայրդ աչքիս։ Երկու դժբախտներ, տառապող երկու հոգիներ անքակտելի կապով մը, անլուծելի սիրով մը միացանք իրարու եւ այս բուռն սէրը հրեշտակի մը ծնունդ տուաւ։ Երկու սիրարբշիռ ամոլներու միութեան կապը, նորածին հրեշտակը դո՛ւն էիր, Նեմզար։ Մայրդ, գժբախտ մայրդ, հազիւ մինչ ո՛ց ունեցաւ գգուելու, պաշտելու, սիրելու իր հոգիին հատորը։ Աւա՛ղ անյաղթելի խոչընդոտ մը կը բարձրանար անոր առջեւ։ Կին մը զոր կ'ատէի մահու չափ եւ որուն երբեք չհամակրելէ զատ, մասնաւոր նողկանք կը զգայի իր նկատմամբ, Ս. Պսակի բռնութիւնով եկած գրաւած էր ամուսնական յարկն ու Տիկին Կարիկեան հռչակուած։ Հասարակաց դատաստանն անողոք էր, ընկերական օրէնքը սրբագրութիւն չէր ընդուներ եւ մայրդ չատ հպարտ, չատ անկարող էր բնական արգելքի մը դէմ մաքառելու։

«Դաւան ճակատագիր. հազիւ երկու շաբթուան տղայ էիր, հազիւ մեր սէրը մարմնացուցած էիր եւ իրիկուն մը տուն վերադարձիս մայրդ հոն չկար։ Առաջին անգամ կը պատահէր այս դիպուածը. ի՞նչ եղած, ո՞ւր գացած էր հոգիիս հատորը, Անահիտս։ Անահի՛տ, կանչեցի. դողդոջ ձայնս արձագանգ տուաւ տխուր սենեակին մէջ. հոս հոն փնտռեցի. բնաւ հետք մը չկար իրմէ։ Վայրկեան մը վերջ սպասուհին մտահոգութիւնս տեսնելով նամակ մը ներկայացուց ինծի։ Ահ ինչ դարձուածքներ էին, ինչո՞ւ նամակով կը

խօսէր ինծի հետ Անահիտս։ Յուզումէս, երկիւղէս, չէի կրնար բանալ նամակը. վերջապէս փոթորիկը պայթեցաւ, նամակը կարդացի եւ նոյնհետայն կատաղութիւնը, մոլեգնութիւնն ու յիմարութիւնը ամէնքը մէյմէկ կողմէն խուժեցին վրաս։ Ո՞ւր երթայի, ո՞ր կողմը փնտռէի, որո՞ւ հարցնէի, կարելի՞ բան էր որ երջանկութեան այնչափ մօտեցած մէկ վայրկեանիս բոլորովին ամէն բան ջախջախուէր ոտքիս տակ. կարդացածիս հաւատալս չէր գար եւ մերթ կը կարծէի որ պարզ կատակ մըն էր ինչ որ գրած էր Անահիտ այն երկտողով։ Կրկին ձեռքս առի չարագոյժ նամակն ու յուզումներու, երկիւղներու, արցունքներու եւ խորին յուսահատութեան մէջ կարդացի մօրդ իմ հասցէիս գրած հետեւեալ նամակը զոր կը ներփակեմ, որպէս զի պահես զայն իբր մօրդ նուիրական մէկ յիշատակը.

«Սիրեցեալ Յակոբիկս,

«Մի զարմանար երբ վերադարձիդ տունը չգըտնես քու Անահիտդ. ներողամիտ գտնուէ այն վիշտերուն, ցաւերուն, արցունքներուն համար զոր պիտի ազդէ քեզ իմ ընթացքս։ Ո՛հ, մի՛ դատապարտեր, մի՛ անիծեր զիս. ես պատասխանատու չեմ ընթացքիս, ո՛վ է մէկը խիղճ պիտի չընէ զիս. խե՛լք չունիմ, կեղծաւոր մը, ապուշ մը, չուարած մը, կոյր գործիք մըն եմ ես երկու հակառակ զգացումներ, երկու ներհակ կիրքեր կը մրցին ուղեղիս մէջ, առանց կարող ըլլալու մին միւսին յաղթել. Սիրտս կը սիրէ Յակոբիկս, անձս պատրաստ է զոհուիլ ԱՆՈՐ առջեւ,

ԱՆՈՐ զոր ամբողջ սրտովս՝ զօրութիւնովս, կեանքովս սիրեցի աշխարհի վրայ։ Հպարտ եմ, այս կիրքը շատ զօրաւոր է իմ մէջս, անոր ազդեցութիւնը այնչափ բուռն է իմ վրայ որ չար մղձաւանջի մը նման կը կը հալածէ զիս ամէն վայրկեան, ո՛հ, կարողութիւն չունիմ անոր դէմ մաքառելու....։

«Չէ՛, չեմ կրնար լքանել քեզ Յակոբիկս, ե՞ս արքիւ՞ տանց քեզի, Աստուած չընէ. չեղեալ համարէ այդ գրածներս, մի՛ վշտանար ինձ...։ Բայց ի՞նչ կ'ըլլամ, Աստուած իմ, թզուկներ, հոգաներ, գաճաճներ, ոգիներ, պայրիկներ ամէնքը միացած՝ անդիմադրելի յարձակում մը կ'ընեն վրաս. ես ո՞վ եմ. ի՞նչ տխրում կը կրեմ, Յակոբ Կարպիկեանը իմ ինչս է. ների՛ ինձ պաշտեցեալս, գթա՛ վրաս ո՛վ զոր այնչափ սիրեցի և պիտի սիրեմ յաւէտ. ազատէ զիս այս անողոք խուժանին հալածումներէն, արձակէ՛ զիս, քակէ՛ իմ կղպանքներս, երթա՛մ, հեռանամ այս վայրերէն, այս տեղերէն, ուր դաստիարակի մը չեմ պատկանիր, ուր տուն մը չունիմ, ուր ընկերութիւններու մէջ չեմ կրնար երեւալ։

«Բայց ո՞ւր պիտի կարողանամ երթալ, զաւակս, փոքրիկ հրեշտակս, յանցանքիս միակ արդարացումը, սիրոյս հաւատարիմ պատկերը կը ճուայ, կը ճուայ այս օրրանին մէջ և մայրը կը փնտռէ։ Ո՛հ, ինչպէս ալ մոռցայ, իրաւ ես մա՞յր եմ։ Ծուներն ալ թող չըլլան։

«Կը սպառնամ, կ'ուժաթափիմ, չեմ կրնար մէկ տառամով ցանկալ անցնիլ այն անդունդէն որ քանի անձնատուր ըլլամ քու սիրոյդ, այնչափ պիտի խորանկտո իմ տղջիս սիրեցեալս։ Օգնէ ինծի այս տա-

տամատ ընթացքիս մէջ, քեզ կը յանձնեմ մեր անքակտելի սիրոյն միակ կապը, մեր փոքրիկ հրեշտակը. հայր, մայր եղիր անոր և մի փնտռեր զիս. մի՛ ջանար հետամուտ ըլլալ թէ ո՞ւր կ'երթամ, մի՛ վախնար, շատ չպիտի հեռանամ մեր սիրեցեալ զաւակին ապրած մթնոլորտէն. և միթէ կարելի՞ բան է որ մայր մը, ո՛հ, մայր մը լքանէ իր զաւակը.

«Մնաս բարով, սիրելիս, յաւիտենական պիտի ըլլայ մեր այս բաժանումը. յանցանքս քաւելու համար կը մեկնիմ քու քովէդ, յանցանք մը՝ որուն ենթարկուած և ոչ մէկ աղջկան թողութիւն կուտայ ընկերական օրէնքը, թէեւ շատ մը պատուաւոր կիներէ աւելի անբիծ ըլլայ մեղաւոր կարծուած աղջիկը։

«Մնաս բարով, աղջկանս հայրը, խնամէ մեր թանկագին աւանդը. գուցէ օր մը անոր հովանիին տակ բոլորինք, մենք՝ երկու թշուառներս։ Մեծցուր զանիկա իբրեւ առհաւատչեայն իմ և քու սիրոյդ, սակայն խօսիլ կ'արգիլեմ քեզ, մի՛ զբաղիր ինձմով, մի՛ հետամուտ ըլլար զիս գտնելու. յանուն մեր սիրոյն կ'երդնում որ վերջ պիտի տամ կեանքիս այն օրը երբ տեսնեմ թէ զիս կը փնտռես.

«Կը համբուրեմ, կ'ողջագուրեմ, կը պաշտեմ քեզ.

Միշտ քոյդ
ԱՆԱՀԻՏ»

Անահիտի առ Կարինեան ուղղած նամակին ընթերցումը խոր տպաւորութիւն առաջ բերաւ ունկընդիրներուն և մանաւանդ Նեմզարի վրայ։

Արցունքներու մթերքը որ քառորդէ մը վեր զըսպուած էր, այս մէկը միւսէն ծանրակշիռ յայտնութիւններուն տակ յանկարծ հոսեցաւ և գետափի կինը սրտամորմոք, աղեկէզ հեծկլտուքներով սկսաւ «հայրի՛կս, մայրի՛կս, դժբա՛խտ ծնողքս» հեծկլտալ։

Տան մէջ ներկայ գտնուողները խոր լռութեան մը ենթարկուած և ոչ իսկ կը համարձակէին մխիթարական խօսք մը փորձել Նեմզարի։

Ամէնքն ալ կ'արտասուէին, մինչեւ իսկ Մ. Պաթիսթ գերծ չէր ներկաներուն վրայ տիրող այս ընդհանուր ազդեցութենէն։

Իսկ Շապուհ տեսնելով Նեմզարի վերջին ծայր յուզեալ վիճակը.

— Թող որ, ըսաւ, հօրդ գրութեան ընթերցումը ամբողջացնեմ. ամէն բան յայտնուելէ վերջ միայն ողբանք.

Եւ Մ. Պախիսթի օգնութեամբ ամենուն յուզումը հանդարտեցնելէ վերջ, Շապուհ սկսաւ շարունակել Կարինեանի գրութեան ընթերցումը հետեւեալ կերպով.

«Մօրդ այս նամակը տարակութիւն չէր վերցներ, ճշմարտապէս լքած էր նա զիս ու քեզ միանգամայն. բայց ո՞ւր գացած էր։ Ո՜հ, Նեմզարս, եթէ ան ժամուն կաթուած մը չիջաւ վրաս. եթէ այն հարուածին տակ չանթահար չեղայ, պատճառն ուրիշ բան չէր ե-

թէ ոչ քեզ՝ իմ սիրելի աղջկանս նկատմամբ ունեցած պարտաւորութիւններս։ Բայց ո՞ւր կրնայ երթալ մանկամարդ կին մը, որ ոչ ոչ աջը կը ճանչնար և ոչ ձախը. ո՛հ, անգամ մըն ալ չտեսնել սրտիս հատորը և վերջնապէս հրաժարիլ անկէ, բնաւ չէր կրնար հաշտուիլ այս գաղափարին հետ. սակայն այնպիսի սպառնալիքներ կային նամակին մէջ որ չէի կրնար համարձակիլ քայլ մը առնել զինքը փնտռելու համար։

«Վայրկենական տպաւորութեան տակ տրուած որոշում մը չէր կրնար ըլլալ մօրդ մեկնումը. մասնաւոր պատճառ մը չկար այն օրը այս կարգի յեղակարծ ընթացք մը վճռելու. ուրախ զուարթ բաժնուած էինք իրարմէ. իրիկուան լաւ զբօսանք մը ընելու խոստումով։

»Այնպէս կ'ենթադրեմ որ հոգիիս հատորը երկար ժամանակէ ի վեր կը տանջուէր այս խոհերուն մէջ և չէր կրնար վերջնական որոշում մը տալ բանելիք ընթացքին նկատմամբ. նամակն ալ ալ արդէն կ'ապացուցանէր անոր կանխամտածութեամբ և երկար տատանումներէ վերջ միայն հեռացած ըլլալը. բայց ո՞ւր կրնար գացած ըլլալ այս մտամոլոր վիճակին մէջ։ Բացատրութիւն մը առնելու դիտումով սպասուհին հարցափորձեցի. աւա՛ղ ան ալ չկրցաւ գոհացուցիչ պատասխան մը տալ. մտահոգութիւնս ա՛լ աւելի սաստկացաւ. ի՞նչ պիտի ընէր առանց պաշտպանի և դրամի մանկամարդ կին մը։

«Հակառակ իր ընդդիմութիւններուն երբեմն տասը քանի ոսկի կուտայի. շաբաթ մը առաջ ըսաւ որ 400 ոսկիի մօտ դրամ դիզած էր քովը, գիտէի սակ-

ներուն տեղը. անմիջապէս հոն վազեցի. ոտքերնիս անհետացած էին. մեծ չուանչ մը տակ, գոնէ գրաւիչ տեսակէտով թշուառ պիտի չըլլար պտըտելիս: Աշխարհի վրայ ոչ ոք սիրեցի այնչափ որչափ քու մայրդ. Նեմզարս. Անողոք մայ գ ուր ըլլալը գիտնալու և իրեն հետ գլուխ գլխի տուած մեր մթնոլորտէն շատ հեռու ապրելու մխիթարութիւնն ալ կը զլանար ինծ և չէր ներեր որ քայլ մը առնեմ իրեն հետեւելու:

«Ո՛հ, հպարտ աղջիկ էր մայրդ, պէտք է որ Տիկին Կաւիկեան հռչակուէր. ասիկա իմ փափաքս և մօրդ անըմռնաքարելի իրաւունքն էր, սակայն երկու Տիկին Կաւիկեան միեւնոյն ժամանակ չէին կրնար գոյութիւն ունենալ աշխարհի վրայ:

«Վերջապէս ի՛նչ սիրտդ մըրմռքեմ զաւակս, մայրդ հեռացաւ այս պայմաններուն մէջ, առանց որ երթալն յայտնելու և շուարած մնացած էի քու մօրդ կարգադրութիւն մը ընելու: Պայծառ այն ատեն մօրդ ծառայութեան մէջ էր և ինծ չափ սէր կապած էր անոր: Խեղճ սպասուհին շուարումս տեսնելով.

«— Բա ոտքդ պագնեմ էֆէնտի, ի՛նչ կ՚ըլլակոր, տա իշխատր մամաւք է. չէ նէ բան մը կայ, հարցուց:

«—Անտհիտը գ՛նաց Պայծառ, ըսի չկրնալով արցունքներս զսպել:

«—Ոտքդ պագնեմ էֆէնտի, ի՛նչ կայ որ հոգ կ՚ընես կոր, ըսաւ, իրինիունը հէլպէթ կուգայ:

«—Չէ՛. ալ չպիտի գայ:

«—Աֆ կ՚ընես ամմա ինչո՞ւ:

«Սրտիս ցաւէն ամէն արժանապատուութիւն մոռնալով մանրամասնաբար պատմեցի Պայծառին, մօրդ

նամակն ու անոր հեռանալու պայմանները: Խեղճ սպասուհին հիմակ ամէն բան հասկնալէ վերջ սկսաւ լալ ու ողբալ այս անբախտութեան վրայ:

«—Աղջիկը ի՞նչ պիտի ընենք Պայծառ, հարցուցի օգնութիւն մը ակնկալելով սպասուհիէն, որովհետեւ բացի այս կնոջմէն ոչ ոք գիտէր մեր ընտանեկան գաղտնիքը, ու ներէ ծնողացդ զաւակս, քու ծնունդդ:

«Պայծառ առանց վարանելու՝

«—Հոգդ մ՚ըներ էֆէնտի. ես չօճուխը կը պահըրկեմ ամմա, մայրը ո՞ւր գ՚նաց աճապ, ըսաւ:

«Ո՛ւր գացած էր մայրդ, ինծի համար ալ անենաչահեկան գաղտնիք մըն էր այս, սակայն պզտիկ ձեռնարկ մը չէի կրնար ընել զայն փնտռելու. համար եթէ անձնասպան ըլլալ փորձէր, այն ատեն ի՛նչ օգուտ ընէի. հիմա ալ կամ կանուխ զինքը գտնելու յոյսը ունէի յուզումս անցնելէ վերջ: Սակայն քու ծնունդդ այն աստիճան անել կացութեան կը մատնէին զիս որ պահ մը մայրդ մոռնալով ստիպուեցայ միայն քեզմով զբաղիլ և օրհնեալ է Աստուած, գոնէ այս տխրագույին յաջող զուգադիպութիւն մը օգնութեան հասաւ: Պայծառի քոյրն որ Պոլիս տան մը մէջ ծառայութիւն կ՚ընէր, անակնկալ ծննդաբերութեամբ եօթնամսեայ զաւակ մը ծնած էր. փոքրիկ աղեկն հազիւ քանի մը օր ապրելէ վերջ մեռած ըլլալով, Պայծառ նկատել տուաւ ինծ այս պարագան:

«Անմիջապէս կանչել տուի կինը և քրոջը խորհրդակցութեամբ որոշեցինք իրեն յանձնել քեզ, որպէս զի գիւղ տանելով իբրեւ իր ծնած զաւակը սնուցանէ, մինչեւ ցնոր անորինութիւն:

«Մինակ մեր երեքը՝ ես, Պայծառ և ա՜ որ քոյրը
որ մայրագիրդ պիտի ըլլար, պիտի գիտնայինք այս
գաղտնիքը, մինչեւ իսկ Պայծառի քրոջ ամուսինն ալ
իր դուստրը պիտի կարծէր քեզ և իմ այս առթիւ վե-
րադարձնելիք դրամներս Պայծառի կողմէ քրոջը մատուց-
ուած օգնութիւններ պիտի նկատուէին։ Երդում առի
երկու կիներէն առանց իմ հաճութեանս ո և է մէ-
կու մը չհաղորդելն այս գաղտնիքը. մինչեւ իսկ այս
բաներուն վրայ անգամ մըն ալ իրարու հետ չպիտի
խօսէին. վստահ եմ որ Պայծառ և մայրագիրդ հաւա-
տարիմ գտնուեցան իրենց խոստումին, որովհետեւ
մեծ հաւատք ունիմ գիւղացիներու երդմնապահու-
թեանը վրայ։

«Ջերմ արցունքներով դէպի գեղացի կնկան յանձ-
նելէ վերջ, այնչափ յուսահատեցայ որ ալ կեանքը
նշանակութիւնը կորսնցուց աչքիս և սկսայ կենդանի
մեռելի մը պէս քաշքշուիլ աշխարհի վրայ։

«Բայց ինչ որ ալ ըլլար հետեւութիւնը, չէի
կրնար ինքն իր գլխուն ձգել մայրդ. ամէն գաղտնի
ձեռնարկներու հակառակ սակայն, անկարելի եղաւ
հետք մը գտնել։

«Այն ատեն զգացի զիս հարուածող վտանգին
ծանրութիւնը ու ծառ հասակս մայրդ գտնելու յոյսս
կորսնցնելէ վերջ միայն սկսաւ կորանալ։ Կեա՞նք էր
անցուցածս. գոնէ արձակ համարձակ սիրական Նեմ-
զարին անունն իսկ չէի կրնար բերանս առնել հասա-
րակութեան առջեւ։

«Ալ ես ամէն բանէ յուսահատած, աչքերս քեզ
միայն յառած էի սիրասուն հրեշտակս. Պէտք էր մայր
մը ունենայիր, աղջիկս հաշտուէիր և այս պայման-

ներով ընկերական օրէնքը լրացնելէ վերջ միայն ի-
րարու մօտ ապրէինք. բայց մայրդ անհետացած էր.
անոր վերադարձին նկատմամբ ամէն յոյս կը մարէր
իմ մէջ, ուստի նպաստաւոր ապագայի մը ակնկա-
լութեամբ կրկին գեղ վերադարձնել տուի քեզ և տա-
րին մէկ քանի անգամ հեռուէն հրեշտակային դէմքդ
դիտելով միայն կը բաւականանայի։

«Այս պայմաններուն տակ մեծցար, կայտառ ու
գեղեցիկ աղջիկ մը եղար. ալ չէի կրնար հանդուրժել
որ միամիտ գեղջկուհիի մը սահմանափակ կեանքովը
ապրէիր. կը փափաքէի ծնողացդ զարգացման աս-
տիճանին հաւասար կրթութիւն տալ քեզ։

«Օր մը զեզ դրկեցի Պայծառը որ քեզ հետն առ-
նելով ուղղակի *** դպրոց առաջնորդեց. տարեթո-
շակդ կանխիկ վճարուած էր արդէն. տեսչուհին, այն
բարի կինը, գրկաբաց ընդունեց քեզ ու սկսաւ մօր
մը խնամքներն ու տիպար տանտիկնոջ մը դաստիա-
րակութիւնը չխնայել քու մասին։

«Մնացածին խելքդ կը հասնի դուստրս, դպրոցա-
կան շրջանդ աւարտելէ վերջ, առի տուն բերի քեզ
իբրեւ հոգեզաւակ, հոն առաջին անգամ դէմ առ դէմ
գտնուեցանք. դուն հայրդ ողջագուրեցիր ու հայրդ
ծնողական խանդով լափեց իր սիրասուն աղջիկը, որ
միեւնոյն ժամանակ նոր Անահիտ մը կը յիշեցնէր իր
կատարեալ նմանութեամբ ու անթերի դաստիարա-
թեամբ։ Երջանիկ ապրեցանք քեզի հետ մինչեւ այ-
սօր, սիրելի Նեմզարս և պատճառ մը չեմ տեսներ որ
այսուհետեւ ալ չշարունակենք միեւնոյն կեանքը։
Ծրագիրներ ունիմ քեզ նկատմամբ գործադրելիք.
սակայն մօրմէդ առոյգ տեղեկութիւն մը առնելու կը

սատանէն և այն ակնկալութեանը վրայ եմ թէ օր մը յանկարծ ներս սիրտի մտնէ զիս այնքան տառապեցնող Անահիտն ու ամէն փուշ ամփոփելով կտտորելով սիրտի ընէ մեր երջանկութիւնը։

«Այս համբերութիւնը երկար սիրտի չտևէ զօւակս, տառապեալն երկու ամիսէն քանի սիրտի զըրկուիմ. բայց եթէ բացառիկ պատահար մը ուշանամ և կամ առանց զիրար տեսնելու մահը բաժնէ զիս քեզմէ, ամէն հաւանականութեան դէմ պատրաստութիւններ տեսած եմ։

«Նախ պէտք է ըսենք որ Աստուծոյ օգնութեամբ բաւական կարևոր հարստութիւն մը կը ձգեմ քեզ. որուն զուտ գումարը վաթսուն հազար ոսկին կ'անցնի. այս հարստութիւնը անուանական չէ, անոր մեծագոյն մասը դրամ, ապրանք և ողջ առնելիք է։ Ուրիշ աղբիւր մը այս բացատրութիւնները տալ աւելորդ յաջողութիւն մը պիտի ըլլար, սակայն երախտապարտ եմ դաստիարակող տեսչուհիին, որ բազմակողմանի հմտութիւնով մը մշակած է միտքդ և երբ խոհանոցի գործերուն համար կատարեալ հեղինակութիւն մըն ես, միևնոյն ժամանակ դրամական խնդիրներու մասին ոչ նուազ ձեռնհասութիւն կը ցուցնես այս մատաղ հասակիդ մէջ։

«Մասնաւոր պաշտօնաթուղթերով թղթածրարին մէջ ներփակուած ուրիշ պահարանի մը մէջ պիտի գըտնես օրէնքի տրամադրութեան համեմատ հաստատութեանս քու անունիդ փոխանցումը, որ ժառանգական գրկանքներէ զգուշելու մտահոգութիւնը չունիմ։ Ուրիշ թուղթ մը որ պաշտօնաթուղթին կցուած է, վա-

ճառատանս այս տարուան հաշուեկշիռը կը ներկայացնէ, ուր պիտի գտնես մանրամասն ցուցակն ու յըստակ բացատրութիւնը քեզ թողած հարստութեանս։ Չեմ կարծեր որ դժուարութիւններու հանդիպիս. սակայն ամէն պարագայի մէջ կրնաս վստահիլ իմ վաղեմի բարեկամ գաղիացի Մ. Պաթիսթի աջակցութեան վրայ մեծ հաւատք ունիմ։

«Վաճառատան գործառնութիւններն ընդհատել մի տար, շահաբեր գործ մըն է ան. սակայն իմ մահուանս պարագային կը փափաքիմ որ կարող ձեռքի մը յանձնուի վաճառատան ղեկը, զոր այնչափ զոհողութիւնով հիմնեցի. Բնական էր որ Կարիկեանի յաջորդն անոր ապագայ փեսան ըլլար, բայց որովհետև այդ անունով ընտրելի մը չունինք, կը կարծեմ որ տրամաբանական բան մը ըրած կ'ըլլաս եթէ անմիջապէս քրոջս զաւակը Շապօ դը Ֆրաւիրիս վաճառատան գործերուն գլուխն անցնելու։

«Քանի մը անգամ տեսայ զինքը Մանչէսթրի մէջ. լաւ տպաւորութիւն թողուց վրաս. ուղղամիտ և գործունեայ երիտասարդ մըն է և բնաւ զգալի պիտի չընէ իր պակասը վաճառատան գործերը վարելու մէջ.

«Չեմ նախապաշարեր քեզ այս կամ այն բանին ընել յանձնարարելով. բոլորովին ազատ ես հարստութիւնդ ուզած եղանակովդ գործածելու. իսկ քեզ ամուսնացնելու համար ես ընտրելի չունիմ. սրտիդ ձայնին հետևէ և տրամաբանութենէդ մի՛ շեղիր. բաւորմին անպաշտպան մի կարծեր քեզ աշխարհիս վրայ.

«Քոյրս Ֆուլիկ հանըմը, զոր չես ճանչնար, մեծ

խնամակալ մը, պաշտպան մը և աջակից մը կրնա-լլալ քեզ բարոյական խնդիրներու համար: Քոյր և եղբայր իրարմէ տեսութենէ զրկուելնիս դժբախտու-թիւն է. այս ցրուութիւնը գլխաւորաբար ծագում ա-ռած է ընտանեկան խնդիրներէ, որուն մէջ դրամի գծուծ հաշիւները երբեք բաժին չունին. Գիտեմ քը-րոջս ազնուութիւնը որ եղբօրը գերեզմանէն անդին պիտի չտանի իր աններողամտութիւնն ու պիտի չը գլանայ աջակցութիւնը քեզ նման անփորձ աղջկան մը համար:

«Պայծառը գիտէ քրոջս տունը. բայց դուն անի-կա մի ղրկեր Զաւլիկ հանըմը քովդ հրաւիրելու, ո-րովհետեւ քոյրս բնաւ չի սիրեր Պայծառը. ուրիշ մի-ջոցով մը դիմում ըրէ. այնչափ բարեսիրտ, այնչափ ուղղամիտ է որ պիտի չտատամսի մայրէ մը աւելի խնամք տածել քու վրադ:

«Ո՜րչափ երկարեցաւ գրութիւնս. վստահ եմ որ աւելորդ աշխատութիւն է այս և դեռ երկար տարի-ներ միջոց պիտի ունենար քու ընկերակցութեամբդ աշխարհը վայելելու. ա՜խ, հարստութեանս կէսը կու-տայի եթէ մայրդ ալ գար միանար մեզի հետ և կա-տարեալ ընէր այս տան երջանկութիւնը:

«Բայց որովհետեւ պղատոնական ամուլ փափաք մըն է մօրդ վերադարձի խնդիրը, քեզ չզրկելու համար անոր տեսութենէն, պաշտօնաթողութեանս ծրարին մէջ զետեղեցի Անահիտիս Թանկագին լուսանկարը համբուրէ, յարգէ, սիրէ այս նուիրական աւանդը. պիտի տեսնես որ մայր աղջիկ որչափ նմանութիւն ունիք իրարու.

«Կը մաղթեմ որ, սիրելի զաւակս, ձեր դէմքերու նմանութիւնը ճակատագիրներու վրայ ալ չանցնէ և երբեք չենթարկուիս մօրդ դժբախտ վիճակին:

«Գրութիւնս վերջացնելու պահուս լեզուս առաջ չերթար մնաս բարով ըսելու քեզ. կրկին տեսութիւն զաւակս. շատ պիտի չուշանամ, կրկին պիտի տեսնուինք և այս բաներուն վրայ բերանացի կերպով պիտի խորհրդակցինք. մայրդ ալ պիտի գա՞յ, միա-նա՞յ մեր խորհուրդներուն:

«Ո՜հ, ալ չեմ կրնար շարունակել, պակաս բան չմնաց. ամէն կարեւոր գաղտնիքներս հաղորդեցի քեզ. խելահաս զաւակ ես, ուղղամտութենէ մի շեղիր. նա-խանձելի հանգիստ պիտի վարես աշխարհիս մէջ...: Կը համբուրեմ, կը պաշտեմ զքեզ, միակ զաւակս:

ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԻԿԵԱՆ

Յ. Ի.—Երէկ գրած էի այս գրութիւնս. հիմա մեկնումի ժամս կը մօտենայ. ո՜հ, չեմ կրնար բաժ-նուիլ քեզմէ զաւակս, արիութիւն չունիմ այս գաղտ-նիքները քեզմէ պահելու, ինչո՞ւ զրկուիմ «ես քու հայրդ» եմ» ըսելու երջանկութենէն... քու շահուդ համար պէտք է լռեմ. կրկին տեսութիւն, հրեշ-տակս...:

Կարիկեանի այս սրտաշարժ գրութեան ընթեր-ցումն այն աստիճան խորին յուզում յառաջ բերած էր ունկնդիրներուն, մանաւանդ երկու կիներուն վրայ որ անոր աւարտումէն անմիջապէս վերջ Մ. Պաթիոթ

և Շապուհ ամէն բան մոռնալով սկսաւ Թուլիկի ու Նեմգարի առողջութեանը վրայ միայն խորհիլ։

Հանգուցեալին քոյրն ու աղջիկն այնչափ հեծկլտացած էին որ գրեթէ ալ ոյժէ ինկած էին. կարողութիւն չունէին ոչ բերան բանալու և ոչ ալ մէկու մը հետ խօսելու։

Նեմգար մանաւանդ, որուն փափուկ կազմը երբեք ընդունակ չէր այս տաժան սաստիկ ցնցումի մը դիմադրելու, գրեթէ խելայեղ

— Հայրի՛կս, մայրի՛կս, կը հեկեկար անընդհատ։

Մ. Պաթիսթ գեաստի կնկան դառնալով.

— Վստահ եմ որ տիկին, բաւ, ձեր հայրիկն ու մայրիկը բնաւ պիտի չներէին որ իրենց զաւակը, ծնողացը յիշատակը յարգելու համար, փորձանաւոր յուզումի մը անձնատուր ըլլար. կը խոստովանիմ որ ծանր է ձեր զգացած վիշտն այս պարագային մէջ, սակայն ի՞նչ կարելի է ընել. տեսէք ձեր հայրն որչափ վստահութիւն ունի աղջկանը կարողին վրայ։

— Իրաւունք ունիք Մ. Պաթիսթ, հեծկլտաց Նեմգար, բայց ո՞ր զաւակն է այն որ ծնողացն այս դժբախտութիւնները լսելէ վերջ անտարբեր գտնուի անոնց նկատմամբ. ո՛հ, թող ներէ ինծի ամուսինս, կեանքս այսուհետև շատ դառն պիտի գայ ինծի։

Շապուհ ընդմիջելով ամուսինը.

— Ինչո՞ւ Նեմգար, ըսաւ արտասուելով. մէթէ ուխտած չէի՞նք մէկտեղ ենթարկուիլ կեանքի ամէն հանգամանքներուն. քու վիշտդ իմս ալ պիտի չըլլա՞յ միթէ. մանաւանդ որ եթէ դուն հայրդ կ'ողբաս, ես ոչ նուազ կսկիծ կը զգամ մօրեղբօրս վրայ լալու։

— Ներեցէք որ գիտել տամ ձեզ թէ, ըսաւ դափացին, լաւ ուղղութիւն մը չէ որուն կը հետեւիք դուք այս պարագային մէջ. ինչո՞ւ փոխանակ զիրար մխիթարելու, այս կարգի յուսահատական խօսքեր ընել. խորհեցէք որ դեռ ձեր մեղրալուսնին մէջ էք և իմ հանգուցեալ բարեկամս երբեք պիտի չներէր որ այս կարգի տխուր խորհրդածութիւններ ուղղուին իր յիշատակին։ Ջանացէք կարելի եղածին չափ բարձր պահել բարեկամիս ձգած անունն ու համբաւն ամէն տեսակէտով։

Իսկ խեղճ Թուլիկ լսելով եղբօրն իր ազնուութեան նկատմամբ տուած նպաստաւոր վկայականը, սկսաւ զղջալ ու ողբալ, կենդանութեան ժամանակ եղբայրն այնչափ հալածած ըլլալուն համար։

Թշուառ քոյրը մինչև Կարիկեանի այս խոստովանութիւնները լսելը, դեռ այն հաւատքին վրայ էր թէ Անահիտի անոր նկատմամբ կեղծած (°°) սէրը ջանու անկեղծութեան վրայ հիմնուած բարեկամութիւն մըն էր լոկ և թէ եղբօրն ու աղջկան փոխադարձ յարաբերութիւնն այն սիրային ու սրբերէն էր որոնք միշտ տեղի կ'ունենան ընկերութեան ամէն խաւերու մէջ, սակայն հիմա եղբօրն ու Անահիտի անձնուրացութեան մօտէն տեղեկանալով, սկսած էր խղճահարիլ ու հասկնալ անոնց զգացման վսեմութիւնը։

Կարիկեանի հաւաստիքները, Անահիտի վերջին նա-

մակր, իրենց տխուր բաժանումէն վերջ երկու սիրահարներուն կեանքէ զզուիլը, աշխարհի երես չնայիլը, Կաւիկեանի հիւծումը, Անահիտի անյայտացումը այն կարգի բացարձակ ապացոյցներ էին անոնց սիրոյն անկեղծութեան, որուն վրայ այլ եւս կասկած յայտնել պարզապէս ճշմարտութեան դէմ մեղանչել պիտի ըլլար։ Ցուլիկ հանըմ ասոնց ամէնուն նկատմամբ մօտէն տեղեկութիւն ունենալէ վերջ հին գաղափարները բոլորովին յեղաշրջած, չէր դադրեր Անահիտի անձնուրացութեան վրայ հիանալէ։

— Ան ի՛նչ պոյ պօս, ի՛նչ ազնուութիւն. ի՛նչ աչքեր ունքեր. ի՛նչ եղաւ աճապ ան հրեշտակներու պէս աղջիկը, վա՛խ աղջիկ վա՛խ, կ՚ըսէր ինքնիրեն, ու եղբօրն յիշատակը Անահիտի անունէն անբաժան նկատելով կը շարունակէր լալ ու ողբալ Նեմգարի հետ։ Թշուառ քրոջ ցաւը մէկ չէր հիմա. եղբօրը մահէն ետք Անահիտի անյայտացումն ալ նուազ խղճի խայթ մը չէր։

Մ. Պաթիսթ շարունակելով մխիթարել բարեկամին սգակիր ընտանիքը.

— Հիմա հանգուցեալ բարեկամիս գրութեան առաջին մասը կարդացինք, ըսաւ, կը մնայ բանալ երկրորդ պահարանը, եթէ քիչ մը հանդարտեցնէք ձեր յուզումը։

— Այո՛, յարեց Շապուհ, եթէ ամէն մէկ պարբերութեան վրայ պիտի շարունակէք այսչափ յուզուիլ, աւելի լաւ կ՚ըլլայ կարծեմ բնաւ ձեռք չզարնել մօրեղբօրս ձգած երկրորդ պահարանին։

Եւ գաղիացի վաճառականին օգնութեամբ երկու կիներուն յուզումը հանդարտեցնելէ վերջ բացաւ Շա-

պուհ երկրորդ պահարանը ու դուրս հանեց ապխտակ թանձր պաշտօնաթուղթ մը, որուն տակը ծածկուած էր մեծ ու փոքր կնիքներով և այլեւայլ վերտառութիւններով։

Սեւ մելանով շեղակի տողուած այս պաշտօնաթուղթը քանի մը անգամ շրջան ըրաւ Կաւիկեանի ընտանեաց ձեռքը, առանց բան մը հասկընալու անոնց իր պարունակութենէն, յետոյ երկրորդ թուղթ մըն ալ հանեց Շապուհ պահարանէն և յուսալից շեշտով մը ըսաւ.

— Աստուած ողորմի հոգւոյն, ի՛նչ գործնական մարդ է եղեր մօրեղբայրս. պաշտօնաթուղթիս հայերէն թարգմանութիւնն ալ դրեր է պահարանին մէջ և սկսաւ կարդալ անոր պարունակութիւնը։

Պաշտօնաթուղթը, Թահթագալէի Շէրիի դատարանէն տրուած «Նէֆի Միւլքի հէօճէթ» մըն էր որ վաւերացուած էր նաեւ Շէյխ իւլ իսլամի դուռնէն ու ո և է առարկութիւն չէր վերցներ։ Այդ թուղթով հանգուցեալ Կաւիկեան դատաւորին առջեւ կը խոստովանէր թէ «բացի վրայի հագուստէս, Կաւիկեանի վաճառատան մէջ գտնուած բոլոր ապրանքները, դրամները, գանձելի մուրհակները և վերջապէս ինչ որ իմս ըլլալ կը կարծուի, իմս չէ, այլ աղջկանս Նեմգարինն է», այս խոստովանութիւնով իր ամբողջ հարստութիւնը Նեմգարին կը թողուր Կաւիկեան ըստ օրինի և ոչ ոք իրաւունք ունէր անոր միջամտելու. մինչեւ իսկ աշխարհի ամէնէն անպատկառ փաստաբանը չէր կրնար ուրիշ ժառանգորդի մը կողմէ դատ բանալ այս Նէֆի Միւլքի հէօճէթով փոխանցուած ժառանգութեան դէմ։

Որչափ ալ ճանչնար Շապուհ իր կինը, որչափ ալ համոզուած ըլլար անոր սիրոյ մեծութեան, որչափ ալ գիտնար որ շահու ակնկալութեան վրայ հիմնուած չէր իրենց ամուսնութիւնը, չէր կրնար լռութեամբ անցնիլ այս խնդրոյն վրայէն, որ հիմա կը յեղաշրջէր ժառանգորդներու դերերը. ՎԱԹՍՈՒՆ ՀԱԶԱՐ ՈՍԿԻ ահագին հարստութիւնը Նեմզարին և փոխադարձաբար ԶՐԿԱՆՔԸ Վարդանէրեան ընտանեաց կտակելով. ուստի պաշտօնաթուղթէն ստացած յուզումին տպաւորութեան տակ ըսաւ Նեմզարի.

— Եթէ մեր ամուսնութիւնը կանխած ըլլար այս կտակը, վաթսուն հազար ոսկիի ահագին հարստութիւնով գուցէ ընկերութեան առաջին դասակարգէն ամուսնութիւն մը կրնայիք կնքել դուք:

Դեռատի կինը վճիտ ու ջինջ աչուըները ամուսնոյն յուզումէն աժգունած դէմքին վրայ յառելով, մեղմաղձիկ շեշտով մը, որ սէր, պարկեշտութիւն կը բուրէր:

Գաղիացի վաճառականը որ պաշտօնաթուղթին ընթերցումէն ի վեր անկողմնակալ կերպով նստած բերանը չէր բանար, հիացում կ'զգար երկու ամուսիններուն վեհանձնութիւնը տեսնելով և կ'ըսէր թէ իր տխուր պաշտօնը վերջանալու կը մօտենայ այնպիսի տեսարանով մը որ ճշմարտապէս պատիւ կը բերէ իր բարեկամին յիշատակին և երջանկութիւն կը մաղթէ այս ամուսնութեան:

Վարդանէրեան ընտանեաց յուզումն աստիճանաբար հարդարուած և գրեթէ թղթածրարին պարունակութիւն ստանալու վրայ էր, Շապուհ դարձեալ պահարանին մէջ երկնցուց ձեռքը ու երկրորդ պահարան մը հանեց միջէն: որուն վրայ ոսկեզօծ տառերով գըրոշմուած էր ծանօթ լուսանկարչատան մը անունը. խոր լռութիւն մը տիրեց սենեակին մէջ, ու Նեմզարին սիրտն կու տրադ տրադ բաբախել:

Երիտասարդը բացաւ պահարանը ու Նեմզար տեսնելով երիտասարդ հասակին զոհուած մօրը լուսանկարը, աժգունած ինկաւ թիկնաթոռին վրայ:

Տեսարանը շատ սրտագրաւ եղաւ. ներկայ եղողներէն ոչ մէկը կը համարձակէր մխիթարական խօսք ընել Նեմզարին:

Ցուլիկ հարսին ձեռքէն առնելով լուսանկարը և յու մը դնեց ու արցունքները սրբելով,

— Թըփըօրին է, ըսաւ ինքնիրենը, հեղ մը ժամէ ի էլլալնիքէն տեսայ, կիտես քի խայալը աչքիս աչքիս առջեւէն անցին գացած չէ. ա՛խ աչքդ քէօռնայ Փէ-լէք, տահա ինչար մարդիկներու արւուն արցունք թափել պիտի տաս: Եւ հարսին դառնալով.

— Աստուծու սիրուն ծանր քալիք բաներ մընէք, ինչ ընենք, ճակտին գիրը ատանկ է եղեր. Աստուած ձեզի բերնի համ տայ ալ դուք աղուոր աղուոր ապրէք իրարու հետ:

Նեմզար արցունքները ընդհատելով կեկին ձեռքը առաւ մօրը լուսանկարը և հառաչ մը քաշելով.

— Որչա՛փ գեղեցիկ է եղեր մայրս. ա՛խ, ինչո՞ւ զրկեցիր զիս քու գգուանքներէդ, աղուորիկ մայրիկս, մեղք չէր հօրս որ այնչափ տառապանքներու ենթարկեցիր, ո՜հ, դուն հրեշտակ մըն էս, բայց աւա՛ղ, թռար:

— Իրաւ հրեշտակ մըն էր աղջիկս, յարեց Ցուլիկ այնչափ աղուոր էր որ հեղ մը տեսնողը հեղ մըն ալ

տեսնամ կ'ըսէր. տանս պատկերին մէջ քիչ մը սոլ-
զուն եղած է։

Ամէնէն վերջ Գաթիաթ ձեռքն առաւ Անահիտի լուսանկարը և սկսաւ տարօրինակ մտախոհութեան մը ենթարկուիլ. ինքը տեսած էր այդ կինը, բայց ո՞ւր, մինչև իսկ այնպէս կը թուէր իրեն որ խօսած ալ էր անոր հետ, սակայն չէր կրնար յիշել պարագաները։

Շապուհ գաղղիացիին լուսանկարէն ստացած արտակարգ տպաւորութիւնը տեսնելով ցած ձայնով մը.

— Միթէ կը ճանչնա՞ք այս կինը.

— Կը կարծեմ որ քիչ մը ճանչնամ, եթէ յիշողութիւնս զիս չի խաբեր։

Ո՛չ, ինչ կ'ըսէք Մ. Գաթիաթ, կը խենթեցնէք զիս.

— Բայց քիչ մը կամաց խօսեցէք, Տիկինները չլսեն։

— Իրաւունք ունիք, սակայն ո՞ւր տեսած էք։

— Միակ այդ պարագան չեմ յիշեր։

— Ո՛հ անանկ բաներ կ'ըսէք որ.. կակազեց Շապուհ։

— Այո՛, ես ալ կ'զգամ որ խօսքերս շատ կապակցութիւն չունին իրարու հետ, սակայն ի՞նչ կուզայ ձեռքէս. գուցէ պարզ նմանութիւն մըն է որ կը շփոթեցնէ զիս. ամէնէն ցաւալին ա՛յն որ ոչ տեղը, ոչ ժամանակը և ոչ ալ անունը կը յիշեմ, միայն աղօտ լոյս մը կը փայլի երևակայութեանս մէջ թէ այս պատկերին տէրը տեսած եմ և միշտ իր հետն ալ խօսած։

— Ո՛չ, որչափ բարեբախտ պիտի ըլլայի եթէ այս

թանկագին օժիտը կարողանայի տալ ամուսնոյս, կորսուած մայրը իրեն վերադարձնելով։

Յետոյ Կասիկեան վաճառատան այն տարւոյ հաշուեկշիռը կարդաց Շապուհ, որ արդէն ծանօթ էր իրեն. այդ հաշուեկշռով հանգուցեալը մանրամասն բացատրութիւն տուած էր իր հարստութեան նկատմամբ, որուն գումարը ճշմարտապէս վաթսուն հազար ոսկիի կը յանգէր։

Շապուհ ալ պէտք եղածները խօսեցաւ իր կողմէն իբրև Կասիկեան վաճառատան արդի դէմք և Կասիկեանի ՎԵՐՋԻՆ ԿԱՄՔԻՆ արտայայտող թուղթերուն ընթերցումն աւարտեցաւ.

Ամէնէն վերջ խօսք առաւ Գաթիաթ և ըսաւ.

— Այս կարգի կենսական խնդիրներու կարգադրութեան մէջ այնպիսի փափուկ ձևակերպութիւններ կան որ անոնց վրայէն լուռ անցնիլը աններելի պարտազանցութիւն մը եղած պիտի ըլլար. ես իբրև ողբացեալ Յակոբ Կասիկեանի կտակակատարն ու դուք հանգուցեալին քոյրը, դուստրն ու քեռորդին, կատարելապէս համոզուեցանք որ հանգուցեալ Յակոբ Կասիկեան իր իսկ ձեռագիր կտակով ու դատարանին վաւերացումով ամբողջ հարստութիւնը իր միակ աղջկան Նեմզարին կը կտակէ։ և օրէնքը խղճի մօտ գործադրած ըլլալու համար պարտք կ'զգամ յայտարարել որ Օր. Կասիկեան և հիմա Տիկին Նեմզար Վարդանեան կատարեալ ազատութիւն ունի հօրմէն ժառանգած հարստութիւնը ուզածին պէս գործածելու, նոյնպէս պարտք կը սեպեմ անկեղծօրէն խոստովանիլ որ իմ մասիս ամէն աջակցութիւն պիտի չխնայեմ բարեկամիս աղջկան։

Գաղղիացի վաճառականին արտասանած այս խօսքերը խոր լռութեամբ ընդունուեցան ներկայ գլխաւորներուն կողմէ։

Եւ փոխադարձաբար արտասանուած շատ մը քաղաքավարական խօսքերէ վերջ մեկնեցաւ Մ. Պոթիէ, մօտ օրէն ընտանեօք այցելելու խոստումով։

Իսկ Շաքուհ, մօրն ու ամուսնոյն հետ մինչեւ կէս գիշեր խօսակցեցաւ անցած օրերու վրայ և Ֆալիկ շատ մը մանրամասնութիւններ պատմեց եղբօրն ու Անահիտի սիրոյն նկատմամբ։

Պ. Պաթիէ ճամբուն երկայնութեամբ լուսանկարին վրայ կը խորհէր.

— Ո՞վ էր, ո՞ւր տեսած էր։

Գրեթէ բարեկամին կառքն այնչափ չէր շահագրգռեր զինքը, որչափ լուսանկարին տէրը գտնելու խնդիրը։

Բայց հապա՛ եթէ Եւրոպայի կամ Ամերիկայի մէջ տեսած էր այս կինը. այն ատեն ի՛նչ դժբախտութիւն պիտի ըլլար։

Այս մտախոհութեամբ տուն հասաւ ու ամուսնոյն պատմեց մանրամասնաբար Կարիկեանի կառքն ու անոր ամուսնութեան տարօրինակ գաղտնիքը։

Կինը որ արդէն Մեծ կղզիէն կը ճանչնար Նեմզարը ու այնչափ կը սիրէր զայն, մեծ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր ամուսնոյն պատմութիւնը. մերթ ընդ մերթ ընդմիջելով ու այլ և այլ հարցումներ ուղղելով աղջկան մասին։

Երկու ամուսինները այս խնդրոյն վրայ երկարօրէն խօսակցելէ վերջ, որոշեցին Շաքուհի միջոցաւ

ստանալ Անահիտի լուսանկարն ու լուրջ քննութիւն մը ընել անոր վրայ։

Երեք օր յետոյ առանց մօրն ու ամուսնոյն զգացնելու, գաղղիացի վաճառականին խնդրանօք չուկայ բերաւ Շաքուհ անյայտացած զոքանչին լուսանկարն ու Մ. Պաթիէի յանձնեց։ Այս վերջինը իրիկուան ատեն վերադարձաւ երբ կնոջը ներկայացուց Անահիտի լուսանկարը.

— Ճանչցա՞ր, հարցուց Փրանսուհին, ուշադրութեամբ պատկերին այլ և այլ մասերը քննելով։

— Յիշողութենէս վրիպած է, ըսաւ վաճառականը։

— Մատմազել Ասէլաֆը չէ՞, կրկնեց կինը յաղթանակով մը։

— Ո՜հ իրաւունք ունիս, նոյն ինքն է, ըսաւ Պաթիէ վերջին ծայր գոհ այս գիւտէն։

— Սակայն չափէ աւելի տարօրինակ չ'ըլլա՞ր լուսանկարէ մը հետեւցնել թէ Ասէլաֆը հայ և միանգամայն Կարիկեանի սիրուհին է։

— Հապա եթէ ճշմարտութիւնն այնպէ՛ս է։

— Չեմ յուսար որ պարզ նմանութենէ մը անդին անցնի մեր այս ենթադրութիւնը, մանաւանդ որ հազիւ տարի մը կայ Մատմազել Ասէլաֆի Եւրոպայէն Պոլիս գալուն։

— Ես ծրագիրս պատրաստած եմ. վաղը քեզի հետ զգոյշ կ'երթանք և պիտի տեսնես որ ինչ փափկանկատութեամբ պիտի բանանք խնդիրն ու ամէն բան հասկնանք։

Մատմազել Ասէլաֆ 35 տարեկանի մօտ սիրուն և հեզահամբոյր աղջիկ մըն էր։

Տարի մը առաջ Նուպարեան Պոլիս եկած էր եւ հոն աղջկանց գաղղիական գիշերօթիկ վարժարանի մը մէջ օգնական ուսուցչուհիի պաշտօն կը վարէր՝ ու այն աստիճան համակրանք շահած ու բարեկամութիւններ մշակած դպրոցին մէջ որ իր անունը գոյութեան պէտք մը դարձած էր դպրոցին համար։ Պարզ վարժուհի մը չէր մնացեր եւ ոչ ալ վարձկան դաստիարակուհի մը, այլ ճշմարիտ մայր մը։

Այլ եւս դպրոցի մը երեւոյթը չունէր իր կառավարած յարկը, այլ բազմաթիւ անդամներէ բաղկացած տուն մըն էր այն, ուր ամէն ազգէ, հասակէ ու սեռէ աղջիկներ քրոջ պէս կ'ապրէին իրարու հետ։

Փաղփայի փաստաբան Պաթիսթի երկու աղջիկներն ալ այն դպրոցին մէջ կը դաստիարակուէին ու այս առթիւ է, կու ամուսինները միշտ յարաբերութեան մէջ էին մնացեր հետ. քանի մը անգամ ալ իրենց տունը հրաւիրած էին զայն ու բաւական մտերմութիւն հաստատած անոր հետ։

Ուստի Կառիկեանի կուսկին բացուելէն երկու շաբաթ վերջ, երկու ամուսինները իրենց զաւակները առնելու պատրուակով դպրոց գացին եւ հոն մատմազէլին սենեակը առաջնորդուեցան։

Օգնական ուսուցչուհին մեծ յարգանքով ընդունեց Պաթիսթն ու ամուսինը եւ սկսաւ այլ եւ այլ բացատրութիւններ տալ անոնց դպրոցին ներքին վիճակին եւ գլխաւորաբար իրենց զաւակներուն նկատմամբ։

Սակայն երկու ամուսիններուն այցելութեան նպատակը բոլորովին տարբեր էր եւ փաստաբանը հիմակ ալ աւելի համոզուած իրեն ենթադրութեան վրայ, սիրտ կը փնտռէր խօսք բանալու։

Վերջապէս խօսակցութեան ընթացքը փոխելով.

— Ո՛րչափ բարեբախտ պէտք է ըլլանք գիտնալու-ծին որ, ըսաւ, ձեզ Պոլիս առաջնորդեց։ Այս բարեբախտութիւնը կարծես յատկապէս մեր զաւակներուն համար եղաւ եր ձեր շնորհիւ լաւ դաստիարակութիւն մը ստանան. եթէ ոչ Բարիզ ո՛ւր, Պոլիս ո՛ւր. երբեք կը յուսայի՞ք օր մը Պոլիս գալ՝

Ադէլայիտ փաստաբանին այս հարցումէն շփոթած չերեւցաւ ու զգալի պատասխանել անոր, այլ թեթեւ ժպիտով մը գոհունակ այնպիսի դիրք մը առաւ, որով կ'ուզէր զգացնել թէ իր փափաքն է լռութեամբ անցնիլ այդ կէտին վրայէն, սակայն Պաթիսթ անգիտանալ կեղծելով Ադէլայիտի նպատակը։

— Ներեցէք մատմազէլ, արդեօք սխա՞լ է կարծիքս, փրանսացի չէ՞ք։

— Ո՛չ, պատասխանեց մատմազէլը ակամայ խօստովանութիւնով մը, Լըվանթէն եմ։

— Լըվանթէ՞ն, պրաւօ՛, կը շնորհաւորեմ. զա-գիերէն լեզուն այնչափ սահուն կը խօսիք որ Բարիզի մէջ ծնած փրանսուհի մը կը կարծէի ես զձեզ։

— Բայց երկար ժամանակ Բարիզ ապրած եմ։

— Այդ կէտը բացորոշ է, սակայն բնիկ Պոլսեցի՞ էք։

— Այո՛, մօրաս աղջիկը, հեգնեց նեղուելով այս քաղաքավարական հարցաքննութենէն։ Փաղփայի ամուսիններն այնչափ մօտեցած էին իրենց ենթադրած ճշմարտութեան, որ ա՛լ բացարձակապէս վստահ էին մատմազէլին բուն իսկ Նեմզարի մայրն ըլլալուն. բայց ի՞նչպէս յայտնէին այս պարագան ալ-

ջկան․ Տիկին Գաթիաթ որ հոն հոն պալէն ի վեր գրեթէ միշտ լուռ կեցած էր, կատարեալ միամտութեամբ խօսք առնելով․

— Ո՛հ, որչափ ուրախացած պէտք է ըլլան ձեր ընտանեկան պարագաներն ըսաւ, երկար բացակայութենէ մը վերջ կրկին իրենց քով վերադարձած տեսնելով զձեզ․ Ես ալ քանի մը անգամ ծննդավայրս Լիոն դարձած եմ եւ կը կարծեմ որ հոն ազգականներուս ծոցն զգացած հրճուանքս ո՛ եւ է տեղն զգացած չեմ։

— Այո՛, կմկմաց տեսչուհին, միշտ կարճ կապել ջանալով խօսակցութիւնը, բայց աւաղ որ ծնողքս երկար տարիներ առաջ մեռած են եւ գրեթէ բնաւ ազգական չունիմ Պոլսոյ մէջ։

— Ներեցէք մատմազէլ․ եթէ տխուր յիշատակներ արթնցուցի ձեր մէջ, յարեց Տիկին Գաթիաթ ցաւակցական շեշտով մը․

— Թող լիցի տիկին պատասխանեց Սաէլախիա․ ասոնք այն կարգի յիշատակներ են որ երբեք չեն կրնար բաժնուիլ մարդէս, ծնող մը, մանաւանդ մայր մը, նուիրական է աղջկան մը համար։

— Այո՛ պատասխանեց Գաթիաթ առիթէն օգտուիլ փորձելով․ երկու օր առաջ ընտանեկան տխուր տեսարանի մը ներկայ գտնուեցայ եւ սիրտս կտոր կտոր եղաւ մանկամարդ աղջկան մը սգերուն առջեւ։

— Ի՞նչ էր աղջկան ողբալուն պատճառը, հարցուց Սաէլախիա, գոհ ըլլալով որ այս առթիւ խօսակցութեան ընթացքը պիտի փոխուէր։

— Բարեկամ մը ունէի հոս, ըսաւ վաճառականը, Յակոբ Կաոփիկեան անուամբ...

Այս անունը լսելուն պէս վայրկենապէս գունատեցաւ Սաէլախիա, ու չանթահար եղածի նման սարսուռ մը զգալով քովի պատին կոթնեցաւ չիյնալու համար

— Ի՞նչ կ'ըլլաք կոր, օրիորդ, հարցուց Գաթիաթ խօսակցութիւնն ընդհատելով, անհանգստութի՞ւն մը կ'զգաք։

— Ընդհակառակը շատ կը հետաքրքրուիմ ընտանեկան պատմութիւններով։

— Յակոբ Կաոփիկեան որ հայ վաճառական մըն էր, քանի մը ամիս առաջ Եւրոպայի մէջ կը մեռնի իմ հասցէիս նամակ մը ձգելով։

Կաոփիկեանի մահը լսելուն պէս անդիմադրելի յուզման մը ենթարկուեցաւ Սաէլախիա եւ այս անգամ չկրնալով զսպել ինքզինքը, ակամայ հառաչ մը արձակեց։

— Բայց ինձ այնպէս կը թուի որ, ըսաւ Գաղիացին, Յակոբ Կաոփիկեան բոլորովին անծանօթ պէտք չէ ըլլայ ձեզ, եթէ խաբուած ենթադրութեանս մէջ։ Եւ գրպանէն Անահիտի լուսանկարը հանելով։ Տեսէք, օրիորդ, յարեց, Անահիտ եւ Սաէլախիա որչափ կը նմանին իրարու եւ մենք իրաւունք չունի՞նք հաւատալու թէ այս երկու անունները մէկ անձի մը յատուկ են։

Մատմազէլին յուզումն այնչափ սաստիկ եղաւ իր լուսանկարը տեսնելով որ վայրկենապէս մարած ինկաւ թիկնաթոռին վրայ։ Երկու ամուսիններն անմիջապէս ջուր սրսկեցին թշուառ աղջկան երեսին եւ զայն սթափեցնելով քիչ մը հանդարտացնելէ վերջ,

— Գիտէք օրիորդ, ըսաւ Գաթիաթ, ինչ մեծ սխալ գործեցիք լքանելով հանգուցեալ բարեկամս, որ

մինչեւ վերջին շունչը ձեզմով ապրեցաւ աղջիկը որ իր հօր կամքէն խացաւ իր ծնողներու տունը եւ մինչեւ հիմա կ'ողբայ անոնց վրայ։

— Ո՛հ, աղջիկս ի՜նչ վիճակի մէջ է, հեծկլտաց Անահիտ, ամէն նկատում մէկդի դնելով։

— Ձեր աղջիկը, պատասխանեց փաստաբանը, չափահաս կին մըն է հիմա եւ ամուսնացած՝ Կարիկեանի քրոջ զաւկին Շապուհին հետ։

— Աստուած իմ, գոչեց օգ. տեսչուհին երկու ձեռքը գլուխին զարնելով, Ֆուլէկի տղո՜ւն հետ։

— Այո՛, հարս ու կեսուր այնչափ սիրով են որ Տիկին Նեմզար Ֆուլիկի յանձնեց հօրը ի նպաստ իրեն ձգած կտակագիրը։

Մատմազէլ Ատէլայիտ որ հարկ չկայ ըսել թէ մեր ընթերցողներու ծանօթ Օրթագեղցի Տիրինեան Անահիտն էր, հակառակ թափած գերմարդկային ճիգերուն, չէր կրնար պաշարիունութիւնը պահել հիւրերուն առջեւ։ Տենչ մը, փափաք մը կ'զգար առանձնանալով արձակ համարձակ լալու, ողբալու, առատ արցունք թափելու իր կեանքը խորտակող այս եղերական յիշատակներուն համար։

Երկու ամուսիններն ալ կը կռահէին թշուառ աղջկան իրենց ներկայութենէն զգացած անհանգստութիւնը, սակայն իրենց բարեկամական զգացումներուն հակառակ կը սպէին առանձին թողուլ զայն եւ անդարմանելի չարիքի մը պատճառ դառնալ։

Ուստի ամէն կարելի եղած միջոցներով ջանացին հանգստացնել Անահիտի յուզումը եւ ա՛յն գաղափարները բարեշրջել ի նպաստ Ֆուլիկի եւ Շապուհի։

Մ. Պաթիսթ մանրամասնօրէն պատմեց Կարիկեանի վերջին կամքը արտայայտող թուղթերուն պարունակութիւնը ու անոր մէջ Անահիտի հասցէին ուղղուած սիրաշունչ պարբերութիւնները»

Անահիտ լուռ ու մունջ կ'արտասուէր. ինքն ալ կը զգար Մ. Պաթիսթի խօսքերուն ճշմարտութիւնը. ինքն ալ հոգի կուտար անգամ մը աղջկանը դէմքը տեսնելու, անոր «մայրիկ» արտասանելը լսելու համար, սակայն իր կամքէն զօրաւոր զգացում մը, անդիմադրելի տկարութիւն մը, գուցէ յոռի նախապաշարում մը, չէր ներեր իրեն քայլ մը առնել, աղջըկանը մօտենալու համար։ Ո՛հ, անտանելի էր թըշուառ կնոջ կացութիւնը, որուն մէջ կը տառապէր հիմա այս վճռական վայրկեանին։

Եւ սակայն Անահիտ կը տառապէր այն հոգեկան ծանր վիճակը որ անկէց 15 տարի առաջ ստիպած էր զինք լքանել տուն տեղ, զաւակ ու ծանօթներէ շատ հեռու փախչիլ. հիմա կարծես կը վերանորոգուէր թշուառ մօր հոգւոյն խուցը մէջ ու անընդունակ կ'ընէր զինք ո և է խորհուրդի անսալու։

Թշուառ աղջկան այս տեւական վարանումները տեսնելով Պաթիսթ, արմատական որոշում մը տուաւ ու նստած տեղէն ոտքի ելնելով.

— Ձեր միակ աղջկան եւ նոյն իսկ ձեր շա՞հը կը պահանջեն որ հիմա անմիջապէս առանց ժամանակ կորսնցնելու ձեր տունը վերադառնաք. իբրեւ ողբացեալ Կարիկեանի կտակակատարը պարտք կ'զգամ յիշեցնել ձեզ այս կէտն ու մինչեւ իսկ ձեր ներողամտութիւնով պնդել անոր վրայ. ո՛ն ուրեմն հետեւէք ինծի եթէ կը հաճիք։

— Ո՛հ, հասկցէք Անահիտ, ո՞ր մայրն է այն որ միակ զաւակը ողջագուրելու, անկէ հարուստ ամենու հրաւէրը մերժէ Մ. Պաթիսթ, սակայն...

— Բաջութիւն ունեցէք տիկին ընդմիջեց Փրանսուաէին, նկատումներու առջեւ մի զոհէք ձեր ծնողական սէրը. յիշեցէք որ Նեմզար ձեր անկեղծ սիրոյն միակ արգասիքն է որ կ'սպասէ ձեզ:

Երկու ամոլ սիրահարները մայրական զգացումներուն կոչում ընելով, վերջապէս համոզեցին Անահիտը որ թեթեւ արդուզարդ մը ընելէ վերջ, գիւղին տեսչուհիին հաւանութեամբ իրենց հետ կառք նստի ու երեքը միասին Վարդանեբեաններու տունը ուղղուեցան:

Երբ կառքը յառաջացաւ Մ. Պաթիսթ Անահիտին դառնալով.

— Ինչ քաղցր անակնկալ մը պիտի ըլլայ Վարդանեբեան ընտանեաց համար այս այցելութիւնը. ձեր աղջիկը մանաւանդ ուրախութենէն այնչափ պիտի յուզուի որ վախնամ թէ անխոհեմ ընթացք մը ծանր հետեւութիւններ կրնայ ունենալ անոր առողջական վիճակին վրայ:

Անահիտ չկրնալով արցունքները զսպել.

— Դուք այնչափ բարի ու հեռատես էք Մ. Պաթիսթ որ երբ մէկ կողմէ զիս երջանկութեան կը մղէք, միւս կողմէ պիտի չուզէք որ առաջինէն աւելի ծանր վիշտով մը բեռնաւորուիմ թեւերուս մէջ զաւկիս մարմրիլը տեսնելով:

Տէր եւ Տիկին Պաթիսթ որոշեցին թէ մէկ երկու ժամ տեսակցելէ վերջ յայտնեն ճշմարտութիւնը եւ համոզեցին նաեւ Անահիտի այս կարգադրութիւնը:

Այս առաջարկութիւնը ընդունուեցաւ երկու կիներուն կողմէ ու գաղիացի վաճառականը կառքէն իջնելով ուրիշ կառք մը վարձեց ու սրարշաւ հասաւ Վարդանեբեաններու բնակարանը, ուր ներկայ էին ընտանիքին երեք անդամներն ալ:

Կարճ տեսակցութենէ մը վերջ ըսաւ Պաթիսթ.

— Գաղիացի հիւր մը եկաւ մեզ եւ թէեւ անհաւատալի, սակայն կը պնդէ որ... ինք ժամանակաւ տեսած է Անահիտը, շատ լաւ կը ճանչնայ եւ անոր հետ երկար ժամանակ միեւնոյն տան մէջ բնակած է:

Ամէնէն աւելի Շաւարշն զարմացած վաճառականին այս յայտնութիւններէն, նշանոցի հարցումներ կ'ուղղէր անոր, հաւատալու համար թէ ճշմարտապէս գըտնուա՞ծ էր անյայտացած զոքանչին հետքը:

Իսկ Նեմզար բոլորովին շուարած՝ չէր կրնար անգամ մը նստիլ. խեղճ կնոջ սիրտը այն ատենէն արագ կը բաբախէր ու եթէ կեսուրին պաշտպանութիւնները չըլլային պարզապէս պիտի խելագարէր:

Այս միջոցին դուռը բացուեցաւ եւ Տիկ. Պաթիսթ ու Անահիտ ներս մտան սենեակէն. ամէնէն առաջ Շաւարշիկ ճանչցաւ եղբօրը սիրուհին ու խեղդուած ձայնով մը ըսաւ. «Նեմզար, մայրդ է:»

Տեսարանը շատ սրտագրաւ եղաւ: Մայր ու աղջիկ իրարու գիրկ նետուեցան ու երկուքն ալ բաւական ժամ լալ մնացին առանց բերան բանալ կարողանալու: Սենեակին մէջ տիրող յուզումը աննկարագրելի էր: Ներկաները ազդուած էին այս սրտաշարժ տեսարանէն եւ չէին կրնար իրենց արցունքները զըսպել: Վերջապէս Փոլիկ ձեռուըները երկինք բարձրացնելով ըսաւ. «Փառք քեզ Աստուած որ երեսնե- խնդացուցիր, տակէց ետքը մայր ու աղջիկ իրարմէ հարուստին թող տանին»:

Իսկ Նեմզար սիրուն գլուխը Անահիտի կուրծքին հակեցնելով հեկեկաց. «Անուշի՜կ մայրիկս»:

Թշուառ մայրը խոր հառաչ մը արձակեց ու ին-
կաւ աղջկանը թեւերուն մէջ։ Մ. Գաթիաթ Տապուհի
օգնութեամբ «էթէր»ով կարելի եղած դարմանը ըրաւ.
քանի մը վայրկեան վերջ կազդուրուելով իր թեւերուն
մէջ առաւ Անահիտ զաւակը համբոյրներու տարափով։
— Անիծէ մայրդ, ըսաւ, քեզ լքանող մայրդ, ա-
նարժան մայրդ։

Երբ տիրող յուզումը հանդարտեցաւ և մայր ու
աղջիկ իրարմէ բաժնուեցան, Տապուհ անմիջապէս
երկու գաղիացի ամուսիններուն երախտագիտութիւն
յայտնեց այս անմոռանալի շնորհին համար։

Երկու գաղիացի ամուսինները փոխադարձ շնոր-
հակալութեամբ նկատելով որ անպատեհ էր այլ եւս ի-
րենց ներկայութիւնը, շնորհաւորելով ու բարեմաղ-
թութիւններ ընելով ուրախ զուարթ մեկնեցան Վար-
դապետեաններու բնակարանէն։

Հիւրերուն մեկնելէն ետք Յուլիկ և Տապուհ ալ
ուրիշ սենեակ մը քաշուեցան ու բոլորովին առանձին
ձգեցին մայրն ու աղջիկը. Նեմզար փոքրիկ աղու մը
պէս մօրը վզին պլլուելով հարցուց.
— Մայր ալ չպիտի երթաս այնպէս չէ՞։
— Աղջիկս, քեզի պէս զաւակ ունեցող մայրը
կրնա՞յ անոր քովէն հեռանալ պատասխանեց Անահիտ։

Եւ մայր ու աղջիկ երկարօրէն խօսեցան այլ եւ
այլ խնդիրներու վրայ և վախ մը պատած էր երկու-
քին մէջ որ պորձեալ բաժնուին իրարմէ. Անահիտ չէր
կշտանար Նեմզարի գեղեցկութենէն և հաւատալ չէր
գար որ այս գեղեցիկ կինը իր օրօրոցին մէջ ձգած
փոքրիկ աղջիկն ըլլար։ Ո՜հ որչափ երջանիկ պիտի
ըլլար, եթէ Ցախորիկն ալ գտնէր աղջկանը քով։
Նեմզար քանի մը անգամ ակամայ հօրը անունն
յեղյեղեց, սակայն նկատելով որ այն նուիրական ան-
ուան յիշատակը խիստ ծանր կ'ազդէ մօրը արդէն յուզ-
ուած կացութեան վրայ, անմիջապէս փոխեց խօս-

քին ընթացքը և ուզեց հասկնալ ի՞նչ դաւն կացու-
թեան ենթարկուիլը հօրմէն բաժնուելէն վերջ
Դժբախտ Անահիտ սիրտը փղձկած և աչքերը լե-
ցուն չկրնալ մնալ մանրամասնութեանց մէջ, երկու-
քը մէկէն ողբացին Կարիկեանի թանկագին յիշատակը։
Քիչ մը վերջ Յուլիկ և Տապուհ ներս մտան և
ընկերական շրջանակ մը բոլորելով սկսան խօսիլ
անցեալ դէպքերուն վրայ։ Ըստ եղաւ կինը կոր-
ծեց ոգի կ'առնէր զինքը շրջապատող գուրգուրանք-
ներէն և Յուլիկի նկատմամբ տածած հոգածութիւնը
տեսնելով, կը զարմանար Կարիկեանի քրոջ, երբեմն
իր մեծ սխալին ենթարկուած այս բարեփոխումին
վրայ. ամէնէն աւելի փեսին Տապուհի ազնիւ զգա-
ցումներն էին որ կը հրացնէին վշտահար կինը և հի-
մա այս տառապած վիճակին մէջ մխիթարութեան ա-
մէնէն մեծը կ'զգար, եթէ ինքը դժբախտ եղաւ, գո-
նէ աղջիկը, աշխարհի միակ յոյսը երջանիկ պիտի ըլ-
լար այս երախտապարտին ընկերակցութեամբ։
Բայց թէ Անահիտ և թէ Վարդապետեաններու
համար կարեւորութիւն ունէր անշուշտ ժամ առաջ
իմանալ փոխադարձաբար իրենց 15 տարուան անց-
եալը. երբեմն հասարակաց դէպքեր պատմէին իսկ,
անհամբեր յուզումներու անհետացումին կ'սպասէին
և տան սովորական կեանքին վերսկսելուն, որպէս զի
հանդարտ սրտով պատմեն իրարու ամէն բան։
Անահիտի ժամանումէն երկու օր վերջ Տապուհ
խնդրեց զօքանչէն որ բնաւ չխօսին այդ պատմու-
թիւններուն վրայ դարձեալ յուզման չմատնուելու
համար և միայն բաւականանան իրող վայելելով։
Զօքանչին առաջարկին վրայ Տապուհ անմիջա-
պէս բացաւ Կարիկեանի թղթածրարը ու տուաւ ընդ-
հանուր յուզմանց և Անահիտի յորդ արցունքներուն
մէջ կարդաց մը ընթերցողներուս արդէն ծանօթ
գրութիւնը, որուն մէջ մանրամասնօրէն բացատրած
էր հանգուցեալը Նեմզարի մօր անյայտացումէն վերջ

անցուցած 25 տարուան տառապալից կեանքը։ Թէպէտ կինը տարիներ առաջ աղջկանը հետ ըը հասցէին գրած նամակը կարդալով հիմա ինքզինքը հոն փոխադրուած կը զգար ու հակառակ ամէն կողմէ շրջապատած մխիթարութիւններու չէր կրնար հանդարտեցնել յուզումը։

Թաւրիկ Անահիտի ցուլի ձեռը առնելով՝

— Ա՛լ հերիք հոգ ու մաշ ըլլաս քիչ մըն ալ աղջիկդ մեզի. տես օղիկ օղիկ կուգայ կոր դիմացդ։

— Այո Թաւրիկ հանըմ, հառաչեց Անահիտ, դուն ամէնէն աղէկ գիտես որ եղբօրդ մեռնելէն վերջ ա՛լ ես արժանի չեմ ապրելու։

— Այո ինչ ըսեմ, ինչ մէկերնիդ յանցանք չու-նիք, բայց Թաւրիկ, իմ անօրէն մարդս էր որ քուկին երթալէդ հինգ ամիս ետք ուզուրօրդ պրծանք սա-կեցաւ. ինչ կ'ըլլար, եա քիչ մը դուն համբերէիր, եա անիկա քանի մը ամիս առաջ մեռնէր. ոչ հիմակ չէինք չորսքը ախպօրս հետ կորսուած կ'ըլլայիր, սա փորձանքներուն մէկն ալ չէր գար կըլլօխնիս. ոչ ախ-պօրս ալ հողին տակ կը պառկէր, ոչ դուն սանկ օտար կատարուք կ'ըլլայիր։

Եւ ծեր կինը եղբօրը գրութիւնը հիմ բռնելով մանրամասնաբար պատմեց Անահիտի թէ ինչպէս Շապուհ ու Նեմզար անգիտակցաբար հանդիպեցան ի-րարու, ինչպէս սկսաւ իրենց մէջ փոխադարձ հա-մակրութիւնը, ինչպէս կատարեցին հարսնիքը եւ Անահիտ այս ամէնքը լսելով գրեթէ բոլորովին նոր կեանքի մը կը փոխանցուէր ու կ'սկսէր սարսափանա-քար գաղափարները բարեփոխել ի նպաստ Թաւրիկի։ Յոյսը որ 15 երկար տարիներէ ի վեր լքած էր զինք, հիմա տակաւ կը վերադառնէր հոգիին մէջ եւ տառա-պանքներու ծածկին տակ ընկճած կինը այնպէս կը սի-րէր հաւատալ որ գէթ անկէց վերջ պիտի կարողա-նար ազատ շունչ մը առնել Վարդապետեաններու խա-ղաղիկ յարկին տակ։ Ո՜հ. կեանքի այս ինչ փոխո-

խութիւն էր իրեն համար փոխանակ անծանօթներու հետաքրքրներու, կնամեծարներու՝ ամէն էրնեկ տեսնել իր չո ը՝ աղջիկը քովը, փեսան դիմացը. այս համախմբում մը երջանկութեանց ա-մէնէն մեծն էր զոր կրնար երեւակայել Անահիտ աշ-խարհի մէջ։

Հիմա՛ ալ պատճառ մը չունէր խորհրդածելու ըլ-լալու, զգացումները ուրիշներէ ծածկելու, վիշտերուն վրայ առանձին արտասուելու. իրեններով պաշտպանուած, բո-լորտքին իր ընտանիքին ծոցն էր, կրնար համարձակ խօսիլ այն սխալ դէպքերուն վրայ որոնցմով տա-ռապեցաւ երկար տարիներ, առանց մէկու մը յայ-տնելու անոնց նշանակը, ուստի իր բացակայութեանը պատահած դէպքերը մտիկ ընելէ վերջ խոր հառաչ մը արձակեց ու առանց Վարդապետեաններու հրաւէրին սպասելու ըսաւ.

— Բնական է որ հետաքրքիր ըլլաք գիտնալու թէ այն ահաւոր դէպքէն վերջ ինչ ըրի եւ հիմակ իսկ այն-պէս կը կարծեմ որ գրասեղանիս առջեւ նստած հրա-մեշտի նամակս կը գրեմ Նեմզարի հօր։ Մոլորուած էի, յիմարութիւն եկած էր վրաս անհնարելի եւ այն օրը. ես գետ աղջիկ մը ոճիր մը գործած ըլլալ կը կարծէի. եւ ա՛լ կեանքը ինչպէս կրնայի աղջկան մը մայր ըլլալ. Ոչ ոքի հետ յարաբերութիւն փճացած էր ինձ համար. բառին բուն իմաստովը մեռելութեան զառա-ւնէի. Այս հոգեկան ճնշումը պարուրուած «բալխս» մըն էր. այն չարաբաստիկ թէ նոր չէր ինձ համար սակայն. այն չարաբաստիկ հան-դիպումէն ի վեր երբ երկրորդ անգամ հան-բարեբաստիկ օրէն ի վեր երբ երկրորդ անգամ գիտցի որ ես դիպեցայ Նեմզարի հօր, այն օրէն իսկ գիտցի որ եւ դեռական եղբայրութեան մը պիտի յանդէր մեր նոր յարաբերութիւնը, զի կ'զգայի թէ անդիմադրելի սէր մը արծարծած էր սրտիս մէջ հանդիպումը։

«Պաշտպանեա ...թայլ մարդիկ, մօրաքրոջս առա-նձին չահամալ ուկերիչ մը։ չէին կրցած հետաքրքր-

[illegible]

թիւնն ունենալ զիս այս վտանգէն փրկելու, և առա՛ջ
բոլորովին անծանօթ ըլլալով որոշ զգացումներուն
յանձնուած է զիս անոր, որ ճշմարտապէս արժանի էր
յանձնուած է զիս ԱՆՈՐ, որ ճշմարտապէս արժանի էր
իմ յանձնուած վստահութեանս: Ո՜ կը սիրէի զայն
և ինչպէս չսիրէի երբ ամէն տեսակէտով մտապատկերս
կը պատկերացնէր: Տարի մը, ամիս մը, շաբաթ մը,
մինչև իսկ օր մը ԱՆՈՐ հետ ապրիլ համարժէք էր
ինծ համար աշխարհի բոլոր երջանկութիւններուն.
բայց չեմ զարմանար եթէ զիս կորսնցնելէ վերջ հի-
ծած, մաշած, ծերացած ըլլայ Նեմզարի հայրը, որով-
հետև ի ինքս նուազ չէր անոնց սիրոյն աստիճանը.

«Անկայուն սէրը, կեանքը փոխելը կ'ուզէր և այն
ալ ընկերութեան մէջ կարելի էր գտնել. և առաջ որ
ծանօթութիւնս առնեմ, ես պաշտօն մը չունէի Կարիկեա-
նի տան մէջ և և մայր ըլլալու նախատինքը կը ջնջ-
ուէր ամբողջ այժմս և վերջնապէս կը գրկէր զիս աշ-
խարհի վրայ. և և պատկարգի հետ կապ ունենալէ.
ալ ո՞վ պիտի ըլլայի ես. որո՞ւ կը պատկանէի: Մի-
նակ իմ պատիւս չէր որ պիտի գտնուէր, այլեւս
հայրն ալ քաղաքութիւն չպիտի ունենար հասարակու-
թեան մէջ մնալու. հապա մեր սիրոյն պտուղները...
այս անուր խաւերու ազդեցութեան տակ աչքերս փա-
կելով դուրս նետելով ամէնն ու ականջներս խցե-
ցի որպէս զի սրտիս հառաչքին միակ աղջկանս ձայները
չլսեմ ու չյիշեցնեմ առանձնացած դժբաղդութիւնս:

«Այն հայեցմէն ժամանակը վիճակիս մէջ ո՞ւր կըր-
նայի երթալ, ժամանակը թէ ոյնպէս կը կարծէի որ
փողոցի բոլոր անցորդները զիս կը հետապնդեն և
մեկնողը գաղտնապէս ալ վրաս յարձակին ու բռնեն
և խայտառակութիւնով հոգիս պահանջեն.

«Ո՜հ, սոսկալի էր այն վայրկեանին իմ կա-
ցութիւնս. անփորձ աղջիկ մը, անպաշտպան երիտա-
սարդուհի մը ո՞ւր պէտք էր որ ապաւինէի: Գե-

ղեցկութիւնս ծանր բեռ մըն էր ինծ փողոցային վիճակիս մէջ և երիտասարդութիւնը ամենէն վտանգաւոր թշնամին զոր ունեցած ըլլայի աշխարհի վրայ:

Ցաւահարութեան առաջին թափով կուսատան մը երազեցի, բայց ո՞ւր էր, ո՞վ խորհած էր ապաստանարան մը հիմնել ինծ նման կեանքէ զզուող աղջիկներու համար:

«Այս դաժանագէժ խոհերուն տակ ընկճած՝ անգիտակցաբար դէպի կամուրջ ուղղուեցայ և հոն ծովուն վրայ սփռուած հարիւրաւոր շոգենաւերը տեսնելով սփոփանքի մեծ շունչ մը առի: Նաւավարները աջէն ձախէն ջերմ հրաւէրներ կ'ուղղէին. առանձին մեկնելէս ի վեր առաջին անգամ այս կոշտ մարդոց վրայ կը տեսնէի պարկեշտ ակնարկներ: Պատուաւոր վաճառականները, զգաստապարկեշտ երիտասարդները, պաշտօնեաները, կեցած քաղաքացիներ որոնց հանդիպած էի, ամէնքն ալ անպատիւ ու բուհիներ կը փնտռէին իրենց ճամբուն վրայ և կարծես չէին կ'ըսէր հաշտուիլ երիտասարդ կնոջ մը պարկեշտօրէն իր ճամբան շարունակելու. դողալով պատճառ մը չունէի անկ'ուզ նաւավարներուն հետ: Պատճառ մը չունէի ու երախտապարտ էի իրենց ներսուն հրաւէրը մերժելու և երախտապարտ էի իրենց նաւակին մէջ տեղ մը կ'առաջնորդէին որ չտարուած վիճակիս մէջ տեղ մը անհանգստութեան վրայ, զիս, թէև ըլլար ա՛ն ծովուն անհանութեան վրայ, անծանօթ տեղ մը: Ուստի անմիջապէս յառաջեցի ծերունի մը նաւը, նաւավարը նաւահանգիստը կը սպասէր մը նաւը, ես ալ ինեղծ ծերունիէն աւելի բան մը չէի գիտեր երթալիք տեղիս նկատմամբ:

—Գաղթական շոգենա՞ւը պիտի երթանք, հար-
ցուց ծախսուն դաւակը իմ լռութիւնս տեսնելով:

—Այո՛, պատասխանեցի մեքենաբար:

—Ուրեմն տանդարենք, յարեց, հիմա պիտի մեկնի դ՚ալի Մարսիլիա:

«Ո՜հ, ճակատագիրս վճռուած էր, Մարսիլիա պիտի երթայի, ինչ ըլլալ. չէի գիտեր: «Սուտ

պատրաստեցէ՛ք իր ոչխար յողջակէզ» կը կրկնէր անընդհատ․ աչքերս նաւավարին թիկունքին յառած։ Բացի ձեռքի փոքրիկ պայուսակէս ոչինչ ունէի հետս․ ոչ ուտեստ, ոչ հագուստ և ոչ իսկ թաշկինակ մը։ Գետափին մօտեցանք և առաջին անգամ զգացի որ անցնելու համար դրամ պէտք էր․ ուսկի՞ց պիտի վճարէի նաւավարին վարձքը, դրամ ունէի՞ արդեօք, մեծ յուսահատութեամբ բացի պայուսակս և հակառակ աշխարհէ զգացած զզուանքիս ազատ շունչ մը առի բաւական խոշոր գումար մը գտնելով անոր մէջ։ Ինչպէս և ե՞րբ զետեղած էի դրամները պայուսակիս մէջ ընաւ չէի յիշեր։

«Նաւավարին վարձքը վճարելէ յետոյ, շոգենաւի սանդուխներէն դէպի վեր մագլցեցայ ու տախտակամածին վրայ խռնուած ստուար ամբոխը ճեղքելով նաւուն մէջտեղն ուղղուեցայ․ Ճամբորդութեան օրէնքէն ընաւ տեղեկութիւն չունէի․ մինչև իսկ չէի գիտեր թէ քանի՞ դասակարգի կը բաժնուէին ուղեւորները․ և իմ այս տատամսումներուս մէջ շոգենաւը վերջին սուլոց արձակեց ու նաւաստիները սկսան մեկնումի պատրաստութիւնները տեսնել։ Բազմութիւն մը տարօրինակ էր տախտակամածին վրայ․ նաւապետին հրամանները, մեքենաներու ժխորը, նաւաստիներու փութկոտութիւնը, ուղեւորներու անհամբերութիւնը, բարի երթ մաղթողներու մեկնումը, հրաժեշտը, արտասուքը, թաշկինակը, աղօտ, մուխ բարակը, վերջապէս թոհ ու բոհ մը, որ բոլորովին շուարեցուց զիս ու կրկնապատկեց յուսահատութիւնս։

«Բոլորովին մինակ էի․ ո՞ւր կը փախչէի այսպէս, հոգիիս հարսն անպաշտպան ձգած, հայր անոր հա՞յրը․․․։ Ես դառնալը ձեռքս էր տակաւին, զի ժամանակ ունէի ամէն անդառնալիութիւն աչք առնելով ջուրին քովէն չբաժնուելու․ կ՚զգայի որ իմիններս լքանելու, պատրաստ զգացումը ծայրայեղութեան

հասցնելու արիութիւնը կը պակսէր իմ վրայ․ զղջացած էի․ ետ պիտի վերադառնայի․ գլուխս վերցուցի որ շոգենաւն արդէն բաւական հեռացած էր նաւահանգիստէն և ծովեզերեայ շէնքերն յաջորդաբար կը հեռանային տեսութենէ։ Աւա՜ղ վերջնականապէս հայրենիքին անծանօթութեան մէջ դատապարտուած էի անծանօթին մէջ թաղուելու։ Ա՛լ չէի յար․ մինակ տեղ մը կը փնտռէի յոգնած, ուժաթափ եղած մարմինս հանգչեցնելու համար։ Զարս կոյս նայեցայ․ հեռուն, շոգենաւին ծայրը, բարձրաւանդակի մը վրայ քանի մը կիները նշմարեցի․ պատուաւոր ընտանիքի կը պատկանէին, քաշքշուելով մօտեցայ և իրենցմէ բաւական հեռու մանիլայ զանգուածի մը, նստարանի մը վրայ ձգեցի մարմինս, որ արդէն շատ ծանր կուգար ինծի նման վիշտերով բեռնաւորուած ալյար էակի մը համար։

«Ու զուարթութիւններուն մէջ կոյրին երկու «Գթութեան Քոյրեր․ ամէնէն առաջ անոնք նշմարեցին․ մէկը որ բաւական տարիքոտ էր, թեւերս առաւ․ ինծի մօտենալով և աչքերի գութի շնչառ մը․

— Բաւական զգածուած կը տեսնեմ ձեզ․ բայց

«— Այո՛, «Քոյր իմ», պատասխանեցի․ շնորհակալ եմ ձեր հոգածութենէն։

«Մանկոյն կ՚երեւի առաջին անգամն է որ կը ճամբորդէք, յարեց Գթութեան Քոյրը․ ինչ որ կը մանրամասնէ պարագան․ հանդարտեցէ՛ք, այլ ևնէ ձեր արտակարգ յուզումը կը յառաջանայ, այլ ես աղջիկս․ անհանգիստ շոգենաւը ալիքին վրայ խաղպէտք է որ մեր երթալիք տեղին վրայ մտածենք․ խօսեցէք․ Պոլիսը հետզհետէ կը հեռանայ մեզմէ․ խօսեցէք որ բացուիք․ ըսէ՛ք տեսնեմ ո՞ւր պիտի երթաք

—:․․․․։

«— Չէ, վստահ եղէք որ ձեր առաքելութեան պիտի ճանչնաք եթէ չարունակէք այսպիսի յուզումներու անձնատուր ըլլալ․ իրաւ է որ սիրելիներէդ և հայրենիքէդ բաժնուիլը դժուար է, ձեզ նման զգայուն

-քիւրքի մը որ գետ նոր կը մանէ կեանքի սեմէրէն
ներս. ընկեր չունի՞ք ձեզի հետ:

«—Ո՛չ տանձրին կը համբուրեմ:

Այս պատասխանը զարմանք պատճառեց երկու Թօյրերուն միանգամայն և անմիջապէս ակնարկ մը փոխանակեցին իրարու հետ: Տարիքոտ Թօյրը շարունակեց իր մխիթարութիւնները և ըսաւ:

—Կրնաք վստահ ըլլալ մեր աջակցութեան եթէ, երբեք պէտք ունենաք անոր. ներելի՞ է հարցնել թէ մինչեւ ո՞ւր պիտի վայելենք ձեր ընկերակցութիւնը եւ ո՞ւր տեղի համար գնած էք ձեր տոմսակը:

—Տոմսակ չեմ գնած:

Երկու մայրապետները տեսնելով որ պարզ ուղեւորութիւն մը չէր ինչ որ կ'ընէի, այլ ես առաջ տարին իրենց հարցաքննութիւնը և մեծ մայրապետին առաջնորդութեամբ խարտեաշ փրանսուհի մը ձեռքէս բռնելով ինջուք Բ. կարգի ուղեւորներու յատուկ սրահը, ուրկէ երեք անկողիններով փոքրիկ խցիկ մը մանելով տեղաւորուեցանք: Քանի մը վայրկեան լռութենէ մը վերջ մեծ մայրապետը ըսաւ ժպտադէմ.

«—Այնպէս կը տեսնեմ որ ձեր ուղեւորութիւնը խորհրդաւոր է. մեծ վիշտեր կը կարդամ ձեր դէմքին վրայ, առանց համարձակելու անոնց նշանամբ հարցում մը ուղղել. դո՛ւք դաստիարակուած աղջիկ. ձեր խօսուածքը, նիստ ու կացը կը վկայեն որ ընկերութեան բարձրագոյն դասակարգին կը պատկանիք. շատ երջանիկ պիտի համարէի զիս, եթէ ձեր այս վիճակին մէջ ծառայութիւն մը կարողանայի մատուցանել ձեզ:

Կեանքը յուսահատած եմ, ձեզմէ ալ յուս գա-
պէ. Հոգեակ տարիքիս պատճառաւ խօսեցէք աղջիկս. մի՛ վախնաք. հաւատացէք այն գաղտնիքները զոր ու-
ղէք հաղորդել մեզ, այս սենեակէն դուրս պիտի չել-
լեն: Ո՞վ վիշտ չէ ունեցած աղջիկս, կեանքը համակ վիշտ է արդէն մանաւանդ ձեր հասակը ունեցող մանկ-

կամարդ աղջիկներու համար. մի՛ նայիր որ հիմակ
եւ քօղին տակ ծածկուած կին մըն եմ... մարդկային
ուսումնասիրած եմ, աղջիկներուն վիշտերը իրենց
խոստովանած կրնամ կռահել:

—Ո՛հ քոյր իմ, հեծկլտացի արցունքներու հե-
ղեղ մը ժայթքելով աչքէս, զզուած եմ կեանքէն կ'ու-
զեմ առանձնանալ, հեռանալ ժխորէն, անոր համար
չեմ գիտեր որ ո՞ւր պէտք էր երթամ:

Չէ՛, աղջիկս, կրկնեց մայրապետը, ամէն բան
վշտին ազդեցութեան տակ մի վհատէք. ինչո՞ւ կ'ուզէք
աշխարհէն. ո՛հ, ամէն զգացում կը մարի, ամէն վիշտ կը
դարմանուի... միայն ոչնչացած կեանքը չվերադառնար:

«Ու տարէց միանձնուհին երկարօրէն խօսեցաւ
կեանքի այս եւ այլ պարագաներու վրայ. երբեմն ալ
զղջացած էինք. այնպէս կը թուէր որ երկու քոյրերն
ալ ինծմէ ոչ նուազ տառապած էին աշխարհի վրայ.
համոզեցի ես ալ բախտակից ըլլալ անոնց, այսուհետեւ
աշխարհ գոյութիւն պէտք չէ ունենայ ինծ համար եւ
վանքի մը անոնց կուսական սքեմին տակ ապաստանիլ:

Շոգենաւը կը յառաջանար անընդհատ և կը չա-
...նակէինք խօսակցիլ: Աղջի յաղթանակ անցած էր. ալ
հիմա պատուաւոր ընտանիքներու մէջ ապաստանարան
մը ունէի գոնէ կաթ եւ պատառ մը վերջ ուղեւոր-
ներու «քոնթրօլի» ժամը հասաւ և շոգենաւին դրա-
ցիրը մեր քով մօտենալով փափկութեամբ մը հարցուց
թէ ո՞ւր տեղի համար ուղեւորած պիտի տար ինծի», եւ
մեր չպատասխանած.

«Մարսիլիոյ համար, ըսաւ քոյրը եւ ձեռքը դրա-
համապատասխան տոմսը որ ուղեկին վճարէ: Շնորհակա-
լութիւն յայտնել վ լեզուն դրամապանակս իրենն ներ-
կայացուցի վեհանձն կինը ուղեկինս վճարելէ վերջ
դրամապանակս ինծ վերադարձուց. «Աղքատութեան մէջ
երանելի կեանքի փրկութիւն» է ըսելով:

«Բիչ վերջ ծովի դանդաղը հնչեց, ինչ ալ տխրադաւ

չունէի. քոյրերն ալ շատ ախորժ չէին զգար անծանօթներու հետ ճաշելէ. ուստի մեզ համար մասնաւոր սեղան մը պատրաստել տուինք ու միասին ճաշել։

«Վերջապէս Մարսիլիա հասանք շոգենաւով ու քոյրերուն հետ ցամաք ելայ. անոնք Փարիզ իրենց վանքը պիտի երթային. ես ինչ պիտի ընէի։ Քոյրը մտահոգութիւնս տեսնելով.

«Աղջիկս, ըսաւ, կ'զգամ որ ձեր վիշտերն ու աղէտներուն նպատակը ծածկելու պատճառներ ունիք. նախայն կ'զգացնեմ որ ձեր այս թարմ հասակին մէջ աշխարհէ հրաժարելով վանք քաշուելու որոշումը կանխահաս է. վասն զի կարելի է գաղափարներդ փոխէք, ալ ատեն զգաք թէ ինչ մեծ և անդարմանելի պիտի ըլլայ ձեր դժբախտութիւնը, երբ արդէն կրօնական ուխտ ըրած ու սքեմը հագած ըլլաք։ Դժուարութիւն մը չկայ մեզի հետ միասին ձեզ ալ վանք տանելու մէջ. Սիրայօժար պիտի ընդունուիք քոյրերու կարգը. սակայն կը խնդրեմ ձեզ, չեմ ուզեր որ կրօնական ուխտը փոխ մը թարմ ազդեցութեան տակ ընէք։ Ուստի այս նկատումներով [illegible] մը ըրէք, ձեզի համար ընելիք կարգադրութիւններս և ինծ յանձնեցէք ձեր բախտը, մինչև որ վերջնական որոշում մը տալու վիճակին մէջ գտնուիք։

«Մայրապետուհւոյն այս խօսքերը անկեղծութեան մը մէջ էին ինքնին և ես չէի կրնար տարակուսիլ անոնց նկատմամբ։ Ուստի երբ Փարիզ հասանք կոյսաստանէն կառք նստեցուց զիս և ուղղակի աղջկանց գիշերօթիկ վարժարան մը առաջնորդեց։ Ճամբորդութեան մէջ ինծմէ քաղած տեղեկութիւններուն համեմատ ներկայացուց զիս դպրոցին տեսչուհւոյն, իբրև քաջածանօթ արուեստին ու արուեստական քանի մը լեզուներու և գծագրութեան արուեստը. ասեղնագործութեան, որուն համար տեսչուհին պէտք եղածէն աւելի ծանօթացաւ և մեծ սիրով ընդունեց ու կանոնաւորած

սենեակ մը դնելով տրամադրութեանս տակ, հրաւիրեց որ քանի մը օր յոգնութիւնս առնելէ վերջ դասաւանդութեան սկսիմ։ Մխիթարական խօսքեր ու զգուելով մեկնեցաւ։

«Քոյրը մեկնելէն վերջ մտածեցի թէ ինչ յեղաշրջում է որ տեղի կ'ունենար. Պոլիս լքած հոգիս հասարակները [illegible] արցունք կը թափէի. [illegible] Ինչպէս կրնայի զուարթ ըլլալ այս վիշտերով. [illegible] դպրոց մտած օրէս հետաքրքրութիւն չէր անշուշտ գտնուած. ուստի մէկ երկու ամսուան տարակոյս [illegible] ընթերցանութեան վերջ կեանք զուարթութիւն մը ընթերցանութեան տեսչուհին ներկայացնելու որոշած իմաց որ հոն տեսչուհին ներկայացուց. Տարաթ մը վերջ դասիս պաշտօնակից երեք [illegible] անձնասիրութիւն աղջիկներու դաստիարակութիւն և ճաշակ ասեղնագործ չկրցաւ ըլլալ որչափ արուեստան աներգ ձեռքին մէջ անեցած քիչը։ Տեսուչուհին տեսնելով այդ ճիւղին մէջ ունեցած ձեռնհասութիւնս, անմիջապէս նոր դաս մը աւելցուց ասեղնագործութեան համար և այս առթիւ սիրոյ մէջ թուշակով և կողմէն նոր նոր աշակերտներ ընդունիլ, ձեռագործները անհատապէս կազմէ գործուած ձեռագործները աշակերտուհիներուն գնելով ծախել։ Դպրոցին բոլոր աշակերտուհիները, մեծ ճիգ կը թափէին, մանաւանդ հարուստները, որոնց ձեռագործը հետեւելու։ Երբեք այնպիսի վերծ օրուան ձեռագործիս հետեւելու պատրաստ կ'ըլլային և ամէն խօսքերս իբր պատգամ կ'ընդունէին և ամէն խօսքերս իբր պատգամ կ'ընդունէին։ Այս արհեստ. ասեղնագործութիւն անսովոր կողմէ։ Այս արհեստ ասեղնագործութիւնը համեստ սիւզէնին ու տիկալն էին որ այնքան հարուստ հանեցին դպրոցին մէջ. ո՛վ կրնայ երևակայել որ աղջիկներուն առանց իրենց համար աշխատելու չէր ձեռագործ հիմա Փարիզի մէջ վաճառելու ձեռագործ մէջ. Գոհ էի այս գրաւումէս մը առեղծուած ձառայել ինծ. Գոհ էի այս գրաւումէս մը ասեղնագործ ամէն անակնկալ չափ մը աղջիկներէն հոգ թէ մի՛ ակ ամսական անակնկալ չափ մը առաջնակարգ վերջ ամբողջ ծախքերս դպրոցէն հոգալու — որով համեստ ամբողջ ծախքերս դպրոցէն հոգացուելէն և ամսաթիւ մը զատ ծախսուած ձեռագործներէն ալ կարեւոր բաժին մը կ'առնայի — այլ գործներէն ալ կարեւոր բաժին մը կ'առնայի մանաւանդ անոր համար որ միշտ գործով զբաղած.

գոնէ ցերեկները մոռցած կ՚ըլլայի մշտիս ծանրութիւնը։ Այսպէս շարունակեցի երկար տարիներ աշխատիլ ըրդբացին մէջ ու դրամ շահիլ. սակայն միշտ ես ունէի օրինք դրամով չէին բժշկուիր իմ սիրտս մեռած էր. ի՞նչ նշանակութիւն կրնար ունենալ աչքիս դրամը. ամբողջ 15 տարի Բարիզ անցուցի. բնաւ զբօսավայր մը և կամ խրախճանութեան տեղ մը ոտք չկոխեցի և միայն քոյրերուն հետ փոխադարձաբար կ՚այցելէինք։

«Ա՜հ, արդեօք ի՞նչ եղաւ աղջիկս. ի՞նչ կ՚ընէր Յակոբիկ մեկնելէս վերջ. այս էր ամբողջ միտքս զբաղեցնող հարցը պանդխտութեանս 15 տարուան շրջանին մէջ. սակայն վճռած էի, վերջնական որոշում տուած իմիններուս հետ ամէն կապ խզելու և դարձեալ երեւան ելնելով աղջկանս հօր մնացած կեանքն ալ չխորտակելու համար։ Անկարելի էր որ ես դառնալու քաջութիւնն ունենայի և իմ վերադարձս աղէտ մըն էր աղջկանս և իր հօր համար և այս նկատումներով մեռած համարեցի զիս և հոգւոյս մէջ սրբութիւն սահմանեցի ամէն կապ խզելու իմիններուս հետ, ոչ անոնց վիճակին վրայ տեղեկութիւն առնել փորձելով և ոչ ալ իմ կացութեանս նկատմամբ անոնց բան մը իմացնելով։ Սակայն անակնկալ հիւանդութիւն մը վերջնական յեղաշրջեց որոշումներս ու բժիշկներու հրամանով տարի մը առաջ ստիպուեցայ Պոլիս դառնալ։

»Բարիզէն մեկնելէ առաջ Քրէտի Լիոնէ դրամատունը գացի և 15 տարիէ ի վեր պարբերաբար հոն աւանդ թողած դրամներուս փոխարէն հարիւր հազար ֆրանքի չէք մը առի Պոլսոյ մասնաճիւղէն վճարելի։ Հարստութիւն դիզելու համար չէր որ խնայած էի այս գումարը, այլ բարեգործութեամբ մը թեթեւցնել խղճիս վրայ ծանրացող այս բեռը։ Երկարօրէն խորհեցայ և որոշեցի այրիներու եւ լքուած աղջիկներու ապաստանարան մը հիմնել ծննդավայրիս մէջ։ Ուրախ եմ որ նպատակիս հասած կը գտնեմ իմ. ուղեցած հարիւր հազար ֆրանքս կը բաւէ համեստ սկզբնաւո-

րութեան համար։ Ծրագիրս պարզ է. հիմնելիք ապաստանարանս անկելանոցի նմանցնելիք միտք չունիմ և ոչ ալ ծոյլերու և ընկերութենէ վտարուածներու արձակ համարձակ հանգստարան։ Անոր դուռը միշտ բաց պիտի մնայ պատուաւոր այրիներու և լքեուած կամ անոք աղջիկներու առջեւ և իւրաքանչիւր հոն ընդունուող կին իր աշխատութեան համեմատութեամբ շահաբաժին պիտի ստանայ արհեստանոցէն։

«Բարիզէ մեկնելէ առաջ ծրագիրս պարզեցի օտարութեան մէջ միակ պաշտպանս եղող քոյրին, որ շա- գործնական գտաւ զայն և խրախուսեց աջակցիլ։ Այս կարգի մեծ ձեռնարկի մը սկսելէ առաջ պէտք է մօտէն ուսումնասիրել միջավայրը. ուստի յանձնարարական մը առի քոյրէն հոս պատուաւոր անձի մը ուղղեալ, թէ Պոլսոյ մէջ անգործ չմնալու և թէ ծրագրիս գործադրութեան աշխատելու համար։ Բախտն այնպէս բերաւ որ դպրոցի մը փոխ տեսչութիւնն առաջարկեցին ինծ։ Սիրով ընդունեցի զայն և տարիէ մը ի վեր կ՚աշխատէի այս գործին մէջ, ուր ծանօթացայ Մ. Գաթիաթի- և անոր համոզումներուն շնորհիւ գծելով որոշումս գոյս գծեց»։

Անահիտ իր պատմութիւնը աւարտելէ վերջ մեծ շունչ մը առաւ ու պայուսակէն Քրէտի Լիոնէի հարիւր հազար ֆրանքի չէքը հանելով.

— Աւասիկ 15 տարուան խնայողութեանս արդիւնքը, հաստատեցէք, եթէ ես չկրնայ ապաստանարան մը գտնել իմ մշտագին օրերուս մէջ, գոնէ հարիւրաւոր կիներ ու աղջիկներ թող ապաստանին Կառիկեան — Անահիտեան հաստատութեան մէջ։ Ո՜հ, թող երջանիկ ըլլան անոնք յանուն մեր միացեալ սիրոյն, որ այնչափ դժբախտ վերջաւորութիւն մը ունեցաւ...։

Տիրող յուզումը անկարագրելի էր. ամէնքն ալ կը հեծկլտային ու ոչ ոք կը համարձակէր մխիթարական բառ մը ուղղել թշուառ Անահիտին. վերջապէս

Վարդապետեան արցունքները սրբելով հեծկլտաց.

— Ազնիւ կին, եթէ դուն այսչափ տառապանքներուդ մէջ վեհանձնութիւն ու եղար բարեգործութիւնով մը ձեր սէրն անմահացնելու, եթէ դուն քու յամառ աշխատութեանդ 15 տարուան արդիւնքը Կարիկեան—Անահիտեան յիշատակարանի մը կը նուիրես, Յակոբ Կարիկեանի նման 60 հազար ոսկի դրամագլուխ ունեցող վաճառական մը. որ մինչեւ վերջին շունչը կորուսած սիրոյն վրայ կ'ողբար ինչու նուազ կրցաւ արտայայտել ձեր սէրը գնահատելու: Ո՛ն, յանուն Կարիկեան վաճառատան, որուն տէրն ու տնօրէնն եմ հիմա, 20 հազար ֆր. կ'աւելցնեմ ձեր 100 հազար ֆրանքին վրայ և կ'առաջարկեմ որ որբանոցի հիւղ մըն ալ աւելցնենք Կարիկեան—Անահիտեան ապաստանարանին մէջ:

Այս անակնկալ առաջարկին վրայ Նեմզար ամուսնոյն ձեռքերէն բռնելով.

— Ո՛հ, որչափ ազնիւ ես Շապուհ, ըսաւ:

— Ճշմարտապէս ազնիւ, կրկնեց Անահիտ:

— Բայց տիկին, յարեց երիտասարդը, պարզապէս պարտք մըն է զոր կը հատուցանեմ մօրեղբօրս յիշատակին իր դրամով իրեն յիշատակարան մը կանգնելով:

Եւ գլուխ գլխի տուած այսպէս ծրագիրներ կազմել այս բարեգործական երկեակ հաստատութեանց նկատմամբ: Միայն Թալիկ հանըմն էր որ շատ գոհ չէր թուէր այս կարգադրութենէն, սակայն անոր խօսք գիտողութիւններն արժէք չէին կրնար ունենալ ընդհանուր փափաքին առջեւ:

Կը մաղթենք որ մօտաւոր ապագայի մէջ բացուի մը հաստատուի Կարիկեան — Անահիտեան Ապաստանարան—Որբանոցին, որուն պէտքը զգալի է միշտ կ'ողջունենք Տէր և Տիկ. Վարդապետեանէ և Տիկին Անահիտէ որ փութացնեն իրենց այս ծրագրած գործը ու իրականապէս անմահացնեն երկու միացեալ սրտերու յիշատակը:

ՎԵՐՋԱՑԱՒ

ՊԵՏ. ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос. Библиотека
ՀՍՍՀ-Арм ССР

ԳԻՆ 80 ՂՐՈՒՇ

8115

2013